دکندھار مشاہیر

لیکونکی محمد ولی زلمی

صوفیان، عارفان، مزارات

Collection of Prof. Muhammad Iqbal Mujaddidi
Preserved in Punjab University Library.

پروفیسر محمد اقبال مجددی کا مجموعہ
پنجاب یونیورسٹی لائبریری میں محفوظ شدہ

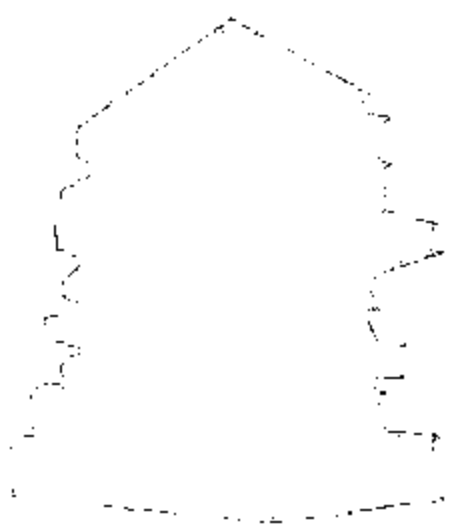

Marfat.com

Marfat.com

Marfat.com

Marfat.com

دکندهار مشاهیر

صوفیان، عارفان، مزارات

لیکونکی محمدولی «ځلمی»

۱۳۴۹ کال

حمل (وری) میاشت

Marfat.com

1295553

Marfat.com

فهرست

عنوان	مخ
تصوف څه شی دی ؟	۱
دتصوف پخوانی ریښی	۲
دتصوف ضرورت	۱۰
دطریقو پیدایښت	۳۰
آیا تصوف مادی ریښی لری؟	۴۹
شین غزی بابا	۸۱
شیر سرخ اوپیر سبز بابا	۸۲
حضرت بیټ نیکه	۸۵
شیخ خر بنبون	۸۷
شیخ ثابت «بریخ»	۸۸
شیخ رضی «لودی»	۸۸
شیخ عارف «ترین» اودل	۹۰
ملك آدم «کاکړ»	۹۰
څلور نګښی	۹۰
خواجه حسن میوندی «میمندی»	۹۲
سلطان ویس بابا	۹۶
مجنون قتال بابا	۹۷
شیخ خضر «سروانی»	۹۸
شیخ قلندر بابا	۹۸
بابا هو تك	۱۰۰

Marfat.com

عنوان	مخ
شیخ ملکیار	۱۰۱
شیخ میر «شیر انی»	۱۰۲
شیخ محمد صالح	۱۰۲
شیخ بستان «بریخ»	۱۰۳
شیخ ثمن	۱۰۵
شیخ متی «کلات بابا»	۱۰۶
حضرت کابل شاه صاحب	۱۰۹
شیخ اسمعیل «سربنی»	۱۱۱
دتوری غاړی زیارت	۱۱۲
شیخ دنو	۱۱۳
باباولی علیه الرحمه	۱۱۳
دکندهار «نامی» کورنی	۱۱۸
شاه آغا	۱۱۹
ابراهیم خلیفه بابا	۱۲۲
عبدالرزاق بن احمد بن حسن میوندی	۱۲۲
حاجی نیك نام بابا	۱۲۳
شیخ نیك نام «داوی»	۱۲۳
ملازلی نیکه	۱۲۳
ابوالفتح بستی	۱۲۴
لغړیدونکی بابا	۱۲۵
حاجی عارف	۱۲۶
حاجی جمال او سردار پاینده خان	۱۲۷
نازوانا	۱۲۹
میرویس نیکه	۱۳۰
میرمن زینبه	۱۳۳
ملا نور محمد غلجی	۱۳۴

عنوان	صفحه
ملا پیر محمد میاجی	۱۳۵
احمد بن محمد ابراهیم بستی	۱۳۶
لوی میا صاحب	۱۳۷
ابی بکر احمد بن حسین بن علی البیهقی	۱۴۲
ملا شیر محمد «هو تکئ»	۱۴۲
زرغونه انا	۱۴۳
اعلیحضرت احمد شاه بابا	۱۴۶
خرقه مبارکه	۱۴۹
امیر بلند صاحب	۱۵۶
ملکیار «غرشین»	۱۵۷
پیر محمد «کاکړ»	۱۵۸
ملا فرح الدین اخند	۱۵۸
حضرت جی بابا	۱۶۰
حاجی کاشانیکه	۱۶۳
باز محمد	۱۶۴
حبو اخند زاده	۱۶۴
ملا ولیداد «کاکړ»	۱۷۴
مولوی عبدالمجید «کاکړ»	۱۷۴
عبدالکریم «کاکړ»	۱۷۵
ملا عبدالحق «علیزی»	۱۷۶
ملا عبداللطیف «اسحق زی»	۱۷۸
میا نور محمد صاحب «نورزی»	۱۷۸
ملا محمد حافظ «بارکزی»	۱۸۰
دپوټی میا صاحب	۱۸۰
حضرت میا ادریس	۱۸۲
ملا صالح محمد «داوی»	۱۸۲

عنوان	مخ
جان صاحب	۱۸۳
میا عبدالحمید صاحب دذاکر	۱۸۴
ملا عبدالنبی «بیتقنی»	۱۸۴
ملا محمد ایاز «نیازی»	۱۸۶
خوجک بابا	۱۸۷
میا فتح محمد صاحب	۱۸۷
لویه ادی	۱۸۸
قطب الدین (بختیار)	۱۸۹
ملا الله یار	۱۹۰
شیخ قاسم	۱۹۰
محمد هوتک	۱۹۱
شیخ ملی	۱۹۲
ابو هاشم «سروانی»	۱۹۳
کامران خان «سدوزی»	۱۹۴
محمد بن علی البستی	۱۹۴
حافظ رحمت خان «بپ یخی»	۱۹۵
محمد رسول «هوتک»	۱۹۷
قاضی ابوالبر که	۱۹۷
واصب	۱۹۷
ملا محمد هاشم	۱۹۸
انسی	۱۹۹
عشرت	۲۰۰
سردار هارون خان	۲۰۱
آتشی	۲۰۴
الهی	۲۰۴
سلطان محمد	۲۰۴

Marfat.com

عنوان	صفحہ
فدائی	۲۰۵
تائب	۲۰۵
نور محمد (نوری)	۲۰۶
میا فقیر اللہ صاحب	۲۰۷
حافظ خان محمد	۲۱۰
امام یزید	۲۱۱
سید حسن «زنجیر پا»	۲۱۱
ملا مزمل (دصریخ ملا صاحب)	۲۱۲
صوفی عبدالحمید «بارکزی»	۲۱۳
علومی کورنی	۲۱۵
دقاضی غلام هوتک کورنی	۲۱۶
علامہ عبدالعلی (کاکړ)	۲۱۸
صوفی صاحب	۲۲۰
ملا شیر اخند	۲۲۲
ملا دوران اخند	۲۲۳
ملا محمد صدیق «کاکړ»	۲۲۳
حاجی جمعه	۲۲۴
ملا عبدالباقی «کاکړ»	۲۲۶
سید یعقوب بابا	۲۲۹
سید عطو جان آغا	۲۳۰
سید طوطی آغا	۲۳۰
دهرات دروازی شهیدان	۲۳۱
ملا علم اخند	۲۳۲

Marfat.com

عنوان	صفحه
سردار مهر دل خان (مشرقی)	۲۳۳
ملا اکو اخند	۲۳۷
سر دار پر دل خان	۲۳۸
سلطان محمد (خالص)	۲۳۸
میرزا حنان	۲۳۹
پنگر بابا	۲۴۰
شمس الدین «کاکړ»	۲۴۰
ملا حسن اخند دتلوکان	۲۴۲
مولوی احمد جان «تاجر»	۲۴۵
مولوی محمد سرور «واصف»	۲۴۶
مولوی عبدالرؤف «کاکړ»	۲۵۳
مولوی عبدالرب	۲۶۲
مولوی عبدالواسع	۲۶۳
دیوند شهیدان	۲۶۴
طرزی افغان	۲۶۷
محمود «طرزی»	۲۷۰
عبدالرحمن (لودین)	۲۸۰
عبدالعزیز (بابا جان)	۲۸۱
سید عطا محمد شاه کندهاری	۲۸۲
میرزا محمد علی (شرر)	۲۸۳
احمد	۲۸۴
احمد صوفی	۲۸۶
شیخ محمد طاهر	۲۸۷
میر عبدالجواد آغا	۲۸۸
سرباز	۲۸۸

Marfat.com

عنوان	صفحه
خادم	۲۸۹
عبدالغفور (خائف)	۲۹۰
نور محمد (شوری)	
ملا علیجان	۲۹۱
مولوی محمد حسن	۲۹۱
ملا کټه اخند	۲۹۲
د کندهاری قاضی خیلانو کورنی	۲۹۵
حافظ حبیب الله	۲۹۵
کندهاری میرزا اسمعیل	۲۹۵
بهگت بابا	۲۹۶
جانان هوتک	۲۹۶
عندلیب	۲۹۷
مولوی محمد جان دمیر بازار	۲۹۸
عبدالاحد اخند زاده پوپلزی	۲۹۹
قاضی عبدالعلی اخند زاده هوتک	۲۹۹
موی مبارک	۲۹۹
علی محمد اخند زاده	۳۰۰
ملا شیر محمد اخند (بلوخ)	۳۰۰
ملا عبدالحق «خروټی»	۳۰۰
سپین کوځی بابا	۳۰۱
ملا سعدالله «خروټی»	۳۰۱
عبدالغفور اخند زاده «هوتک»	۳۰۱
عبدالاحد اخند زاده «اسحق زی»	۳۰۱

عنوان	مخ
دسپین بولدک شهیدان	۳۰۲
محمد عبدالکریم «حقانی»	۳۰۶
عمر جان صاحب زاده	۳۱۲
ملا نعمان اخند «ترین»	۳۱۷
حاجی آغا	۳۱۷
بابک صاحب	۳۱۸
ملا قطب اخند «توخی»	۳۱۹
ملا اکا	۳۱۹
ملا کبنی اخند	۳۲۰
ادی ببو	۳۲۰
سخی شیر جان	۳۲۱
شیخ مانده بابا	۳۲۱
ملا ابوبکر «اسحق زی»	۳۲۲
ملا محمد نورا خند زاده «پوپلزی»	۳۲۳
مولوی عطا محمدشیخ محمدی	۳۲۲
حضرت پیرامان الله صاحب د غور	۳۲۲
ملا عبدالسلام «اخکزی»	۳۲۳
مولوی ابوالوفأ افغان	۳۲۴

Marfat.com

پیل

دډیری مدی راهیسی می په فکر کی وو چه دکندهار پر متصوفینو او مزاراتو څه ولیکم او ځنو هغو داخلی او خارجی متتبعینو او پوښتنو کونکو ته تریوی اندازی معلومات حاصل سی چه دوی دکندهار دمشایخو، متصوفینو، مزاراتو په خصوص کی دمطالعی او څه پوهیدلو سره علاقه لری.

کوم شی چه زه زیات ددی رسالی په تهیه کولو او لیکلو مکلفه کړم هغه په کندهار کی دڅو مشخصو پیړیو دخلکو اجتماعی ذهنیت او دتفکر دطرز څرګندونه ده.

که څه هم په کندهار کی دتذکر ولیکلو دعدم شوق او ذوق او ځنو نورو مصروفیتونو او سیاسی لانجو له کبله دکندهار زیات مشایخ، عرفا او متصوفین په ګمنامی کی پاته سوی دی او په عمومی صورت ددی څخه پرته چه د دوی شهرتونه او کرامتونه دخلکو په خولو کی پاته دی ددوی په باره کی نور معلومات لږ موندل کیږی خو بیامی هم زیارویوست دهغو متصوفینو، مشایخو او عرفاؤ چه مکتوبه آثار اورسالی پاته سوی دی هغه وګورم او استفاده ځنی وکړم او دهغو په باره کی چه مکتوبه آثار او یا کره معلومات نسته دروایاتو په متواتر او معقولیت اکتفاء وکړم.

شاید ځنی وطنوال و دی ته ګوته ونیسی چه ما څله یوازی دکندهار دمشاهیرو په نامه دا اثر لیکلی دی او دټول افغانستان دپاره می نه دی لیکلی؟ خو دوی ته زه اطمینان ورکوم چه مادغه اثر دمحلیت، امتیاز او یا بلی تبعیضی مفکوری په اساس نه دی لیکلی څرنګه چه زه کندهاری یم نو ماته دد اسی اثر لیکل چه امکانات او منابع می په لاس وه څه ډیر ګران کار نه ؤ که څه هم دغه کار باید دعلمی انجمن په واسط سوی وای نه دیوه فرد.

څرنګه چه زموږ په وطن کی داسی شرایط او امکانات لږ پیدا کیږی نو دا دی دغه کار ما په یوازی سر وکړی او دانګریزی ژبی په دغه مقولی می چه (تر هیڅ شی لایوشی ښه دی) عمل وکی او که وخت راته پیدا سو دافغانستان دنورو سیمو دمتصوفینو، عارفانو، مزاراتو په خصوص کی به هم څه ولیکم.

یو شی چه دزیاتی یادونی وړ دی هغه ددغه کتاب طباعتی غلطی دی چه زما دزیات زیار او زحمت سره بیامی هم دتخنیکی اوداسی نورو معاذیرو له کبله ونه سوکولای چه بیله غلطی کتاب راوباسم.

په اخیر کی دپوهاند عبدالحی (حبیبی) دلارښوونو څخه چه زما سره ئی ددی کتاب په بشپړولو او مستندیدلو کی کړی دی دزړه دکومی تشکر کوم.

Marfat.com

بسم الله الرحمن الرحیم

تصوف څه شی دی؟

دخویو نورسو مواو نظر یا تو له کبله تصوف یو د بله سره تو پیر لری
څکه ویلی شو داسی تعریف چه د ټولو صوفیانو د طریقو څرګندونه
وکړی موجودنه دی خوسره ددی بیا هم نکلسن داد یا نو د تاریخ په
دریم بین المللی کنفرانس کی پر تصوف نبه رنا اچولی ده او داسلام
علمی اومذهبی طریقی ئی د هجری پنځمی پیړی پـور ی مطا لعه
کړیدی او یوښه اثر ئی په تصوف کی لیکلی دی ده په دغه کتاب کښی د تصوف
اته او یا بیل بیل تعریفونه کړیدی همداشانی ابو منصور عبدالقادر
بغدادی چه په ۱۰۳۷ میلادی (۴۳۹) کی وفات شویدی او داسلام
دلویو صوفیانو څخه ګڼل کیږی د تصوف یوز ر تعریفونه ئی کړیدی
نو څکه په ریاضت کښلوزهد او تقوی کی د طریقت د بیلو روشونو
مراعات کیږی .

په اسلا م کی د طر یقت او شریعت لاږی څیړ نی شته د مثال په
توګه داسلام لومړنی متصوفین چه د تصوف نظریه او بنسټ ئی ایښی
دی قلبی اعمال ئی د جوار حو تر اعمالو ښه ګڼلی دی څکه مو لا نا
جلال الدین رومی وائی : ـ

حاصل افعال بیرونی رهبر است
تانشان باشد آنچه مضمر است .

خو بیا هم د جوار حو عمل بی اهمیته نه دی او کمالی عمل و ر ته وائی .
د زیاتو معلوماتو د پاره دی د (طبقات سبکی) کتاب دو هم ټوک
۴۱ مخ ته مراجعه وشی) د صوفیانو څخه د لی ظاهری شعایر د رمزی
او مجازی مثالو نه څخه ګڼی .

Marfat.com

ظاهری شعاير بیخی ردوی دوی وائی شرعی قید و نه عارف مقیده وی چه دبکتاش طریقه ددغی جملی څخه ګڼله کیږی .
دکابل دادبیاتو دپوهنځی دتصوف په رساله کی دتصوف دهدف

په باره کی داسی راغلی دی : هدف تصوف از نظر مردم خراسان شرحیکه طاووس الفقراء سراج طوسی داده بسیار جامع است : ـ
«علم شریعت جامع دو سخر یعنی روایت و درایت است که هردو

متعلق به اعمال ظاهری و باطنی است یعنی هنگامیکه علم در قلب باشد به باطن تعلق داردولی اگر برزبان آید ظاهر میشود پس علم شریعت هم گاهی به ظاهر یعنی اندام های ظاهری متعلق باشد مانند عبادات، نماز، روزه، حج وغیره یا احکام مثل حدود و طلاق بیع قصاص وغیره اما اعمال باطنی عبارت است از مقامات واحوال که به قلب تعلق میگیرد مثل تصدیق وایمان ویقین و صدق واخلاص معرفت وتوکل ومحبت ورضاء وذکر وشکر وتقوای وغیره هریك ازین اعمال ظاهری و باطنی فقه ودانشی دارد آنچه به اندام ظاهری مربوط است فقه و آنچه به باطن تعلق گیرد علم باطن و تصوف نامند .»
بایزید روبنان وائی :ـ شریعت وینا او طریقت چاردپیغامبران...

نه نغوته دنوس ده اوشیطان اونغوته دزړه دروح چار دپیغامبران ده عیان (۱).»

دتصوف پخوانی ریښی

لږ خوړل دخدای سره کیدل او د مخلوقه څخه تښتیدل ـ تصوف یوداسی لغت دی چه دبنده استوګنه په هغه کی ده حقیقت ئی دحق لغت دی نوم ئی دحق لغت . تصوف د خلکو دمراجعت څخه دزړه و نو خوالی دی دطبیعت داخلاقو څخه ځان لیری کول دبشریت صفتو نه دځان څخه لیری کول دنفسانی شهوتو نو څخه لیری ګرځیدل روحانی صفتو نو ته ځان رسول حقیقی علومو ته رسیدل او په ضرورتوئی پوهیدل ترابده ټول امت ته نصیحت کول دحقیقت سره وفا کول په شریعت کی د پیغمبر متابعت کول (دزهدو تصوف د اسلام د۸٦ مخ څخه) التصوف ترك الدعوی و کتمان المعنی ابوالحسن شیروانی

(۱) خبرالبیان ۹۹ مخ

وائی التصوف ترک الخلق وافراد الهیه .

بل وائی التصوف بنی علی ثلاث خصال التمسك بالفقر و الاقتفار والتحقیق بالبذل والا یثار و ترك التعرض والا ختیار .

ابوالحسن نوری وائی التصوف ترك کل حظ النفس .

ابوالعباس نهاوندی وائی نهایت الفقر بدایته التصوف .

صوفیان چه کوم محبت اوعشق په زړه کی لری دهغو لپاره یه غایه داده چه په دنیا کی دیو صوفی هیله ده اوهغه دخدای په ذات کی فنا ده .

صوفیان په اصل کی شریعت غایه نه بولی او وائی څکه چه دغه یو دزهد دوسیلو څخه دی نو یوه اندازه اعتبار لری خوځینی کسان په تصوف کی بنه ربنتین دی اود دوی په عقیده علم تحصیلی نه دی څکه دکتابو څخه نه حاصلیږی اوپه درس و یلونه زده کیږی نو څکه صوفیان دهغو علمو سره چه په کتابو کی زده کیږی علاقه نه لری دوی په ظاهری خبرو او څیړنو حیرت کوی محی الدین ابن عربی په دی خصوص کی وائی: دهغه چاچه د ایمان پایه پر دلیل او برهان ولاړه ده پر ایمان ئی اعتماد نشی کید لی څکه د غه ایمان دفکر اونظر څخه مرسته اخستی ده اوداسی ایمان داعتر اضاتو په واسطه متزلزل کیږی خونفسی ایمان چه مرکزئی زړه دی داسی نه دی اوامکان نلری چه هغه رد اویا متزلزل شی

په عمومی ډول سره متصوفین زیار باسی چه دشریعت او طریقت په منځ کی حسن نظر مو جود وی اونه غواړی چه د شریعت ټول قوانین دطریقت په لاره کی غیرمؤثر بنکاره کړی خوځینی صوفیان بیاشریعت ته په طریقت کی لاره نه ورکوی په طریقت کی د شریعت مداخله کول دطریقت ضعف کښی ددوی په عقیده حقیقت او طریقت دواړه دشریعت وجود ثابتوی او بیله شریعت څخه موضوع د تصوف دطریقتی دپاره نه پاته کیږی نوشریعت هغه لاره ده چه طریقت ته څوك رسوی لکه چه وائی ددر وازو څخه کورونو ته ننوزی داسلام دلویو متصوفینو څخه یوابوحامد محمد غزالی دی چه په ۵۰۵ هـ کی وفات شویدی دی په علم او فلسفه کی زیات معلومات او نظریات لری لوی اسلامی مولف دی وائی: چه دژوند انه اوددی دنیا غایه داده

چه انسان خپل ځان دتامل اوتوکل په احساس سره وپرانده یوزی او هرکار چه کوی په هغه کی ئی د خدای پیژ ند نه علت وی .

امام غزالی صاحب وائی : -

«علم تصوف راچنانکه لازم بودفرا گر فتم و چنا ن د ر یا فتم که تصوف از نظر علمی باسایرعلوم شرعی وعقلی تفاوت ندا رد اگر چیزی باشد تنها درعمل است .

باری برمن معلوم شد که تصوف جز بحال و جز بتقوای دبر یدن علاقه های شهوانی حاصل نمیشود پس رفته رفته امور دنیائی درنظرم سردومعلوم شد که اینهمه تعلقات دام شیطان است وحتی شریفترین علاقه های دنیوی راهم که عبارت از تدریس وتعلیم باشد ناسودمند دیدم

بالجمله هر چه داشتم جز کفا فزن وفرزند همه را از خو د دور کردم واندک خلوت وریاضتم مطابق انچه صوفیه در یا فته بـوده سال طول کشید ودرین احوال چیز ها برمن کشف شد که به شمار نمی آید وبزبان نتوان گفت وحقایقی برمن کشف گر دید که جز بذوق وحال در نتوان یـافت از حوصله مر دم ایـن جهان افزون تر است خلاصه انکه عاقبت دانستم که اگر حقیقتی هست در تصوف است پس راهی را پیمودم که آغازش طهارت دل وانجامش فناء فی الله است . »

تر کومه ځایه چه څر ګند یږی ګډیرو تاریخی زمانوراهیسی په ځینو ملتونو لکه هندیانو، یو نانیانو، یهودیانو، اومسیحیا نو کی تصوف په یوه شکل او بل شکل موجود ؤ دوی دمادی شیانو څخه ستر ګی پټو لی او په روحی حیات ئی عقیده درلوده.

څوک چه داسلامی علومو پرته پـه نورو کی مطالعه نـه لری هغوی فکر کوی چه دتصوف طریقی یوازی داسلامی شعایرو او دتفکر دطرز څخه نشئت کړی دی خوکله چه دخپلی ساحی څخه لږ مطالعه پـراخـه کړی بیا وینی چـه دتصوف انزوا او خدای پیژندنی ریښی په یوشکل اوبل شکل په زیاتو ادیانو او نـورو تهذ یبونوکی لیدل کیږی او دبشر دکمزوری او بی استطاعتی داخاصه ده چه دخپل جسمی او یا روحی عذابونو تشنجاتو او کیفیتو څخه دامان دپاره یوه واسطه ولټوی چه دهغی واسطی لاری ته تصوف

Marfat.com

ویـل کیږی ابوالفضل پـه ائین اکبر ی کی دجـو ګ او تصوف رابطی په خصوص کی لیکی:ـ

جوګ پـر دوه ډولـه دی یـو ئـی سمپراګـنات Sampragnath چه هرځای لټوونکی فکر په یوه پوری تړل او پـه خدای پـوری ارا میدل دو هـم اسمپر اګـنات Asampragnath یعـنی دخیالی شکلونو او صورتو څخه تیریدل او دخدای په فکرونو کی غرقیدل دجوګ خدای څلور حالته در لودل لومړی په صحیح نیت او ټینګ قدم ولاړو ودغی غم لړلی نړی ته راغی دو هم نفس پریښول اوبنه کارونه کول دا سی دزړه زنګ لیږی کوی چه زړه ته رښا دلیږی را ولی او هغه څه چه نورئی دکوچنیتوب له کبله لیدلای نه سی دی ئی په محض کتو وو یښی دریم دنیکمرغی او زیاتی پلټنی له کبله پرعناصرو او حواسو غلبه ومومی لیږی او ژدی به لیدلو او اروېدلو نسبتی یوشانی ونیسی پرپیدا کولو محو کولو باندی قادر وی، څلورم هغه څه چه تیر شوی دی ځنی ورک نه وی.

دهند دزیا ترو فلسفی مکتبونو اساس دهند ۆ چین او بـودا پرتعلیماتو ولاړ دی او زیاتره مکتبونه ئی خدای منی اووائی چه داشراق دلاری تعلیم یافته څوک (بـرهم) مطلق ذات تـه رسیږی دهند فلسفی مکتبونه پر دوو برخو ویشل کیږی.(۱)

الف ناستك مکتبونه Nastika (چه دخدای وجود نه منی)

ب استك مکتبونه Astika (چه دخدای وجود منی)

الف:ـ ناستك فلسفی مکتبونه دادی:ـ

(۱) دچا رواك مادی مکتب Carvaka

۲ ـ جینی مکتب Jainism

۳ ـ بودائی مکتب. Buddhism

ب ـ داستك فلسفی مکتبونه (دهندوانو شپږ فلسفی مکتبه)

۱ ـ نیایه Nyaya

۲ ـ وی شیشیکه Vaisesika

۳ ـ سانکهیه Sankhya

۴ ـ جوګ Yoga

۵ ـ پوروا می مامنا Purva Mimansa

۶ ـ وید انته Vedanta

---

(۱) او پنیشاد (سرا کبر) ۵۲ مخ

Marfat.com

پدی حای کی جوګ ته ایر تشریح ورکوو چـه داسلامی زهد سره څه توپیر لری .

دجوګ کلمه (Yoga) چـه د یوژ (Yuj) څخه ا خیستله شویده دموښلیدلو په معنی ده جوګی ته مرتاض ویل کیږی جوګ دسانکیه مکمل مکتب دی چه پرمستقلو انضباطو دمشقاتو به تحمل ولاړدی درهبانیت قواعدئی دجینی او بودائی طریقی څخه بیخی توپیر لری د غه مکتب یو حکیم چه پتنجلی (Patanyali) نومیږی راو یستی دی (دمیلاد دمخه دوی پیړی) دکتاب نـوم ئی جوګ سوترا(yog— sutra) دی

دجوګ مکتب دسانکهیه دمتا فزیك د عا لی حکمت اصول او سایکالوجی منی یوازی ئـی دروح پیژندنی جنبه پرډیـره ده او الوهیت ئی دسانکهیه مکتب پر (۲۵) حقایقو اضافه کړیدی.

جوګی خپل ځان دجسمانی او دماغی حواسود ضبط په واسطه خپل ځان دټولو خواهشو نو څخه مستغنی کوی او په دغو شپږو طریقو سره مطلق ذات ته لاره پیدا کوی .

۱ ـ دنفس په حبس مشغولتیا (پرانا یام)
۲ ـ ددباندی څخه دننه دحواسو ضبط (پریتاهار)
۳ ـ په یو خاص شی باندی فکر کول (دهیان)
۴ ـ خپل فکر په هغه ټول (دارنا)
۵ ـ په هغه کی محو کیدل (سمادهیء)

دغه شپږ چه یو ځای شی شپږ جوګه ورته ویل کیږی او ددغو شپږو څخه جیوآتما دروح روح پیدا کوی .

جوګیان څو ډوله دی او هر یوئی خاص قواعد لری مشهور ئی دغه دی:ـ

کرم جوګ Karma Yoga کیان جوګ Juna-Yoga
بهاګتی جوګ Bhakti Yoga راج جوګ Raja Yoga
هت جوګ Hata Yaga دد غو جوګیانو څخه ځنی خـدای (ایشوا را) ځنی (شیوا) او ځنی ئی (ویشو) بولی. خـو په حقیقت کی خدای چه په هر نامه وبولی دومره تفاوت نلری. جـوګیان معتقد دی هغه بدی چه دپخوانیو ژوند ونو څخه را رسیدلی وی کیدای سی چه په کوښښ سره ئی ور کی کړو او په نـو عملو سره نه نتیجی په لاس راوړو دجوګیانو په عقیده نه نتیجه هیڅکله نه سی

Marfat.com

حاصلیدلای مګر په صحیح فکر اوسالم عقل ددوی کتاب چه جوګ سوترا Yoga Sutra نومیږی پر څلور وبرخو ویشل کیږی.

۱ ـ سمادهی پاد Samadahi Pada چه ددغی طریقی هدف، شکل ، دتفکر طرز او طریقه بیانوی)

۲ـ سدهن پـاد Sadhana Pada (چه مشغولـیت اومـراقبت بنودی).

۳ ـ وبهوتی پاد Vibhuti Pada (څرنګه د بدنـی ورزش مـراقبت اوتل مشغولتیا له لیاری کـولای شود ماورای طبیعت په قوت واقف شو.

۴ـ کیولیه پاد Kaivalya Pada دروح دارتباط دطرز د مطلق ذات سره بنودی او وائی کله چه روح د دغی د نیا دتعیناتو څخه لیږی وی خواهش آرزو تقید اوتعین په چاکی ورک شی مطلق ذات ته درسیدلو لارآ واریږی.

جوګیانو اوانزوا خوبنولکو یوازی ۸۴ د نا سنتی طریقی بیان کړی دی چه هره طریقه ئی بیل نوم او علیحده سلوك لری دوی په لوبه تنده ساړه او تاوده بندنه دی .

په رشتیاچه سړی حیرانیږی چه څرنګه هلوکی پلمی اوغوښی داسی ترفرمان لاندی راځی جوګیان دمثال په توګه زهر خوری خواغیزه نه باندی کوی دوه دری روځی لکه مړی تر خاور و لاندی کیږی خو نه مری اروپا یا نو دخپلی اشتباه درفع د پاره دهغو جوګیانو چه تیزاب اوادسپنه ئی خوړلی وی ددوی نسونه ئی په مجهوله اشعه لیدلی دی او زیات حیران شوی دی تر هغه ځایه چه څیړنواو پلټونو معلومه کړی ده دجوك او تصوف په منځ کی دغه مشترك عناصر ستره

لومړی دهند وانو سمپراګنات دمسلمانانو دخاطر جمعیت دی او اسمپراګنات د(مراقبی) سره مساوی دی ابوالفضل وائی سمپراګنات پرځای خاطر په یوه ټرل اوپه خدای پوری ارا میدل په عینی ډول جامی رح دخاطر جمعی په خصوص کی د (لوایح) په دوهمه لایحه کی وائی: تفرقه هغه ده چه زړه په بیلو شیانو

د صوفیز ۲۳ مخ .

Marfat.com

تړلی وی او جمعیت هغه دی چه دټولو شیانو څخه یوه واحدشی ته وګوری.
زړه یوه ته وسپارله او د ټولو څخه ئی ورغوه).
ابوالفضل وائی: اسپراګنات هغه دی چه دخیالی شکلو نو او صورتونو څخه تیریدل او دخدای په فکرونو کی غرقیدل.
امام غزائی (رح) دمراقبی په خصوص کی وائی: صوفی باید (په کنج کی کښینی په ذکر او ورد مشغول سی او په خوله ئی تل الله الله یا لااله الاالله وی چه دغه لفظونه بی ارا ده د خولی څخه جاری وی بیاد دغو حروفو شکلونه مرتفع سی او یوازی د کلمی معنی دمراقبی دخاوند په زړه ونوښلی هغه وخت چه زړه داسی حالت ته ورسیږی دخدای نورزړ دده په فیض او کرم د ی پیدا کړی.
دریم دتصوف اخلاقی جنبه چه دنفس و ژل دی دمسلمانانو او جوګیانو په منځ کی یوشانی دی ریګویدوائی: چاچه دصلح صدق اوصفا طریقه غوره کړه په خاطر جمعی او دزړه په اطمینان ئی ومنله شپه او ورځ دبرهما په فکر دپست او لعنتی نفس په و ژ لو بریالی سوهغه کولای سی چه دمرګ سره مقاومت وکړی همدا شانی محمود شبستری وائی :-

جهان را نیست مرگ اختیاری که آن را از همه عالم توداری
نو سگ و تړه په بند کـی روح پاچا جاو دانی کـړه
که دی دا فتحه رشتیاسی تل تر تله کـا مرانی کړه

یعنی هر کیدل دمړینی دمخه دصوفیانو خاصه ده او دغه مرګ ته څوک رسیدلای نه شی مګر دنفس په نیولو اود نفس په هضمولو خوشحال خان خټک وائی:-

همیشه که ژوندون غواړی درته وایم همیشه کوه دنفس سره جهاد

دریم دو دانت صوفیانه تعلیمونه دصوفیانو عقاید و ته ور ته دی، ابوالفضل وائی دوودانت طرفدارانو په دو ډګ اوجنت ثواب او عذاب او نورو همداشان چرت نه خرابوه دهمدغه کبله نظامی وائی:

بهشت و دوزخش بینی مشو مشغول این هر دو
قدم بر فرق دوزخ نه خطی گرد جنان در کش

رحمان بابا وائی:

Marfat.com

هر زیارت‌لره‌چه‌څمه‌مرادمی ته‌ئی زه زائردبتخانی‌دحرم نه یم

دودانت دوینا له کبله:

ز موږ وینې والی لکه خوب داسی دی چه په هغه کی خیالی صورتونه وینو.

رحمان بابا وائی:

ددنیاچاری‌په‌مثل‌خواب‌وخیال‌دی خولۍ‌په‌څه‌کااعتمادپه‌خواب‌وخیال

چیست این زندگانی دنیا گفت خوابی هست‌یا خیالی چند
گفتم این‌بحث‌اهل‌دنیاچیست گفت بیهو ده قیل و قالی چند

په اخیر کی دبودیزم دنروانا دحالت او دهند وانود جوړ څخه چه کوم روحی کیفیت پیدا کیږی دصوفیانو د فنا سره‌زیات شباهت لری که نروانا دعثمان څانی انعدام دی فناهم انعدام دی که‌دجوړ خاوند په‌دنیااومافیهاخبر نه‌دی دفناصاحب‌همداشانی دی.

ابوالفضل لیکلی:-

جوګیانوته‌ساړه‌او تود وخی لو ږه او تنده لږ ازار رسوی.

جامی دلوائح په نهمه لایحه کی لیکلی:

دفنا خاوند ته نه شعور دخپل ځان پیژندلو پاته کیږی او نه دشعور په نیستی دا ځکه دفنا خاوند که دخپل شعور په فنا وپوهیږی دفنا خاوند نه دی.

که پورته دجوګیانو دکرامت په باره کی څه ویل شوی دی دلته دصوفیانو دکرامت څخه بوغیږو.

دابوالخیر پرپښه‌چه دانه را څتلی وه دهغی دانی دزیات نقصان دمخنیوی دپاره دا فیصله وشوه چه باید دپښی هغه ځای پریکړی خو هغه جراحی ته‌تن نه ورکاوه پښه ئی هغه وخت ځنی پریکړه شوه چه ابوالخیر پرسجده تللی وو مریدا نوائی ویل کله چه دی پرسجده سی په وجود خبر نه وی.

لکه چه وائی:

گفت عبدالله شمس مغربی شصت سال است‌شب‌ندیده‌ستم‌شبی

لکه چه ابوالفضل دجوګیانو دحالت څخه په تعجب کی دی زه هم حیران یم چه کوم یوئی نه دی؟

دعبدالله ویښتوب یاد ابوالخیر بیهو بنسی؟

Marfat.com

ځکه دځنو عناصرو دمشترک والی علاوه تصوف دو دانت څخه غیر دی او فنا دنروانا څخه تو پیر لری ځکه نروانا نفی محض دی او فنا مثبت شق لری چه بقائی بولی یعنی په خدای کی دایمی حیات .

رحمان بابا وائی :-

په ژوند ومره چه دمرگ له غمه خلاص سی

اسان کار دی کړو په ځان باندی گران ولی؟

تو جزوی وحق کل است اگر روزی چند

اندیشه ء کل پیشه کنی کل باشی

دتصوف ضرورت

زموږ په فکر چه د مځکی مخ باید لکه جنت راته وگرزی داسی ونه شوه بر خلاف ورځ په ورځ ددوږخ دشیلی حالت پیدا کوی او مادیاتو معنویات بیخی وځپل او نژدی ده چه دمنځه ئی یوسی همدا شانی دمادیاتو دزیات فشار له کبله چه دغه فشار ونه دظلم جبر قتل ناروا او ډول ډول جنایتو په شکل څرگندیږی په جامعه کی استبدادی ژریمونه او مطلقت العنانی په وجود راوړی ددغو څخه دتیښتی او ځان خلاصولو یوازنی وسیله ځان دتصوف حلقی ته اچول دی دغی طریقی مخصوص دچنگیز دفشار او چپاؤ نو څخه دخلاصون دپاره په اسلامی نړی کی زیاته وده وکړه او ددی بلا دخلاصون دپاره چه اسلامی مدنیت او ثقافت ئی دبربادی سره مخامخ کړی ؤ څه خلکو خدای ته داستغفار او زاری دپاره مخ زنگلونو او غرونو ته ونیوی په عبادت او انزوائی شپی اوورځی تیرولی اوس هم دروحی عذابونو دخلاصون او دمادیاتو دفشار څخه دځان ژغورولو دپاره تصوف یوه ښه وسیله ده یعنی علویاتو الهیاتو روحانیاتو دروح دروزنی دروح دتزکیه او تصفیه دپاره ضرورت سته لکه چه وائی :

دلا معاش چنان کن که گر بلغزد پای فرشته ات بدو دسته دعا نگه دارد

ددی سره چه ځینو ناعاقبت اندیشانو تصوف دخدعی او فریب په مرض اخته کړیدی او په درواغو سره دمادیاتو دحاصلولو دپاره

Marfat.com

ئی دتصوف رنګ ورېد کړیدی او تصوف ئی دجاه وجلال مال او مکنت او نورو مادی نعمتونـو دبرابر ولو دپا ره یـوه بنه وسیله ګڼلی ده او خرقه ددی دپاره اغو ندی چه خلك وغولـوی او په خرقه پوشی کې په عیش او عشرت ناز او نعمت کی غرق سی چه دهمدغه کبله دځینو عرفاؤ او فضلا ؤ دشدید عکس العمل مـورد ګرزیدلی او په افشاء ګری کی ئی داسی ویلی دی:

(حافظ)

مفلسانیم وهوای می وطرب داریم آه !اگر خرقهٔ پشمی به گرو نستانند
کتاب وخرقه وسجادهٔ رهن باده نمودم
بتاروچنگ زدم چنگ وتارسبحه گسستم

(ملاهادی سبزواری)

سرمست در قبای زر افشان چوبگذری
یک بوسه نذر حافظ پشمینه پوش کن
که زنهار ازین کژدمان خموشی پلنگان درنده ژنـده پوشی
که چون گربه زانو بدل مینهدو گر صیدی افتد چو سگ می جهد

(سعدی)

دبعضی صوفیانو عقاید واو اعمالو په ټو له اسلامی نـړی کی مخصوص زمونږ په هیواد کی زیاته اغیزه کړیده دغه نه یوازی په ادابو او اخلاقو کی بلکه دژونـد په روز مره جریـانا تـو او معاملو زښته مؤثر دی اوپه منحرف اومنسوخ سوی شکل ئی اغیزی دفالبینی او ملنګی په شکل زیاتی لیدلی کیږی همدا شانـی پـه پخوا نیو ورزشو پهلوانیو زرګری جنګونـو او نورو او بـو کی دځوانانو په منځ کی چه پخوا دعیارانو او اوس دکاکه،پای لوچ او داسی نورو په نامه مشهور دی زیات لیدل کیږی دوی دیو پرول اخلاقی قربانیو،قناعت،ارادی،عزم اوځوانمردی شعایر لری چنانچه دخراسان دوهم سلطنت دسیستان په زرنج کی ددغو عیارانو پـه واسطه جوړ شو یعقوب لیث صفاری ددغو عیارانـو مشرؤ خو په حقیقت کی داسی ندی او سابقه ئی پاکه اودما دی تلذذاتـو څخه خـلا صه وه دتوزک جهانګیری دعلیګره چاپ په ۸۱ - ۸۲ صفحه کی راغلی دی: چه دنظام الدین اولیا او امیر خسرو پـه یوه بیت چه دواړوئی سر او پای جوړ کړ پر ملا علی احمد مهر کن باندی داسی حالت راغی چه دجذب څخه مړ سوسلطان مراد چه دتر کیه دلویو او فاتحو پا چاهانو څخه شمیرل کیږی دوه ګهله دتصوف

Marfat.com

په جذب دپاچاهی څخه لاس واخیست په گوښه کی دخدای (ج) په عبادت اوریاضت مشغوله سوخو په دواړو وا روکی خلکو دی د انزوا څخه دجهاد په نیت راویوست په ۱۴۴۴ کی ئی هنگریانو ته په وارونا کی شکست ورکړ او د ینچیر یانو انقلاب ئی خاموش کړ.

په لومړی سرکی دمتشرعینو او صوفیانو دطرز تفکر په منځ کی توپیر نه لیدل کیدی او یوازی صوفیانو د اسلام څینو عقایدو او فلسفو ته اهمیت ورکاوه دمثال په توګه:

۱ـ یوازی هغه سړی کولای سی چه خپل ځان پدی عالم: کی د هوا او هوس او شهوتونو څخه خلاص کړی چه دده دزړه بلیدونکی اورتل دی ده دبقاعالم ته متوجه کړی.

۲ـ عشق دخلکو څخه نه شی زده کیدلای دخدای دعطا یاؤ او هدا یاؤ څخه یوسوغات دی.

۳ـ که دعارف دسرسترګی وینبی سی دده دسرسترګی پټیږی او دخدای څخه پرته بل شی نه وینی.

۴ـ که په هیولائی جسم کی معرفت څر ګند سی هر څوك چه دی ووینی دجمال اوجلال څخه به ئی مړسی او هر څه چه رڼا وی دده دروښنائی په مقابل کی به تیاره سی.

۵ـ ای خدایه زه د بلبل ترانی، د ګرنګو نو شر پهاراوداو ریځو غړو مبی د حیوانانو په نارود ونود پانو رپید واواز نه اورم بیله دی څخه چه وپوهیږم چه دغه بیل بڼغونه ستا پروحدانیت اویواز یتوب یودلیل دی.

۶ـ ای خدایه تا په ظاهره دخدای په نامه اوپه باطن کی دجانان په نامه یادوم په علنی توګه وایم ای خدایه اوپه باطن وایم زما جانه. زما دلبره زما هر څه دمعرفت لنډیز ، عشق جمال او جلال دی دغه داسی افکار دی چه تصوف څخه پیدا کیږی خو د و مره باید پوښتنه وسی چه دنهمی میلای پیړی مسلمانانو دغه افکار د کومه پیدا کړه اویا ئی دچا څخه واخستل؟

دزیاتو څیړنواو پلټنو څخه داڅرګنده شوی ده چه دغو پر دیو څلور وعناصرو چه مسیحیت، نوی افلاطونیت، دبودافلسفه اومعرفت دمسلمانانو پر تصوف اغیزه کړی ده په داسی ډول:

مسیحیت:

دمسیحیت طرز تفکرد (ادریه) Guostiesme د فلسفی څخه اخستی شوی دی

اودغه فلسفه د شرقی- یونانی او مسیحی فلسفو اختلاط دی چه په لمړی میلاد دی پیړی کی د مسیحی دیانت سره په متوازی توګه پر مخ تللی ده او په جزئی تغیر او سره د کلیسا معتقدات ګرزیدلی دی اوداسی مثال لری لکه په مسلمانانو کی «علم کلام» دا دریه عقیدی اساس پر ثنویت ولاړ دی لکه خیر او شر، نور او ظلمت، الهی عالم اومادی عالم چه دغه مبداء تل یودبله په جنګ دي نکلسن وائی: متاخرین صوفیان چه داویا زرو حجاب کلمه استعمالوی هغه ئی دادریو نوڅخه اخستی ده.

په نیاکی مسیح اوشیطان دوه لوی عامله دی اودغه دخدای دد وو لاسونو په شانی دی مسیح ئی راسته لاس او شیطان ئی چپه لاس دی شیطان په دی دنیا حاکم دی او مسیح په هغه د نیا.

دفضیلت دموندلو دپاره زهد پیړه بنه وسیله ده.

مسیح یعنی ظاهره شوې کلمه چه د خپل ځان په قربانی یو بشر ملائکی چه دګناه مرتکب شوی دی او په جسم کی لویدلی دی هغو ته نجات ورکړی.

ددوی په عقیده دخدای تاثیر په ماده کی مستقیم نه دی د بیلو قواو په واسطه دی چه دده او مادی په منځ کی واسط کیږی د دغو قواو څخه لوی ته «پستر» ویل کیږی چه په کلمه هم تعبیر یدلای شی په تورات کی دغی قوی ته «ملائکه» افلاطون هغه ته «مثل» رواقیون علل «فعاله» ورته وائی.

آرای نکلسن دمایستکس اف اسلام په ۱۰ - ۱۲مخ کی چه په لندن کی په ۱۹۱۴ کې چاپ شوی دی

R.A. Nicholson, The Mystics of Islam, pp. 10 London, 1914

لیکلی: وړینه چوخه سکوت او پټه خوله توب اوراداواذکار دینی مناجاتونه ... دغه ټوله دنصرانی خصاصو څخه دی دخدای په عشق کی دغه حکایت څیړنی ته اړتیا لری:

حضرت عیسی علیه السلام ددرونفرو فقیرانو سره چه رنګونه ئی ژړ جسمونه ئی ډنګروه مخامخ سوورته وی ویل څه علت ستاسی غم موجب ګرزیدلی دی ځواب ئی ورکړ چه دجنت اشتیاق لرو وورته وی ویل دهغه شی ارزو کوی چه خلق سوی دی او خدای تعالی کولای شی چه خپل عنایت وکړی چه ستاسی ارزو ترسره شی بیا ئی دری فقیران چه ډیر ژړ اوډیر ډ نګروه ولیدل اودحال پوښتنه ئی څنی وکړه ورته وی ویل چه ددوزخ څخه بیریږو ځواب ئی ورکړ د

هغه شی څخه بیریږی چه خلق سوی دی اوخدای کو لای شی چه تاسی د بیری څخه خلاص کړی بیائی نوردری داسی فقیر ان ولیدل چه دې نګروالی څخه پوست او هډوکی اودرنګ دژړ وا لی څخه ئی ښه نورانی وه دهغوی څخه ئی هم پوښتنه وکړه ورته وی ویل چه خدای دوست لر وو رته وی ویل چه تاسی تر ټولو لو خدای ته نژدی یاست .

نوی افلاطونیت :

دابلد ۱۲ - ۱۳ مخ پوری Ibid pp. 12-13 د اسلام دحکما و دافکار ومحرک ارسطا طالیس د ی نه افلا طونیان محترم صوفیان پلوټینس Plotinus ډیر لږ پیژ نی اوپه مبهم ډول ئی دیو نانی شیخ په نامه یادوی څرنګه چه صوفیان دارسطا طالیس

اثار دارسطا طالیس دشار حینو په واسطه چه دافلاطون Plotinus تابعین دی پیژندلی دی نوځکه د صوفیانو تصوف د هغی فلسفی رنګ او بوی چه افلا طون (Plotinus) ته منسوب دی اونوی افلاطونیت په نامه یاد یږی پیدا کړ دمثال په توګه دارسطو د دینیا تو کتاب چه په ۸ میلادی پیړۍ کې په عربی ترجمه سوی دی دنوی افلاطونیت څخه عبارت دی نونوی افلاطونیت څرنګه چه په مسیحیت کی تاثیر کړی دی اسلام ئی هم تراغیزی لاندی راوستی دی . (۱)

معرفت : ارئی نکلسن دمایستکس اف اسلام په ۱۵ مخ کی

R. A. Nicholson, The Mystics of Islam p. 15

لیکلی دی: دتصوف اومعرفت په منځ کی چه کومه دا تصال رابطه ده هغه معلومه ده ځکه دمتقدمینو دقول څخه صرف نظر کوو او دنوی عصر ددرویشانو پ، تازه فکر اکتفا کوو:اویا زره حجابه خدای ذوالجلال زمونږ دستر ګودلیدنی څخه محجوبه وی،د حجابونو ظاهری برخه نور او باطنی برخه ئی تیاری دی هرروح دتولدپه وخت کی باید دهغو حجابونو څخه تیرشی څرنګه چه د حجب د ظواهرو څخه تیریږی یودالهیه خصایصو څخه دهغه کیږی کله چه دحجب دبواطنو څخه تیریږی دکونیه خصایصویو پر هغه روح زیاتیږی په دی ډول بشری روح دتولد په وخت کی بیخی دخدای تعالی څخه بیلیږی اوله دغه کبله دی چه دتولد په وخت کی هر

(۱) دمایستکس آف اسلام ۱۰ مخ

Marfat.com

هلك ژاړی دا ځکه چه روح خپل بیلتون دخدای څخه په یادراوړی نو ځکه دغه محبوس روح ته باید نجات ورکړه سی دجسم پرینښونه لازمه نه ده جسم خپله باید دطر یقت د شیخ په واسطه تزکیه کړ و: دی دی چه تاد خدائی عشق په اورکی اچوی چه پاك اوصاف دهغه اور څخه دباندی راووزی. دانظریه چه اسلامی تصوف دهندی او بودائی افکار و څخه پیدا شوی دی ډیره ضعیفه ده البته د و مره ویلای سو کوم شیانو چه په اسلامی تصوف کی زیاته اغیزه کړی ده هغه څنی بودائی افکار اوعادات دی ددو همی پیړی و ر و سته مسلمانانو دنورو ملتو دکتابو په ترجمه کولو پیل و کړ دعلو مو دائری زیات وسعت پیدا کړیو شمیر هندی او بودائی کتابونه په عربی ترجمه شول چه زیاتروئی دعملی تصوف رنګ در لو د لکه زهددنیا ترك دهندیانو اوبو دائیانو د عـا دا تو او ر سـو مو شرح

دعباسیانو دحکومت په لومړی وختو کی هندی اومانی تار ك الدنیا خلکو عراق اونورو اسلامی هیوا د و نو تـه سفر کـاؤ او مسلمانان دنژدی څـخه دد وی په اخلا قو او سلو کو خبر ید ل په لومړی پیړ ی کی مسیحی رهبا نا نو هم اسلا می ملکو نو ته سفر کاؤ.

بودا وائی: رنځ دژوند سره ملګری دی درنځ اندردعلت (میل) دی چه سړی څه غواړی ددغه میل دورکولو دپاره باید ژوند ته شاوګرزوو چه د (نروانا) اورسیږ کول Nirvana یافنادرجی ته ورسیږو نروانا ته درسیدلو دپاره کامل زهد اودهر میل محوکول دی که څه هم اسلام دبود یزم دریاضت مراقبی عقلانی تجریدد علایقو د پرینښو لو څخه تریوه حده متاثر شو ی د ی خو بیا هم اسا سی ا ر معنوی توپیرد نه څنی لری په اسلام کی دنفس تهذ یب دخد ا ی پیژندنی او عشق څخه پیدا کیږی لکه چه ر حمان بابا وائی:

دمعرفت څـنی پـیداشه عشق دعقل مور اوپلاردی

خوبو دیزم یوازی دفرد په اصلاح اکتفاء کړی ده.

دافغانستان بعد از اسلام دلومړی ټوک په ۸۵۷ مخ کی دمذاهب او فرق تر عنوان لاندی داسی لیکلی شوی دی :-

«از شرحیکه زائرین چینی مانندشی فاهیان وهیون تسنگ وغیره داده اند در افغانستان شرقی یعنی در گندهار او کابل تا غزنه وکندهار دین عموم مردم کیش بودا بود که سوابق طولانی قبل الاسلامی درین کشور دار دو شاهنشاهان نیرومند و بزرگی مانند اشوکای هندی وکانشکای کوشانی انرا درآسیائی میانه و بر اعظم هند پراگنده بودند.

شی فاهیان اوهیون تسنگ دبودا دکبیر او صغیر مذهب پیر معبدونه په شمالی او ختیز افغانستان کی لیدلی دی چه ددغی جملی څخه دکاپیسا او بامیانو معبد ونه دیاد ونی وړ دی ددی څخه پر ته شیوائی برهمنی آفتاب پرستی اتش پرستی اله تناسل پرستی او نور زیات رواج وه همدا شانی دکابل وشاه بهار په معبدونو کی (فره ایزدی) چه دباختر دار یائی نژادوشاهانودسمبول څخه ډهم سا تل کیدی .

دبودائی فلسفی لرویه په جهان کی هیڅ معین او مشخص شی ددوو لحاظو دپاره په یوه وضع او متشابهه حال پاتیدلای نه سی جهان دحیات دموجو نو سمسارا Samsara څخه جوړدی چه تل حرکت او بر خورد کوی هیڅ عنصر او عامل نفس نه لری تولهٔ شیان غیر دائمی ترتیب شوی دی ټولهٔ شیان رنځ او دوك دی په جهان کی بیله رنځه بل شی نسته نه جسم وجود لری نه دوام اونه سعادت ټول بودائی مکتبونه چه لفظی مباحث لری په حقیقت کی دعقلیونو منفی مسلك دی په بودائی فلسفه کی دخلقت؛ خالق وحدت، توحید په خصوصی کی شی نه لیدل کیږی مګر یا لزم او او شاقه ریاضت ته هم توجه نسته په بودائی مکتب کی داعلی نفس فردی بقا چه و یدانتائی منی رد یږی او دان اتمن An Atman اصل چه عدم وجود دی منل کیږی بودا همه وخت په هند کی پیدا سو چه ویدائی دوری ژوندی او خوشحاله روح باندی دسحر جادو او خرافاتو پنلیه پرده غوړیدلی وه برهمنانو به دخپل ځان اودلمر باد او باران اوردخدایانودخوشحالو لو دپاره قربانی کولی

دحیو انا تو په وینو ئی ز نګلو نه لړلی وه حتی دز نګلو لر ګی په دسوز لو دپاره هم نه موندل کیدل دبرهمنا نو او نورو خلکو په منځ کی لویه فاصله پیدا شوی وه په دغه وخت کی بودا ددغو قربا نیو په مقابل کی ودریده.

دبودا فلسفه : ـ

(دایدد په ۱۹و۱۱۷ مخ کی) (Idid, p. 17 and 19))دا سی راغلی دی:ـ

ابراهیم بن ادهم دتذکرة الاولیا په ۵۶ مخ کی دبلخی شهزاده په نا مه چه پاچاهی ئی پریښوله او صوفی صافی سویاد شوی دی دغه سر گذشت هغه دبودا سر گذشت دی. هغه دز هد اعما ل چه په عمومی دول مراقبت، نفس وژ ل، دخا طر جمعیت او په خصو صی دول فنافی الله (فنا ا لفنا) دی دبودا دفلسفی څخه پا ته شو ی د ی لومړی چاچه فناد تصوف جزولاینفك بللی دی بایزید بسطا می ؤ اوهغه دغه درس په احتمال دسند ی ابو علی څخه زد ه کړ ی ؤ بایزید وائی:ـ

لومړی تردیرشو کلونو پوری دی زما هنداره وو او س خپله هنداره خپله یم.

دوهم دخدای څخه دخدای سره ترخدایه ولاړم چه زما څخه ئی ماته وویل ای زه اوته. وروستی عبادت محض دبودا فلسفه نه ده بلکه د و د ا نت و حـد ت ا لـو جـو د د ی د فنـا مـقا یـه

دنرو انا سره په غیر مشروط ډول ممکن نـه د ی دا ځکه چـه نروانا نفی محض دی او فنا دمثبت شق در لوو نکی دی چـه بقا یعنی په خدای کی دائمی حیات دی په بـود ائی فلسفه کی بیل مکا تب سته چه مهم ئی هینا یـا ن Hinayana (پخوا نـی مکتب مها یانMahayana (نـو ی مکتب) دی د مها یان مکتب پـه شما ل اودهینان مکتب په جنوب کی پیدا سو په دریمه بود ائی شور ای کی چه جوړه سوه اشوکا امر وکړ چه دبودا تعلیمات په ډبرو کی وکیندل سی په دی شورا کی دعقیدی اختلافونه زیات وه اکثریت نه یوازی اقلیتونه دشورا څخه وایستل بلکه ددغه نهضت څخه ئی هم خارج کړل دوی دهند د شمال څخه جنوب ته ولاړل او هلته ئی فعالیت شروع کی دشمال مکتب نسبتاً مترقی ؤ دهمدغه کبله دغه مکتب چه مهایان نومیږی زیاته ترقی وکړه په دغه مکتب کی انسان نه یوازی خپل ځانته نجات ورکړی بلکه خپله همنوعه هم

دگمراهی څخه خلاص کړی په داسی حال کی چه دهینایان مکتب خپل ځانته دنجات ورکولو توصیه کوی(۱) :-

دعلمی نظره بودا دغه فلسفی مکتبونه لری.

۱-وی بها شیکه Vaibhasika(مستقیمه واقع بینی یامستقیم ریالزم)

۲- سو تر انتیکه Sautrantika(غیر مستقیمه واقع بینی یا غیر مستقیم ریالزم)

۳- جوګاچار Yogacara(ایدیالزم خیال پرستی)

۴- مادهیمیکه Madhyamika (نسبیت چه نیهیلسم هم ورته ویل کیږی) دوه لمړی مکتبه په هینایان او دوه نور په مهایان اړه لری.

ورو ستنی یا څلورمه بودائی شورا دکنشکا پـه وخت کی (۱۲۵) م دتکسیلا په ښار کی جوړه سوه دغه شورای په بـودائی مکتب کی داختلافاتو دورکولو دپاره جوړه سوه ددغی شورا ژبه سانسکرت وه ددر یمی شورا ژبه چه داشوکا (۲۷۹ - ۲۴۰ ق م) کی جوړه شوی وه پالی او مګدی وه. داسلام قابلیت دخارجی افکارو په راجلبولو کی غیر متعصب ناقد اعتراف کوی خو ددغی جملی څخه باید داسی استنباط ونه سی چه تصوف محض دپردو دافکارو یوه مجموعه ده او بس که اسلام دنورو ادیانو څخه یـاد ونه هم ونه کړی او هیڅ رابطه دهغو سره ونـه ساتی بیائی هم یو ډول تصوف پیدا کاوه دا ځکه چه تصوف خپله داسلام په نس کی موجود دی لکه چه فرمائی :-

۱- ونحن اقرب الیه من حبل الورید.

۲- وفی الارض ایات للموقنین وفی انفسکم افلا تبصرون.

دروم مولینا وائی :-

ای اتش فشان این خانه را ویران کن

این عقل رابستان زمن بازم زسردیوانه کن

(دلته دبلخی فکر لکه اشراقیان او نیو فلاطونیان دعقل څخه عشق او سلوک ته پناه وړی) دسلوک دلاروتا کلو دپاره زیا تـو متشر عینوا ومتصوفینو خـواری کښلی دی چه دهغو څخه مشهور یـو

(۱) داو پنیشاد ۷۳ مخ

Marfat.com

خواجه عبدالله انصاری صاحب دی چه سلومزلوته ئی رسو لی دی خواجه دخپل استاد مشهور او معر وف صوفی ابـو بکر محمد بن علی کتانی (په مکه کی په ۳۲۳ ه) مړدی په قول کو ی چه دائی (ان بین العبد والحق الف مقام من نورو ظلمته) خواجه صا حب د سـلـو کـ د ټـو لـو مـقـا مـو نـو د پـا ر ه د قـر ا ن شر یف ا یت سند ر او لړی ا و هغه ئی دو ر ځنی ژ وند د اشر اق او تصفیه روحی اواخلاقی جنبو در لودلو وکنل شریعت اوطر یقت ئی دژوند په صحنو کی کلو بللی او ا جتما عی کو چنی اداب ئی هم ددغو مقامونو جزو گنل ددغو مقامونو نومو نه دادی : ـ

توبه، مروت،انا بت، فتوت ، ارادت،قصد، صبر،جهاد ،ریاضت تهذیب،محاسبت ،زهد ،تجرید ،ورع، تقوای ، معاملت، مبالات ، یقین، بصیرت، توکل،لجا،رضا،موافقت،اخلاص، بتل،عزم، استقامت تفکر، ذکر،فقر، تواضع،خوف ،وجل، رهیت؛اشفاق،خشوع ،تذلیل اخبات الباد، هیبت ، فرار؛ رجا،طلب، رغبت، مواصلت ،مداومت فطرت، همت ،رعایت، سکینه، طمانیت، مراقبت، احسان ، ادب ، تمکین، حرمت، غیرت،جمع، انقطاع، صدق ،صفا،حیا، ثقت ،ایثار تفویض ، فتوح، غربت ،توحید ، تفرید ، علم ،بصیرت ، حیات ، حکمت ،معرفت، کرامت ،حقیقت، ولایت،تسلیم ،استسلام،اعتصام ، انفراد ، سر،غنا،بسط ، انبساط ،مسماع ، اطلاع،وجد،لحظه ، وقت ، نفس، مکاشفه ، سرور ، انس، دهشت ، مشاهده، معاینه، فنا، بقا،

خواجه عبدالله انصاری (بقا)داسی څیړی : ـ

قوله تعالی : ـ والله خیروابقی.

خداوندتعالی وبس	و خیر متمحی	امادوستی۳مقامست.
واسباب مضمحل	و حق یکتا	اول راستی
	بخودی خود باقی	ومیان: مستی
		وآخر نیستی

ورسوم باطل واین صد میدان همه در میدان محبت مستغرق وحدود ومثلا شی میدان دوستی میدان محبت است والحمدلله لااول ولاخر.

قوله‌تعالی:یحبهم ویحبونه

ومفهوم فانی قل ان کنتم تحبون الله

وتاریخ مستحیل.
واشارات متناهی.
وعبادات متنفی(۱)

دجمال موضوع په تصوف کی زیاته خیږه له کیږی او دصوفی په نظر جمال د پیدایش مبدا ء د مادی دفعالیت او د روح د څرنګ والی په معنی ده او جلال بیاچاته موقع نه ورکوی چه دحقا یقو په څرنګوالی موفق شی دهمدغه کبله صوفی په هرشی کی دخدای نور وینی او دجلال په واسطه ئی دفهم درک ضعیفه کیږی لکه چه وائی:

درخرابات مغان نورخدامی بینم این عجیب بین که چه نوری ز کجامی بینم

کله چه دجمال تجلي وځلیږی عالم پیدا کیږی او دغه تجلی پر دوه ډوله ده رحمانی (عامه تجلی) چه ټول کائنات استفاده څخه کوی بله رحیمی یا خاصه تجلی چه معنوی کمالات څخه څرګندیږی لکه توحید، رضا، تسلیم، دهمدغه کبله عاصی دعابد او ناکامل دناقص څخه جدا کیږی.

پوهاند عبدالحی حبیبی دخپلی تصوف د رسالی په ۲۸ مخ کی د تجلی په موضوع کی داسی لیکی :-

صوفیان برای این دو نوع تجلی قوس عروجی و نزولی را فرض میکنند که مبداء تجلی رحمانی را در قطب اعلی واحدیت... عالم لاهوت میگویند و ازان دائره وجود یا به اصطلاح صوفیان تنزلات واسازند وصوفی با یك حرکت دوری ازهمان مبداء اصلی تجلی رحمانی آغاز حرکت کرده واولا یك حصه قوس نزولی را در عالم جبروت یعنی مرتبه اسما و صفات طی میکند و از آن به عالم ملکوت یعنی روح وعقل وکتاب و اعیان ثابت میرسد وبعد از آن به عالم ناسوت وشهود یعنی نفوس وعناصر و موالید ثلاثه جمادات وحیوانات ونباتات میرسد وآن نقطه آخرین قوس نزولی است که بعد از ین در قوس عروجی مراتب سیرالی الله را پیمو ده واپس به عالم لاهوت وصل می‌شود ودر تجلی رحیمی و خصوصی مقامات توبه وتقوای را تامقام فنافی الله می پیماید.

صوفی خپل ځان (سالك) یا پرلار تلونکی بولی چه دلنډ و مزلو په واسطه چه مقامات ئی بولی یوه لاره چه (طریقت) ئی بولی ووهی چه د

---

(۱) دصد میدان درسالی ۲۶۱ مخ

Marfat.com

(فنافی الحق) مقصد ته ورسیږی دمقاماتو شمیر اوه دی چه نومونه ئی دادی:

توبه، پرهیز، ترك، فقر، صبر، توکل، او قناعت. دمقامونو توپیر چه دصوفی زهد او اخلاقی تادیب څخه جوړیږی (احوال) نومیږی چه روحی کیفیتونه دی چه په علم النفس اړه لری مقامات داحوالو څخه فرق لری او احوال هم دمقاماتو څخه فرق لری. د احوالو شمیر لس دی او نومونه ئی دادی :ـ مراقبت، قرب، عشق، خوف، رجاء، اشتیاق، صمیمیت، خاطرجمعی، تفکر او یقین

دیو صوفی دطریقت لاره نه خلاصیږی ترڅو چه ددغو مقامونو څخه تیر نه سی او هغه احوالونه ونه ازموئی چه خدای تعالی پرده باندی لطف کړی دی.

صوفیانو دغه خواری په ډیره خوښی پرځان منلی دی لکه چه وائی:ـ

گفت عبد الله شمس مغربی شصت سال است شب ندیدستم شبی
سپردم چو فرزند مریم جهان نه شام مهیاونه چاشتم
تن اسائی آر درو ان را گزند گزند رو ان خوار بگذاشتم

دغه خواری که دښو و نځیو او پوهنځیو پرمحصلا نو کښیښولی سی په دایمی اعتصاب به لاس پوری کړی.

شیخ فریدالدین عطار وائی :ټول مرغان په سیمرغ مرغه پسی گرزیدل او یوازی دیرش مرغان سیمرغ ته ورسیدل دغه شمیر هم زیات دی که ددغی لاری اوبود والی اوسخت والی ته وگورو.

دطریقت لومړی مقام (توبه) ده او توبه د غفلت له خوبه دروح راویښول دی داشانی لکه گنهگار چه دخپلی گناه په بدی پوه شی اوسخت پښیمانه سی لکه چه وائی:ـ

قدسی ندانم چون شود سودای بازارجزا
او نقد آمرزش بکف من جنس عصیان در بغل
ابرو میرود، ای ابر خطا پوش ببار
که به د بو ا ن عمل نا مه سیاه آ مد ه ا یم
لنگرحلم توای کشتی توفیق کجاست
که دریـن بحر کرم غرق گنا ه آ مده ایم

دولت وائی :

په ګناه د دوست له رحمه نو مید مشه

خود په‌خود درته نار ی و هی چه‌راشه

دتوبی‌په‌آب تیرشوی‌ګناه‌مینځه دغفلت‌له‌واره‌زنګه‌مصفاشه

حکایت کوی چه یوشیخ اویا ځله تو به و ایسته‌له اوهر ځله یی بیا توبه‌ماته کړه چه‌په پای کی‌دخدای دایمی‌توبی ته‌ورسید. چا د رابعی ځخه پوښتنه وکړه که خدای ته مخ را وګرز وم هغه‌ما ته مخ راګرزوی؟ دی ورته وویله یا ، که هغه‌تا ته‌منعطف‌سی‌ته‌وهغه ته مخ ورګرزوی دتوبی پرروا ق لیکلی سوی دی :- ای‌هغو کسانو چه ددغی دروازی ځخه راننوزی خپله ځان ځانی په دی ځای کی پریږدی هغه سالك چه توبه ګارسو خپل ځان دی دری کاله دطریقت دشیخ ماتحت کړی دریاضت لومړی کال دخدا ی (ج) خدمت ته وقف دی اود خدای پیر ښه خدمت هغه د ی چه د خدای عبادت وکړی لکه چه دولت وائی:-

شریعت‌رشتیاګفتاردپیغامبردی طریقت‌فعل‌کرداردایم‌فرض‌شوی

حذر کړه له غلا زناله‌غیبتو نه دصانع طا عت په واړه ا ند امو نه

پنج‌بناحلال‌حرام پیژند ګلی ده عمل‌کړه‌په واړه حکم په رکنو نه

رحما ن با با وائی:-

نه‌ملکونه‌دسلیمان په‌هزارکاله نه‌یوه ګړی طاعت پدی د نیا

یو نفس دخدای په یادوا ولی‌تردی

نه د در ست جهان دولت په داد نیا

که نعمت دی خوطاعت‌اوعبادت‌دی

ګنه نشته بل نـعمـت پـه د ا د نـیـا

همداشانی وائی :-

توبندګی چوګد ایان بشرط مزد مکن

که‌دوست‌خودروش‌بنده پروری داند

129553

Marfat.com

طریقش بیقدم میرو ، جمالش بی بصر میبین
حدیثش بیزبان بشنو شرابش بی دهان درکش

راهب اوګستین وائی : ـ دهغه شی چه عبادت کوی هغه ئې که ډبره، ډبره ئی که انسان، انسان ئی او که دخدای عبادت کوی دا به ډیره ښه وی چه څه ونه وایم چه سنګسار می نکړی چه څه کیږی جامی (رح) وائی : ـ

تو جز وی وحق کل است اگر روزی چند
اندیشهء کل پیشه کنی کل باشی

که د ریاضت لومړی کال دخدای خدمت ته وقف دی په دوهم کال کی محض د خلکو خدمت دی . رحمان بابا وائی : ـ

دست په دست که دخپل کار په در ستول ئی
لا پحوا تر ځان ړو مبی د بل په کار شه

او دخلکو دیر ښه خدمت هغه دی چه خپل ځان دهر چا مزدور کړی که نروی که ښځه دمثال په تـوګـه دګـوګړ خرڅولو عفو غوښتلو او دری کاله فقر او در ویزه کولو ور وسته شبلی داسی وائی : ـ

زه هیڅ نه یم او دهیڅ نه څخه هم ډیر .
جنید ځواب ورکړ ، اوس ستا عقیده ټینګه شو یده .

دریم کال د جمعیت خاطر ته وقف دی زړه یوه ته وسپاره او دټولو څخه ئی پری کړه مال د ګور تر څنډی دی او بیا اعمال ، کمال دخاطر څخه دهر ډول وسوسی او بدفکر رفع کول دی دخدای په لار کی یو اړ خیز او یو زړه او سه .

دده څخه پر ته بل ته مخ مه ورګرزوه او دده څخه پر ته بل مه منه چه ستا دبدن سره ګډسی او ستا هستی ستا څخه پور ته سی لکه چه رحمان بابا وائی : ـ

چه می ستاو ښکلی مخ ته دی کتلی بل یو مخ ته می ندی بیا کتلی

همداشانی وائی : ـ

گفتم توان جمال تو دیدن به عشوه گفت گر صافدل چو آئینه باشی هر آئینه

کله چه دخاطر جمعیت کسب سو نو سالك دطریقت دوهم مقام ته چه پر هیزدی رسیږی پر ټولو مسلمانانو واجبه ده چه دحرامو لذتونو

Marfat.com

څخه پرهیز وکړی خو صوفی ته بنائی چه خپله لمنه دملاهی او مناهی څخه پاکه کړی او هر لذت بیله دحق دجمال دمشاهدی دلذت څخه که څه هم په شرع کی حلال دی حرام وګڼی نو ځکه دریم مقام چه ترك دی دماد یا تو دترك څخه پورته دی دا ځکه چه دمتصوفینو فقر یعنی څلورم مقام چه خلو محض او نفی مطلق دی هغه عدم ثروت او دثروت دخواهش عدم دی لکه چه رحمان بابا وایی :-

که نظر کاځوك په کار د درویشانو خود به وو یني و قار د در ویشانو

همداشانی وائی :-

دولت فقر خدایابمن ارزانی دار کین کرامت سبب حشمت وتمکین منست
نخواهم لاجرم نعمت نه در دنیا نه درجنت
همی گویم بهر ساعت چه در سراء چه در ضراء
که یارب مرسنائی را سنائی ده تو در حکمت
چنان کزوی برشك آید روان بوعلی سینا

دماد یا تو دترك څخه علاوه صوفی ته لازمه ده چه دنفس په مسك او نفس په هضم کی زیار وباسی، ناصر خسرو د حاجیانو څخه یو وپوښتی ؟

چون همی خواستم گرفت احرام چه نیت کردی اندران تحریم
جمله برخود حرام کرده بدی هر چه مادون کردگار کریم
گفت نگفتمش چو سنگ جماد همی انداختی بدیو رجیم
از خود انداختی برون یکسو همه عادات و فعلها ذمیم
گفت نه گفتمش چو میگشتی گرد سفند از پی اسیر و یتیم
قرب حق دیدی اول و کردی قتل قربان نفس دون لئیم
گفت از ین باب هر چه گفتی تو من نداشته ام صحیح وسقیم
گفتم ای دوست پس نکردی حج نشدی در مقام محو مقیم
رفته و مکه دیده آمده باز محنت بادیه خریده بسیم

Marfat.com

رحمان بابا وائی :-

دمکی سفر آسان دی مردهغه دی چه له ځانه سفر کاندی سفر دادی

نفس وژل خپل ځان وژل نه دی بلکه مړ کیدل دمخه تر مړ کیدلو دی یعنی جهل ، کبر حسد ، ریا ، دخاطر څخه لیری کول او په زړه کی صدق او خلوص ته ځای ور کول لکه چه وائی :-

بز مین چو سجده کردم ز زمین ندا بر امد
که مرا خراب کردی تو بسجده ریائی
به طواف کعبه رفتم بحرم رهم ندادند
که برون در چه کردی که درون خانه آئی

دولت وائی :-

معرفت به بی اخلاصه خاصل نه کا که په ډیر نماز لغړ کاز نگنو نه

رحمان بابا وائی :-

عبادت دریا کار څه په کار نه دی لکه غوك هسی په بحر کی مردار شه
دریا خرقه ئی خدای مه کړه په غاړه رحمان کوز دستار تړلی قلندر دی

دصبر ، توکل ، رضا دمقاماتو طی کول یعنی پنځم ، شپږم ، اوم مقام ډیر سخت او مشکل دی صبر تقریباً الهی عطیه ده :-

از صبر عاشق خوشتر نباشد صبر از خدا خواه صبر از خداخواه

دحافظ ددغه بیته مخالف چه صبر دخدایه غواړه ، صبر دخدایه غواړه صوفی باید صبر دخدایه ونه غواړی او صوفی باید هیڅ شی دخدایه ونه غواړی ځکه غوښتل دتوکل منافی دی :-

وائی یو شیخ سند ته ولو یدی او لا مبو وهل ئی نه وه زده ملگری ئی په لوړ اواز دمرستی ناره پرو کړه شیخ ورته وویل یا . ملگری ئی ورته وویل غواړی ځان ووژنی شیخ ورته وویل یا نو ملگری ئی ورته وویل چه نو څه غواړی؟ ده ورته وویل چه غوښتل زما دطرفه نه دی غوښتل دده دی چه هو بکل شی قدیر .

رحمان بابا وائی :-

که له خدایه دی وخلکو وته مخ سی
له فرد وسه به دی مخ سی وسقرته

Marfat.com

همیشه به در پدر گرزی‌ر ټلی
داستوګنی ځای به بیانه مومی چرته

همداشانی وائی:ـ

قومی بجد وجهد گرفتند دست دوست
قومی دیگر حواله به تقدیرمیکنند
ز اندیشه فر و شو لوح بینش
توکل کن تو کل کن توکل

ددغو اوو مقامونو دطی کولو ور وسته چه په خپله دغه کار زیات مشکل او سخت دی‌سالك عارف‌گرزوی یعنی په دی‌پوهیږی چه عارف او معروف اومعرفت‌دری سره یو دی لکه چه وائی:ـ

دوئی از خودبدر کردم یکی دیدم دو عالم را
یکی جویم یکی‌دانم‌یکی بینم یکی‌خوانم
هو الاول هو الاخر هو الظاهر هو الباطن
بجز یاهو ویا من‌هو کسی دیگر نمیدانم

رحمان بابا وائی:ـ

هسی‌نه چه واحدی ئی ده له عجزه
په واحد وجود بسیار دی رب زما

میرزا خان انصاری وائی:ـ

زه به څه وایم چه څه یم
نیست وهست واړه په ده یم
له وحدته پر کثرت سو م
هغه نه سته چه زه نه یم

دتصوف غائی مطلب خدای پیژند نه ده خو مخلوق څه ډول کولای سی خالق وپیژنی دحوا سو په واسط نه ځکه چه (هغه) غیر مادی دی دعقل په واسط نه ځکه چه (هغه) دعقل پو رته دی:ـ

Marfat.com

نهانی از نظر ای بی نظیر از بس عیا نستی
عیان شد سر این معنی که میگویم نهانستی
گهی گویم عیانستی گهی گویم نهانستی
نه اینستی نه آنستی هم اینستی هم آنستی
توچو معنی لطیفی که مجرد از دلیلی
تو چوایت شریفی که منزه از بیانی
همه پرتو وتو شمعی همه عنصر وتو روحی
همه قطره وتو بحری همه گوهر وتو کانی

منطق دمحدود څخه تجاوز نه کوی فلسفه شرك ته ځی دکتابو علم دتعجب او حجب وړ دی نو خپل زړه تـه وګو ره چـه عرش الله فی قلب المومن. رحمان بابا وائی :-

دخلیل ترکعبی دا کعبه ده لویه
که اباد کا څوك ویران دحرم زړه

همدا شانی والی :-

بکوه هری رفتم وقندهار
بدیدم درآن زیروبالا نبود
بکعبه کشیدم عنان طلب
در آن مقصدو پیرو برنا نبود
سوی منظر قاب قوسین شدم
در آن بار گاه معلا نبو د
نگه کر دم اندر دل خویشتن
در آن جاش دیدم دگر جا نبود(۱)

---

(۱) دد ا کثر هادی حسن د تصوف دمقالی ۷۹ مخ

Marfat.com

خدای تعالی خیر محض دی اومطلقه هستی ۰ رحمان بابا وائی :-

هر چه دی سواله خدایه
واړه او گنهنابود

همدا شانی وائی :-

ای علم هستی‌ما باتو پست
نیست‌بخودهست‌بتوهرچه‌هست
هست توئی هستی مطلق توئی
هست که هستی بود الحق توئی

خدای تعالی مطلق جمال حقیقی معشوق او ازلی محبوب‌دی رحمان بابا وائی :-

رنځ‌راحت‌دعاشقانووارهته‌ئی دادروغ‌دی‌چه‌وصال‌دی‌یاهجران

همدا شانی وائی :-

هلا تا نغلتی نا که نگوئی — که ازماعاشقی‌وز وی نکوئی
توئی ائینه او آئینه آ را — توئی پو شیده و او آشکارا
تو نیکوبنگری‌آئینه‌هم‌اوست — نه‌تنهاگنج‌اوگنجینه‌هم‌اوست
من‌وتودرمیان کاری‌ندار یم — بجز بیهوده پنداری نداریم

دغه محبوب په‌ټولو وختونو کی واحد دی دوه تو ب تثلیث تکثر یوازی دده دوحدت او واحدیت څانگی دی.

میرزا خان انصاری وائی :-

دکثرت په عدد ونو می‌ځان پت کړ
اوس گهی گهی دغه شم گهی دایم

همداشانی وائی :-

در کلیسا بد لبر تر سا — گفتم ای‌دل بدام تو در بند
ای که دارد بتار زنارت — برسر موی من جدا پیو ند
ره بوحدت نیا فتن تا کی — ننگ تثلیث بر یکی تا چند
نام حق یگانه چون شاید — که‌آب‌واین‌وروح‌قدس‌نهند

Marfat.com

لب شیرین کشوده‌وبامن‌گفت وزشکرخنده‌ریخت‌آب‌از قند
که گر از سر وحدت آگاهی تهمت کافر ی بما مه پسند
د ر سه آ ئینه شا هد ا ز لی پرتو اره روی تابنا کث افگند
سه نگر دد بر یشیم ار او را پرنیان‌خو انی وحریر و پر ند
مادر ین گفتگو که ا ز یکسو شد زناقوس این تر انه بلند
که‌یکی‌هست‌وهیچ‌نیست‌جزاو و حد ه لا ا له ا لا هو

کله چه عارف دالهی نور په هیله‌ځان لکه پټن دسوز ولودپاره حاضر کړی هغه دامام غزالی دحجت‌الاسلام په اساس بـا ید پـه خلوت کی کښینی په ذکر او ورد مشغو لـه سی اوتل لااله الاالله ووائی چه دغه الفاظ بی ارادی دده دخو لی څخه جـا ری سی او پردی دی مداومت وکړی چه دحروفو شکلونـه مر تفع سی او یوازی دکلمی معنی پرزړه په لاینفك ډول کښینی. چه زړه دی حالت ته ورسید ژر او یا څه په ځنډ دخدای نوردی پیدا کوی(۱) لکه چه حافظوائی:ـ

از پای تاسرت همه نور خدا شود
در راه ذوالجلال چو بی‌پا و سر شوی

هاتف وائی:ـ

از مضیق جهات در گذری وسعت ملکث لامکا ن بینی
آنچه‌نشنوده‌گوشت‌آن‌شنوی آنچه‌نادیده‌چشمت‌آن‌بینی
تا بجائی ر ساندت که یکی از جهان و جها نیان بینی

نه دی وی نه زه یم نه دغه وی نه هغه
مکانم لامکان باشد نشانم لانشان باشد
نه تن باشد نه جان باشد که من از جان جا نانم

(۱) آر ، بی ، نکلسن دما سټکس آف اسلام ٤٦ ـ ٤٨ مخ

Marfat.com

نه شعور وی او نه شعور دشعور په نیستی و الی ـ چه خپل ځا نته مخ وگرزوی ده ته دی مخ گرزو لی وی چه دخپلې ځا نه تعبیر کوی دده تعبیر سی ـ سی مرغ سیمرغ سی :ـ

هم زعکس روی سیمرغ جهان چهره سی مرغ دیدندآن زمان
چون نگه کردنددرسیمرغ زود بیشك ان سیمرغ این سی مرغ بود
خویش را دیدند سیمرغ تمام بود خود سیمرغ سی مرغ تمام
بوداین یك ان وان یك بوداین در همه عالم کسی نشنود این
بی زبان امداز ان حضرت خطاب کائینه است این حضرت چون افتاب
هر که آید خویشتن بیند دراو جان و تن هم و تن بیند در او

دطلق معین سی اناالحق هوالحق :ـ

انا من اهوی ومن اهوی انا نحن روحان حللنا بدنا
فاذا ابصرتنی ابصرته واذا ابصرته ابصرتنا

صوفیان وائی چه تصوف طبیعی میل دی چه په انسانی کی وجود لری ځکه صوفی گری دروح میل خپل اصلی بادار (خالق ته) متوجه کوی. (۱)

علی هجویری غزنوی دتصوف په باب کی وائی :ـ ځینی صوفیان کالبی اغوستل او په لومړی صف کی دریدل اصحاب صفه ته منسوبوی جیرجی زیدان دغه کلمه دیونانی (سوفیا) دکلمی څخه مشتقه بولی.

دطریقو پیدا ینښت :

داجتماعی روشو نو دفلسفی پیدا ینښت دتاریخ او اجتماعی علومو دمهمو مسئلو څخه دی اوس بشری پوهان په دی و پوهیدل چه دهرملت قوانین او نظامونه د هغه ملت دا پر تیاؤ او تمایلا تو څخه نشئت کړی دی دگوستا و لو بو ن په قول تر څو چه دیوه ملت په اړ تیا و او تمایلا تو کی تو پیر نه وی راغلی په نظامونو کی ئی تغیر راتلای نشی هغه نظامونه او امرونه چه دهغه لاندی دژوندی موجوداتو تکامل شته داجتماعی نظامونو تکمیل هم هغه شانی دی نوځکه نژادی محیطی تاریخی اواجتماعی عوامل او دژوندانه اړتیاوی دژوندانه په طریقو کی پورته د خالتلری او همدغه علت دی چه دا نسانی ټولنی په عقلی روحی

(۱) آریانا دایرة المعارف. افغانستای در مسیر تاریخ دښاغلی غبار اثر

Marfat.com

او فکری طریقو کی زښته اغیز ه کو ی د همد غه کبله د ی چه په کلامی مسایلو کی دمسلمانانو په منځ کی ډیری فر قی شته همد ا شا نی په روحی اولاهوتی سیر کی په تصوف کی هم طر یقی پیدا شو یدی چه هره یوه ئی دخدای لوری ته دضرورت اودخپل عصر در جحان په اساس بیلی قاعدی غوره کړی دی.

که څه هم دعار فانو په قول (الطرق الی الله تعالی بعد دانفاس الخلائق المخلوقات) دی خود صوفیانودهری طریقی دلار ښودونکی څخه زیار ایستلی دی چه خاص اصول اوضوابط د غه مقصد د پاره برابر کړی او دخپلی طریقی لارښودونکی وی چه خدای ته ئی رسوی دتصوف په تاریخ کی زموږ دهیواد صوفیان بر جسته مقام لری که څه هم لومړی صوفی ابوهاشم عثمان بن شریك کو فی دی چه په ۱۵۰ھ =۷۶۷ میلادی کی مړ دی (چه ځینیا ن شوری د د ه په خصوص کی وائی) من ندانستم که صوفی چه بود؟ تا بو ها شم صوفی را دیدم)

که موږ دتصوف تاریخ سلوه پیړی ته ورسوو هلته زموږدهیواد زیات متصوفین لکه حسن بصری چه زیات عمرئی په سیستان کی تیر شوی دی فضیل بن عیاض تمیمی خراسانی وفا ت (۱۸۷ھ ۸۰۲ء) ابراهیم بن ادهم بلخی وفـات ئی په (۱۶۱) عبدالله بـن مبا رك مروزی وفات ئی (۱۸۱) شقیق بن ابراهیم بلخی وفـات ئی (۱۹۴) ابوحامد احمد بن خضرویه بلخی ددر جات مقبلین مؤ لف چه په (۳۴۰) مړ دی سته.

په اسلامی تصوف کی په اصل کی دوه مکتبه مو جـود دی چه یوئی دبغداد او بل ئی دخراسان دی.

دبغداد په مکتب کی دصوفی گری مسایل پر منبر ویل کیدل او موضوعات ئی ماوراءالماده (متا فزیك) مسایل وه لکه دخدای وجود، دحلول مسایل، قضااو قدر او نور لوی پیشوایان ئی جنید شبلی، حارث، محا سبی وه ددغه فکر پیشوایـانو ډیر ازار دونه او تکلیفو نه ولیدل دغه مکتب دهجری لومړی پیړی په آخر کی رامنځ ته شوی دی.

دخراسان په مکتب کی دماوراء الماده څخه پـرهیز شوی دو هغه ئی اسرار اونه ویونکی خبری بللی که به چا انکار څخه کاوه ورته

تاریخ اسلام وعرب کوستاولبون ٤٨٥مخ

ویل کیدل به (ذوق این باده ندانی به خدا تا نه چشی) دغه یو له لیکوال وه خو خطیبان نه وه زیا رئی یوست چه تصوف داسلا می نصومو سره برابر کړی چه لکه حلاج داسرارو په ویلو متهم نه سی په دغه فکری مدرسه کی دری مهم کتابونه دیادونی وړ دی:-

۱- کتاب اللمع دسراج طوسی تالیف (۳۷۰ ه)

۲- طبقات الصوفیه دابو عبدالرحمن سلمی تالیف (۴۰۰ ه)

۳-الرسالت القشیری دعبدالکریم بن هوازن قشیری تالیف (۴۶۰ه) که اسلامی تصوف دخراسان دصوفیانو په تالیفا تو کی ویلتو دغه خصایص پکښی لیدل کیږی:-

۱- دبیلو اسلامی فرقو په منځ کی روغه اونژد یوالی دانسانی او اخلاقی مساوات پیدا کول.

۲- دعقیدی دازادی او حریت دمبا دیو روزنه.

۳- داخلاقی عالی ګټور وتعلیماتو تلقین بشری فاضله صفات او نوع پروری.

۴- دقشریانو، متکلمانو، اخندانو، متفلسفانو دوچو تعلیماتو تعدیل په عالی افکارو او تازه تعلیماتو هغه خلك چه ددوی دافکارو څخه په تنګ شوی وه ددوی دتصوف پرافکارو راټولیدل.

۵- دحقیقی ایمان پیدا کول دروح ارامی چه دجدل فلسفی او کلام په دنیا کی نه موندل کیږی.

۶- دریا کاری تدلیس، استبداد دحکمرانانو دغرور رو حانی ریاکارانو گمراه شیخانو اجتماعی فریب کارانوددین دمتظاهرینو سره معلمانه مبارزه.

۸- تعلیم او تلقین په فدا کاری، بذل ایثارا و توکل او نور اجتماعی مایل.

مشهورمستشرق سر جان مالکم هغه کتاب چه دایران د تاریخ په خصوص کی لیکلی دی په دغه کتاب کی یو بیل فصل دایران دمذهب او شریعت په خصوص کی لری چه دلته زه ځنی مطالب دصوفیانو په خصوص کی ځنی را ترجمه کوم ددغه کتاب په ۱۳۷ مخ دوویشتم باب کی داسی راغلی دی:-

ځنی مصنفین روحانی اصولو ته درسیدلو دپاره دصوفیان نو لاری زیاتی سره بیلی بولی ځنی اصلی فرقی دوی بولی او نوری ئی څانګی بولی او ځنی بیا تر او ور سیږی مشهور

(۱) تاریخ ایران مولف سرجان مالکم ۱۳۷ مخ

Marfat.com

ایرانی عالم محمد علی کرمانشاهی وائی (چه صوفیان یود بله زیات تو پیر لری او دغنو دا عقیده ده چه دټولو مرجع دغه ځلور اصلونه دی حلولیه، اتحادیه، اصلیه، عشقیه او ځنی بیادوی فرقی نوری پرزیاته وی چه تلقینیه او رزاقیه دی اویوبل دو حدتیه په نامه هم پراضافه شوی دی ددغی څیړنی وروسته محمد علی خپله رایه ذاسی څرګندوی چه دصوفیانو ټول عقاید ددوو مذهبو څخه سرچینه اخلی چه حلول او اتحاد دی او نوری پنځه څانګی چه ورکولی کیږی ددغه دوومذهبو فروع دی حلولیه وائی چه خدای په کامل انسان کی حلول کوی او اتحادیه وائی چه متحد کیږی لکه دلرګو سره داورد دلمبی اتحاد.

په لنډ صورت سره ویلای شم چه صوفیان حضرت محمد صوفی بولی ځکه دوی غواړی چه خپل ویل، کول د پیغمبر داعمالو او ګفتارو مطابق کړی زیات آیتونه اوحدیثونه دخپل مطلب د ثبوت دپاره راوړی ددی جملی څخه یو حدیث چه دار بعه سالکین پرمقاماتو مشعردی دخدای درسول څخه نقلوی :-

چه شریعت کښتی ده او طریقت دریاب په آلهی آثارو باندی علم صدف په حقیقت پوهیدل مرواریدی هغه څوک چه دمرواریدهوالری لومړی باید په کښتی کی سپورشی شاه نواز خان دهلوی خپل مشهور کتاب (مرات آفتاب نما) کی وائی :-

چه حضرت علی خپل دوه زامن حسن او حسین او دوه نفره اصحاب حسن بصری ۲۱ تولد (وفات ۱۱۰ هـ) او کمیل بن زیاد د حقیقت دعقایدو په ښو دلو مامور کړل د حسن بصری څخه خلافت عبدالواحد بن زید او عجمی حبیب ته رسیږی او دغه پنځه طایفی ده ته څخه رسوی زیدیه چه په صحرا ګانو او دعالمه څخه لیری ګرزی البانیه دعبدالواحد خلیفه دی چه مابنه نه کوی د چا څخه خواست نه کی او څه چه بی سواله په لاس ورځی خوری ای ادهمیه په سلطان ادهم الهه لری دوی تل په مسافرت کی وی د خدای ذکر څخه پرته ملګری نه کوی بهاریه په بصری بهاری الهه لری اسحاقیه عجمیه چه په حبیب عجمی الهه لری په غرونو کی ګرزی البانیه ستر عور ته نورکالی نه اغوندی شاوخوا ریاضت کوی. طیفوریه په ابو یزید بسطامی وفات (۲۶۱) الهه لری نوم ئی طیفور بن عیسی دی اولاد حبیب

Marfat.com

عجمی خلیفه دی (کرخیه) چه په معروف کرخی وفات (۶۰۰ ه) اړه لری (سقطیه) په سری سقطی وفات (۲۵۰) هاړه لری (جنیدیه) په شیخ جنید (وفات ۲۹۷) بغدادی اړه لری چه هغه بیادسری سقطی شاګرد دی (کازرونیه) چه په ابواسحاق کازرونی اړه لری چه هغه بیاد شیخ جنید څخه خرقه اخستی ده (طوسیه) چه په علاء الدین طوسی اړه لری او هغه په پنځم نوبت شیخ جنید ته رسیږی (سهروردیه) په ابو نجیب سهروردی اړه لری چه په پنځه واسطی جیب عجمی ته رسیږی (فردوسیه) دنجم الدین فردوسی مرید دی او هغه دابو نجیب سهروردی خلیفه دی)

دفرشتی تاریخ وایی: چه ددین داولیاؤ مرتبی څلوردی:-(۱)

(صغرای - کبرای - وسطی - عظمی) ددغو څلورو څخه دهر یوه مرتبی دپاره ابدیت - وسطی او نهایت سته او هغه و لیان چه پدی مرتبه کی راځی په عالم کی هیڅکله (تر ۲۵۶) کم نه وی او تل دمحتاجینو په کارسازی اودګنهارانو په شفاعت کولو مصروفه وی.

دصوفیا نـو لویان ددغی ډلـی څخه دری سوه کسه ابطال او څلورویشت کسه ابدال بولی اوه کسه سیاح پنځه کسه اوتـاد دری نفره اقطاب او یو نفر قطب الا قطاب بولی او کله چه دد وی څخه یو مړسی دده مادون دهغه ځای نیسی یعنی ترفیع کوی دمثال په توګه له اقطابو څخه دقطب الا قطاب په ځـای او دا وتـا دو څخه داقطابو په ځای راځی چه کرار کرارً دغسی ترعوامواو مؤمنانو پـوری رسیږی ددغی جملی څخه (۹) کـه ارشاد پیژنـی اوپنځه او ټاده دری قطبه او یو قطب الا قطاب دی.

دسفینت الا ولیاء په (۹) مخ کی داسی راغلی دی :-

(از کتب مشایخ تحقیق نموده شد که چهار هزار اولیاء الله اند که ایشانرا مکتومان گویند وایشان مریکدیگر را نشناسندوجمال حال خود را ندانند وسه صد تن دیگر از سرهنگان درگاه حق اند که ایشانرا اخیار گویند وچهل تن دیگر را رجیون نامند وچهل تن دیگر را ابدال خوانند وهفت تن دیگررا ابرار گویند وچهار تن دیگر را اوتاد نامند وسه دیگر را نقباً خـوانند ودوی دیگر را امامان گویند وامامان دریمین ویسار قطب باشند و یکی را از

---

(۱) داخند پنجو تحفت الاولیا ۲۵ مخ

Marfat.com

این طایفه قطب وغوث نامند وایـن جمله یکـد یگر را نشناسند و جماعهٔ دیگررامفردان گویندکه ایشان ازهمه ممتاز وحدود ایشان برطاق باشد مرتبهٔ ایشان مابین نبوت وصدقیت باشد ارزانی ډ پیر روښان مرید دروښان دقوله کامل پیر ددغو صفاتو خاوند بولی :

شریعت دی طریقت دی حقیقت ئی معرفت دی
هرچی داخلورئی خپل کړی دبابا ادم پرپت دی
بل قربت بل ئی وحدت دی معرفت ئی سرازدی

دفو ائد الفو اد په (۴۲۹) مخ کی داو لیاء او ابـد الو ا و او تاد و په خصوص کی داسی راغلی دی:ـ(۱)

(بعد ازین سخن در اولیاء وابدال واو تاد افتاد بنده عرضه داشت کرد که بنده اکنون سخنی از مردصوفی گونه شنیده ام وآن سخن بردل من عظیم گران آمده است فرمود که چه سخن است بنده گفت که آن مرد همچنین گفت که عالم قائم است بر برکت قطب که یکی است واوتاد چهارند وابدال که چهل تن اند واولیاء که چهارصد تن اند در میان خلق همچنین است کـه چـون قطب بمیرد یکی از اوتاد بجای اونشیند .

ویکی از ابدال بجای اوتاد ویکی از آن چهارصد تن که اولیاء اند بجای ابدال ویکی از عامه خلق بجای اولیاء . گفت این حکم همچنین نیست حکم چنین است که چون از آن چهارکس که اولیاء اند یکی کم شود سیصدونود هشت تن بمانند امکان ندارد که کس پیش در این چار صد که اولیاء اند در آید زیراچه در ولایت بسته اند خو اجـه ذکر الله بالخیر این سخن بشنید فرمود که خیر ولایت بردو نوع است ولایت ایمان وولایت احسان ولایت ایمان آنست که هرگامومن است ولی تواند بود . آنگاه این آیت یاد کرد (الله ولی الذین آمنو یخرجهم من الظلمات الی النور) اما ولایت احسان آن است که کسی را کشف وکرامتی ومرتبه عالی حاصل آید)

دپیر انواوصو فیانو په خصوص کی په عوامو کی د ډول ډول کیسی او نکلونه کیږی که دغه کیسی په هغه ډول چه کیږی دمثلی شپږی په یو عالم تحیر او تفکر کی آچوی .

فوائد الفواد ۴۲۹ مخ

Marfat.com

دمقامات حضرت خواجه نقشبند قدس سره په۱۴ مخ کی داسی راغلی دی (۱) نقل است روزی حضرت خواجه ما قدس سره در شهر بخارا بودند امیر حسین از قصر عارفان بیامد و بر حضرت خواجه سلام کرد چون نظر مبارك حضرت خواجه بروی افتاد فرمودند امیر حسین بر تو چه گذشته است وی خاموش شد فرمودند گفت چند است که تو در صحبت ما میباشی گفت هفده سال است فرمونددرین فرصت هرگز از ما سخنی شنیدهٔ که غیر واقع باشد گفت نی پس چرا نمیگویی وی هیچ نه گفت فرمودند اگر تو نه میگویی من گویم بر صفیقهٔ نگران شده چون خواجه این سخن فرمودند از گردن امیر حسین آوازی آمد بروی او به طرف قفا گشت و قفا به طرف سینه آمد و رنگ وی به سیاهی مبدل شد تا زمان درازی همچنان افتاده بود اتفاقاً عزیزی در آنجا حاضر بود برخواست ودر خواست کرد خواجه فرمودند که خاموش باش تو طریقه درویشان را نمیدانی نزدیك آمداست که وی راستی را گوید آنگاه امیر حسین صورت حال را بیان کرد حضرت خواجه فرمودند چون میتوانی دید که حق سبحانه تعالی ما را داده است در حدیث نبوی صلعم وارد است که اتقوا فراسته المؤمن فانه ینظر بنور الله چرا ما را تشویش میدهی و زود راستی را نمیگوئی گفت بد کردم خواجه دست مبارك خود را بر گردن امیر حسین مالیدند بحالت اصلی خود باز گشت .)

دهر ملت د تصوف د بیلورو شونو څخه داڅرګندیږی چه دد غی نړی خالق او پیدا کوونکی خدای (ج) دی او دانسان دژوند مقصد دادی چه دغه پاك ذات ته ور سیږی او در سید لو لاره ئی تقوای پرهیز گاری ریاضت او مجاهده غوره شوی ده او سالك دی مقصد ته در سیدلو دپاره مرشد ، شیخ ، پیر ته زیات احتیاج لری لکه مرزا خان انصاری چه وائی : ـ

دمرشد نغوته رو ښا نه ده له ورځی دخپل خوی تاریکی زیاته ده له داجه
که صرایط په کم دلیله توره شپه ده دمرشد دلیل د یوه گنه افروزه

حافظ وائی : ـ

---

(۱) مقامات خواجه نقش بند ۱۱٤ مخ

Marfat.com

قطع ا ین مر حله بی همر هی خضر مکن
ظلما ت ا ست و بتر س ا ز خطر گمر ا هی
بمی سجاده‌ر نگین کن گرت پیر مغا ن گوید
که سا لک بی خبر نبو د ز راه ر سم منزل ها

که څه هم په لمړی سر کی دطر یقت او شر یعت پـه منځ کـی تو پیر نه ښکاره کیږی او متصوفین هم په قرآن حد یث او تفاسیرو ا ستد لال کوی خو کله چه څه غور او تعمق پکښی و مسی تصوف یوه بیله ځانګړی فلسفه تعقیبوی چه ماورای طبیعی ته هم رسیږی او په دغه برخه کی دملا یا نو او پیر انو په منځ کی د نظر اختلاف پیدا کیږی او په دواړو خوا و کی داسلام لوی شخصیتونه سته لکه په صوفیا نو کی حضرت فرید الدین عطار (رح) چه په ۶۲۰ هـ مړ ی اندلسی شیخ اکبر حضرت محی الدین ابن عر بی (ح) چه په ۶۳۸ مړ ی) مولینا جلال الدین رومی چه په ۶۷۲ مړی).

په ملایانو کی شیخ الاسلام حضر ت تیمه حرانی (رح) (چـه پـه ۷۲۸ مړ ی) حضرت علامه حافظ ابن حجر العسقلا نی چـه پـه ۸۵۲ مړ ی) ابراهیم البقاعی چه په ۸۵۸ مړ ی) شامل دی.

همداشانی نور صوفیان او ملایان هم زیا ت سته چه یو د بله په طریقت او شریعت کی د نظر اختلاف سره لری حتی براوی صو فی محی الدین ابن عر بی باندی بقاعی دومره شد ید تنقید نیسی چـه دهغه لاره غندی همداشانی (حسن بن منصور الحلاج (چه په ۳۰۹) مړ ی دانا الحق ویل او هغه دملایا نو د خوا څخه سنګسار یدل دملایانو اوصوفیانو داختلاف نظر او یاد لاری او فلسفی دیلنون څخه څرګند مثال ګڼل کیږی (۱)

حضرت خواجه عبدالله انصاری چه هم متشر ع او هم متصوف دی دحسین منصور حلا ج په باره کی چه ملایان او صو فیان دده پراقوالو او رویو اختلاف لری وائی (مشایخ در کـار وی مختلف بودند و بیشتری وی را رد کنند من ویرا نپذ یرم و نـه رد کنم شما هـم چنین کـنید و یرا مـو قـو ف گـذار یـد و آ نـکس کـه

(۱) کشف الحقایق ۷۹مخ

Marfat.com

او را بپذیرددوست‌تر از آن دارم که رد کند..وی‌امامست در آن جور بود بروی گفته که وی میگو ید پیغامبراست و نه چنان بود.. واز مشایخ این کار او نبود که سیرت وی وظاهروی‌ظاهر عام بود وباطن وی باطن خاص برحلاج بسیار دروغ گویندو بسیار سخنها نامفهوم وناراست بروی بندند وکتابهای نـا معروف وحیل بروی سازند) ارزانی وائی:-

د منصور رشتیا سبق ؤ داسبق ئی پرورق ؤ
هرورق باندی ئی کښلی سرکلام دانا الحق ؤ

عاشق دشوق دغلبی او عشق دجذبی څخه بی‌خوبه وی‌اود معشوق څخه پرته بل هیڅ نه وینی لکه مولینا عبدالرحمن جامی چه وایی:-

بسکه‌درجان‌فکاروسینه‌ءزارم‌توئی
هرچه‌پیدامیشوداز‌دورپندارم‌توئی

داسلام دفلسفی په اساس خدای یوازی او قایم بالـذات دی او دټولو مخلوقاتو رب دی ددغی فلسفی پـه اساس چـه تصوف هم منبع څخی اخلی په وحدت الوجود او وحدت‌الشهود استنادکوی اسلامی صوفیانو دوحدت، شهودمکتب خوښ کړی او وائی چـه دکتاب اوسنت سره یوبر مطابقت لری محقق علما دو حـدت‌وجود طرفداران هم مغرور ګڼی ددوی اقوال که ظاهر آد شریعت سره برابری نه کړی باید تعبیرسی‌او هغوته بدونه ویل‌سی.(۱)

وحدت الوجود په یوه وجود عقیده ده او هغه پاک خدای دی او دکائناتو په بیل‌وجود قائل ندی‌لکه‌رحمان بابا چه‌وائی:-

معرفت‌دخدای څرګند دی په‌هرڅه کی
سترګی وحوره چه څوك هومره‌نظر نه‌کا

په وحدت الشهود کی کائنات‌دمخلوقاتو‌دحقیقی وجود یا خدای ذات عکس‌او سایه ده لکه‌چه‌خوشحالخان وائی:-

که مسجد ګوری که دیر واړه یو دی نشته غیر
هغه ځای په سیر ګرزم چه تری نه رسیږ ی غیر
یو می بیا موندپه‌هرڅه‌کی چه می‌وکړه دزړه سیر
په احوال باندی‌یودوه سی څکه نشته باندی خیر

---

(۱) طبقات الصوفیه ۲۷۱ مخ

خوشحال یو وینی خوشحال دی ورته ورک دی غیر وزیر

میرزا خان انصاری وائی:-

دکثرت دعددونو حساب ډیر دی
دوحدت پرمقام دی بی خدایه کل هیڅ
به هزار پرده که مخ دو حدت پټ سی
دوحدت دوړاندی نه کیږی حایل هیڅ

په یورپ کی ددغی عقیدی پیروان اشپینوزا، اکنو فانیس او بار مندیس دی چه وائی خدای خلاقه قوه ده او داسی ذات چه دمخلوق رنګ هم لری.

هغه وسیله چه سړی دخدای حضور ته بیایی هغه د سالک عشق او تقوای ده چه په ظاهری حواسو علم زده کیږی همداشانی حقیقی علم چه دخدای رضاء او خدای ته رسیدل دی په عشق سره کیږی او تقوی هم باید ددغه عشق څخه سر چینه اخیستی وی ځکه تقوای هغه لاره ده چه په تصوف کی دعشق سترمقام او منزلت څرګند وی او دغه عشق دی چه عقل او فکر بشپړه وی.

میرزاخان انصاری وایی:-

عشق دعقل ځنی پیدا شه عشق دعقل مور او پلار دی

دروم مولینا وایی:-

شادباش ای عشق خوش سودای ما ای علاج جمله علت های ما
ای دوای نخوت ناموس ما ای تو افلاطون وجالنوس ما

علامه حبیب الله اخند زاده (حبو اخند زاده) په منهاج العابدین کی دزهد او تقوای په باره کی وایی:-

ته په زهد کی دری څیزه شرط وشماره ای عزیزه
اول فصل د دنیا ته له ځانه کړه جدا
دحاجت ترحده زیات که وی واړه کړه خیرات
دویم داچه دفضول په طلب مه شه مشغول
دریم داچه فارغ زړه شه ودنیا ته هوس مه کړه

---

(۱) مقدمه ای بر فلسفه ۳۰۳۳ مخ

Marfat.com

علامه حبو اخند زاده د شریعت دحقا نیت او اولیت په خصوص کی په منهاج العابدین کی وا ئی : ـ (۱)

شریعت یو راست میزان دی چه هر حکم تر ی عیا ن دی
چه د ا خیر د ی د اشر د ی دغه نفع د ا ضر ر د ی

په بل ځای کی دطریقت لاره دشریعت په رښا کی پلټی :ـ

با یز ید بسطا می چه ولی دی لوی نا می
هم سلطان العا رفین دی هم برهان السا لکین دی
په کتاب کی دی راغلی چه ده هسی رنګ ویلی
چه دیرش کاله ریاضت و کړه ما په دیر زحمت
و لی نه و لیدپر ځان ما دعلم ترکا رګر ان

دغه طر یقی په خپلو منځو کی په غا یه او مقصد کی اختلاف نلری او دغه طریقی په ټولو اسلامی نړی کی دالمغرب څخه بیا تر چین بنګال پوری مروجی دی ددوی تر منځ اختلافو نه لکه دکلامی فرقو اختلافو نه په جدلی منطقی استدلال او فلسفه کی نشته ټولو زیار ایستلی دی دحق درسیدو دپاره لنډه او اسانه لاره پیدا کړی ددغو طریقو څخه کومی چه زیاتی مشهوری دی دادی :ـ

دشیخ بهاؤالدین محمد بخاری په شاه نقشبندی مشهور (ده او پلار دکمخا بافی او نقشبندی کسب کاوه) نقش بندی طریقه چه په (۷۹۱) کی مړ دی.

دده دزیږیدنی ځای بخارا ده دده طریقه دشریعت مطلقه پیر وی کوی یعنی دمسلمانی دپنځو بناؤ پوره احترام او عمل کوی په شریعت او تقوای سره دطریقت په لا ره ځی په دغه طر یقه کی ریا ضت او انزو اته زیا ت اهمیت نه ور کول کیږ ی خو دنیا سره هم علاقه بیخی نه خوښوی په دغه طر یقه کی دکار کو لو سره خدای یادول یوفضیلت دی په دغه طریقه کی دفرض، سنتو، واجبو پرځای کولو ډیر اصرار کیږ ی حضرت خواجه بهاء والدین نقشبند په (۷۱۸) کی په بخارا کی زیږیدلی او په ۷۹۱ کی بیا بیر ته په بخارا کی وفات شوی دی دسفینت الاولیا په ۱۳۱ مخ کی راغلی دی :ـ (۲)

از خواجه پرسیدند که طریقه شما جهر و خلوت و سماع میباشد فر مو دند که نمی با شد پس گفت که بنا ی طر یقه شما چیست؟ فر مو د ند که به ظاهر با خلق و به باطن با حق سبحا نه

(۱) د منهاج العابدین ۱۰ مخ (۲) سفینت الاولیا ۱۳۱ مخ

Marfat.com

حق تعالی دده مشهور مریدان خواجه محمد پارسا، خواجه علاؤالدین عطار، ملایعقوب چرخی ، خواجه علاؤالدین عجدوانی او نوردی په عمومی ډول نقش بندی طریقه دری اساسه لری :ـ

(۱)دقرآن، نبوی سنتواوشریعت داحکامو کامله پیروی .

(۲)وحدت وجود دشهود سره نژدی بلل (همه اوست همه از وست)

(۳)دطریقت دسلوك عملی دستور.

نقشبند یان په طریقت او سلوك کی مقامات اواصطلاحات لری چه په لنډول دلته راوړل کیږی:ـ

دخواجه گانو طریقه (طریقه خوا جگان)دتصوف درسالی په (۳۸) مخ کی درشحات عین الحیاة په حواله چه فخر الدین علی لیکی ده داسی وائی :ـ

(ازانفاس نفیسه مولانا سعدالدین کاشغری است (متوفی ۸۶۰ھ) واین همان مرد موثر ونافزیست که مخدوم ومرشد جامی است و وقتی که جامی رابه سلسله ارادت وار شاد خویش کشید گفتی شاهبازی به چنگ ما افتاده است.

مبنای طریق مشغولی این عزیزان آنستکه میگویند:ـ

هوش دردم- خلوت درانجمن .

معنی هوش دردم آن است که نفسی که بر می آید باید که از سرحضور باشد غفلت راه نیابد وطریقه مشغولی این است که کلمه طیبه بتمام میگویندوز بانرا بر کام می چسپانند و نفس را در درون نگاه میدارند این مقدار که میتوانندومتوجه قلب صنوبری می شود که ذکر از قلب گفته شود نه از معده .

هوش دردم یعنی انتقال از نفسی به نفسی می باید که از سر غفلت نباشد واز سرحضور باشدوهر نفسی که میزند از حق تعالی خالی وغافل نباشد.

ونظر درقدم :ـ

یعنی سالك در رفتن وآمدن نظر درپشت پای اوهمی باید تا نظر او پراگنده شود وبجای که نمی باید نه افتد.

---

(۱)-نفحات الاولیا ۱۳۱ مخ

(۲)د بوهاند حبیبی دتصوف رساله ۳۸مخ

Marfat.com

خلوت درانجمن : ـ

یعنی خلوت او باید که در میان خلق باشد ظاهرش درمیان خلق و باطنش باحق باشد تاخلق ازحال او واقف نشوند و احو ال او را بغارت نبر ند .

وسفر در وطن :ـ

یعنی سفر می باید که طبیعت بشری باشد یعنی صفا ت بشر ی به صفات ملکی واز صفات مذ مومه برصفات مرضیه حمیده انتقال فرماید وبنای مشغولی ایشان برین کلما تست که میگو یند : ـ

یاد کرد ، باز گشت ، نگه داشت، ویاد داشت

یاد کرد :ـ

عبارت ازآن است که تکرارکند ذکری را که از در ویشی به او رسیده با شد

باز گشت : ـ

عبارت است ازآنکه گویند درعقب هرذکری خداوندا مقصودمن توئی ورضای تو.

نگهداشت : ـ

عبارت ازآنکه درویش دل خودرا نگه دارد ازخطور اغیا رمی یا بد که یك ساعت ودوساعت وزیاده ازدوساعت آن مقدار که میسر شود خاطرخودرا نگهدارد ازآنکه غیردر خاطر نگذ رد .

یاد داشت :ـ

عبارت ازآنکه دل خودرا بان جناب دارد مجرد ازلباس حرف وصوت وعربی وفارسی ومجرد ازجمع جهات بعضی این معنی را مشاهده میگویند .

روشنی وو قو ف : ـ

در طریقه نقشبندی سالك رادرطی مقامات ازده نورچاره نبود اول نورایمان (۲) نوراسلام (۳) نور توحید (۴) نور معرفت (۵) نورهدایت (٦) نور یا کرد (۷) نور باز گشت (۸) نور نگاهداشت (۹) نور یاد د اشت (۱۰) نور شیخ .

اولی مقامات سالك آن است که هرگه بمقام یاد داشت نرسیده باشداوهنوزطفل طریقت بوداورا اجازت سخن گفتن نبود وویرادر

Marfat.com

طریقت وحقیقت سخن گفتن وبیان کردن حرام باشد وشنونده را فائده نبود و گوینده رانقصان هرچه تمامتر بود .

وقتی سخن گفتن درطریقت وحقیقت اجازت شود که گویا ظاهراو مرگویا باطن اورا درذکری مانع نباشد چون به این مقام رسد اورا در طریقت وحقیقت مردتوان گفتن .)

ثر نگه چه یه دغه طریقه کی ز بده علما او مشایخ تیر شوی دی نو دلته دحضرت خواجه نقش بند صاحب دطریقت سلسله دمقامات حضرت خواجه نقش بند قدس سره دکتاب (۳) مخ څخه عیناً نقل کیږی :-(۱)

برانکه ولادت و نسبت سلسله حضرت خواجه بزرگ قدس سره الله تعالی اعنی خواجه بهاءالحق والدین درمحرم ۷۱۸ ثمان عشر و سبع ماته بوده است ودر عهد عزیزان وگفته اند درشهور سنه احدی وعشرین وسبعماته بوده باشد مولدو مدفن ایشان قصر عارفان است پوشیده نماند که حضرت خواجه نسبت طریقه و تعلیم ذکر از حضرت امیر کلال است قدس سره وایشانرا از خواجه محمد با بای سماسی وایشانرا از خواجه علی را مبتنی و ایشانرا از خواجه محمود بخیر فغنوی وایشانرا از خواجه عارف ریوگری وایشانرا از خواجه عبدالخالق غجدوانی وایشانرا از خواجه یوسف همدانی وایشانرا از شیخ ابو علی فارمدی وایشانرا از شیخ ابوالقاسم گرگانی وشیخ ابوالقاسم را انتساب در علم باطن بدو جانب است یکی شیخ ابو الحسن خرقانی وایشانرا به شیخ ابویزید بسطانی وولادت شیخ ابو الحسن بعد از وفات شیخ ابویزیداست تربیت شیخ ابویزید او را بحسب باطن وروحانیت است نه به ظاهر وصورت و نسبت ارادت شیخ ابویزید به حضرت امام جعفر صادق رض الله تعالی عنه به نقل صحیح ثابت شده است که ولادت شیخ ابو یزید بعد از وفات حضرت امام است ونسبت امام ویرا بحسب روحانیت بوده است وحضرت امام جعفر صادق را در علم باطن بدو جانب نسبت است یکی بوالد بزرگوار خود امام محمد باقر و ایشانرا بوالد خود امام زین العابدین وایشانرا بوالد خود امام حسین وایشانرا بوالد خود حضرت امیر المؤمنین علی رضوان الله علیهم

---

(۱) مقامات حضرت خواجه نقش بند قدس سره ۳۰ مخ

اجمعین ایشانرا بحضرت رسالت پناه صلی الله علیه وسلم و مشا یخ طریقت قد س الله اسرار وهم سلسلهٔ شر یف اهـل بیت را ا ز جهت شرفی که دارد سلسلة الذهب نام کر ده انـد ونسبت دیگر امـا م جعفر صادق بقاسم پدر مادر امام‌جعفر صادق است واو ازفقه‌های سبعه است (رض) وویرا نسبت ارادت به سلمان فار سی است ووی را باو جود در یـافت شرف صحبت رسول الله صلی الله علیه وسلم نسبت از امیرالمؤمنین ابی بکر صدیق (رض) است. بعدازانتساب بحضرت رسول الله صلی‌الله علیه وسلم‌وباز شیخ‌ابوالقاسم گرگانی را نسبت ارا دت باطن به شیخ ابو عثمان مغربی است ووی را بـه ابوعلی کاتب مددی رابابوعلی‌رود باری ووی را بجنید بغدادی ووی را بسری سقطی ووی‌را بمعروف کر خی ووی‌را بداؤد طا یی ووی‌را بحبیب عجمی ووی‌را بحسن بصری ووی‌را بامیرالمؤمنین علی کرم‌الله وجه‌وایشانرا بحضرت رسول‌الله‌صلی الله‌علیه‌وسلم‌واصحابه اجمعین. دشیخ‌عبدالقادر جیلانی طریقه(۴۷۱ ـ ۵۶۱ (شیخ‌عبدالقادر گیلا نی چه په ډیرو نومونو لکه غـوث‌الاعظم د ستګیر او نـو رو یاد یږی په ګیلان کی په ۴۷۱ هـ زیږدلی دی او پلار ئـی سید ابی صالح موسی نومید ده په کو چنیوالی کی قرآن‌زده کړ اوددینی علومو دتحصیل دپاره بغداد ته ولاړ هلته‌ئی تفسیراحادیث اخلاق دابوسعید المبارک مخزمی څخه ولوستل او دهغه لاس‌نیوی‌ئی وکړ او ۴۵ کاله دعراق په زنګلو اوغږو کی دخدای په عبا دت اخته ؤ دده مشهور تالیفات غنیة الطالبین، فتوح الغیب‌او مکتوبات دی ده زمانه مریدان او اخلاص‌مندان درلودل‌دمشهور وارشادآتو څخه ئی یو دادی:ـ

(قول داسی دی‌لکه جسم او عمل لکه روح ددنیا او ما ل مینه دزړه څخه وباسی حرام رزق مه خوری دپا چاهانو سره نا سته او ولاړه زړه سخته وی غوث‌الاعظم په ۵۶۲ کی په بغد اد کی مړ دی .)

دخواجه معین الدین حسن سکجزی چشتی طریقه په هند کـی

(چه په ۶۳۲ کی مړ دی) خواجه معین‌الدین سجزی چشتی‌اجمیری په ۵۳۷، هـ دافغانی سیستان په‌سجز نومی کلی کی زیږیدلی‌دی اوچشتی ئی ځکه بولی چه دده دطریقت او ارادت سلسله پر اوم پښت‌حضرت خواجه‌ابواسحاق‌شامی چشتی علیه‌الرحمه‌دشیخ‌علو دینوری مرید ته‌رسیږی‌او چشتی دلومړی‌ځل‌دپاره‌ددهغه لقب‌ؤ چشت په هرات کی یو

داسی مردخیزه او صاحب حال خلکو را پاڅو نکی مځکه د ه چه هر څوك داحترام په ستر ګه ورته ګوری دخواجه معین د پلار نوم غیاث الدین حسن ؤ چه د نسب سلسله ئی په څورلسم پښت حضرت علی کرم الله وجه ته رسیږی حضرت خوا جه دمغر بی افغا نستان دمدرسو لیدلو وروسته په ۱۶ کلن سن سمرقند او بخارا ته ولاړ او هلته دعلم دین رسیده استادسواو دبیر ته راتګ په وخت کی دایران دنیشاه پور نومی ښار په هارون کلی کی دحضرت خواجه عثمان هارونی ملاقات ته ورسید او دهغه په مرید انو کی شامل سو. دافغانستا ن ، د ایرا ن او بخارا زیات پیران او مرشدان دسلطان شهاب الدین غوری دغزا ؤ په و خت کی هند او پاکستان ته تللی دی په دی پیرانو کی دقادریه، سهروردیه، چشتیلی دطریقو پیروان موجود و او خپله سلطان دحضرت شهاب الدین سهرو ر دی مر ید ؤ په اصل کی سهر وردیه دقا دری سلسلی معنوی ښا خ دی ددی دواړو طریقو مرکز بغداد دی دخواجه سهر وردی روز نه حضرت عبدالقادر جیلانی کړی ده فرشته تاریخ لیکی:- حضر ت خو اجه معین الدین چشتی دقطب الدین ایبک په زمانه کی اجمیر ته راغلی او دهغه پاچا دنمایند، له خوائی تو دهر کلی وسو په دهلی کی ئی په وعظ نصیحت ار شاد او سلو ک شروع وکړه او زیات مریدان او عقید تمندان ئی پیدا کړل دحضرت خـواجـه دمشهورو خلیفه ګانو څخه حضرت شیخ احمد کابلی دی چه په ۵۹۶ کی په بنارس او حضرت شیخ احمد غلزی چه په (۶۰۳) په قنوج او حضرت احمد خان درانی چه په (۵۹۰) کی په اجمیر کی شهیدان شول او حضرت خواجه سبزیاد ګا ری چـه په ۶۴۵ کی په کندر هار کی وفا ت شوی دی حضرت خواجه معین الدین د ۶۳۳ درجب په ۶ په اجمیر شریف کی وفات شوی دی.

دسفینت الاولیا په ۱۵۹ مخ کی راغلی دی:-(۱)

(بعد از رحلت بر پیشانی حضرت خواجه نوشته یافتند (حبیب الله مات فی حب الله) وعـرص ایشان را مشایـخ هند در ۶ رجب [illegible]

دعلی بن عبدالله شاذلی طریقه (۵۹۳ - ۶۵۶ ه)

د حجته الاسلام محمد بن محمدغزالی طریقه (۴۵۶ - ۵۰۵)

---

(۱) اخبار الاخیار فی اسرار الابرار ۱۵ مخ ۳۲ مخ

Marfat.com

د شیخ بهاؤالدین سرور دی طریقه (چه په ۶۳۲ هـ کی مړدی)

د شیخ عبدالقادر جیلانی په دعا خدای شیخ محمد عمر ته په (۵۳۸ هـ درجب په میاشت کی یوزوی ورکړ. او د حضرت جیلانی په خواهش ئی شهاب الدین عمر نوم باندی کښیښود د نسب سلسله ئی حضرت صدیق رض ته رسیږی د امام شافعی په مذهب ؤ په ۶۰۴ کی په بغداد کی مړدی دده څخه خورالوی پیرار مرشد جوړ سو او زیات مریدان او پیروان ئی پیدا کړل چه د هغو څخه حضرت شیخ مصلح الدین شیرازی، قاضی حمیدالدین ناگوری (وفات ۶۴۳ په دهلی کی) شیخ بهاؤالدین ذکریا ملتانی (۵۶۶ ئی تولد وفات ئی ۶۶۶) او نور یادونی وړدی دده د پلار نوم وجه الدین بن کمال علیشاه قریشی دی حنفی مذهبه ؤ په فقه، حدیث، اصولو کی عالم ؤ دوخت قطب او غوث ؤ

د شیخ بهاؤالدین ملتانی د بهائی طریقه (چه په ۶۵۶ هـ) مړدی

د شیخ نجم الدین کبری طریقه چه په ۶۱۸ هـ کی مړدی

شیخ نجم الدین کبری ځکه ورته وائی چه په ځوانی کی د مباحثی په وخت کی پر هر چا غالبیدی ځکه طامت الکبرای ئی بولی کرامتونه ئی ډیر دی: یوه ورځ خانقاه ته نژدی ولاړ ؤ چه پر یو سپی باندی ئی سر کی ولکیدلی چه د احترام او بخشش په حال کی وو پرده باندی به ټول دښار سپیان راټول وه او د احترام او بی غرضی په حال کی به لیدل کیدل هغه وخت چه دغه سپی مړ سو شیخ هغه ښخ کړ او پر قبر ئی عمارت جوړ کړ مولینا ځکه وائی :-

یکنظر فرما که مستثنی شوم

سگ که شد منظور نجم الدین سگانرا سرور است

هغه وخت چه هلاکو خوارزم ته ورسیدی شیخ عمر تر ۶۰ اوښتی ؤ خپل اصحاب ئی لکه شیخ سعدالدین حموی، شیخ رضی الدین علی لالا وفات ۶۴۲ او نور ئی وروغوښتل او ورته وی ویل چه بلارا تلونکی ده چه خلاصیده ځنی نسته تاسی خپلو وطنو ته ولاړشی زه دلی مقابلی ته پاته کیږم همداسی وشوه (۶۱۸) دده مشهور مریدان شیخ مجدالدین بغدادی، بابا کمال خجندی، بهاءالدین د مولینا جلال الدین رومی پلار او نور دی.

د شیخ شعیب بن حسن مغربی طریقه چه په ۵۴۹ هـ کی مړدی

Marfat.com

دحضرت سید علی همدانی طریقه چه په ۷۷۶ هم مړ دی دده دیلار نوم شهاب الدین محمد دی چه د شیخ شرف الدین محمود منیر دنانی مرید ؤ دخپل پیر په گفته ډیر ځایونه گرزیدلی دی او د ۱۴۰۰ صاحب دلو خلکو سره ئی صحبت کړی دی کشمیر ته دده راتلو له کبله اسلام اشاعت پیدا کړ قبر ئی په ختلان کی دی .

دسید احمد رفاعی طریقه چه په ۵۱۲ - ۵۷۸ هـ کی مړ دی .

نوری داسی د تصوف طریقی هم سته چه یوازی یی په هند کی شمیر ۱۴ ته رسیږی .

څرنگه چه سید فقیر الله حصار کی په قطب الارشاد او طریقه ارشاد کی وایی ددغو طریقو څخه زیاد تره ذکرونه او مشابه مشترک ترتیبونه لری .

دنقشبندی طریقه په افغانستان او سند کی حضرت شاه فقیر الله حصار کی ننگرهاری مروجه کړیده دده مشهور مرید په کندهار کی اعلیحضرت احمد شاه بابا دی حضرت شاه نقشبند صاحب وایی - زمونږ طریقه صحبت دی په خلوت کی شهرت دی او په شهرت کی آفت دی خیریت په جمعیت کی دی او جمعیت په صحبت کی (۱)

دهمدغه کبله دی چه په عیسویت کی مطلق رهبانیت تعدیلوی او وایی : - لا رهبانیة فی الاسلام دصوفیانو د نظره څخه د عالم کشف منطق دظاهر عالم سره توپیر لری - دحقیقت اعجاز په عالم کی شیان توپیر لری داولیاؤ کرامت او خرق عادت ددغی جملی څخه دی .

رحمان بابا وایی : -

پادشاهی دگدایانو په دعا شی
زه رحمان ځکه پادشاه شوم چه

ددنیا پادشاهان خو است کړی له فقیره
ته پادشاه دهسی ملک شه خو است گرمه

(۱) تجلیل پنجصد و پنجاهمین سال تولد نور الدین عبد الرحمن جامی ص ۲۰۶ -

دلو مړی پیړی صوفیانو کرامات تو ته دو مره اهمیت نه ورکاوه قشیر ی وائی :-

(که کوم کرامت دولی څخه صادر نه شی دده ولا یت ته نقصا ن نه رسیږ ی .

دتذکرة الاولیاء په دوهم ټوک ۱۱۹مخ کی راغلی دی(۱) (ابوعلی جوزجانی گفته صاحب استقامت باش نه صاحب کر ا مت که نفس تو کرامت خواهدو خدای ستقامت) ځینی صوفیان وایی چه د ولیانو څخه دجذب او بیهوشی په وخت کی کرامت صادریږی ولی دوی په خدای کی محوه وی دروم مولینادمثنوی په دوهم ټوک کی دبایزید بسطامی د(سبحانی مااعظم شانی) قصه اودده مریدا نو داعتراض په خصوص کی وایی :-

با مریدان آن فقیر محتشم	با یزید آمد که یزدان
چون گذشت حال وگفتندش صباح	توچنین گفتی واین نبود صلاح
گفت این بارار کنم این مشغله	کار دها در من زنید آندم هله
هر که اندر شیخ تیغی میخلید	باز گو نه اوتن خود میدرید
یک اثر نه برتن آن ذوفنون	وان مریدان خسته درغرقابخون
ای زده بر بیخودان ذوالفقار	برتن خود میزنی آن هوشدار

جامی دنفحات الانس په ۲۷-۲۸مخ کی لیکلی (انواع خوارق عادات بسیاراست چوایجاد معدوم واعدام موجود واظهار امری مستوروستر امری ظاهرو واستجابت دعاوقطع مسافت بعیده درمدت اندك و اطلاع بر امور غائبه از حس و اخبار از آن وحاضرشدن در زمان واحد در امکنهٔ مختلفه واحیأ موتی واماته احیاو سماع کلام حیوانات نباتات وجمادات از تسبیح وغیرآن واحضارطعام وشراب در وقت حاجت بی سبب ظاهر وغیر ذالك ...

چون حضرت حق سبحانه تعالی یکی از دوستان خودرامظهر قدرت کامله خود گرداند درهیولای عالم هر نوع تصرفی که خواهد تواند کرد وبالحقیقت این تاءثیر وتصرف حق سبحانه تعالی است که دروی ظاهر شودووی در میان نی ..) فوائدالفوادپه ۲۰۲ مخ کی د مجلس سوم ترعنوان لاندی داسی لیکی :-

---

(۱) نفحات لانسن ۳٤۸ مخ تذکرة الاولیاء دوهم ټوك ۱۱۹ مخ

Marfat.com

سه شنبه دوازدهم ماه صفر ختم الله با الخیر والظفر سنه مذکور به سعادت دست بو سی رسیده شد. سخن در طائفهٔ افتاد که دعوی کرامت کنند وخود را به کشف معروف گردانند فرمود که این معنی چیزی نیست بعد ازان لفظ مبارك راند (که فرض الله تعالی علی اولیائه کتمان الکرامته کما فرض علی انبیاء اظهار المعجزة) پس اگر کسی کرامت خود را پیدا کند ترك فرض کرده باشد چه کار کرده باشد بعداز ان فرمود که سلوك را مرتبه نهاده اند هفدهم مرتبه کشف وکرامت است اگر سالك همدرین مرتبه بماند به هشتاد وسه دیگر کی رسد.

خو اوسنی ساینس دغوټولو ته مادی تفسیر ورکوی او زیاتره په علمی او طبیعی صورت حل کوی دمعرفت النفس د تحلیل دفن او پټو روحی قواوو دتجزیه څخه کار اخلی لکه په عقیده او ایما ؤ سره معالجه، دفکر، تلقین، توجه، په اراده کی تصرف کول په مقناطیسی خوب کی القاوو تلقین او داسی نور.

خو په اوسنی پیړی کی دد یالکتیك منطق زیا ترر واج لری او هگل د غه منطق د مادی محیط داحتیاج په اساس ښه تقویه کړ که څه هم ددغه منطق دتقویی دپاره طبیعی علما ؤ لکه پا ستور، ډاروین، پلانگك. فروید او نور وزیات خدمت وکړ. ددغه منطق سیر په لومړی سرکی داجنه او دا ر و ا حو بیا د مذهب بیاد فلسفی او ورو سته دعلم په څیر تکامل وکړ. ددغو اصولو په اساس څرنگه چه بشر د طبیعت پر مهمو قواوو غلبه وکړه پرخپله اجتماع به هم غلبه وکړی.

«آیا تصوف مادی ریښی لری؟»

آیا تصوف مادی ریښی لری: ـ داخو ښکاره ده چه په مغز فکر کیدلای شی، مغز ماده ده اوفکر ددغی مادی دخواصو څخه دی په تجربه داثابته شویده که مادی محیط لکه نور دتود وخی درجه. رطوبت او داسی نور تغیرو کړی دژوندی موجود په ساختمان او داعضا وپه وظیفو او عملیاتو کی هم توپیر پیدا کیږی مغز هم د دغو قوانینو تابع دی اجتماع هم د خارجی اغیزه ناکو عواملو څخه ده او اجتماع یوه داسی پراخه ؤسسه ده چه دانسان هرډول ارتباطونه پکښی دی. که موږ غبر گولیان چه ددوی دمغز جو ړښت

تقریباً یو شانی دی په بیلو جو امعو کی چه په هغو کی دمو ادو دتولید طرز، کرهڼه، صنعت، آداب، رسوم، مذهب او نورو په منځ کی توپیر موجود وی تربیه کړو ددغو دووړ ونو دتفکر په طرز کی به زیات توپیر موجود وی همداشانی دکنډوالو او سیدونکی او قصر او سیدونکی په منځ کی دتفکر په طرز کی زیات توپیر موجود دی نو دهر ژوندی موجود فکر د ټولو هغو مادی عواملو نماینده دی چه په ده او یا دده په نیکو نو کی موجود وی څرنګه چه داقتصادی اوضاعو له کبله دیوی ټولنی افکار ښه څرګندیدلای سی نو په دغه اساس دتصوف شروع موږ په یونان کی (۷۰۵) کاله دمیلاد دمخه څیړو:-

دیونان مځکی دمدنیت دشروع دپاره ډیر استعداد درلود دهمدغه کبله چه هلته ابتدائی مدنیتونه شروع سوه او اجتماعی طبقی پیدا سوی او د کرهڼی څخه چه څه زیات عایدات پیدا کیدل دهغو دپاره دخرڅلا وځایونه پلټل کیدل چه د همدغو پلټنو په سلسله کی ابتدائی صنایع لکه دکښتی جوړول، دټو کرانو او دل دلوښو جوړول، اسلحی جوړول پیدا شول دتوری بحیری، مصر او ایټالیه په څنډو کی ئې مستعمری پیدا کړی دهغو بریالی جنګونو په نتیجه کی چه دوی کول بندیان په ګوتو ورتلل چه یونانیانو به په دغو بندیانو شاقه کارونه کول او د مریانو په څیر به ئی په کرهڼی کښتیو چلولو کی استفادی ځنی کولی یونیان په دی وخت کی دقضایاؤ په علت نه پوهیدل نو ځکه ئی دهری قضیه دپاره لکه ژوندی انسان داسی یو ژوندی عامل پیدا کوی چه دهمدغو عواملو له کبله ووچه ارباب انواع پیدا شول په دی وخت کی دهغو کسانو دپاره چه محروم او شاقه کارونه ئی کول باید دتسلی یوه وسیله ئی درلودلای چه همدغه وسیله ئی تصوف سو چه د روح په بقا او دلذاتو او شهواتو په پریښولو معتقد شول.

څرنګه چه بدنی شاقه کارونه مریانو کول نو دطبیعی قضیو پلټنه متوسطی متمولی طبقی ته پاته شوه دوی د سیاحتو او پلټنو په سلسله کی داساطیرو او ارباب انواعو په مقابل کی ودریدل چه دغه قیام په هند کی د برهمنیانو په مقابل کی دبودیزم په چین کی کنفیوشیوس او لاوتسی پیدا کیدل دی په دغه وخت کی دبذګرو یوه آزاده طبقه او یو مرکزی حکومت هم پیدا سو تالیس د کسوف پیش بینی وکړه انا کسندرس علم مادی ګڼلی او هر اکلیت ددیالکتیک اساس او دتکامل قانون بیان کړ.

Marfat.com

په دی وخت کی چه تولید دمریانو په شاقه کار پوری مربوطؤ دتضاد ونو د پیدا کید لوله کبله مخ په کمبود ونیوی ددمو کراسی او ارستو کراسی اختلاف شدید کیدی کار کول عیب گڼل کیدی او دمریانو دزیاتوب او بیکاری له کبله اجتماعی ژوند په خوښی او آرامی نه سوتیرید لای دصنعت او تخنیك رمزونه مریانو ته نه ورښودل کیدل نو ځکه (۴۰۰) کاله دمیلاد دمخه دا تن دجامعی وضعیت ښه نه ؤ دجامعی یوی طبقی په سفسطه، جدل، فصاحت او بلاغت او بله طبقه څرنگه چه اجتماعی موازنه خرابه وه مذاهبو او ارباب انواعوته بدبینه سول او تصوفی عقاید ومخ را ونیوی سقراط، افلاطون، ارسطو په ایدیالستی افکارو مشغوله شول او دطبیعی فلاسفه ؤ مخالف ئی ښه والی، بدوالی، وظیفی، ټولنی او اخلاقی موضوعاتو ته ئی زیات اهمیت ورکاوه ددوی عقاید وته په منځی او نوی پیړی کی اعتبار ورکول کیدی افلاطون به ویل (حقیقت زموږ په مدرکاتو کی سته.)(۱)

دمادیت په نظر هندی تصوف:ـ

هندی تصوف هم چه دطبقاتی جامعی داصل څخه نشئت کړی دی هندیان ئی په خپله طبقه کی دپیدا کیدو په علت پوهید لو مجبور کړی دی (گورما) چه د (سانزارا) دنتیجی څخه دی یعنی په یوه طبقه کی دیوه چا پیدا کیدل د هغه داعمالو له کبله دی که ئی اعمال ښه ؤ په ښه طبقه کی پیدا کیږی او که بدوه په بده طبقه کی پیدا کیږی او دغه بر همنی مذهب دی چه په تناسخ عقیده لری ددغه طبقاتی مذهب په مقابل کی بودیزم دریږی او وائی چه په قربانیو سړی نه نیکمرغه کیږی او دپستی طبقی څخه نه خلاصیږی ترڅو جسمانی لذتو نه پرینږدی بودا طبقاتی جامعی ته دمادی تغیراتو په اساس تغیر نه ورکاؤ داځکه چه دده د منافعو سره ئی ټکر خوړ نو ځکه ئی دی دفانتیزی په فکر کی غرق کړی وو.

دده په مقابل کی هندی مادیون راوپاریدل او د (لوکاپاتا) (دنیا) عقیده ئی را پیدا کړه او وی ویل چه په نړی کی یوازی خورك او چښنگ دی دغه عقیده یوشمیر سوداگرانو او صنعت کارانو

---

(۱) فلسفه شرق ۲۵٤ مخ

درلوده او غو ښته ئی دمذهب دپیځا په مکلفیتو نو څخه ځانونه وژغوری دوی دبودیزم ددی عقیدی سره چه په دنیا کی هر شی غم اوالم‌دی مخالفت وکړ او وی ویل چه غم او الم په اجبا ری توګه یودبل دځنګه موجود دی دوی ما ده حقیقی موجود ګڼله دروح بقائی نه منله برهمنیان چه خلك دروح په بقا او قربا نیو ورکولو معتقد کوی غوایی ددی دقربا نو څخه خپل دژوندانه سویه عالی او خوند وره وساتی.

عیسوی تصوف:ـ

عیسوی تصوف دیهو دیانو په ترلاس‌لاندی کام کی پیدا سوی دی دغه تصوف دمرکزی حکومتو دجوړ یدلو او دروم دامپرا طو ری دتأ سیس سر ه مصا دف د ی عیسو یـت چـه پـه اصل کـی د یهودو د یـو کـو چینی ملت تـصـو فوو ز یـا تـه تـر قـی و کـړ ه او د متمد نو هیوا د و نو تصو ف سوا سا سا مـا د ی شر ا یطو داسی تقاضا کوله که د عیسو یت تصو ف نه وای راغلی ځا ی ئی یو ملی بل تصو ف اشغا لو لای سو خو دعیسو یت دتصو ف دپاره ترنورو تصوفو شرایط مساعدوه.

عیسوی تصوف لومړی ځله دهغو مریا نو او بندیا نو په منځ کی پیدا سو چه دروم امپرا طوری ته راوستل کیدل په دغه وخت کی ددوی دتسلی دپاره حتمی یوداسی طرز تفکر ته ضرورت وچه دظاهری فشار ونو او غمونو څخه پـه تلقین نجات ور کړه سی او عیسو ی تصوف ئی ښه لاره وه چه‌ویل ئی :ـ ددنیادخوار یوعوض په اخرت کی ورکول کیږی. هغومادی عوامل‌وچه دیونان تصو ف پیدا کړ او بیا ئی هغه‌مدنیت‌وران کړ همدا شانی ئی دعیسوی تصوف افکار پیدا کړه او دروم‌امپراطوری ئی دمنځه یووړه.

اسلام او تصوف:ـ

دسعادت په عصراو دراشدینو خلفاؤ په‌وخت کی‌مسلمانان ددین په اشاعت اوداسلام په ترویج سخت مصر وفـه وه پـه‌دی وخت کـی دعربستان ملی اوقومی شلیدلی شیراز ه بیرته ورټوله سوه‌اوملی یووالی پیدا سو په‌عربستان کی‌ترځلو ینبت زیات تجارتی مرکزونه تاسیس سول اودنوی اداری تشکیـلاتو ضـرورت حس سود اسلا م دخپریدلو دپاره هر ځای‌تبلیغات او مبارزی کیدلی‌چه په‌دغه‌وخت فکر کولو اویامأیوسیوته لږ وخت پاته کیدی.

Marfat.com

څرنګه چه موږ په یونان، چین، هند او نورو ځایونو کی ولیدل هغه وخت چه یوه طبقه په خپل ځان کی دقدرت حس وکړی بیا نو دخپل ځان دخطا ایستلو اړتیا نه ورته پیښیږی مادی اومنطقی فکر کوی او کله چه ناتوانه وی دخپل ځان دخلاصولو دپاره چاره ونه وینی نو ایله یالزم ته په مغز کی لاره ور کوی په یونان کی تالیس، دموکریت اواتستانو په هند کی لوکو پاتا په چین کی موتی مادی فکر کاؤ خو افلاطون ،بودا، کنفوشیوس، تولستوی غیر مادی فکر کاؤ دیأس اوناامیدی په دوره کی وه.

دامویانو له خوادترلاس لاندی ملکو نوپرخلکو باندی فشار او زحمت وودامویانو تجمل پرستی او کورنی جنګونو دشروع له کبله کوم فکری یووالی چه داسلام په سرکی موجود ؤ هغه ئی متزلزل کړ او یوی طبقی جنګ چه اسلام ددوی دمادی ګټو څخه مخالف ؤ اسلام ته ئی بدبین کړل دغې طبقی څرنګه چه دخپل ځان دخلاصولو دپاره مادی علاج نه درلود نود عرفان په جامه کی ئی په مخالفت شروع وکړه اودزنادقه ؤ او طبیعیو نو عقاید پیدا سول پدغه وخت کی دجبر، اختیار، قضاء او قدر مسئلی څیړ لی کیدلی د جبر طرفداران په اقلیت او تهدید کی پاته سول نو ځکه قضاء او قدر ته تسلیم سول ځنی زنادقه ؤ مانی عقیده درلوده خوعبدالله بن مقفیع مادی فکر کاوه اعلم بن ابی العو جاسر سخت مخالف ؤ حتی کعبی شریفی ته ئی هم بده نیت نه درلود او دقضیو دحل دپاره ئی استدلال کاوه خوایدیالستان لکه بوعلی سینا ، فارابی الکندی، ابن رشد او نور دعرفاؤ او مادیو نو په منځ کی وه د عباسیانودمغلو بیت سره (۶۵۶) دوی سلسای موازی عقاید پیدا سول په مرکزونو کی دعرفان او ایدیالزم اصول ضعیفه اودمرکز و نو څخه لیری دطبیعیونو زنادقه ؤ او فلاسفه ؤ افکار غالبه ؤ ددغی دوری دعرفان دډلی څخه معروف کرخی ، منصور حلاج، بایزید بسطامی، حسن بصری، سفیان ثوری او نوردی دوی ټول په دریمی پیړی کی وه.

په دوهمه پیړی کی داسلامی مرکز څخه لیری حاکمانو او امیرانو پر خپل رعیت فشار را وستلی ؤ بزګران او وړوکی صنعتګران سخت استثمار یدل اویوه طبقه په ټولو اسلامی هیوادونو کی د مرکزی حکومتونو معاش خواره او نمایندګان وه چه

Marfat.com

پرخلکو باندی به ئی دخلیفه په نوم پول پول فشار ونه راو ستل په دی وخت کی د افلاطون او ارسطو اثار تر جمه سوی وو او دد غو کتا بو نو دا غیزی څخه دوحدت وجود، حلول او اتحاد عقاید دعرفا ؤ په منځ کی رواج سوی وو ددغو عقید وپیشروان معروف، جنید، شبلی، اومنصور حلاج ووکه په منصور باندی دوژلو امر وسوهغه دانه ووچه ځان ئی خدای بالله خود خلیفه دقدرت او مطلقیت په مقابل کی ئی خپل تشخص او استقلال اعلاموی ځکه دعباسیانو دوزیر احمد ابی العباس له خواد مرګ حکم باندی وسو دغه عرفاء په اخر کی مجبوره سول چه دخانقاه په ګوښو کی په پټه دعرفان په نامه مخالفت وکړی او ظاهرا په خو له څه ونه وائی او خپل ځانو نه دپټوا سرارو مخزن وګڼی هغه وخت چه دخلافت مرکز بغداد په (۶۵۶) کی مغولو ونیوی اسلامی ثقافت او مدنیت ئی بیخی دتباهی سره مخامخ کړ خلك دمغولو دفشارونو او ظلمونو اوددرنو مالیاتو څخه په تنګ سول او دخلاصون چاره ئی هیڅ نه لیدل بیله دی څخه چه دتصوف او عرفان په لمنه پوری ځان ټینګ کړی چه تسلی ئی وګرځی ددغی دوری لوی صوفی محی الدین ابن العربی، القشیری اندلسی دی (۵۹۰ - ۶۲۸) مشهور اثر ونه ئی فصوص الحکم او فتو حات المکیه دی. ددغی دو ری تصوف وحدت الوجود، اساسی تکیه په عشق او مینه باندی، دعقل تحقیر، قناعت، عزلت تشویق دی لکه مولینا چه وائی :-

پای استدلالیان چوبین بود پای چوبین سخت بی تمکین بود

ابتدائی انسان دوسا یلو دنه لرلو لـه کبله دهر پلوه زیـات ضعیفه ؤ د سا یکالوجی (علم الروح) په کتاب کی داسی راغلی دی :-(۱) تصوف از ابتداء تمسك برای بشر بوده خواه برای نفوذ درمیدان تاریك حقایق وخواه برای تسلی از صدمات طبیعت بشر ساده برای فهم و برطرف کردن آنها قادر نبوده است یکی از عوامل مهم عقاید ثقافتی این است که بشر ساده دو قسمت بکلی متمایزو متفاوت در خودحس میکندو نمی تواند آنها را بایکدیگر مربوط سازد یعنی روح را بکلی موجود ومستقل وجدا از بدن میداند و مردن یعنی باقی ماندن جسم ورفتن روح این عقیده را تقویت میکند موضوع اساسی در این جا پیدا کردن رابطه روح

---

(۱) سایکالوجی ۲۵۹ مخ

Marfat.com

وجسم ویا بعبارت دیگر میان (فکر)و (وجود) میباشد .
دډیری پخوازمانی راهیسی چه خلکو لادخپل جسم په باره کی معلومات نه درلودل دخوب اوخیال په واسط ددغو رابطو دکشفولو دپاره لگیاوه او روح چه ئی مستقل موجود گڼلی دطبیعت ټول شیان ئی دروح سره بلل دغه حالت د ټولو ملتونو په تاریخ کی یو شانی لیدل کیږی او دهر کام دمایتالوژی اثار دهغه کام د نژادی خصوصیتونو، جغرافیانی موقعیت او نورو مخصوصو حالتو کی لیدل کیږی که جامعه دفرد سره مقایسه کړونو زمانه باید دهلك دوړ وکوالی ددوری سره یو شانی وبولو چه په دغه دوره کی هلك دویری څخه مافوق الطبیعه قدرتونو ته پناه وړی ویره او احتیاج دټولو ثقافتو مورده څرنگه چه ئی تکلیف نه سی رفع کولای دثقافتی عقاید وتو پیر پیدا کیږی دمځکنی بیلو ار بابو انواعو څخه یوه خدای ته عقیده پیدا کوی زردشتی، یهودی، عیسوی او نور عقاید پیدا کیږی او په دغو عقایدکی نور هم اصلاح طلبان موندل کیږی اصلاح سوی عقاید هم دخلکو دمادی ژوند سره رابط لری دغه دول عقاید عمومی په سرمایه داری دورکی پیدا سوی وی ددغه وخت څخه عقیده ضعیفه کیږی خپل میدان علمی عقیدو ته پریږی دی .

دغه دری مهم خاصیتونه دی چه دعقیدو اصل ته تاوان رسوی عقیده د علم سره اختلاف لری صحیح عقیده باید ثابته عقیده وی خو علم متغیر دی او متمدن انسان دخپلو ادراکونو څخه منکر یدلای نه سی که عقیده دعلم په شانی تغیر وخوری نو هرحالت ئی مطلق صحت نه پیدا کوی عقیده دخپلو پیروانو په منځ کی اختلافونه پیښوی ، عقیده تل د مقتدر وطبقو دلاس آله گرزی د عقیدی او علم دتضاد په خصوص کی دا مثال راوړل کیږی باران د خدای رحمت دی اود ده په اراده کیږی خودعلم هوا په اساس په خارجی علت یاد اعمالو په بدوا وښو تعلق نه لری خارجی علت نه ورکوی په خپله په هغه کی ئی د علت او معلول لرو یه لټوی حتی مصنوعی باران هم اوریدلای شی .

دسایکالوجی په ۲۶۴ مخ کی دعقیدی د ضرورت په باب کی داسی راغلی دی :-

Marfat.com

(اغلب اشخاص سطحی و بی‌فکر که دنیای امروز را می بینند بدون فکر عمیق عقیده را عامل فاسد میدانند و بعضی اوقات هم عقیده دارند اگر عقیده نبود جامعه بشر بیشتر ترقی کرده بود این ادعا را فقط از اشخاص سطحی میتوان توقع داشت و بس عقیده مانند تمام تجلیات مهمه روح در تاریخ بشر کار مخصوص را عهده دار شده وچون تاریخ وجود آنرا ایجاب مینموده است بظهور رسید در این باب کافی است که وضع زندگانی قبائل عرب را در زمان ظهور اسلام ویا اندکی قبل از ان در مدنظر بیاوریم در این موقع وضع زندگانی اجتماعی اعراب محتاج تغیرات واصلاحات اساسی بوده وتقسیم کار وایجاد شعب مامورین مختلفه از قبیل صاحب السقایه وصاحب الدرایه وغیره تمام شاهد این مدعا است و چون وجود عقیده لازم بوده پس در پیشرفت اوضاع اجتماعی نیز کمك نموده است چیز یکه است باید عوامل تولید وترقی وتغیر آنرا با ملاحظه روابط علت ومعلولی بطور صحیح مدنظر گرفت .

دمټر یالسټی نظریه په اساس په تاریخ کی هغه اساسی عامل چه دچارو حدود ټاکی په انتهائی حد کی دشیانو تولید او په خپله د جاری ژوند تولید مثل دی . مورگان دما قبل تاریخ دپاره دوحشت بربریت او مدنیت دوری ټاکی او انسان د مدنیت په لومړی مرحله کی اجداد پسند بولی وحشت هغه دوره ده چه په دی کی انسان دا قدرت پیدا کړ چه هغه طبیعی تولیدات چه د استفادی دپاره تیاروی اختصاص کړی او کوم شیان چه انسان په دی دوره کی راو استل په اصل کی هغه آلات وه چه دغه اختصاصول آسانه کړی . بربریت هغه دوره ده چه په دی کی د مواشیو دنسل دروزلو او دمځکی دکرهڼی پوهنه په لاس راوړه سوه او دبشری فعالیت په وسیله دطبیعت دتولیدی ظرفیت دزیاتولو لاری او چاری زده سوی .

دمدنیت دوره چه په دی کی د طبیعی تولید اتو څخه د زیاتی استفادی او په اصلی معنی دصنعت او دفن پوهنه په لاس راوړه سوه په دی دوری کی دملکیت بیل اقسام او دهغه دساتنی د پاره اداری راووتلی چه دانسان تراداری ووتلی خو مورگان وائی په اخیر ی بشری عقل پر ملکیت غالبه کیږی او هغه د اجتماع په خیر اداره کوی .

بور ژ وا زی پو ها ن لکه پ ، ډ بلیوشمت P. W. Schmit او نور په دی عقیده دی چه انسان دخپل ژوند په اومړی سر کی پر ما فوق طبیعت اعتقاد درلود دخدا ای عبا دت ئی کا وه . خو ور و ستنی تحقیقات وائی دډ بری پیړی انسانان په عقیده نه پوهیدل دضعیف مغز تکامل اجازه نه ور کوله چه داډول مجرد مفاهیم درک کړی دنوی ډ بری په پیړی کی (د میلاد دمخه د ۴۰ـ ۱۲ زرو کالو پوری) چه اقلیمی شرایطو څو ځله تغیر و کړ یخچالونه کښینستل دارو پا او سائبر یا هوا معتدله سوه په دی وخت کی تولید ی وسا یلو هم تغیر و کړ د چقماق ډ بری څخه شیان جوړ سول ددغی دو ر ی په پای کی د هلې وکو او ښکرو څخه هم کار اخیستل کیدی (۱)

دثقافت پیدا ینت په عمومی ډول دغه دوه مهم اساسونه لری :ـ

دانسان رابط د طبیعت سره، دانسان رابطه یو د بل سره ا بتد ائی انسان چه دطبیعت محکوم ؤ قهراً ئی پراځنه ؤ اوارواحو عقیده درلوده که یوه ساده ملت لکه مصر او چین ته وګورو څرنګه چه دوی دطبیعت په قواوو ژوند کاوه نود همدغه کبله پر نو ر، امر او باران ئی زیاته عقیده درلوده دخپلو نیکه ګانو او قوم د او امرو او قوانینو ئی متابعت کاوه دغه حالت دژ یړ تکم په عقید و کی زیات لیدلای سونو ددی څخه څرګند یږی چه بیله یو سلسله مادی قوانینو چه په جامعه کی دافراد و رو یه او ثقافت تشبیتو ی بل څه اثر نه لری په جامعه کی دافرادو درابطی مدا خله هغه وخت زیاتیږی چه طبقاتی اختلاف زیات سی نو په دی وخت کی حا کمه او مقتدره طبقه ثقافت دخپلو ګټو سا تلو دپاره ا ستخد ا مو ی او ډول بارونه او مشقتونه پرخواره طبقه اچوی دما دی جر یا ن او شرایطو او بدلو په اساس بشردا ډول طرز تفکرونه پیدا کړیدی هغه وخت چه انسان په جدا جدا کور نیو کی اوسید دهری کور نی انسان جدا معبوددرلود اوهری کور نی دخپلو اجدادورو ح محترم ګڼلی کله چه دکرهنی ژوند شروع سو کلیوالی معبودان پیدا سول بیاری

داوریجن آف دفیملی پراویټ پراپرټی اینډ د سټیټ ۲۳ مخ

Marfat.com

ژوند شروع سوکلیوالی بتان په‌ښاری بتانو بدل سول بیادا یالت معبود وګرزید وروسته ئی دملی معبود مقام پیدا کړ هغه‌وخت چه بیل ایالتونه دیوحکمران ترادارې لاندی راغلل دمعبود انو تجسم هم مرکزیت پیدا کړ واحد معبود وپیژندل سولهږ نی عوامل داسلام او عیسویت په خصوص کی یو شا ن نه د ی که څه هم اسلامیت عیسویت یهودیت دسامی نژادو څخه شروع کیږی.

زرکاله د میلاد دمخه دفلسطین اقتصاد کر هڼه اومالداری وه صنعت دکرهڼی څخه بیل و و آهنګر ا نو چه د کر هنی آ لی تو لیدولی‌دفنیقی ښارونودترقی له کبله ئی کار پرمخ تللی په‌فلسطین کی د ا جتماعی روابطو تکامل له‌دی کبله وو چه عبر ی کو چی قبا یل ا قتصا د ی ا و ا جتما عی محیط ته راغلل چه‌هلته تجارت سود خوری او مالکیت ټینګ رواج درلود دغوعاد تو نو پخوا په فنیقه او کنعان کی ر واج درلود نو په عبر ی ټو لنه کی ئـی متناقض حالات پیدا کړل له یوی خوائی د طائفوی نظام بقا یا ساتل له بلی خوا خصوصی مالکیت، سو د خو ر ی له کبله دخلکو ژوند زیات سختیدی په دی وخت کی بزګر انو یوا ز ی په منفی مقاومت اکتفا نه کوله دعمر ی کو رنی د سلطنت د و خـت څـخه اسرائیلیان‌د حکمرانانو اومشرانو په مخالفت راولاړ سوی ووچه حتی ددوی پیغمبرانو دټولو بارو نا نود ضعیفه کیدلو او و ر کو لو پیشګوئی کوله دغه حرکتونه که څه‌هم په اجتماعی انقلاب بدل نه‌سول بیائی د(کال) قانون‌دیادونی وړدی.

اسلام په بدوی عربو کی پیدا سو دعربستان په بیا با نو کی څه نه مو ندل کیدل او دهغه ځای قبایل یودبل په دښمنی اخته وه او مجبور وه چه‌دځان دپاره دخارج څخه لا ر ه پیـدا کړ ی عیسا ئیانو په استقلال ژوند کاوه ددوی دروم تمدن دیا د و نی وړدی اسلام ځکه چه په شاو خوا ملکو نو کی خپریدی یوواحد خدای ئی پیژاندنور ټول واړه او لوی بتان ئی ورك کړل څرنګه چه زیردست قوم نه‌وو نوطبقاتی‌اختلافونه‌زیات نه‌پکښی لیدل کیدل او نسبی استقلال ئی درلود دهمدغه کبله لکه عیسویت په اغراقی ډول‌دصلح طرفدار نه‌دی جهاد او دفاع ئی دوه مهم فصلونه‌دی.

عربستان مهم تولیدی یاصادراتی مال نه درلود چه دچا سره تجارتی ر وابط ولر ی د تمد ن مر کز نه ؤ چه علمی رو ا بط ئی درلود لای نوځکه ئی ثقافت باید ټول احتیاجات رفع کړی‌وای

Marfat.com

همدا ډ و ل و سو ه خو عیسیو یت نو ر عو ا مل در لودل دغه په یو زیردست ملت کی (یهو دیان) پیدا سویدی همدا شا ن د مقتد ر ملت (رومیانو) مریانو او ترلاس لاندی خلکو کی پیدا سوی دی په‌دی‌ځای کی داجتماعی هیئت مادی اداره ترلاس لاند ی خلك برابروی او ثقافت ئی ترمیم ته اړتیا لری.

نو ثقافت چه په یوه داسی ملت کی پیدا کیږی طبیعی ددوی دخاطر تسلی باید وکړی او دنیائی په نظر خو ار ه و ر و لی نو دهمدغه کبله عیسویت درهبانیت‌او ددنیا سره بی‌علاقگی تائید وی د لته د ا سو ال نه سی پیدا کیدلای ځکه چه دغه ثقا فت په زیر دسته طبقه کی پیدا سو ید ی باید انقلابی وی یوه‌زیر دسته طبقه هغه‌وخت‌اجتماعی اوضاعوته تغیرورکولای‌سی چه خپله دقوانینو دایجاد قابل وی لکه دملوك الطوائفی په دو ر ه کی چه قدرت دامرا ووپه لاس ووبورژوازی طبقه قادره وه چه قوا نین و ضع کړی خوکله چه فشار او زیر دستی دغلامی درجی ته ورسیږی نو دا قدرت په ترلاس لاندی خلکو کی ز ا ئلیږ ی .

دزر دشت مذهب چه‌بنکاره دوی‌جنبی در لودی‌دحاکمی‌طبقی اجتماعی او سیاسی علایق وه چه غوښته ئی پرکار کو و نکو ا و زحمت کښو ونکو باندی‌ئی‌د(رښا) اویا (وحد ت) په‌نا مه‌مشر و ع وایسوی دهمدغه کبله‌ووچه‌په دغه‌مذ هب کی دحکمرانانو اطاعت او د حا کمی طبقی په گټه صاد قانه کا ر کو ل تو صیه کیده له .
دزرد شت دمخه په پخوانی ایران کی‌هم‌دانسان‌ضعف د طبیعت په مقا بل کی بنکاره کیدی ځکه قبایلو مقدس‌حیوانانو لکه دسپیانو اوغوایانو عبادت کا و د حیوان پیژ ند نی Totemisme د علم بقایاوی نه ترا څرگند وی په دغه وخت کی دمځکی، اوبو، اسمان اور عبادت کیدی د زر دشت فلسفه د مشرپه مقا بل کی یوه لو یه او عظیمه مبارزه ده اوزردشت لومړی سړی و و چه مذ هـب ئی دجادواواوهامو څخه خلاص کړ اود اخلاقیا تو په ټنګه پایه ئی ودرولی‌دزردشت دعقاید وپه اساس نبه انسان دمړینی ورو سته نبه اوبد انسان به دمړینی وروسته په عذاب و ی د نبه فکر نتیجه نبه عمل او دبدفکر نتیجه بد عمل .
کرهنه یوه‌مذهبی فریضه‌وه دلوی‌والی دری نخښی وی چه اوږ خلك ئی

Marfat.com

دمصیبت په وخت کی رشتیا پر یښو دی دزردشت مذهب دایران ملت چه فلاح ؤ دخلکو دژوند داو ضاءو تر ا غیزی لاندی راوست دمثا ل په تو گه کرهنه ددغه مذهب د پیروانو لوی شغل وه او د ایر ان طبیعی اوضاع هم دضدینو څخه جوړه شوی وه لکه دآب اوهوا زیات توپیر آباد ځایونه اود بښتونه دغوعنا صرو په مذهب کی د خالت و کړی دوه متضاد جسمونه ئی پیدا کړل نبه اوبد یا یزدان او اهریمن .

مذهب په هندکی : ـ په هند کی یو نیم زر کاله دمیلاد دمخه داوسپنی عصر شروع سو خلکو داو سپنی دآلو په وا سطه ځنی ځکن ځایونه اوځنګلونه پاك کړل اوسختی مځکی ئی دکښت وړو گرزولی د ځنګ ا و منځنی هندمځکی آبادی شوی دلته ښارونه جوړسول او عالی تمدن پیدا سود ـ (هارا پا) ددوری مخالف چه په هغی کی دمر یانو دټولنی څخه په فرضی ډول خبری کیدلی په دی وخت کی د مر یانو دوره په حقیقی توگه شروع سوه ډیر پخوانی وید Vedas یعنی ریگویدا ( ) دمر یانو څخه زیاتی خبری کولی دوی ددازیا Dasya په نامه یادیدل چه معنی ئی (رانه بلل شوی دښمن) دی لومړی مریان جنګی ښد یان وه او ورو سته خلکو د فقرا و بیچارګی په واسطه دغلامی حلقی غاړی ته واچولی کله چه دمر یا نو دغه زمانه بشپړه سوه داشتراکی اول نظام بقایالاپاته وه په هند کی دو لت هغه و خت پیدا سو چه جا معه په طبقو تقسیم سو ی وه اشر افیت دقبیلوی حکومت واګی په لاس نیو لی وی او ددغه په واسطه دمر یانو دزیات محکو مولو او دلمړنی اشتر اکی نظام دبقایا وو مطیع کولود پاره کا ر اخست کیدی .

دقبیلی رئیس را جا په یوډول حکمران واوښت ور وسته ئی بیا دطبقی شکل واخست او دمراتبو سلسله پیدا سوه آزاد خلك په څلور وارنا (Varna) چه کاست (Caste)هم و ر ته و یل کیږی وویشل شول قبیلوی اوطایفوی اشرافیت په دوه وارنا و و یشل سو برهمنیان کشاتریان په لومړی روحانی طبقی کی داخل شول نظامی اشراف په دوهمی ډلی کی را غلل داشتراکی ټولنی لو یه بر خه وارنای او (اسیارانو) چوړوله دی آزاد وخلکو په اشتراکی ټولنه کی هیڅ شی نه در لود دقبیلی په تصمیما تو او مذهبی مراسمو کی ئی

تاریخ جهان باستان ۲٦۱ مخ

د اشتراك حق نه درلودو روستنی وارناته ئی (شودرا) Coadras ویله
افراد ودیوه وارناځخه بل وارناته دانتقال حق نه درلودد کښتووارنا
مجازات دعالی وارنامجازاتو په نسبت ډیرسخت او سنګین وودبرهمن
مذهب دمریانو په جامعی کی ؤ اشترا کی لمړی نظام مذهب
(چه ځه برخه ئی دویدونو په واسطه ځرګنده شوی ده) طبیعی قواو و
او حیوانا تو ته ئی الوهیت جنبه ورکو له دغه مذهبی اعتقاد ونه
د جامعی دا ډ تیاو و سره بر ابر و ه خدایان
دحکمرانانو او نجیبزادګانو طرفدار وو روحانیونو دتناسخ
نظریه وړاندی کوله دبرهمن مذهب ځکه چه په هند کی زیات
قبایل موجودوه او مرکزی حکومت موجود نه وو په ټولو ځایو کی
یوشانی نه وو او بیل الهه موجودووچه لوی خدای شیوا Civa
بلل کیدی دمیلاد دمخه زرکاله پخوا په هند کی دهند ددولتو په
منځ کی جنګونه جاری وو دتولید دقوا وو تکامل دمخ ئیتوب
رو ابط قبیلوی نظام کرار کرار دنا بودی سره مخا مخ کړ او
استبدادی دولتونه پیدا سول دځلور می پیړی په پای کی داریوش
دهند ځنی برخی ونیولی دهند دثروت آوازی مقدونی سکندرهم
راوپاځاوه خو دمقدونیانو سلطه تر ۳۱۷ دمیلاد دمخه په هند کی
هیڅ پاته نه شوه (۵۰۰) کاله دمیلاد دمخه چه دمریانو نظام په هند کی
تکامل پیدا کړی وو اولوی دولتونه هلته پیدا شول چه دبرهمن
مذهب نه سو کولای چه ددوی اړتیا وی رفع کړی. دهند په فلسفه
کی هر ډول افکار موندل کیږی دهند فلسفه دیوی خوا ځخه ټول
شیان خدای بولی Panetheism خو دبلی خوا ځخه ټول شیان په
خدای کی وینی Pantheism دیوی خوا ځخه دایدیالیزم ځخه مایه
اخلی دبلی خوا ځخه مټریالیزم ځخه بحث کوی له یوی خوا ځخه
خدای پیژندنه روا جوی او له بلی خوا ځخه الحاد دیوی خوا
ځخه اعلی خیر محبت بولی دبلی خوا ځخه حق قدرت ته ورکوی
ددغو فلسفو ځخه شپږ فلسفی دیادونی وړدی:-

۱- دسانکیه فلسفه ۲- دچارواکه فلسفه ۳- دمیا یه فلسفه
(۴) دویدانت فلسفه .

۵- دوی شیه سیکه فلسفه ٦ - دمی ما مسه فلسفه. دهند فلسفی
پوهانه ځلور دی:-

۱- پروا پکشا Purvapaksha هغه څه چه پخوانیو ویلی دی .
۲- خندانا Khandana (دپخوانیو پر فکر انتقاد)

Marfat.com

۳ـ یوتا ر ا پکشا Uttarpak sha (دتازه فکر شرح)۰
۴ـ سیدهانتا Siddhanta (دتازه فکر نتیجه)۰
دهند فلسفه په‌دوه ډوله ده۰
۱ـ استیکا (الهامی فلسفی افکار) ۲ ـ ناستکا (از اد او مستقل فکر۰ دهند فلسفی سیستمونه سره‌مربوط دی‌دمثال په توګه‌دسانکیه فلسفه دجوګ دنظری فلسفی‌جنبه لری دچا روا کا مسلك‌او دجین فلسفه دناستیکه او سانکیه او نیایه‌او ایسه شه‌فلسفه دویدائی لیکنو څخه مایه اخلی دویدا نته او میما مسه فلسفی د (استیکه) دفلسفی ډولو نو څخه دی دهنددزیاتو فلسفو دپاره تفاسیرلیکلی‌سویدی دغه تفاسیروته (سوترا) ویل کیږی لکه برهما سو ترا (دویداد فلسفی تفسیر) (سو تر ا جې مینی) د سا نکیه دفلسفی تفسیر (کو تمه سو ترا) د و یسه شیکه د فلسفی تفسیر (سو تر ا پتنجلی (جوګ‌دفلسفی تفسیر) (برهما) (مقدس‌قوت) چه په هندی فلسفه کی زیات اهمیت لری هماغه نهائی‌حقیقت دی چه د عمل د د نیا مافوق‌دی ځکه‌هیڅ زحمت او رنځ نه‌لری‌ځکه په هغه ځای کی‌چه عمل Karma نه وی دعمل میوه چه رنځ دی هم به نـه وی دجوګ سعی داده چه (برهما) ته په رسیدلوسره دعمل‌دشر (کرما) څخه په امان سی دهند دفلسفی په اساس په دری ډوله (برهما) ته رسیدای سی۰
۱ـ Gyna Marga دعلم‌طریقه ـ ۲ Bhakti Marga داحساساتو‌په‌طریقه
۳ـ Karma Marga دعمل طریقه ـ دبر هما قوت زموږ په وجود کی دننه سته او هر ګړی اماده دی چه زموږ دپاره خدمت وکړی په‌دی شرط چه‌موږ خبر شو
دویدا سرو دونه دمذهب دتا ریخ پخوانی دوره ده په‌دی:وره کی (برهمن) مذهب‌عمومی‌وو برهمنان‌چه روحانیون وه مخصوصه طبقه ئی در لـوده دثروت او تمول اختلاف دخلکو پـه منځ کی زیات ووځکه اقتدار دروحانیونو په لاس کی پاته وو بیا هم دغه مذهب پر عوامو باندی یـو ډول فشار راوست ځکه تعدیـل ئـی بودیزم پیدا سو۰
مقدونیان په هندکی چند رګوپتاموریامات کړل‌او دده‌دلمسی اشوکا (۳۷۳ ـ ۲۳۷) ق م په وخت کی ټـو ل هند د جنو بی سیمو څخه پرته دده‌ترلاس‌لاندی ووپه‌دغه وخت کی په هندکی تولیدی

قوی مخ په زیا تیدو وی او سپنه د آلاتو جوړولو دپا ره دنو رو فلزاتو په نسبت استعمالیدله د مځکی کرل دژوند اساس ایښی ؤ.
دبودا دمذهب پیدا کیدل هم داجتماعی اوضاعو بدلون له کبله ؤ دهند دشمال څخه خارجی قومونـو پرهند حمله وکړه او ددغی حملی په نتیجه کی مریان پیدا سول یوی طبقی خلکو دغه مریـان استثمار ول او په نتیجه کی طبقی پیدا سو ی چـه مهمی ئی برهمنیان، جنگی خلك، ازاد خلك بذکر او تجار مریان وه دغه طبقی مجبوری وی چه په سلسله سره دخپل پلار کسبو نه وکـړی او بلی طبقی ته تللای نه شوی ددغو مصائبو او فشارو څخه خلاصیدل غیر له مذهبی تسلی بل شی نه وو طبقاتی اختلافو نه هم ورځ په روځ ډیریدل ځکه بودا پیدا سو بودا دبرهمنیانو دمذهب مخالف ؤ قربانی ئی دمصائبو رفع کول نه بلل بلکه ویل ئی ددنیا دلذتونو څخه باید صرف نظر وشی دبودا افکار دعلت او معلول څخه نشئت کوی وائی دهر انسان وجود دده داعمالو نتیجه ده هستی هم شر دی او نـه باید چه وی ژوند درد دی او ددرد دور کولو دپاره دغـه څلور چا ری سته (۱) در د Dukha (۲) شهوات Samudaya (۳) دشهوت داورمړ کول Narga (۴) داصلاح طریقه Marga
دبو دا مذهب د څو لحا ظه متر قی دی پر ما وراء الطبیعه تکیه نه لری په طبقی، رسومو او ادابو مقید نه دی بودا هیڅکله خپلی نظریه صحیح نه بولی او وائی ممکن ما اشتباه کړی وی بودا خپلو شاگردانو ته وائی چه بی دلیله زما افکارو نه منی دبودا څخه یو شاگرد پوښتنه وکړه چه ایا عالم ابدی دی او پای نه لری ده ورته وویله چه دعالم په ابدیت کی بحث کول څه ګټه نه لری زه ددی دپاره یم چه دژوند دمحنت دخلاصو لو څخه چاره دروښیم څرنگه چه دغه مذهب لکه زردشت داصنافو دپاره ګټه در لوده نو په هغو کی ژر شا یع سو خوورو سته د اجتماعی شرایطو دبد لون له کبله کمزور سو بیا دکارما فلسفه چه دټولو حقایقو مبدائی ادراکات او تاثیرات گڼل پیدا سو او دا دیو ډول متړیالیزم فلسفه و ه .
دتاریخی طبقا تی تحلیل له کبله په هند کی دحیوانا تو روزل او پیول په کښتکری کرار بدلیدل دماهیانو نیول او ښکار اهمیت نه درلود او داودونکو او صنعتکارانو ټوکر انو او کښتیانو جو ړلو په وا سطه دهند سره تجا رتی بحری لاری خلاص کړی دنقر ی او مسوسکی پکارولویدی خو بیا هم دموریا دکورنی دولت لکه پخوانیو

Marfat.com

کلاسیکو هیواد و نو د ومره تکامل نه ووکړی په دغه وخت کی نه لوی املاک موجود وه او نه دکار موسسی مریانو دحکمرانو او اشرافو په مځکو کی خدمت کاوه دتولید اتو عدم انکشاف او داشتراکی اولیه نظام دبقایا وو موجودیت په هند کښی دپدرسالاری دوره راوستی وه دآشوکا په وخت کی په هند اوافغانستان کی بودیزم زیات مروج وو په افغانستان کی دآشوکا دد وری ډبرلیکونه په کندهار او نورو ځایونو کی موجود دی.

(۱) دتصوف رساله چه پوهاند عبدالحی حبیبی دکابل داد بیاتو د پوهنځی دپاره لیکلی ده ددغی رسالی په دوهم مخ کی داسی راغلی دی :-)در ادیان قدیم آریائیان هندی هم عناصری به نظر می آید که مشابهه باافکار تصوف است این فکر در تاریخ شرق ریشه های قدیم داشته واز اسلاف به اخلاف منتقل شده است مثلا رسم خرقه پوشی استعمال سبحه ازقرن ۹ میلادی به بعد درصوفیان اسلام رواج یافته که اصل هندی دارد ازینرو وقتیکه هیون تسنگ زایر چینی درسال ۹ه برای زیارت معابد بودائی الی افغانستان آمد ودر هر جا راهبان خاکستر نشین در مغاره های کوه ها وحجرهای معابد یافت که هدف آنها تزکیه نفس رهائی ازآلایش های دین بود.

په هند کی دفیو دالیزم پیدا کیدل دمیلاد په لمړی پیړی کی دی جنوبی برخی په چټکی پر مخ ولاړی او په شمالی کی ئې وړاندیتوب په ځنډؤ دهندیانو مځکی داوسپنی په آلو کرلی کیدلی او اوکو دونه ئی ورکول په صنعت کی مجسمی فولادی او مفرغی څلی جوړیدل په ډبرو کی معبدونه جوړیدل چه دحجاری صنعت ئی منکشف کړی ووخو بیاهم د مرئیتوب نظام پکښی معلومیدی مریانونه داشرافو اوحکمرانانو په مځکو کښی کار کاوو په دغه وخت کی د آزاد وخلکو دکار کولو فکر پیدا سوچه دغه فیودالته وه حکومت به دقرضی دورکولو په عوض کی اشرافو، جادوگرانو او افسرانو ته دمځکی لوی ټوکران ورکول مالیات به هم غیر مستقیم ددوی په واسطه تحصیلیدل په نتیجه کی دمځکی لوی ټوکران پیدا سول او آزاد بزگران ددوی په رعیت و اوښتل حکومت په دی وخت کی موروثی شکل پیدا کړ ډیر وروسته پاته قبایل (په مرکزی او جنوبی هند کی) دانحطاط په وخت کی دمریانو حکومتونه دتمدن ټولو مزایا وته ورسیدل په دی ډول مستقیم بیله دی چه دمرئیتوب د

(۱) رساله تصوف پوهاند عبدالحی حبیبی.

Marfat.com

دوری څخه تیرشی بلی مرحلی ته چه فیوډالي ده ورسیدل په همدغه وخت کی فیوډالان دقبیلوی اشرافو څخه راووتل د بودائیانو معبدو نو ته زیات املاك داشتراکی جوامعو سره و بخښل سول نو ځکه دبو داد مذهب روحانیون کرار کرار فیوډالان کیدل په دوی پوری داشتراکی جامعی دغړوتړ لو څخه د سر فانو طبقه جوړه سوه نو ازاد بزگر په سرفانو واوښتل اجتماعی موقعیت ئی هم ځکه وواښته دمخه چه دوی ته واسیاویل کیدل اوس دشودرا په نامه جذب شول نود بودا په مذهب کی دتوجه وړ تغیرونه راغلل هغه کوششونه چه دغه دین ئی په حکومتی دین اړ اوه ناکام سول په ښارونو کی که بود یزم راغی خو په کلیو کی ئی په مطلق ډول اثر نشوا چولی نو ځکه مجبورا دغه مذهب باید دکلیو دعرف اوعاداتو سره بایدیو ځای پاته سوی وای نو دهمدغه کبله ئی شکل واوښت او په آخر کی داسی گډ مذهب ځنی جوړ شو چه هندویزم اوس نومیږی .

دکونفو شیوس مذهب هم په چین کی دهمدغو عواملو له کبله وو په چین کی دډیری پخوا زمانی څخه انسانانو ژوند کاوه دشو کوتی ین (Chou-Kou-Tien) په غار کی (پکن ته نژدی) د چینی انسان سنان تروپ (Sinanthrope) بقایا لیدل شویدی چه دجسمانی وضع لرویه دپیتك انتروپ (Pethecanthrope) انسان سره شباهت لری چینی انسان د اور څخه استفاده کولای سوه دډبروالات ئی جوړول لوی حیوانات ئی ښکار کول پیوان چونگ (Peiouentchoung ددغه غار په پورتنی قشر وکی دداسی انسان بقایا موندلی دی چه په جسمانی لحاظ زموږ سره شباهت لری د میلاد د مخه ۲۵ - ۵۰ زړه کاله پخوا اوسید .

دنوی ډبری د پیړی شروع کو ونکی یا نگ شاو بیله شکه د چینیانو نیکه گان دی دهغو انسانانو تمدن چه دشوکو نتین دغار په پاسنی برخه کی ئی بقایا پاته شو یدی دډبری په پخوانی پیړی اړه لری په هغو آلاتو چه دکوار تر او رود خانی له ډبړو څخه جوړ سوی وه او هم ئی په ښکرو و هډوکو کولای سو دماهی ښکارو کړی هغه صد فونه چه په شوکوتین کی پیدا سو یدی د مبادلی ابتدائی شکلونه ځنی فهمول کیږی د یانگ شاو دزمانی خلکو کورنی ژوند درلود سپی ، آس ئی اهلی کړی وو په مځکه ئی ایږدن او گال کرل کلی او کورونه پرغوندی جوړ

Marfat.com

سوی وو چه دحملی په وخت کی مدافعه ځنی وکړای سی ۰
دمسو اومفرغو دشیانو روا جیدل دور جود کښت پیدا کیدل طائفوی نظام تجزیه کړ داجتماعی طبقو اود مریانو در لوونکی ددولت (شانګ) چه مین هم ورته ویل کیدی - دپیدا کیدو مو جب سو (۱۷٦٦ - ۱۱۲۲ ق م) په دی وخت کی حکومت زیات مریان در لودل او جنګ دمریانو موندلو دپاره کیدی دتولید دقواوو وړاندی تګ دثروت زیات توب دطائفو په دننه کی داقلیت صاحب امتیاز کورنۍ پیدا کړه چه داشتراکی جامعی دغړو په مقابل کی ځې حاکمه طبقه جوړه کړه دقبیلی مشر وانګ د حکومت رئیس سو په دغه زمانه کی دثروت اختلاف زیات موجودوود شانګ داجتماع مهم تولید کوونکی بذګران ووچه په ور څرمه اشتراکی ټولنه کی چه دطائفوی نظام عادات ئی ساتلی وو راټول سوی وو ۰ ددغی دوری مذهبی تصورات دانمیزم Animisme څخه سرچشمه اخیستله دوانګ اسلاف دحیوانانو په شکل ښکاره کیدل چه دغه خپله د تو تمسم د بقایاوو څخه دی ۰
دشانګ کورنی دعمومو خلکو دنارضایتی - زیاتو مالیاتو او ظلمونو له کبله دچو په واسطه له منځه ولاړه دچووانو کورنی هم ډیر وخت قوی پاتې نه سوه حکمرانانو ئی مریان منځکی دخپلی کورنۍ دغړو په منځ کی وویشلی اود آزاد وخلکو په اشتراکی ټولنی باندی ئی مسلط کول دغه امپراطوری ځکه وپرژړپه ۱۲۰۰ حکومتووویشله شوه دعه حکومتونه دمریانو اومنځکو دپه لاس راوړلود پاره یود بله جنګیدل ددغی پیړی اقتصاددورځرمه اشتراکی ټولنی چه دمریانو در لوونکی اشرافی کورنی په واسطه استثمار یدی چلیدی ددغی دوری اقتصادی وضع دچین دمشهور فیلسوف منسیوس (Mencias) (څلورمه پیړی دمیلاد دمخه) دلیکونو څخه څرګندیدلای سی د زیاتو جنګونو په نتیجه کی دوه قوی حکومتونه - پاتې سول چه یو (تسه ین) اوبل (چو) وود تسین دحکومت په وخت کی د کوچنی قبایلو سره زیاد ارتباط پیدا شواوتجارت ورسره شروع سوددوی څخه ئی مریان څاروی اوپوستونه رانیول او په عوض کی ئی او سپنه ورینبم مالګه اونور - محصولات پرځای زیات شهرت او ثروت ئی پیدا کړ دتسه ین دمشهور سیاسی اوفلسفی متفکر (شانګ یانګ) (Chung Yung) داصلاحاتو په واسطه قوی سو په دغه وخت کی

Marfat.com

د (تسینګ تین) سیستم لغو ه سو .

دمیلاد دمخه (۳۵۰) کاله جنسی مالیات رواج سول دمځکی آزاد رانیول او خر څول رواج سوشانګ یانګ دربا خوړو نکو تاجرانو (نوی اشرافو) دقوت درشد دپاره اسانتیا وی برا بری کړی او د کښت دمځکو دبیو دلوړید وسبب سو . چه مځکی داشر افو په لاس کی ولو یږی اود اولیه اشتراکی جوړمعو ازاد خلك خانه خراب سی اودغو چور سوو خلکو بیله دی بله چاره نه درلوده چه جبری مریان سی شانګ یانګ دپخوانی اشرافیت دامتیازاتو سره مقابله کوله او قانون ئی جوړ کړ چه القاب باید په اصل او نسب مربوط نه وی باید د جنګی خدمتونه کبله ورکړه سی دهغو مهاجرینو چه له نورو ملکو څخه راغلی وو طرفداری ئی کوله دمریانو د تړلید اتو د اقتصادی پیشرفت له کبله حاکمی طبقی اقتدار وموند او دتسه حکومت وکولای سو چه دقهراو غلبی سیاست وچلوی چه په نتیجه کی دچین متمرکز سلطنت څخی جوړ سو او دچاو حکومت ئی دمنځه یووړ.

دتسه ین امپراطوری (۲۴۶ - ۲۰۷ ق) مرکزی حکومت قایم کړ داشرافو دبیلوالی تمایلات او فعالیتونه ئی شنډ کړل (تیس شی هوانګ شی) خپل ځان دټول چین امپراطور اعلام کړ او وا حده سکه ئی رواج کړه القاب ئی منسوخ کړه ازاد انسانان پر دوو ډلو وویشل سول (خواص او عوام) دکوچنی قبایلو دحملو دمخنیوی له کبله ئی دچین ددیوال په جوړولو شروع وکړه ده دوه ملیونه مریان او بندګران په بیګار په کار اچول ی وو دوی دځلورو زرو لښکرو تر نظارت لاندی کار کاووطاقت فرسا کارونو بی مځکی، دمرګیتوب کیدلو خطر، رشوتونو دبدګرانقلاب راوست خوځرنګه چه دغه انقلاب نظم نه درلود ناکام سو دانقلاب وروسته دانقلاب دوو دښمنانو لیوپانګ اوهانګ هوی په خپلو منځو کی خوړل خو په اخر کی لیوپانګ چه دنرم سیاست طرفدار او تسه ین دقانون مخالف وو غالب سو او دهان دکورنی دسلطنت اساس ئی کښیښود او یو سلسله اصلاحات ئی دسود خوړلو دمخنیوی مالیاتو دلږوالی په نامه وکړل تجارت او صنعت ته ئی انکشاف ورکړ خو دولت دمریانو درلو نکی وو امپراطورانو دکړهنی مځکی دبزګرانو سره خپلو خپلوانو ته بخښلی (دغښتلی کورنی) دمو سسو

Marfat.com

په نامه فیو ډالانو سپاهیان ساتل او دبذګرانو نهضت ئې په آرامه وه د(ووتی Wouti) په سلطنت کې (۱۴۰ -۸٦ ق م) دهان امپراطوری هسکی د ر جی ته ر سید لی و ه د د ه د سلطنت په د و ر ه کې پر ما لګی اوسپنې ډبری انحصارات را غلل په دی وخت کې دچین اردوو کولای سو چه هونیان دشمال خواته تر شابوزی(۱۰۴ق) او دفرغانې دری ته را ورسیږی همدغه اردو وو چه دچین لـو یـه تجارتی دوریښمو لاره ئې افتتاح کړه چین ئـی در وم پارت او هند سره ونښلاوه په ازاد ډول دمځکو رانیول او خرڅول دمالیې زیاتوالی ددربار زیات تجمل د بذګرانو دژوند وضع پسې خرابه کړه تسین هان شو دچین د بذګرانووضع دمیلادلومړی پیړی دمخه داسې بیانوی:-واك لرونکو به خپلې مځکې په زرونوموساحتولی غریبانو به دومره مځکه نه د ر لو د ه چه حتی قـدم پر کښیږ دی پلرو زا منو میړو ما ینو ټو لو پر مځکه کار کـاوو ددوی دکـار محصول به سخته لوږه وه د ډلې ایانو سپیانو به حتی ایږدن او نخود دمړو والی له کبله نه خو پل غریبانو ته به سبو س هم نه رسیدی ځکه دغه حالت خلك راوپا څول که څه هم حکومت ځنې اصلاحات لکه دمځکو ویشنه په پنځه زره موتر ۲۰۰ ټنو مر یا نـو زیات نه درلودل خو فایده ئې ونه کړه او دانګ مانګ ئې مړ کړ چه په نتیجه کې ئې بیرته دهونیانو دشا هی کورنی څخه یو اقتدار ته ور سید که څه هم ددغه انقلاب په نتیجه کې عدکوچنیانو مریا نول او څه مځکه بذګرو ته ورکړه سوه داو سپنې ډبری او فلزاتودو یلولو کار شروع وو په میلادی (۹۱) کال کې دچین یو جر نیل چه پان چاو Pan Tchao نومیده ټول چین ونیوی اوحاکمی طبقې بیرته خپل پخوانی امتیازونه لاس ته راوستل په نتیجه کې ددغه فشار څخه د(ژېخولیو) نهضت را بیدار سو ددغه نهضت مشر هغه نظام له منځه یووړ او یوعادل نظام ئې د(ژېراسمان)په نامه را ویوست. دغه

امپراطوری چه دزاړه مرئیتوب نظام رنګ درلود په فیوډالی نظام واوښته داجتماعی نظام نواقصو -طبقاتی مبارزو دچوانو د عصر په پای کې بیل فلسفی او مذهبی مسلکونه پیدا کړ ل چه دچینیانو وایه یالوژی ئې بیخی واړوله داشرافومنافع دکنفوشیوس په مسلك کې خوندی کیدل و ر و سته د فقیا نو (Lagistes) د مسلك پیر وان پیدا سول ددغه مسلك پیروان زیات دولتی کسا ن

Marfat.com

وړچه په هغو کی (هان فی تسه) (Han-Fu-Tseu) شا نګګ یا نګګ او نور شامل وو دوی دغښتلی دولت چه دجنایا تو مخ و نیسی تبلیغ کاوه په لمړی میلادی پیړی کی دچین ماتریالست (وا نګګ چو نګګ) (Wang-Tehang) چه دجهان مادی نظریه ئی درلو ده ژو ند کاؤ

په چین کی لکه په هند او یو نان کی فلسفه او مذهب سره مخالف نه وو داځکه چه په چین کی دروحانیونو مخصوصه طبقه موجوده نه وه اقتدار دکورنی اویا دقبیلی دمشر په لاس وو نود روحانیونو دنشته والی له کبله ددوی پرضد انقلاب موجود نه وو علم او مذهب څنګګ پر څنګګ سره تللی دچینیانو ډیره پخوانی مذهبی او فلسفی عقیده (دجامعی دهیئت سمون دطبیعت سره) وه چه د غه اصل ته په چینی ژبه (لو نګګ فان وائی) موضوعات ئی دچین په ملی پخوانیو سندرو (یی کینګګ) کی بنه لیدل کیږی دمذهبی عقایدو بدلون په ٦ - ٥ - ٤ ق م کی کیدلی کیږی، په دی پیړی کی دمفرغ پیړی چه ۲۰۰۰ کاله د میلاد دمخه شروع سوی وه پای ته رسیږی داوسپنی دوره شروع کیږی اودغه مادی دلایل هم لری په دی دوره کی په چین کی دوه لوی جنګونه دامیرانو بل دامیرانو او بذګرانو په منځ کی پرمالیه شروع کیږی او یوډول مالیه پرمالګه او اوسپنه راځی. دکرهنیی دچار ودمعطلیدلو امیرانو ته دلښکر ود ورکولو له کبله خلك زیات په تنګګ سول او یوه سلسله اعتقادات دخلکو دتسلی او خوښی دپاره پیدا سول نوځکه دکونګګ تسه یا کنفوشیوس معتقدات پیدا سول کنفوشیوس وائی زه دپخوا نوداوفکار و مترجم او مفسر یم دی وائی زما کار د (تا ءیو) او (شیمن) ددوری دنصایحو او قوانینو تدوین دی چه دهیواد امنیت په پیدا سی کنفوشیوس په دی خصوص کی پنځه دغه کتابونه له یکلی دی ۱- (ئی کنګګ Yih King) ۲ - شو کنګګ Shoo King) ۳- لی کی کنګګ Leko King) (۴- چین تسو Chun Tseu) خو شاګردانو ئی تعالیم په خلو رو نورو کتابونو کی راغونډ کړل :-

۱- (لن یو Lun Yu)(۲- چین ینګګ Chang Yang)(۳- تا هیو Tahio) کنفوشیوس وائی ددغه څخه بل اخلاقی درس نسته چه تاسی ته ئی در کوم (دسلطان رابطه درعیت سره دپلار دزوی سره دمیړه دمایئی سره) دکنفوشیوس دمخه لاؤتسه داجتماعی او مذهبی

Marfat.com

شیانو دپاره ېوه سلسله عقاید بیان کړل چه اساس ئی دصلح سره جنګ وو یعنی دخپل ځان کښل اوله حکومت سره هیڅ کار نه د ر لو د ل د لا و تسه پـه ا ژا ر و کـی د هـند فلسفهٔ ز یا ته ښکاره کیده دغه لاؤتسه دی چه (راسته طریقه) یـا تـا یـوزم (Taoism) ئی وموند (تاو) دطریقی په معنی ده چه دلاو تسه په ا ژا ر و کی ز یا ت لید ل کیږ ی په تا و کی د ژ ند مسا یل د و لتی مسا یل ا نسا نی ر فتا ر ا و سلو ك لید ل کیږ ی او دنها ئی حقیقت داصل سره ار تباط لری تاوچه دتاوتی کینګ (Tao-Teh King) په کتاب کی راغلی دی یعنی حقیقت یا طبیعت یا نهایی اصل چه په ټولو شیانو کی نفوذ لری دلاوتسه تاو تی کینګ کتاب دنړی دفلسفی د مشهور و کتابو نو څخه دی دلاوتسه افکار دکنفوشیوس څخه مغایر دی لاوتسه عبادت اوانز وا خو ښو له خو کنفو شیوس اجتماعی اوسیاست پوهوولا وتسه دحکو مت دو جـود مخالف وواوویل ئی ملت هغه وخت ښه ژوند کولای سی چه حکومت نه وی او ظلم هغه وخت زیاتیږی چه د ملت څخه مقتد ر حکو مت حکم پرو چلوی . په دغو ټولو حالتو کی دمادی ژوند ا غیز ی پا عقاید وکی ښکاره دی هر کله مقتدره طبقه دیوه ثقافت سره علاقه لری زیر دستان که دځان دخلا صولو توان و نه لری یو ډول تصو فی فکر و نه پیدا کوی ـ او که څه قدرت پیدا کوی ددا سی مذهب سر د چه د مقتدری طبقی دلاس اله وی مبارزه کوی اساسا علم او فلسفه دواړه غواړی داستدلال په واسطه د مذهب مخا لف چه دعقیدی په اساس کار کوی ودر یږ ی فکر لو مړی سر کی دمفهو م او معنی دهغه څخه احکام ـ بیاقوانین بیا کلی اصول را وباسی اود هغه په واسطه واحد اساس دحقیقت په نامه پیدا کړی حقیقت هغه کلی فار مول دی ـ چه دمختلفو شرایطو اود طبیعت دمختلفو حالا تو په نسبت فرق کوی پیښی او تغیرات چه پکښی راسی تغیر خوری . خو ا سلام دمادیت څخه منکر دی او معتقدین ئی گمراهان بولی

ځنی علما ء دی ته تللی دی چه په آیت او حدیث کی مسلك د (احسان) او (حکمت) په نوم یاد سوی دی لکه په صحیح بخا ر ی باب الایمان کی چه دایمان سره احسان راغلی دی دحدیث په اصطلاح احسان دغه تصوف دی (دحضرت شاه ولی الله صاحب دهلوی حجته

کشف المحجوب دژوکوفسکی چاپ ۱۸ـ ۱۶ مخ

Marfat.com

الله البالغه) په سورة بقر کی (یعلمکم الکتاب والحکمته) راغلی دی یعنی دقرآن عظیم په هرځای کی دکتاب سره دحکمت لفظ راغلی دی چه مطلب ئی تصوف دی. داکتر قاسم غنی د خپل اثر تاریخ تصوف در اسلام په (۵۰۰) مخ کی لیکی (ابوالحسن علی بن عثمان هجویری در کتاب کشف المحجوب میگوید: (العلوم ثلاثته علم من الله وعلم مع الله وعلم باالله):-

علم بالله علم معرفت است که همه اولیاء او را بدو دانسته اند و تا تعریف وتصرف او نبود ایشان ویرا ندانستند از آنچه همه اسباب اکتساب مطلق از حق تعالی منقطع است وعلم بنده مر معرفت حق را علت نگردد که علت معرفت وی تعالی وتقدس هم هدایت واعلام وی بود.

وعلم من الله علم شریعت بود که از آن ازوی بما فرمان وتکلیف است. وعلم مع الله علم مقامات طریق حق وبیان درجات اولیاء بود پس معرفت بی پذیرفت شریعت درست نیابد وورزش شریعت بی اظهار مقامات راست نیاید.)

رسول صلعم دمقرره عبادتونو علاوه لکه روژه، لمونځ زیاتره شپی مناجات کاوه او کله به منزوی کیدی.

په قرآن کی دتصوف دپاره ډیر دلایل سته وحدت وجود چه دتصوف یو جزدی په قرآن کی راغلی دی لکه چه فرمائی (والله المشرق والمغرب فاینما تولوا فثم وجه الله ان الله واسع علیم) دتصوف عمومی آداب پر دوه ډوله دی لومړی باطنی آداب یا دتصوف اخلاق دوهم ظاهری آداب دتصوف داخلاقو په باره کی عرفأو وډیری ویناوی کړیدی دد غی جملی څخه معروف کرخی وائی:- (التصوف هوالاخذ بالحقایق والیاس عما فی ایدی الخلایق) د سعادت په عصر کی خلك دمسلمانانو او مؤمنینو په نامه یا دیدله (زاهد) او (عابد) وروستنی نومونه دی

ابن الجوزی وایی:- دصوفی نوم ددوهی پیړی په سر کی پیدا سویدی دتصوف دپیدا کیدلو علت داسلام په اوایلو کی یودادی چه عربانو زیات ملکونه ونیول او ددوی بی تکلیفه او معتدل زوند په مادی مکلفیتونو بدل سواو متدینو اشخاصو چه ددی حال تحمل نه سوکولای په تصوف او انزوایی شروع وکړه تصوف ته دمسلمانانو مخی نیولو بل دلیل دادی چه دحضرن عمر (رض) دوفات وروسته

تاریخ تصوف در اسلام ۵۰۰ مخ

Marfat.com

په مسلمانانو کی زیاتی بی اتفاقی او اختلافونو مخ راونیوی بلوا وی او کشت وخون زیات سو چه ددغـو فجایعو دنه لیدلو او نـه اوریدلو دپاره عمنی مسلمانانو تصوف او کوښه گیری ته قایل سول ددو همی پیړی په پای کی دزهاد او عباد کلمی په صوفی واوښتلی ددی دور صوفیانو دښښنی له کبله خدای ته فـوق العاده امید درلود او غیرمحدود توکل یی درلود ددغی دوری مشهور صوفیان ابراهیم بن ادهم معروف کرخی، مالك بن دینار، محمدواسع، رابعه عدویه دی په یوه روایت چه درابعه عدویه څخه تصوف شروع کیږی دمکی په لار کی دی ویلی دی (زه رب البیت غواړم بیته څه کوم).

په دریمه او څلورمه پیړی کی تصوف تر شاقـه ریاضت فکر تدبیر او معنی ته زیات اهمیت ورکاوی ابو سعید خراز چه په (۲۸۶) کی مړ دی وایی:- (دمر تاضینوخواړه لوږه دعارفانو خواړه فـکر کـول دی دوحدت الـوجود افـکار ډیـر څـله د افـراط درجی تـه رسیدلـی و وحـتی د صـوفیانـو معنی لـویان لکه قشیری او هجویری دوی غندلی دی او دغه طریقه ئی د شریعت څخه مخالفه ګڼلی ده لکه حسن بن منصور حلاج (انا الحق ویل) په دغه پیړی کی دبغداد دخلفاؤ ترحمایت لاندی دتحقیق او فلسفی خاونداتو دقضایا وو دمعلومولو دپاره زیات بحثونـه کول او په علمی مسایلو کی محدودیتونه نه وو وضع سوی. خو په پنځمی پیړی کی یودم پر فلسفی اوتفکری مباحثو محدودیتونه ولګول سول او وچ مذهبی تعصب وضع سول او اشعریانو زیـات د عقل او منطق سره مخالفت کاوه حجت الاسلام امـام غزالی پـه ماوراء الطبیعی مسایلو کی ګډیدل کفراو الحاد ګڼی او فلسفه ئی دبشر دمشکلاتو دلیری کولو دپاره هیڅ کافی نه ګڼله لکه چه وائی :- پس از علم کلام شروع به فلسفه کردم . . ودو سال طول نکشید که برتمام رموز وا سرار این علم وقوف یا فتم اخر کار معلوم شد که این علم تخیلات واهی و چشم بندیها است که از دیر باز ګروهی از بشر را بخود مشغول ساخته عاقبت دانستم که این علم برای کمال مطلوب بشر کافی نیست.

تاریخ تصوف در اسلام ۵۰۲ مخ

Marfat.com

وعقل فلسفی به تنهایی نمیتواند معمای هستی را کشف و مشکلات بشر را هموار سازد، په دغه دوره کی په شعر کی د تصوف او عرفان زیات اثار لیدل کیږی او هر شاعر په تصوف تظاهر او تفاخر کوی ددغی دورې صوفیانو ته پاچاهانو او امیرانو زیات عزت ورکاوه سلطانمحمود غزنوی خپله دشیخ ابوالحسن خرقانی خانقاه ته ورغی، دزړو سکی یی ورته وړاندی کړی خوشیخ هغه وا نه خیستی او نه ئی دخپلو مریدانو د پاره قبولی کړی په شپږمه عیسوی پیړی کی ټول علمونه او فکرونه ددین پر مدار څرخیدل یعنی که به حساب او هندسه ویل کیدل هم په دی معنی به وو چه حساب په میراث او هندسه د قبلی د معلومولو دپاره په کار راځی دعلم دین پرته په نورو علمو کی نه دچا عزت وو او نه ئی گذاره په کـو لای سو ای یعنی قضا، امامت، وعظ په دینی علومو پیدا کیدل څوک چه دعقلی او فلسفی علومو په تحصیل اویا مطالعه لگیا ؤ هغوی به په فقر او بیچارگی ژوند کا ؤ او جامعی به نفرت څخنی کا وه.

شیروانی مشهور شاعر دفلسفی په تردید کی وایی :-

علم تعطیل مشنو ید از غیر سر تو حید را خلل منهید
فلسفه در سخن میا میز ید و انگهی نام آن جدل منهید
زحل زند قه جهان بگرفت گوش همت براین زحل منهید
نقدهرفلسفی کم ازفلس است فلس در کیسه عمل منهید
فلسفی مرد دین مپند ارید حیز را جفت سام پل منهید

په دی پیړی کی د بغداد د خلافت د مرکز ضعف د امنی او مذهبی تعصبا تو له کبله عمومی خلك مخصوص صوفیان زیات په تنگ وو او صلیبی جنگونو د مسلمانانو حوصله خرابه کړه په دی وخت کی یو شمیر صوفیانو تصوف د مسلمانانو په منځ کی د اتفاق وسیله و ګڼله او داسلامی ۷۳ فرقو داختلاف ئی عقیده کوله په هم عینی وخت کی فکر دانجماد او مطلق مذهب پرستی څخه را ووت د مذهب او تصوف د حقانیت پلار کی یوول نظری تصوف او تدریسی عرفان پیدا سو چه ورو سته بیا محی الدین ابن العربی صدر الدین

Marfat.com

قونیوی اوعراقی شیخ اونو رو دکمال ودرجی تهورساوه پهاوهمه پیړی کی مغولو اسلامی ملکونه زیرو زبر کړل خلك یی عام قتل کړل کتابخانی ئی وسو ځولی علما او پیران یې تحقیر کړل اوځنی جلا وطنه او منزوی سول عطامحمدجوینی پهخپل اثرجهانکشای نادری کی چهدمغولو ظلمونه اوفشارونه یی پخپله لیدلی ووایی (آمدند وکندند و سوختند وکشتند و بردند ورفتند) پهدی پیړی کی علماؤ تههغه څهچه پاته وو هغهد پخوانیو تنګ نظرهعلماو وافکار وو دوی یی مطلق تقلید کاوو پهدی پیړی کی دخانقاهاودشیخ الشیوخی رتبی رسمی حیثیت درلودد پاچا هانو اوامیرا نولخوا څخه ور ټول کیدی جامی پهنفحات الانس کی دشیخ محیالدین عراقی په خصوص کی لیکی : ـ دامیر معین الدین پروانه د مړینی وروسته (شیخ روممتوجهعصر شدووی باسلطان عصرملاقات افتاد سلطان مرید و معتقد او شد وو ی را شیخ الشیوخ عصر گر دانید د د غی دوری لوی پیرا ن ا و علما شیخ شهاب الدین سهروردی ابوحفص،عمر بن محمد دعوارف المعارف، رشف النصایح ، اعلام الهدی لیکونکی ابن الفارض ، شیخ رضی الدین علی لا لا غز نوی شمس تبریز،شیخ بهاء الدین ذکر یاملتانی ، مولینا جلال الدین رومی ، شیخ مصلح الدین شیرازی اونور. ددی پیړی وروسته عرفان اوتصوف خپله شرقی بڼه الیشوی بیر ته علماو فلسفه رواج مومی عقاید اوافکار دمحدودیت دساحی څخه راوزی او جهان شمول رنګه پیدا کوی اوکرار کرارپهعمومی ډول یوداسی مرحلی تهراځی چهمنشائی مادی ګڼلهکیږی نوکه دحضرت شاولی الله صاحب محدث پرقول سمموږ داومنو چهپه عهد نبوی صلعم کی تصوف داحسان په نوم موجود ؤ دغهخبرههمدغورولړده چهپه هغی پیړی کی د فلسفی او هندی افکار و اثر بیخی موجودنه ؤ اونهاصحاب کرام اوخلفا عظام پهخلوت کی کښینستل بلکه ددوی لوی کار داسلام تبلیغ او جهاد ؤ اوله رهبانیته منعسوی وه (لارهبا نیته فی الاسلام)دد غی مقدمی څخه دغه نتیجه راوزی چهاسلام لومړنی تصوف داحسانپهنوم فقط دخالق عبادت اودمخلوق خدمتهدایت اوجهاد په نامه ذکر کړی دی مګروروسته ځنی فلسفی خیالات دهند له خوا او ځنی افکار دیونان دفلسفی څخه پهراګډشول چهدتصوف رنګ ئی الیش کړ

تذکرة الاولیادو هم قوك ۲۰۷ مخ

د غه تصوف نو فلسفی تصوف بلل کیږی ددغی خبری تصد یق مو ږ د حضرت عطار دوینا ؤ څخه کووچه لیکی :-

(تا بعداز آن طریقت تصوف به فلسفه کشید چنانکه معلوم هست) د حضرت شیخ عطار په قول پیر نوی فلسفی او هندی افکار په تصوف کلې شوی وه حضرت مجدداوددده ملګرودغه دپر د و افکا رچه نوی راغلی وه بیرته وایستل او داول صدر په اساس ئی بناکړل د د غو څیړنو څخه څرګنده شوه چه د تصوف منفی خواچه د هند او یونان د فلسفی افکار په ګډو دی داصلی اسلامی تصوف څخه بیل دی ځکه چه اسلامی تصوف عینی د شریعت پا بندی او د نبوی اخلاقو ، سنتو تعقیب دی چه هلته رهبا نیت نسته او زیار اوجهاد فی سبیل الله او د اسلام تبلیغ او د خلکو هدایت ئی اساس دی نو په دغه معنی موږ د متصوف او متشرع فر ق نه سو کولای او دغه دوه صفته سره لازم او ملزوم دی .

د(صد میدان ازاما لی شیخ الاسلام خواجه عبدالله انصاری کتاب)

په مقد مه کی چه په کابل کی چاپ سوی دی ددغی مقدمی په ۱۱ صفحه کی داسی رغلی دی شیخ الاسلام تصوف را به صبغه خاص آن که بنایش شریعت باشد می شناسد وآنرا از ویدا نت هند ی و اشراق یونان وفلاطونیت جدید امتیاز میدهدوی گوید : ـشریعت همه حقیقت است و حقیقت همه شریعت و بنا ی حقیقت بر شر یعت ا ست بی حقیقت بیکار است و حقیقت بی شریعت بیکار و کار کنند گان جزازین دو بیکار است.)

په حقیقت کی تصوف دوه ډوله لری چه یو (منفی تصوف) د ی یعنی د نیا پریښول او دعلائقو شلول بل (مثبت تصوف) چه له سلوك زیار او دنفس دتر بیته، مینی، پوهنی او عبا د ت دخلکو خد مت او جهاد څخه جوړ سوی دی.

په لومړی ډول تصوف کی دهنددفلسفی اثرډیر دی او فلسفی تصوف هم ورته وائی چه داسلام زیاتره حکما او پو هان په د غه کی دی لکه ابن سینا، فارابی، اخوان الصفا چه دافلسفه اشرا ق او نوی افلا طونیت دی په دوهمه ډله کی چه د اسلام ا شرعی تصوف پیروان دی امام غزالی صاحب شیخ محی الدین عر بی، ا بن تسمیه مولینا روم او نور دی.

صدمیدان ۱۱ مخ

دخد ای پیژندنی دپاره څخنی متصوفین په حد ودوا وا صو لو پا بند نه دی لکه لوی صوفی محی الدین ابن عربی چه وائی:ـ

لقد صار قلبی قا بلا کل صو ر ة فمرعی لغزلان و دیر لر هبا ن
وبیت الاو شا ن و کعب طا ئف والواح تورات ومصحف قرآن
الدین بدین الحب انی تو جهت رکا ئبه فاالدین د ینی وا یمانی

ترجمه:ـ څما زړه داسی شوی دی چه هر صورت خو بنوی هم دهوسیا نو دڅړ څایونه اوهم دراهبانو صومعه، هم دتورات لوحی او هم قرآن زه دعشق په دین یم هری خواته چه څمی زه ئی تابع یم نودین او ایمان څما دین دی.

جنگ هفتادودوملت همه راعذربنه چون ندیدندحقیقت ره افسانه زدند

او څنی عرفا له دغه کبله ادیان دخدای پیژندنی او و حدت په لارکی په تفرقی متهموی خو شریعت دغه ډول تصو ف مرد و د ه وی لکه چه بر پیروانویی په دریمه هجر ی پیړ ی کی د شر یعت احکام وچلیدل قتل یا په دار وڅړول شول.

دیوی خوا څخه که پر فلسفی صوفیانو زیات فشار ونه ر ا غلی دی شریعتی مجازی صوفیانو چه په خپلو آثارو او اقو ا لو کی دشراب، رباب، رقص، خرابات، اوزنا، میخانه، میکد ه ، صو معه، دیر، مغان، صدرمصطبه، مغ، مغ بچه، پیر خرابات، پیر باده فروش، ساقی، ساغر، پیاله، ایاغ، قدح، صهبا، صرا حی، خم، محتسب، رند، نعره مستانه، کوی می فروشان، استان پیرمغان، با ده الست سیه مست، نامه سیاه حریق شبانه، عصمت سرای د ختر از طا رم انگور، رطل گران، پیمانه سرشار، خانهٔ خمار، خرقهٔ پوده، دستار اشقه، بهار تو به شکن، صافت ودرد، شراب تلخ مرد افگن، کرشمهٔ ساقی قهقهه مینا، گریهٔ صراحی، آب اتش دم، جام جم، پیاله سفالین، شور مستی، ذوق باده کشی، لب خندان جام، دل خونین ایاغ، مستی و بی پروایی صفتونه کول هم دفشار او بدویلو څخه خلاص نه سول او مجبور سول چه دخپلو ارشاداتو او جذباتو بنکاره کولو دپاره نورالفاظ

شعر و ادب فارسی تالیف زین العابدین موتمن

Marfat.com

وموهی چه دغه الفاظ دشبستری په گلشن راز دابن فارض په شروع خمریه ، ملا محمد محسن فیض دشواق په رسالی، لطائف ا لعرفان په رسالی،دحافظ په شرحو دریاض العارفین په مقدمه کی زیات لیدل کیږی

او وروسته دابن العربی او قونوی صدر الدین د آثارو په خپرولو سره زیات سول په عمومی توگه صوفیانو دخپل تصوف کلمی ددغو منابعو څخه اخیستی دی:- دقرآن څخه ئی :- سره ذکر، قلب، نور تجلی، امر حق او نور.

دپخوانیو مفسرینو او متکلمینو څخه ئی:- حال، مقام، محو ، اثبات،صبر، فنا،ظاهر، باطن او نور.

دقدسی احادیثو څخه ئی:- کنز مخفی، جهاد اکبر ، لقا، وقت او نور دمتکلمینو او نحو یانو څخه ئی:- ذات ، عرض، حلول، صورت،قدیم، حادث،وجود،عدم، جمع، مصرفه،شاهد،حقیقت او نور دمشائی او اشراقی فلسفی دحکمت الفاظ:- ماهیت ، هو یت، امنیت، استحاله، کون وفساد او نور.

دلته دصوفیانو معنی مشهور اصطلاحات راوړل کیږی :-

ائمه الاسماء،ابد، ابد ال ، اولیاء ، اتحاد،اتصال، اثبات،احد، احوال اختیار، اخلاص، ادب، اراده، ازل، ازلی، استدراج؛ اسم اعظم،اشاره؛اشتباه،اشتیاق،اصطلام،اصطفا اعیان ثابت،افراد،افق اعلی، افق مبین، الف، ام الکتاب، اما مان، امتحا ن، امناء،انتباه انزعاج،ا نس، انسان کامل،اوتاد، ایحاء،بارقه،باطل،برزخ،ایما، برق، بسط، بصیرت، بلا، بواده،بیت العزه، بیت الحرم، بیت المقدس، تجرید، تجلی، تخلس، تسلیم، تصوف،تفرقه،تفرید، تلبیس، تلوین، تمکین، تواجد،توبه، توکل ، جبروت، جذبه،جسم ، جلال،جمال، جمع، جمع الجمع، جمعیت، جواب، جوهر، حال، حجاب، حجاب العزه، حجة الحق علی الخلق، حرق،حروف،حروف عالیات، حسن، حضور، حق، حق الیقین، حقیقت، حقیقه الحقایق، خاطر، خطرات، خلوت، خواطر، خوف،ذات، ذکر؛ ذوق، ذهاب، رجاء، رضاء، رغبت، رمس روح، روح الاعظم، رویت،ریاضت،دین،زوایل، زهد، سالک،صحق،سر،سر السر، سفر،سکر،سواد الوجه، فی الدارین

Marfat.com

شاهد، شجر، شرب، شرود، شریعت، شطح، شهود، صبر، صحو، صحق صفت ،صفات جلالیه،صفات جمالیه، صفات ذا تیه، صفات فعلیه،طب روحانی، طریقت، طمس طوارق،طوارم،

ظلم، عارف ومعرفت، عالم، عدل ، عرش ،عرض، عقل ، علایق ،علم بالله، علم مع الله، علم من الله ؛علم الیقین، عید، عین الیقین، عذاب،غوث، فترت خاموش، فرق، فقر ، فنا ، فواید، قبض، قبیح، قدیم،قرار،قرب،قصود، قطب،قطب الکبرای، قلب، قهر، کرامت ، کرسی، کشف، الکلیه،کمال کیمیا ، کیمیای خواص، کیمیای سعادت، کیمیای عوام، لسان الحق، لطف لطیفه، لوامع، لوایح، طوالع، لوامح، لیلة القدر ، مجاهده ، مجذوب ، محادثه، محاضره، محبت، محق، محو، مراد، مراجه ،مرشد، مرید مسامره،مشاهده، معجزه، معرفت، مقام، مکاشفه، ملجاء، ملك ، ملکوت، منجا، موت ابیض، موت احمر ، نجباء، نجومی، نفس، نقاد، نورالنور، نیروانا، وارد، واقع، وجد،وجود،ورع، ورقاء وسائط، وقت، وقفه، ولایت فناه، وله،حاجت،هجوم، همت، هیبت، وانس، یقین.

په تصوف کی دغه کلمات بیل ځانته علیحده معنی ګانی لری چه د لغتو په کتابو کی نه موندل کیږی.

په اصل کی خدای پیژند نه دوه ډو له ده یوه هغه د ه لکه مادیون چه دکاینا تو دپاره یو سبب ټوی اودوی پرصحیح لار نه دی تللی بل هغه دی لکه ددین خاوندانو او اهل کتابو چه خدای یی پلټلی دی ددین د خاوندانو پلټنی دری شکله لری لومړی داچه دنقل په اساس یعنی دخدای دکتاب اودپیغمبر په قول پردی لار ځی دغی لاری ته توحید، دتوحید اصول، دتو حید علم یا اعتقا دیا ت و رته وایی دوهم دا چه دعقل په اصولو داستدلال په ډول پردی لارځی چه کلام یا علم کلام ورته وایی دریم دا چه د عشق او شوق اوذوق وجد او وجدان حدس دمکاشفی په قدسی قوه په دی لار کی پرمخ ځی او دغی لاری ته تصوف وایی یادتصوف داسی تعبیر کولای سو خدای پلټنه دوجدان اوذوق په واسطه اودګناهو پاکول وحدت الوجود

د پوهاند حبیبی دتصوف درسالی ۶۷۱ مخ

Marfat.com

دی دتصوف یوه خاصه څانګه د ه چه د در یمی ه پیړ ی وروسته پیدا شوی‌دی که څه‌هم نیمه پیړی دمخه دکو چنی په شا نی چه دبصری رابعی د سوز ا و ګد ا ز په لمنی کی و لید له سو او دا هغه کو چنی دی چه په پنځمه پیړی کی لکه ذوالقر نین هغه ئی نیولی دی او دغه وحدت الوجود خپل خاص تعر یف لری چه په پاړسو د(همه اوست) یا هر څه دی دی معرفی یی کا فی ده او دنورو تعر یفونو په نسبت یی دمولانا دغه بیت ښه نما یندګی کولای‌سی :-

هر کسی کودور ماند از اصل خویش
باز جوید روز گاروصل‌خو یش

عشق یوه عر بی کلمه ده چه دجاهلیت دزمانی په عربو کی نـه لیدله کیده‌حتی داسلام‌په لومړی پیړی کی یی هم په عر بی کتا بو کی ذکر نسته او هلته دغه کلمه په (حب) تعبیر وی او شا ید دغه کلمه هم دصوفیانو داختراعاتو څخه وی چه دحقیقی عشق دپاره استعمالیږی۰ (۱)

صو فیانو دغه کلمه دعشق څخه‌اخیستی ده اوعشقه یو دا سی نبات دی چه په‌هر شی چه‌و پیچل سی‌وچه‌وی‌ئی یعنی‌دغه خدایی‌عشق چه‌پر هر نیك بخت وپیچل سی‌مادی او شغلی ژو ندئی وچو ی علوی او روحی ژوند یی طبعاژوندی کوی نوانا الحق یوه داسی کلمه ده چه منصور (رح)او بایزید(رح)دو اړ وو یله او مقبو له هم وه او نمرود ددغی کلمی په ویلو سره لعین اومر دود سوسبب ئی دادی چه‌انسان دخدای دروح اوددغی خاو رینی مځکی دمجموعو څخه دی که انسان خپل قدسی‌روح تقویه کړی یقین دی چه هغه‌مرغه خپله قدسی ځالله مومی اوخپل وطن ته چه‌علاعلیین‌دی الو زی که باالعکس‌خپل‌خاورین ټو کران تر بیه کړی یقین دی چه خا و ره خپل مر کز ته جاذ به لری نو انسان تو ر اسل السافلین جا ذبی ځه بیایی حسین بن‌منصور حلاج او یزید خدایی روح تقویه کړ د عشق عشقه‌ئی جسمی اومادی صورت وروچ کړ ددوی انسانیت د خدا ای دروح‌انا نیت‌ووچه(زه) یی‌ویل فرعون چه‌ماده او جسم روز ی او د خاوری چنجی دده دروح ریښه خو ړلی وه انا نیت یی د جسم او مادی خاوری ووچه ویل یی(زه)وحدت الوجود که څه‌هم په ظاهر

---

(۱) افکار شاعر ۴۸ مخ

Marfat.com

دهغه زاهدانه تصوف دی چه تکامل یی کړی دی خو کرار کراریی بل شکل اختیار کړ او هیڅ امکان نه لری چه انسان وکولای سی حسن بصری قدسی الله سره العزیز دابوالحسن خرقانی رحمت الله سره یو ځای کړی د تصوف څخه رهبانیت ونه فهمولی سی اسلام درهبانیت او په افراط سره زهد کول نه خو ښوی ددنیا په چاروکی لاس وهل او کار کول ثواب گڼی خود هغه سره علاقه او مینه درلودل نه خو ښوی .

دابن سعد ددوهم ټوك په ۱۲۵ مخ کی راغلی دی چه رسول صلعم ددی څخه خبرسو چه عبدالله بن عمر خپل ځان ملزم کړی دی او ټوله شپه قرآن لولی نورسول صلعم ده ته نصیحت وکړ او پر معقوله تقوا یی ترغیب کړ او ورته وی فرمایل ستاتن پرتاحق لری اقربا پرتا حق لری او ماینه پرتا حق لری .

مطلق رهبانیت او زهد په داسی ډول چه خدای خوله پیدا کړی ده خواړه هم ورسوی دانجیل د تعلیما تو څخه دی د مثال په توگه په متی انجیل شپږمه سپاره ۲۵ - او ۳۴ عدد و د لوقا انجیل په ۱۲ سپاره ۲۲ او - ۳۰ عددو کی دمرغانو په خصوصی کی وایی داسمان مرغان دانه نه کری اونه ذخیره کوی ددوی خدای روزی وررسوی دوی سهار په خالی ججور وا لوزی اودشپی په ډکو ججورو بیرته راځی .

(شین غزی بابا)

شین غزی بابایی ځکه بولی چه هلته دده په تکیه کی شنه غزونه ولاړ دی دمحلی روایاتو له مخی کله چه عرب دکندهار سیمی ته دا خلید ل شین غزی بابا دیو مجاهد په څیر د عربو په لښکروکی وو او هغو چه کندهار ونیوی دی د لته ځنی پاتی سو په ارشاد او عبادت یی شروع وکړه او خلکو ته یی داسلام ددین مزیتونه اوښیگڼی بیانولی دکندهار زیاتره خلك عقیده لری چه دی دانصار وڅخه دی اودایوب انصاری وروردی شین غزی بابا دکندهار دښار دباندی ختیزه خوا کی په یوه کلی کی او سید او هم هلته وفات سوی دی .

دکندهار نر او ښځی اوس ددوشنبی په ورځ د شین غزی بابا زیارت کوی او دحاجت دروا کیدلوله پاره نذرونه ایږدی دکندرهار یو محلی شاعر دده په خصوص کی وائی :-

Marfat.com

چه‌بهار جورِسی مخلو قات در له رائی با با
مسته ولی ای شین‌غزی بابا
چه‌بهار جورِ سی ستاتکیه جورِه‌گلشن‌مد ام
شین دی چمن
دشنوسبزو په‌منځ کی پروت یی‌عز تمندمدام
پرانجمن
شاهو گد اد ی د زیارت سیل کوی بابا
مسته‌ولی ای شین‌غزی‌بابا
چه‌بهارجورِسی‌شورماشورسی‌نبه مرغان راسی
ستا پرمکان
ستا ودر بارته په سلام نبه ذ ا کر ا ن راسی
په هر زما ن
وا ړه د ا ستا په‌در کو ی ذ کر و ز ا ر ی بابا
مسته‌ولی ای شین‌غزی‌بابا
چه بهار جورِ سی سیل کیزی مخلو قا ت‌سی‌جمع
د هر و لا ت
پر شاو خوا دی ذکر وا یی جما د ات هر د م
نبه کلما ت
هر تشنه لب ستا پر مکا ن د ی سیر ابی با با
مسته ولی ای شین غز ی با با
چه بهار جورِ سی ستا په در کیز ی د کام تسلیم
په نبه تعظیم

Marfat.com

نشا نی کړی‌دی ز یا ر ت هغه پیر سا لم

میا ن عبدا لحکیم

ځنی مخلو ق وا یی چه ته یی صحا بی با با

مسته ولی‌ای شین غزی با با

چه بهار جو ړ سی پیره و که ته نظر پر ما

خو ږ می ځگر

ستاله در با ره هر څوك وړ ی ا خلی ثمر و ړ یا

ښکا ر ه اثر

ز ه خو ار و ز ار محمدعیسی یمه سو الی با با

مسته ولی ای شین غزی بابا

شیر سرخ او پیر سبز بابا

شیرسرخ دکندهار یو پخوانی ښاردی چه دکند هار د او سنی ښار دجنوب لویدیز په‌اوه کیلو متری کی واقع دی دښکا ر پو ر دروازی څخه یوه‌لاره‌چه دپخوانیوسړ کونو بڼه لر ی تر یو کیلو متره پوری دجنوب لویدیز خوا ته تلې ده ورو سته جنو بی‌خوا ته گرځی دلاری په منځ کی یولوی‌چمن چه دشیرسرخ په‌چمن‌یادیږی راځی بیایوه فرعی لاره‌چه‌په ښرنی اوچمنی مځکو کی ځنی بیلیږی دا لارد کرزد کلی څخه لیری کیږی کښتو باغونو او کلاګانو ته نژدی کیږی دغی ټولی سیمی ته شیرسرخ وړیل کیږ ی د کند هار داحمد شاهی ښارد مخه دلته یو ښار او لویه کلاوډانه وه.

دشیرسرخ ا و پیر سبز ز یا ر ت محوطه اوس‌دهدیری شکل لری چه د غزه ا و تو ت و نی پکښی سته د ا د و ه زیا ر ته سر ه متصل دی لیکن دشیرسرخ میدانی په یوه کوچنی دیوال د پیر سبز د قبر څخه بیله سوی‌ده دشیرسرخ‌دزیارت ځای دعما ر ت او ګنبد ی په شکل جلب نظر کوی خود پیرسبز پرقبر آبادی‌او ګنبده نسته لکه څنګه چه ددی ځای او سیدونکی بیان کوی‌دی پیرآبادی‌نه‌ده‌قبوله

(د محمد عیسی‌حکیم د د یوان دوهم ټوك ۵۳ مخ)

Marfat.com

کړی هره آبادی چه پر جوړه سوی ده بیرته نړ یدلی ده.
داحمدشاه بابا د پاچاهی په وخت کی دی زیارتو شهرت در لود دلته ښار او لویه کلامو جوده وه چه زیات خلك پکښی او سیدل شیر سرخ په موجوده حال کی دیوه ٦ ضلعی مسدس عمارت په شکل دی اودهغه گنبده دلیری ځایه‌ددر ختواوو نو دښاخو نو په‌منځ کی معلو میږی ډیر جګوالی نه‌لری‌او نسبتا تیټه ده خولکه نوری گنبدی مخدب شکل لری په‌دننه گنبده کی ترکه لری‌چه د تفسیما تو گچی خطوط یی سپین وایی اوپه وضاحت معلومیږی او دا ځای ټوله د څلور کنجه پخو خښتو څخه جوړ سوی دی‌متاسفانه دگنبدی سقف دننی‌خوا څخه څوځایه چاکونه کړی‌دی‌داچا کونه د باندی خوا څخه په تازه خټو پټ سوی‌دی‌په گنبده کی یولوی قبرسته چه د قبر پرسرد توری ډبری یوه لوحه لیدله کیږی دخلکود ډیر آماس له امله ئی یوه برخه رژیدلی ده اوهغه برخه یی‌چه په قبر کی ښخه ده ماته سوی معلومیږی دا مضمون پر لیکلی سوی دی : ـ

(بعون عنایت‌الله تعالی وقف سبیل‌الله نمود این عمارت عالی بر مزار فیض آثار شیر سرخ نواب مستطاب مصلی القاب والده‌عصمت نشان شهزاده کامر ان سعی نمود تا مادام که این مکان عالی در یوم چهار شنبه دهم ذیقعده الحر ام سنه **۱۳۲۱** اتمام یافت مر مت نمود غلام رضا کشمیری غلام فقیر محمد حسن) لکه څنګه چه د دی ځای سپین ږیری مجاور چه ځان دصابر شاه‌فقیر داولادی څخه بولی و ا یی د ا لو حه د باندی په یوه‌نړ یدلی عمارت کی‌وه اوز مانیکه دلته دشیر سرخ قبر ته راو ړه اونصب ئی کړه د اخبر ی چه سپین ږیری مجاور کوی یوځه حقیقت لری په‌دی معنی چه‌دالوحه اسلا دقبر پیژند ونکی نه‌ده بلکه دیوه عمارت دو قف کیدلو لو حه ده چه‌د شیرسرخ په‌دی میدانی کی اباد وو دلته فورا دا سوال را ځی چه دا وقف سوی عمارت به چیری‌وو ایادد غه عا لی عما رت څخه به‌مراد ددی اوسنی گنبدی څخه‌نه‌وی چه‌شیر سرخ په قبر ولاړه ده یا داچه اوسنی ولاړی‌گنبدی به نژدی نوی ملحقات در لودل .

لکه دډ ږی دلیل څخه چه‌استنباط کیږی‌داعلیحضرت تیمور شاه دزوی شهزاده کامر ان دمور په امراو اهتمام دشیر سرخ پر مزار یو عالی‌عمارت جوړ سوی‌دی‌چه دتعمیر کار یی د ۱۳۲۱ ه ق کال د ذیقعدی په ۴د شنبی په ورځ بشپړ سوی دی.

Marfat.com

که څه هم ددی ځای سپین بږیری متولی وایی چه دالو حه د یو ی بلی آبادی څخه چه دشیر سرخ قبر ته نژدی وه‌راوړله‌سوی‌ده ولی دلوحی دلیك د یو عبارت څخه چه وایی این عمارت عالی برمزار فیض آثار شیر سرخ آباد شد ه واضع معلو میږ ی چه د عما ر ت دذکر څخه مر اد دغه او سنی عمارت دی یوازی دا ډبره چه‌دمخه هـم ذ کـر سـو ه د قـبـر پـیـژ نـد نـه د ه ا و د نـنـه یـا د با نـد ی د د ی ځـا ی دعـما ر ت پر کو م د یوا ل به‌نصب‌وه که د کوم بل عما رت څخه راوړله‌سو ی وی نو هغه به هم دشیر سرخ دغه عمارت ته ډیر نژدی وو.

که څه هم دډبرې لوحه دومره‌وضاحت نه‌لری او یودوه ځایه توری اوټکی ځنی پاتی سوی‌دی بیاهم دډ بر ی لیك ډیر اهمیت لری ا و تاریخی مهم سند ګڼل کیږی ځکه چه دشیر سرخ مزار او شیر سرخ کلی هلته ذکرسوی دی‌نومعتبر سند دی چه ددی نامه او مزار موجودیت په قطعی ډول ثابتوی چه د څنګه یی ابادی وه دبلی خوا دا خبره ثابتوی‌چه دتیمور شاه دزوی‌شهزاده کامران دمور لخوا په ۱۳۲۱ هـ ق دشیر سرخ پر مزار یوعالی عما رت جوړ سوی دی‌په غالب ګمان به هغه عمارت دغه اوسنی عما رت وی چه دکتیبې په متن کی هغه ته اشاره‌سوی‌ده دسقف په دننه‌ترکه کی دګچی تقسیماتو اوه کښتی شکله او نورو څخه‌داسی‌استنباط کیږی او سړی ویلای سی چه ددی ابادی (۱۶۵) کاله کیږی.(۱)

دشیر سرخ مزار برسیره پر تقدس چه لـری یی دافغا نـا نـو دننګیالی‌ټولوالك اعلیحضرت احمدشاه بابادپاچا کیدو ټاټوبی‌هم‌دی.

نادر افشار دکندهار دزاړه ښار په مقا بل کی د لته یـوښار دنادرآباد په نامه جوړ کړ ی و و یو ه شپه نا د ر ا فشا ر خو ب ولید چه پر یوه ځا ی شین زمری او پر هغه بل ځا ی سور زمری ټولی دی سهار چه راویښ سو دغه یی زیارتونه کړل او ګنبد ی یی باندی جوړی کړی.

سلطانی تاریخ په (۹۱) مخ کی دشیر سرخ داسی ذکر کوی :-

(نادرشاه‌مظفر ومنصور باردو معاودت کرد ودر هشتم ذیحجة الحرام از مقیم گاه تخت کوچید، درموضع موسوم به‌مزارسرخ‌شیر که عو ا م T نرا شیر سرخ با با گو یند نصب سر اوقات نمود.

دښاغلی کهزاد یادداشتونه. سلطانی تاریخ ۹ مخ

حضرت بیټ نیکه

دپښتنو لوی مشهور پلار او بزرګوار شخصیت ؤ چه شپه او ورځ دخدای په یاد او عبادت اخته ؤ او دکسی په غره کی اوسیدی په یوه روایت بیټ نیکه دلو مړ نیو غو ر ی پا چا ها نو په و خت کی اوسید سلیمان ماکو په خپل تذکرة الاولیا کی چه د(۶۱۴) ه ورو سته لیکلی سوی ده شیخ بیټ داسی ذکر کوی ۰ (۱)

(نقل هسی کاندی یارانو چه په روز ګار دشیخ بیټنی کښی دده درور چه سړ بن نومید او پر شیخ بیټنی هم خوراګران وو سړ بن نه درلود زامن او هر کله به ئی ویل خپل ورور تـه بیټنی خپل زوی اسماعیل ورکاوه۰ او لوی سود سړ بن په کاله خدای مهربان داسماعیل په برکت سړ بن ته نصیب کړه دو مره زامن چـه او س سو۰۰۰ ګڼون دهغو داسماعیل مرقدوا قع دی دکسی په غر ه چه زه هلته تللی وم۰)

شیخ بیټ نیکه به دخپل اولاد اوخپلوانو په خصوص کی دعاوی کولی اوویل به ئی چه ئی لویه خدایه زما سړ بن ا و غر غښت پر کور او کهول برکت کښیږ ده خدای دده دعاقبوله کړه او ټولـه پښتو نخوا ئی په کهول ډکـه سوه حضرت بیټ نیکه مستجا ب الد عواته ؤ او زیات کرامتونه ئی در لودل.

دده یو مناجات دغه دی:ـ

لو یـه خـد ا یه لـو یـه خـد ا یه	سـتا پـه مـینه په هـر ځـا یـه
غرولا ړ دی د ر نا و ی کښی	ټو له ژو ی په ځالی کښی
د لـته د ی د غـر و لمنی	زموږ کډدی د ی پکښی پلنی
د لته لږ ز موږ ا و ر بل د ی	وړ کورګی دی وړ بو رجل دی
مینه ستا کښی مـو ږ میشته یـو	بـل د چا په مله تله نه یـو
هسک اومځکه نغښته ستا د ه	د مړ و و و د ه لـه تـا د ه

مخزن افغانی چه په ۱۱۳ کی لیکلی سوی دی د حضر ت بیټ د کرامت په خصوص کی داسی وائی:

---

(۱) د سلیمان ماکو تذکرة الاولیا .

Marfat.com

(بسیار صاحب شریعت بودند ظاهر وباطن ایشان بصلاح وفلاح آراسته بودوخوارق عادات ایشان بسیار شایع است نقل است وقتی در آن کوه که وطن مالوف حضرت بیبی است سرما زیاد شد و باقبیله وفرزندان ورمه وگله از آن کوه فرود آمده جائیکه سرما کمتر بود گذرانید بعد از آنکه برف وباران کمترشد ووقت بهار درآمد بعد از چهار ماه بجای قدیم وخانهای خود آمدند شیخ بیبنی بعصمت پناه مادر خود آنفرمود که فرزندان که از راه دور رسیده اند برای شان نان گرم بپز آن صالحه گفت که به همین زمان از راه‌دور رسیده‌ایم‌ودرهیچ خانه آتش‌نشده بعداز ساعتی که آتش بهمرسد نان خواهم پخت شیخ فرمود برخیز بسم الله گفته در دیگدان قدیم دست بکن وآتش برارآن صالحه گفت تمسخر میکنی مدت چهار ماه است که ازاینجا رفته ایم وچندان برف وباران باریده که بشرح راست نیاید اتش مانده باشد شیخ فرمود که ترا باستفسار چه کار آن عصمت پناه بر خواست وبسم‌الله گفته دست در دیگدان زد باره بر خاکستر بر داشته بود که اخگرها همچنان روشن و تابنده بر آمد گویا که همین زمان اتشی افروخته اند تعجب نمود آن عفت مآب را شیخ بیبنی فرمود که نانی که اول پخته شود پیش من خواهی اوردتا من هر که را خواهم قسمت کنم چون نان اول پخته شد ابراهیم پسر بی بی متو که نواسه حضرت شیخ بود آنرا بر داشته‌پیش شیخ آورده‌نهادوخود بادب‌باستاد ودیگران‌پسران و نواسه ها که برای بازی مشغول بودند چنانچه رسم طفلان است القصه حضرت شیخ آن برکت وعصمت را به ابراهیم داد وگفت (لودی) یعنی کلان است از آن روز نام ابراهیم بلودی شهرت یافته القصه بعد از ساعتی دیگر فرزندان ونواسهاحضرت شیخ برادران لودی ازفراغ بازی رسیده پیش حضرت شیخ بیبی آمدند وعرض کردند که ما گرسنه ایم نان بده حضرت شیخ فرمود نان را ابراهیم برد حالا نان‌را ازو بخواهید هر که را او بدهد همه‌خوردان پیش‌ابراهیم آمده نان‌طلب‌نمودند چنانچه دانست به‌هریك قسمتی داد و باقی خود خوردالقصه از ان‌روز بعدبدعای‌حضرت بیبی برکت سرداری بلودی‌رسید و تا قیام قیامت بدعا شیخ بزرگی وریاست بلودی تعلق دارد.)

مخزن افغانیه ۱۱۳ مخ

Marfat.com

حضرت شیخ بیټ مستجاب الد عوا ته او دخدای ناز برداره ؤ.

شیخ خربنبون

دی دحضرت بیټوراره ډیرعابد اوپرهیز ګاره سړی ؤ دکسی په غره کی او سیدی او بیا غوړی مرغی ته ولاړ او کله به غنمو ان غره ته ختلی په ډیر عجز او انکسار بـه ئـی دخدای یـا دو نـه کو له دی په (۴۱۱) کی په غوړه مرغه کی مړ سوی دی .

خربنبون با با د بیټنی دبچه خوانده اسمعیل سره لوی سوی دی هغه و خت چه دی د غنمو ان دغره څخه د کسی غره ته تللی اسمعیل با با دده په بیلتون ډیروژړل اودغسی ناری کړه : ـ

که یو ن دی ، یون دی مخکی بیلتو ن له کسی غر ه څ خه
ځی خر ښبو ن د ی
که و ر و ر ه ، و روره خر ښبو ن و ر و ر ه
ته چه بیلتو ن کړی زما ویر ته ګوره
چه ځی مر غـی لـه تور ی کر غی له، همز و لی پا ته :
ځی بر غـی له ؟
د خد ای دپاره ،خربنبون یا ر ه چـه هیر مو نـه کـړ ی
ز مو ږ کهو ل و ا ړ ه
زړه می ریږ ی ، یارمی بیلیږ ی بیلتو ن ئی ا و ر د ی
ځا ن په سو ځیز ی

دخربنبون بابا ځواب : ـ

اسما عیله ! ستا نا ر و می ز ړ ګی سری کی
بیلتا نه خر ښبو ن بیا له تا پر د ی کی
نه هیر یږ ی ، که می بیا نه ستا یا د ی کی
په چړ و د و یر به پر ی سی د ز ړ ه مرا ندی
څمه څمه چه ا و ږ د یو ن می دی و مخ ته
و یا ته خو ر ی به ا چو م و ترخ ته

بقه خزانه ۱۷ مخ

ستا سی یا د به می و ی بس د زړه د سخ ته
که د ا مځکه غر و نه ټول سی لاندی با ندی

شیخ ثابت بړیڅ

یو خدای دو سته او عا بدسړی ؤ پرخپل کام بړیڅو ډیر مهربان او زړه سوانده وو څرنګه چه بړ بڅی لږوه نود نورو پښتنو د ضر ر څخه دپه امان کولو دپاره ئی د خپل کام څو مشران لیری ځایو ته واستول چه ددوی داوسیدلو دپاره ښه ځای پیدا کړی دوی ښور اوك خوښ کړ خو شیخ ته ئی دغه عیبونه وویله داو بوښه چینه پکښی نسته ماران ډیر لری بلو ځای پکښی او سیږی چه په خپل زور غره دی ده ورته وویله چه دخدایه می غوښتی دی چه دمار زهر ئی کارونه کړی دبړیڅو پاره زیاتی او به پیدا سی بلو څان کار په ونه لری چه دده خواست تر اوسه قبول دی شیخ ثابت په لو مړی سر کی دبلوت په کلی کی او سید بړیڅان دده په وینا هلته ولاړل دمخزن افغانی په (۱۹ مخ کی) دده په کرامت کی داسی لیکلی سوی دی :-

(روزی حضرت شیخ مودود چشتی را گذر بر آن مکان افتاد شیخ ثابت را فرمودند که بر شوراوك که وطن ایشان است بلای نازل شده شیخ ثابت در جواب گفت که خدای تعالی این مکان را واین قوم را از بلای نگهدار باز حضرت شیخ مودود همین حرف بر زبان آورد حضرت شیخ ثابت گفت که خدای تعالی از بلائی نهگدار هم درین اثنا فوج حاکم قندهار بر سر این قوم تعین شد به سه کروهی مفاصله از شوراوك رسیده بود ولی شیخ ثابت گفت هیچ غم نیست درین اثنا ناگاه سواری اسپی تاخته پیش صاحب لشکر آمد وفرمان حاکم را ظاهر ساخت که حکم نیست بر قوم بړیڅان بتازند بمجرد دیدن فرمان فوج مغول بر گشت.

دده زیارت داو دل په غره کی دی ډیر کرامتونه ئی درلودل.

شیخ رضی لودی

شیخ رضی لودی پرا سلام مین ډیر عابد او پرهیز گاره سړی ؤ او تل به ئی داسلامی شعایرو او اخلاقو وعظ او تبلیغ کاوو

مخزن افغانیه ۱۹ مخ

Marfat.com

د همدغه کبله دده اکا شیخ حمید لودی دملتان پاچا دی دکسی غره ته و استا وه چه هلته اسلامی اشاعت او بلاغت وکړی دی هلته ولاړاو زیات خلك ئی مسلمانان کړه :

هغه وخت چه دشیخ حمید زوی نصر د الحاد او قرامطه ؤ په عقایدو تورن سو شیخ رضی وهغه ته دغه پاړکی وکښله :-

د الحاد په لوردی تر پلل گروه دی زموږ وکوراوه
موږ رو ټلی په زیار نه تا په تور و تور اوه
لرغون ولی گروهید لی چه دی کوښی اړاوه
هغه گروه دی اوس اړه کړ چه پلر ودی رڼاوه
لودی ستا په نامه سپک سو که هر څو درنیاوه
نصره نه موبی له کها له او دی نه یی په کاوه
زموږ رغاده ستاله گروهه دور څلوی په رغاوه

نصر دخپلی پاکی غبر گون داسی ورکړ :-

دالحاد په تور تورن سوم زه لرغون خوملحد نه یم
زما دښنه هسی تورا کړی که ملحد یم د دښنه یم
له اسلامه نه تر پلمه تورا نو څخه په تر پله یم
گروه می هغه لرغونی دی اوس هم کړور په لرغون نه یم
د اسلام پر هسک به ځلم و تورا نو ته تیاره یم
د لودی زوی ستی یم د حمید له لور کهاله یم
تورانی دښن چه وایی زه له گروهه په اړه یم
دائی تور تاسی د روهوی زه مؤمن ستاسی [illegible]
د دښنو ویناوی مغزه زه لودی یمه څوزه یم

قلمی مخزن افغانیه ۲۲ مخ

Marfat.com

شیخ عارف ترین اودل

دی دکندهار دار غسان درود په غاړه اوسیدی خدای دوسته اوصاحب حال بزرگوارؤ زیات وخت مست او مجذوب گرزید یوه ورځ ئی یوه ښکلی مغوله ښځه په بازار کی ولید له دستی ئی عورت په لاس کی ونیوی کوټو الیانو دواړه ونیول د کندهار حاکم میرزا حسین ته ئی وروستل حاکم امر پر وکړ چه دواړه په تاوده تنور کی واچوی په تنور کی د دواړو څخه یو وریښته هم ونه سودواړه په تنور کی ناست وه کباب ئی خوړ هغه وخت چه داخبر حاکم ته ورسید عذر ئی وغوښت او ورته وی ویل ای شیخه زما څخه څه وغواړه؟ شیخ ورته وویل هیڅ خواست نه لرمه.

ملك آدم کاکړ

دی د غوثیت مرتبی ته رسید لی ؤ دسلطان بهلول او سلطان سکندر لودی په عصر کی ئی ژوند کاوه دد غو دو وپا چاهانو څخه ئی داهل دنیا په لباس ځان پټاوه خو کله چه دسلطان سکندر حضور ته راتللی هغه به مخی ته ور تلی او د تخت د څنگه به ئی ځای ورکاوو څرنگه چه سلطان سکندر خپله صاحب حال او متعبد پاچا تیر سوی دی نو ځکه ئی ملك آدم کاکړ هم په ولایت وپیژاند مخزن افغانی لیکی (کشف حقایق واطلاع مغیبات وخوارق عادات و اوصاف حمیده اخلاق پسندیده ایشان ازحد تحریر متجاوز است از مردم متدین به تحقیق پیوسته که سلطان سکندر و ملك آدم کاکړ هردو بمرتبه غوثیت رسیده بودند)

څلور نگښی

په پښتنو کی لودی کام په عمومی صورت ډیر تقوای داره او د خدای نازولی دی په دوی کی تر نورو پښتنو ډیر عالمان، فاضلان او دخدای دوستان تیر سوی دی او کوم کسان ئی چه د کام د مشری او یا سلطنت اقتدار ته رسیدلی دی دهغو زیات خدمت د پښتنوالی او ایما نداری له کبله دی وائی څلور نگښی هم دلو دی کام د نیکو نو څخه دی چه د ترنگ په سیمو کی ئی په مال څړی ژوند تیراوو څرنگه چه زاهد او پار ساخلك وو ددغی سیمی ټولو خلکو دنیکی مدد ځنی غوښت او مخصوصه عقیده ئی ورته درلوده.

ددوی دژوند انه وخت دڅلورمی هجری پیړی په حدودو کی

پټه خزانه ۷۳ مخ

اټکل کیږی او هم هلته د ترنک پرغاړه دخیبری دغره په پای کی ښخ دی دکندهار دځنو منورو ښځو په عقیده څلور نګښی څلور ولیانی دی .

دډیرو پخوانیو زمانورا هیسی افغانانو دخپلو اوښانو او نورو مواشیو په واسطه دهند تجارت کاوه او داکار باالعموم دکوچی افغانانو مخصوص لودیانو ، دپتاڼو ، اټو الو خرو ټواو نورو په لاس کی وو او ځنی دغه پښتانه به دهند په محلی حکوماتو کی په نوکری او عسکری شقوقو کی داخلیدل چه وروسته دهند حکمرانی او پاچاهی ته هم رسیدلی دی ددوی په دربارونو کی ځکه پښتنو مشایخو او عرفاؤ زیات قدر در لود او زیاتر وهند ته مخ نیولی وو په دغه لړ کی مخزن افغانی دپښتنو دځنو مشایخو یادونه اوسو انح بیانوی چه دلته لنډ راوړل کیږی خواجه قطب الدین بختیار اوسی کاکی ، شیخ اسمعیل سړبنی ، خواجه یحیی بختیار ، شیخ علی ډنګر بختیار شیخ بابی سیدانی ، شیخ میر شیراڼی ، شیخ دنو سوریاڼی ، شیخ بستان بړیڅ ، شیخ متهی کاسی ، شیخ ابوسعید سوریاڼی ، شاه محمود جلوانی مجذوب ، شاه عبدالرحمن بختیار ، شاه ابابکر بختیار ، شاه ګدا ولد شاه ابابکر ، شیخ حامد ولد شاه ګدا بختیار ، شاه شهاب بختیار ، شیخ ثابت بړیڅ ، شیخ الیاس بړیڅ ، شیخ مانګی سهار بړیڅ ، شیخ متی خلیل شیخ عارف سه تن اودل ، شیخ حسن کاسی ، شیخ کرو جو بان سړبنی ، شیخ بهدین بختیار ، شاه بختیار ، شیخ ملک یار شیراڼی ، خرشین میا قاسم خلیل ، شیخ حسین بختیار .

عادات و مشایخ اقوام بیټنی ، که درین تاریخ مسطور اند رحمت الله علیهم اجمعین :- حضرت شیخ بیټ (بیټنی) ملاعلی بیټنی ، شیخ علی سرمست بیټنی ، شیخ ادریس مریاڼی ملانصر بیټنی ، شیخ احمد لودی ، شیخ سلیمان دانا سرورانی ، شیخ هلهی قتال شیرانی ، شیخ احمد لوحانی ، شیخ عبدل بیټنی ، شیخ احمد سرواڼی ، شیخ خضر سرواڼی ، شیخ علی سرور لودی ، شیخ بازید شیراڼی ، شیخ یحیی شهید باسی ، شیخ [illegible] جهان شیرانی مالیزی ، شیخ محی نیازی ، شیخ محمود حاجی سرواڼی حاجی الحرمین حاجی عبدالله شیراڼی .

محرن افغانی په ۳۵ مخ کی دذکر خوارق ومشایخ طایفه غرغشت

قلمی مخزن افغانیه لومړی مخ

Marfat.com

هڅوده تن اند دغه نومونه ذکر کوی:ـ خواجه خضر کاکړ شیخ خدو ناغر، شیخ حسن داوی ، شیخ جمال کاکړ ، حاجی ابو اسحق داوی خواجه کردی تارن ، شیخ بدك تارن .شاه علی تارن ،شیخ احمد نبی ، ملك آدم کاکړ ، شیخ محمد شون بن شیخ حمزه کاکړ، شیخ نیك نام داوی سه تن مردان کاکړ زنغوزی ، شیخ جمال کاکړ و شیخ مونا ناغر ، شیخ عیسی سوری .

لکه چه پورته ذکر سول دلودیا نو په دور کی زیات پښتانه مشایخ عرفااو علما موجودنو دعبدالله داؤدی تاریخ په ۳۶ مخ کی دسلطان سکندر لودی دعلم دوستی په خصوص کی لیکی :ـ

(درزمان سلطنت او اکابرو مشایخ و علما از ولایات عرب عجم واز اطراف هندبه جاذبه عنایت ومحبت وی بدهلی وآگره آمده توطن میکردند) .

ددغو څخه مشهور میان بهوه، خواجه سعید فرملی،معروف فرملی او نوردی .

خواجه حسن میوندی (میمندی)

دی دسلطان محمود غزنوی وزیر وو او شمس الکفاة ئی ورته وایه دده اصلی نوم احمد بن حسن دی دکوچنیوالی څخه دمحمود غزنوی سره لوی سوی او په خوی او بوی ئی پوهیدلی دی او محموددده ته درضاعی ورور خطاب کاوه هغه وخت چه په ۳۸۴ هـ (۹۹۴) ـ سلطان محمود دامیر نوح بن منصور له خوا دخراسان حاکم سود ده سر منشی او بیا ئی دبست اورخج دحاکم او مستوفی په حیث کار کاوو تر(۴۱۶) پوری ئی وزیرووویره تنګه اراده ئی درلوده دحقایقو په څرګندو لو کی د چا تر نفوذ لاندی نه راتلی خلك ځنی شاکیان سول او محمودغزنوی ئی ورته بدبین کړ ځکه دکار څخه دلسرده سو او بیا دمحمودغزنوی دمړینی وروسته دده زوی مسعود میمندی صاحب د بند څخه ر او یو ست او د بلخ د حاکم په حیث ئی مقرر کړ د و و کا لو او څو دیا شتو خدمت څخه ورو سته په ۶۳ کلن عمر وفات سو او مړی ئی د هرات څخه زامنو میوند ته راوړی دده زیارت دګنبدی په شکل دمیوند دشهیدانو سره دی شهیدان دده پر زیات شاوخوا راګرځیدلی دی تر اوسه در سنده او بزرګوار پیر په حیث شهرت لری بنځی او نر ئی دزیارت خوردی

قلمی مخزن افغانیه (۲۶ مخ)

اخلی وائی چه محمود غزنوی یوه ورځ دده دلیدلو دپاره میوند ته را تلی او دغه مانه سره ئی دا قبوله کړی وه که رشتیا دی بزرګوار وی زما او زما لښکروته به داسی خواړه ورکړی چه تر اوسه ئی نه وی خوړلی ځکه هغه شیر چای دپسرلی دهسو سی دشیدو څخه ورته تهیه کړی او سلطان ئی پخپل کرامت قانع کړ.

دبهیقی تاریخ چه سعید نفیسی حاشیه پر لیکلی ده د محرم ۴۲ (۱۷۲) مخ کی دخواجه حسن میمندی دوزارت دتشریفاتو په خصوص کی داسی لیکی:- (ودیګرروز (هو یوم الاحد التاسع (من) صفر هذه ۱ لسنه خو ا جه بدر ګاه آمده، پیش، رفت واعیان وبزرګان وسر هنګان واولیاء وحشم بر اثر وی در آمدند ورسم خدمت بجای آوردند وامیر روی بخواجه کرد وګفت خلعت وزارت باید پوشید، که شغل در پیش بسیار داریم و باید دانست که: (خواجه خلیفه ماست) در هر چه مصلحت بساز ګرد دو مثال واشا رات وی روانیست در همه کار ها وبر آنچه بیند کس را ا عر ا ض نیست خواجه زمین بوسه داد وګفت:- فرمان بر دارم امیر اشارت کرد سوی حاجب بلکا تکین که مقدم حاجبان بود تا خواجه را بجا مه خانه برد. وی پیشتر آمد بازوی خواجه ګرفت وخواجه بر خواست وبجامه خانه رفت وتا نزدیك چاشتګاه نمی رفت که طالعی نهاده بود (جاسوس) (منجم) فلك خلعت پوشانیدن داد همه اولیا وحشم باز ګشته چه نشسته وچه بر پای وخواجه خلعت بپوشید و (من) بنظاره استاده بودم آنچه ګویم از معاینه ګویم و از تعلیق که دارم واز تقویم، قبای مسقلاطون بغدادی بود سپیدنی سپید سخت خرد نقش پیداو عمامه نصب بزرګ اما بغایت باریك ومر تفع و طرازی سخت باریك وزنجیر بزرګ وکمری ازهزارمثقال پیروزها بند نشا نده و حا جب بلکا تکین بدر جا مه خا نه بود نشسته چون خواجه بیرون آمد بر پای خواست وتهنیت کرد.)

خواجه حسن میمندی په لومړی سرکی دغه وزارت نه منلی دده او سلطان په منځ کی زیاتی مکا تبی سوی دی چه یوه ئی دمثال تو ګه دلته راوړله کیږی:-

المواضعه:- برای عالی خداوند سلطان بزرګ ولی النعم اطال الله پوشیده نمانده است که اختیار بنده آن بود که باقی عمر

تا ر یخ بیهقی ۱۷۷ مخ

بدعوت خواندن مشغول باشد دولت‌عالی را مشرفها الله که بر بنده رحمت کرده اند واز چنگ سختی بدان بزرگی خلاص کرده اما چون بنده پیر وضعیف گشته است وگاه توبه ودست کشیدن ازشغل دنیا آمده، اما چون فرمان عالی برین جمله‌است که‌ناچار به‌شغل وزارت قیام باید کرد بنده گان را جز فرمان برداری چه چاره است بدین خدمت مشغول گشته وانچه جهت بنده‌گی است اندرین کار بزرگ بجای آورد که اگر تقصیری برود در بعضی ازکارها که ویرا اندر آن گناهی نباشد باید عتاب نرود.

(الجواب: ما خواجه‌فاضل بادام الله تائیده نه‌امروزه‌می‌شناسیم چه روزگار دراز است که وی را می‌بینم ومیدانیم وحقهای وی برین دولت پوشیده نیست ولی بچنین ابواب‌مشغول نبایدداشت وآنچه جهد است‌می باید کرد که‌وی‌راجزامانت‌ومناصحت نیامداست‌و به‌هیچ

وقت وبهیچ حال ما باوی عتاب نفرمائیم بکاری که وی را اندر آن میلی نیست.

سلطان به ویله خواجه زما دپلار پرځای دی خواجه په محرمه کال ۴۲۴ په هرات کی ناجوړه سو سلطان دی په‌هرات‌کی پریښود او نیشاپور ته ولاړ سلطان په شاد ماخ کی ؤ چه دخواجه دمرګ خبر ور ورسید او ډیر خوابدی‌سواووی ویل (اګر باز فروختندی ما را هیچ ذخیره از اودریغ نبودی.)

ابونصر مشکان دده په مړینه مرثیه ویلی‌ده چه‌مطلع‌ئی داده :-

یاناعیا بکسوف‌الشمس‌و القمر بشرت باا لنقص والتسویدوالکمد

بهیقی وائی :-(بمرګ این‌محتشم شهامت ودیانت وکفایت و بزرګی بمرد واین جهان گذرنده را خلودنیست وهمه برکاروان گاهیم وپس یکدیګرمیرویم.)

فرخی وائی:- (ددغه وزیر په خدمت کی دغو انی څخه زوړ سوم.

من همان بنده‌ام‌و بلکه کنون بنده ترم
هم چنین‌و خدای از دل من هست آگاه
کودکی بودم ودر خدمت توپیر شدم
و رچه‌هستم بدل و مردی واحسان برناه

فرخی دده دوزارت په تجدید کی وائی:-

تا سا یه او دورشداز دولت محمود
دیدی که جهان برچه‌نمط بودوچه کردار
بی سایه وبی حشمت ا و ملک جها ن بو د
چون خانه که‌ویران شود اورا: رو دیوار
اکنو ن که بد ین د و لت با ز آ مد بنگر
تا چو ن شو د ا ین ملک فر و ر یخته ا ز یا ر
هرچند که ویران است امر و زخر ا سا ن
هر چند نما ند ه است درو مردم بسیار
سا ل دگر ا زدولت و ا ز برکت‌خو ا جه
چو ن با غ پر ا زسل شو د ا ندر مه‌ا زا ر
ر اء ی و نظر خو ا جه چو باران‌بهاراست
این‌هر دو چو پیوست‌بخنددگل وگلزار
عدل‌آمدامن‌آمدورستدرعیت ازپنجه‌گرگان ریاءبنده غدار

سمرقندی عروضی دخواجه په مدح کی وائی:-

چه دلغمان خلکوته دیو کال دپا ره مالیه سلطان و بخښله بل کا ل بیا را غله سلطان خواجه ته وویله چه‌جواب‌ئی‌ووایه خواجه ورته وویله (الخراج‌خراج ادائه دوائه) مالیه دانه د ه چه اد ا ئی دواده.

خواجه احمدبن حسن په هغه صورت چه دچاعربی ز ده نه‌وی امریی وکړ چه لیکونه په پارسو لیکی د د ه لقب شمس الکفات وو.

دی انسایکلو پیډیای آف اسلام The Encyclopedie of Islam ددریم ټوک په (۴۶) مخ کی دالمیمندی شمس الکفات ابوالقاسم ا حمد بن حسین‌تر عنوان لاندی‌داسی راغلی‌دی :-(دی(۱)د سلطان‌محمود رضاءی ورور وو او دهغه سره ئی یو ځا ی لیك او لو ست ز د ه

(1) The Encyclopedie of Islam 46.

Marfat.com

کړی وو داحمد پلار حسین د بیکتگین په وخت کی دبست د عما لو څخه ووخود عایداتو دتلفید لوپه اتهام دی په مرگ محکوم سو . پوهاند عبدالحی حبیبی په خپله یوه مقاله کی چه د آریانا مجلی ۸ گڼه ۱۳۲۹ کال کی دمواضعه احمد میمندی ترعنوان لاندی داسی لیکی :-

(وی ملقب بود به شمس الکفاة ودر عهد سلطان محمود (۱۸) سال وزارت کرد ولی التونتاس حاجب وعلی خویشا و نـد کـه ندیمان در بار بود نددر محضر سلطان شکایت کرد و تهمت های برخواجه بستند سلطانمحمود او را از حضرت غزنه په هند باز داشت وپسرش خواجه عبدالرزاق را نیز درقلعهٔ (نندته) موقوف فرمود

سلطان ویس بابا

دمحلی روایاتو له مخی دغزنویانو په دوره کی ژوندی و دکندهار په زاړه ښار کی په زهد تقوای او ریاضت لګیا وو وایی چه دی یوی بلوائی کورنی ته منسوب وو او د یوه محلی شهزاده سره ئی دوستی کړی وه څه وروسته جذبه او مخصوص حال ورپیښ سو او د زاړه ښار ختیځ لوری ته په یوی خانقاه کی د خدای په عبادت او شب خیزی مصروف سو او دخاص او عام مرجع وگرځید دده دمرګ وروسته اخلاص مندانویی زیارت لږ یر ښه ور جوړ کړ او په برین تاریخی لوښی لکه اونګ اچ دیگونه باندی وو خـو د امیر امان الله خان په دوره کی دغه شیان کابل ته څنې یوول سول و او س یی دزیارت په شاو خوا کی لو یی گر د ی شکـلی پنځه منی لږ ری لیدلی کیږی دکندهار خلك دلږیری مودی راهیسی په پسر لی او منی کی دده پرمزار میلی جوړ وی شیر چا ی تهیه کوی او دشاووخواطبیعی منظرو څخه یی حظ اخلی.

دتاریخ افغانستان در عصر کورگانی هند په (۲۰۶) مخ کی د حصار شهر قندهار ترعنوان لاندی دسلطان ویس بابا نو م دا سی اخیستی شوی دی :-(علاوه بر دروازه هائیکه ابوالفضل ذ کر میکند نواب صمصام الدوله دروازه دیگری راهم بنام (ویس قر ن) نا م میبرد در سال (۱۰۵۸) ه که قشو نایران قندهار را محاصره کرد بنادی خان محافظ این دروازه بود (ماثر الا مراج ۲ص ٦٦١)چون

تاریخ افغانستان در عصر کورگانی هند ۲۰٦ مخ

Marfat.com

تاکنون هم متصل طرف شرقی شهر کهنه قندهار مزاری بنام (سلطان ویس) موجود است بنابران موضع این دروازه راهم طرف شرقی شهر تعین کرده میتوانیم. حصار قندها ر به شرحی که ذکررفت دردور کورگانی موجود بوده وشاه جهان تاهشت لك روپیه به ترمیم وتعمیر آن مصرف کرد.)

(مجنون قتال بابا)

دلومړی شاه عباس صفوی په وخت کی په کندهار کی ژوند ی ؤ دکندهار دنیولو دمخه اکبر مغولی پاچا دده زیات احترام او عزت درلود ده په بزرګواری تقوای او پوهی قایل و و ا و په ډیرو ملی مسایلو کی به یی مشوره ورسره کوله خو کله چه شاه عباس مړسو دکندهار نائب الحکومه دده دشهرت او حیثیت سره رقابت واخیست او دافغانانو دمذهب مخالف ځنی عناصر ئی باندی را تحریکول ځکه ده ته ملی جوش او قومی غر و ر و ر غی او په یوازی سر ئی ور سره مقابله شروع کړه چه دبوشمیر غلیمانو د منځه ویستلو وروسته دستګیر او ووژل سود دهزیا رت دکند هار دزاړه بیار جنوبی خواته دغره په لمنه کی دی او تر ا و سه د اخلاص مندانو او عقیدت مندانو څخه خالی نه دی.

ځنی محققین یی دشیخ ملی قتال په نامه چه مخزن افغانیه یی

په (۳۱) مخ کی ذکرکوی داسی پیژنی ـ(در عبادات و ر یاضت و مجاهدات چندان مقید بود که مقلد در بشر نیست و از نظر تر بیت حضرت شهباز قلندر بمرتبه تکمیل رسیده واز بسیا ری مشقت و خدمت ابواب مشاهده ومکاشفه برای شان مفتوح گشته وخلا یق آن عهد دست بیعت با یشان میدادند وحاجات اکثر مردم با آنجا ب میرسید خوارق عجایب از ایشان صادر میشد ودر تکمیل ناقصان و تربیت مریدان شان عظیم داشتند وفتوحات و نذر بیشماری می آمد دست بدست بخرچ میرفت نقل است روزی شیخ ملی قتال سوار ه میرفتند اتفاقا گذر ایشان بر چوگان گاه پادشاه افتاد فرمودند اگر چوگان باشد ما نیز چوگان بازی کنیم درین اثناد وچوگان بحضور حیاته که د ر رکاب ایشان بودند از آسمان فرود آمدند ایشا ن بر جسته

(مخزن افغانیه ۳۱۰ مخ)

Marfat.com

آن عنایت ربانی را از هوا گرفتندو بچوگان بازی مشغول شد ند الحال آن چوگانها پیش فرزندان ایشان که صاحب سجاده ا نـد تیار است چنانچه سلطان نورالدین محمد پادشاه جهانگیر از استماع این وقایع به تعجب ماندند این چوگا نهارا زیا ر ت کر ده با ز بفرزندان ایشان سپردند واقعه در سنه (۱۰۱۹) بوقوع امد .)

شیخ خضر سر وانی

دی یوعابد او خدای دوسته شیخ وو په و ینا کی ئی ز یا تـه اغیزه وه مخزن افغانی یی قبر پردرابهن سند باندی چه دسلیمان غره څخه راوزی بادوی اوزیاتوی یی (در ینجا یك کو زه آ ب همیشه پر میبا شد چون دو کس رامنا قشه رخ میدهد وقر ار بر سو گند میشود هریك ازان کوزه یك مرتبه آب میخورد اگر راست گواست سلامت ماند واگر دروغ گواست شکم او چنانکه مشك د م میشو د تا زمانیکه اقرار راستی کند خلاصی ممکن نیست در آنجا این عمل تاحال معمول است.

شیخ قلندربابا

شیخ قلندر بابا دمغولو دحکومت په دوره کی ژوند کاوو ا و دسبز وارد میرانو څخه دی ده دفقه څخه علاوه په تصوف کی هم لوی لاس درلود اوپه کندهار کی یی د شیخی اوپیری حلقه پیره توده ساتلی وه دده اولاده دهند د مغولی پاچا هانوله خوا څخه په کندهار کی داقتدار او حاکمیت درجی ته ر سیـد لی د ه میر معصوم دکندهار حکمران کله چه دده زیارت ته ور غلی ؤ هلته یی یو یادداشت پری ایښی دی چه دادی ه دنیکه مزاردی.

دده زیارت دکندهار دپنجوائی دغونډی دباندی دی سپیروان دولسوالی ز یا ت خلك د ز یا رت دپاره ور غی په اخـتر و ا و څینی نورو متبرکو ورځو کی هلته میلی کیږی لس پنځلس کاله دمخه دکندهار زیات خلك په موټر و نو کی ور تلل اوپر زیا ر ت باندی یی زیات جم اوجوش وو دی پـه (۹۳۴) هـ دمحـرمی پـه میاشت کی مړدی.

دسند تاریخ په خپل (۱۴۷) مخ کی د سید محمد مشهور په سید شیر قلندر په خصوص کی داسی لیکی :ـ (ایشان فرزند میر سید حسین

زنجیر پا اند ودر صغرسن به سیرو سلوك وریا ضت شتا فته خـو د رابد رجات عالیه رسانیده اند خوارق عادات و کشف کر ا مات ایشان از ان متصاعد است که مهندس اندیشه از عهدهٔ استیفای آن تو اند بر آمدو ماچندی ازان ایراد میکنیم.

مخفی نماندکه نام ایشان سید محمد است و ایشان را سید شیر ازان جهت میگو یند که هیئت اصلی خودرا تغیر داده به هیکل شیر نموده بودند و آنچنان بود که چون در اوایل حال که سید محمد به خوا رق عادات وعلو مقامات مشهور شدند و مردم قندهار و بلوکات هزاره مر ید ومعتقد گشتند نذ رو هدا یای می آوردند سید قشغه نام شخصی بـه میرذو النون سخنان ناملایم خاطر نشان نمو دند میرذو النون را بران آورد که بطلب میر کس فرستا دندمیرسیدمحمد روز جمعه درمسجد جامع ازموضوع اشکلچه آمده بمیرذالنون ملاقات کردند وچون میرذالنون ازمجلس برخاست گفت این سید را نگاه دارید میر سیدمحمد راموکلان درخانه جای داده جمعی پاسبانی میکردند لیکن چون میرذ والنون بمنزل رفت از آنجا بی ادبی که از او نسبت به میر واقع شده بود نادم و پشیمان شده چندطبق طعام بدست مردم معتمد نزد میرسید شیرفر ستاد چون ایشان بدان خانه آ مـده هیچ کس را آنجا ند یدند الی شیر عظیمی که بروی نمد میلعطد و آنچه معا ینه کردند به میر ذا لنون رسا نید ند گفت که اینها تر سیده اندو نفر دیگر از مقربان خودرا فرمود که بر ونـد ایشان همان حالت را دیدند پس میر ذوالنون بافرز ندان واطفال برادران خانه رسیده بعین الیقین مشاهده کر دند میر ذو النون به تقصیر خو د قایل شد ه و عفو خوا ستند میرسید شیر بصو رت اصلی باز آمد و میرذوالنون دست وپای او را بوسید.)

د ده کر امتو نه بیخی دیر د ی او دعا شو ر ی په ورځ په ۹۳۳ کی و فا ت سو ی د ی .

دمشهور ومرید انو څخه یی یودسفیروان خواجه شهاب الدین دی .

دغه شعر ونه دکندهار دسپیروان دغره په کتیبه کی چه دارغنداو پر غاړه دی سید معصوم دخپل جد دپا ره کینلید ی .

تاریخ سند ۱۳۷ مخ

Marfat.com

در ین ار آمگاه بی ره و ر و	اگرمر د ی منه د ل یکسرمو
ازین منزل که یاران در رحیل اند	ترا آن جمله در رفتن وکیلند
ترا گر آسمان منزل نشین است	هم آخر جای تو زیر زمین است
بیا (نامی) بکار خود بگیرئیم	ز مانی برمزار خود بگیرئیم

د تاریخ افغانستان در عصر کورگانیان هند په (۱۹۶) مخ کی داسی را غلی دی :-

(دیگر از عمرانات دورهٔ مغول یك مسجد واطاق مختصری است نزدیك مرقد - سیدشیر قلندر سبزواری بر کوه سکلیچه سپیر وان ده کروهی مغرب قندهار این کوه بر کنار دریای ارغنداب واقع ودر آنجا مرقد سید محمد المشهور به سیدشیر قلندر ولد سید میر انصاری است که بانار غونی قند هار معاصر بود در زمینداور ساروان کلای دیگر صفحات قند هار سکونت داشت و در محرم سال (۹۳۳) هـ وفات یافت.)

(بابا هوتك)

بابا هوتك دلوی کند هار یو متعبد او پر هیز گار شیخ ؤ او زیات کـرامتونه یی د خلکو په خولو کی وو دی دبا رو ز وی او دتولر لمسی ؤ محیطی شرایط او دتفکر طرز داسی وو چه په هغه وخت کی به د پښتنو ولسی مشرد پوهی او هو ښیاری څخه علاوه متدین او متعبد هـم ؤ نوځکه بابا هوتك دغه دواړه صفتونه در لو دل بابا هوتك په اتغر کی په (٦٦١)، هـ زیږ یدلی د (۷۹) کا لو په عمر په (۷۴۰) مـړ دی .

پر بابا هوتك قام او وطن خورا گران و وهغه وخت چه مغولو پرا تغر، او لان او کلات حملی کولی بابا هوتك په قام مین د وطن دسا تنی او دغلیم دشړلود پاره داسی نار ه و کړه :-

پرسورغربل راته نن اوردی	وگړیه جو ړ راته پیغوردی
پر کلی کوربا ندی مغول راغی	هم په غزنی هم په کابل راغی
غښتلیو ننگ کړی دامو و اردی	مغل ر ا غلی په تلو ا ر د ی
په پښتو نخوا کی یی نا تار دی	پر کلی کور باندی مغل راغی

تاریخ افغانستان در عصر کورگانیان هند ۱۹۶

Marfat.com

آ د مرغی غښتلیو را سی پرننگ ولاړ د پښتونخواسی
توری تیری غشی ترملاسی پرکلی کور باندی مغل راغی
پښتنو هلی پر غره جنگ دی سورغرپه وینو ددوی رنگ دی
مهال د توری دی د ننگ دی پر کلی کور باندی مغل راغی
زلمو په غشیو کړی وارونه د تیر و تور و گذارونه
وروړاندی کړی خپل تترونه پر کلی کور باندی مغل راغی
زما د زلمو وینی بهیږی مځکه اوغرونه پری سره کیږی
میرځی زغلی او ترهیږی پر کلی کور باندی مغل راغی

شیخ ملکیار

د بابا هوتك مشرزوی دی چه په (۲۵) کلن سن قومی مشر تابه ته رسیدلی دی یوزاهد او خدای دوست سړی وو دده دکرامتو څخه یودا دی کله چه په (۷۴۹) کی ترنك ډك راغلی وو دزیانو رسولو علاوه یی لاره هم بنده کړی وه دشیخ ملکیار دمناجات له اثره ترنك خپلی مجراته واو ښت اوهم ئی یو لرگی راوړی درود دیوی څنډی او بلی څنډی په غزو کی بند سواو دپل په څیر خلك پر تله راتله .

ملکیار ډیر غښتلی او دلاور پښتون وو په جنگ کی دلسو تنو تمام وو خپل کام یی په کرهڼه کاریز ونو کښلو او مالو نو سا تلو تر غیباوه دده دتوجه له کبله په سیوری کی زیات کاریز و نه وکښل سول اوزیاتی شاړی مځکی آبادی سوی

دملکیار هغه تصوفی مناجات چه دتر تك رود په آرام سوی او لار یی ور کړی ده دادی :-

ترنك بهیږی ترنك بهیږی غاړی تر غاړی
خپل لالی غواړی
که روده روده دترنك روده خاوند دوچ کا
زما خپله سوده

بقیه خزانه ۹ مخ ... د پښتو ادبیاتو تاریخ دوهم ټوك ۱۶۸ مخ

غنځنه یو سه سپینی سپو ږ میه و ر ته و و ایه
چه تر نکځ تا ل کړم ستا له خو لګیه
که خړو خړ و او بو سوان کړی بیل‌ملکیار دی
پا ته له یا ر د ی سوب‌ئی جانان کړی

شیخ میر شیرانی

دی دولایت او تصرف خاوند ؤ دلیږو او نژدو خلك تل ددعا د پاره ور ته راتله او په مراد رسیدل دی په کا سپفرکی اوسید د شیخ میر اولاده تراوسه په خپل ټبر کی داحترام وړ ده .

شیخ محمد صالح رحمت الله علیه

دی یوعابد او پرهیز گاره شیخ ؤ او د کلات په جلدك کی چه تراوسه د ا لـکوزو مسکن دی د خلکو دهدایت دپا ره په ار شاد او تبلیغ بو خت و و.

وائی چه د کند هار حاکم شاه بیګ خان شیخ محمد صا لح ته و لیکله چه خلکو ته دسمی لاری ښودلو او تد ریس کو لو د پاره کا بل ته و لاړ سه ده په غواب کی ور ته و لیکله چه زه دعزت طمع نه لر مه او په دنیا پسی نه ځمه زه عزت لرمه چه دنیا ما ته راسی نه داچه زه په دنیا پسی ولاړ سمه که زما عزت غواړی ما پر ږ ده او ما په دنیا پسی مه مسافره وه هغه وخځ چه دغه لیك شاه بیګ خا ن ته ور سیدی هغه وویله زما مقصد ستا عزت دی نه بی عزتی .

ملا ا لله یا ر ا لکو ز ی په (تحفت الصا لـح) کـی لـیـکـلی د ی چه محمد صا لح په کا م الکوزی ؤ

او په دغه کتاب کی ئی دخپل شیخ احوال او اقوال لیکلی دی :-
په دغه لړ کی هغه د شیخ محمد صا لح دغه غزله چه شاه بیګ خان ته ئی لیکلی ده ذکر کو ی : -

د لیلی د مینی فیض هـر سـبـا وړم
بیهو ده منت به و لـسی د نو ر چا وړ م
چه آشنای د شپی ناڅا په په‌لاس کښیوت
روښان ز ړه په کو ګل پټ‌لمر په‌سماوړم

مخزن افغانی ۱٤ مخ ... بقه خزانه ۱۱ مخ .
د پښتو ادبیاتو تاریخ دوهم ټوك ۱٦۷ مخ

Marfat.com

په د نیا کی تجا ر ت څوك د د نیا کړ ی
زه د زړه په با زار بار دعشق سودا وړ م
د لیلی لید ل د ی ر ب په بها نه نه کړ ی
خز ا نی که د د ی کل جها ن په شا وړم
که‌پر تخت می‌د سلیمان سپور کړ ی‌سر یه
عا قبت خا و روته ښه عمل پیشوا و ړ م
بیله عشقه خو شحا لی پر ما حر ا مه
زه(صالح) که‌په‌خوله‌خوښ‌په‌زړه‌ژړاوړم

داسې ښکاری‌چه شیخ صا لح تر(۱۰۰۰) ه د مخه زیږ ید لی‌و و
دشیخ د علمی، فضیلت او تقوای‌آز نګه نه یوازی په کندهار بلکه
په تموری هند او صفوی ایران په در بارو نو کی پر ته وه.

شیخ بستان بړیځ

دشیخ بستان پلار محمد اکرم رحمت‌الله علیه هم دخدای ولی
وو چه دښورا و که راغلی او دهلمند په غاړو کی دخدای په یاد
اوسیدی.

شیخ بستان دخپل پلار څخه فیض اخیستی دی او په ځوانی کی
هندوستان ته تللی دی او هلته ئی دقد رت اثار لید لی دی هغه
وخت‌چه بیرته وطن ته راغی یو کتاب یی دبستان‌الا ولیاء په‌نامه
ولیکی چه په هغه کی دزیاتو پښتنو ولیا ووا و پیر انو حا لـونه او
کرامتونه راوړل سوی‌دی‌دغه دشیخ بستان یو مناجات دی :ـ

او ښکی می څاڅی په ګریوان یووار نظر که پر ما
ر ا سه ګذر که‌پر د
دمینی اوردی زما زړګی وریت په انګار کی نا
ښې تا رو نار کی‌نا

Marfat.com

خود به و یلیزم چه می زړه پرتامفتون کی نا
ځان می ز بو ن کـی نا
اوښکی می‌څاڅی پر گر یوان یووار نظر که پرما
را سه گذ ر که پر ما
له د ر د ه سوزم سل نار ی اوغلبلی‌و همه
گرزی سوری وهمه
یوآن می چیری نه آ رام نه ڼیکا و نه و ینم
نه را حت کړ نه و ینم
اوښکی‌می‌څاڅی‌په‌گریوان یووارنظر که پر ما
را سه گذ ر که پر ما
د خوږ وزړ وله حاله ته یی ای باداره آگاه
یی د بی وز لو همر اه
دخپل‌عزت په روی بستان ته کړه‌دمهربنندل
کړی له گناهه گوا ښل
اوښکی‌می‌څاڅی پرگریوان یووارنظر که‌پرما
ر ا سه گذر که پر ما

نعمت‌الله هروی چه دده معاصر او مرید دی دده په خصو ص کی وایی :-(شیخ بستان شخص پر دردی بود بسیار میگریست‌واکثر اوقات اشعار پشتو بصورت حزین ودرد ناك که سنگ را به گریه آوردی‌خواندد ریك‌سفردریایی نعمت‌الله باوی‌همراه‌بود چون‌سفر بحریه به‌احمد اباد وگجرات‌رسید بتاریخ ۱۱ر بیع‌الثانی‌روز جمعه ۱۰۰۲ ه از جهان رفت تجهیز و تـدفین وی از طـر ف همو طنش نعمت‌الله هروی بجاشد مخزن افغا نـی دپښتنو او لیا و دذکر په سلسله کی په (۱۶) مخ کی دشیخ په خصوص کـی داسی وا یـی :- (پانزده‌سپاره هر روز ختم میکرد واخر شب‌وضو تازه ساخته‌بحق مشغول میشد محرر این تاریخ شب و روز در سفر دریا رفیق بود

Marfat.com

شبی در دریای شور طوفان شروع شد چنانچه خلایق کشتی نشین دست از جان شستند وهر کس بدعائی تضرع وزاری بدرگاه حق مشغول شد من طلب مدد کردم گفتند خاطرجمع دارید که دغدغه نیست بمجرد این سخن طوفان فرو نشست وبادمرادوزیدن گرفت جهاز معاودت نموده به احمد اباد گجرات رسید چون نعش ایشانرا در قبر ماندند آواز خواندن قرآن بگوش من میرسید دیدم که لب های ایشان در حرکت بود درین واقعه اکثر یاران حاضر بودند روزی بمن فرمودند عمر من باخر رسیده و بیماری اسهال عارض شد به تجهیز و تکفین من خواهی پرداخت باالرأس والعین قبول کردم بتاریخ ۱۱ شهر ربیع الثانی روز جمعه سنه (۱۰۰۲) بعد از نمازظهر بمحبوب اصلی واصل شد.)

شیخ تیمن

دپټی خزانی د (٦١) مخ په حواله شیخ تیمن (رح) زاهد عابد او ولی سړی تیر سوی دی دشیخ کاکړ علیه الرحمه زوی دی چه دږوب څخه دغور بری خواته تللی دی او خلك یی اوس اولاد په کاکړ وکی نه شمیری شیخ تیمن دعلاؤالدین حسین سام په زمانه کی مړدی دده اولاده اوس په غور کی سته او په تیمنی قبیله اړه لری دغه یی یوه ویرنه ده:-

گهیځ رڼادلمرخپره سوه زماپر کوردویرناره سوه
دبیلتون ورځ توره تیاره سوه زغ سوناڅاپه چه بیلتون راغی
زړه می له دی ویرنی شین دی په ژړاژاړم څه ناورین دی
زرغون له اوښو می شادین دی په نول نولیږم چه تاخون دی
نه به بیایم نه به بیا راسی نه به تیاره شپه زمار ڼاسی
نه به شهی راته پخلاسی بیلیږی پیریی اوس دیوان راغی
دڅښتن پاردی هیرمی نه کړی آغلیه مخ چه په یانه کړی
اوربل دی پریښووی واته کړی پرمادبل اور کړوون راغی

پټه خزانه (٦١) مخ
د پښتو ادبیاتو تاریخ دوهم ټوك ۱۲۸ مخ

Marfat.com

شیخ‌متی «کلات بابا»

شیخ متی د شیخ عباس، عباس د عمر، عمر د خلیل، خلیل د غوریا، غوریا دکند، کند د خربنبون زوی دی چه د سپ بن قدس الله سره د اولادی څخه دی.

شیخ متی لوی پیر خدای دوسته او پرهیزګار سړی و و ټول به دخدای په یاد او مخلوق ته په خیر رسولو مصروف وو.

دی په (۶۲۳) هـ کی زیږیدلی دی او د (۵۶) کلو په عمر د ترنک پر غاړه وفات سوی دی. او پر هغه لوړه غونډی ښخ دی چه کلات بالا سی.

وایی چه دغی غونډی هیڅ او به نه درلودی اولاد او عقیدت مندان به چه ورتلل داو بود نیستی څخه پیر په عذاب وه څنو به د ترنک څخه په دوبی هغی غونډی ته او به خیژ ولی.

یوه ورځ دده مشر زوی شیخ محمدزهر دده په زیارت کی دنغه پیر تږی وو که یی کتل دمتی بابا دقبر سره او به نژدی راوغور ځیدلی او بهانده چینه پیدا سوه چه تر اوسه بهیږی.

شیخ متی په غنډان کی (دخدای په مینه) په نامه یو کتاب لیکلی وو:-

هغه وخت چه شیخ وفات سونو دده اراد تمندانو هغه کتاب دده پر مزار کښیښود چه د کلات دغونډی پر سر واقع دی کوم خلك به چه د ده زیارت له ورتله نو له هغه کتا به به ئی د شیخ اشعار لو ستل هغه وخت چه مغول راغلل نو ئی دا کتاب واخست او اوس ورک دی دا مشهوره کورنی دخربنبون ترمرګ وروسته دکندهار په ارغسان، او بیا په پښین کی سره خپره سوه، شیخ متی دوه نور وړونه هم درلودل چه حسن او امران نومیدل دامسر ان مزار تر اوسه دکوږک پرغره دی چه هغه غر د ده په نامه د (خواجه امران غر) هم بلل کیږی او یوه خورئی «بی بی خالا» نومیده چه قبرئی تراوسه هم په پښین کی مشهور دی او په کلات کی د ترنک پرغاړه د (خالا کلی) هم ددی په نامه تر اوسه با له سی چه دا به په ژوند هلته اوسیده.

د شیخ متی مزار تر اوسه هم دکندهار شمال ختیز خوا ته تقریباً (۵۰) میله لیری پر یوه غونډی واقع دی چه کلات یی بولی اودی په کلات بابا مشهور دی ده خپل ژوند هم د ترنک پر غاړو او دغونډیان په غړه او دکلات په حدودو کی تیر کړی دی.

د پښتو ادبیاتو تاریخ دوهم ټوک ۱۶۳

Marfat.com

دشیخ متی یو مناجات:ـ

پرلویو غروهم په د ښتو کی په لوی سهار په نیمو شپو کی
په غاړه زغا وپه شپیلکو کی یا د و یر ژ لو په شپیلو کی
ټول ستادیادناری سو ری دی دا ستا دمینی نند ار ی دی
جندی زرغون که په بیدیا دی دبر بن خو اته په خندا دی
ترنګ چه خړدی په ژړا دی دا ټول اغیز دمینی ستا د ی

ټوله ښکل دی ستا د لا سه ای د پا سوا لود پا سه پاسه
که لمرړو ښانه مخ یی سپین دی یادی سپوږمیه تندی ورین دی
که غر دی ښکلی پرتیمن دی لکه هنداره، مخ دی سپین دی
ستا د ښکلا د ا پلو شه د ه د ائی یوسپکه نند ار ه د ه

دلته لوی غرونه ز ر غونیږ ی دژوند وزمی پکښی چلیږ ی
بوراوی شا و خوا کړ یږ ی سترګی لیدوته یی هیښیږ ی
لو یه خا و نده ټو له ته یی تل د نړ ی په ښکلید ه ئی
خاونده ښکلی ستا جما ل د ی ښکاره یی لورپه لور کمال دی

که ورځ که شپه که پیړی کال دی ستادقدرت کمکی مثال د ی
ستا دلو ړ و نو یوه ر نا د ه دلته چه جو ړ ه تما شا د ه
زړه می داستادمینی کوردی سوی دعشق په سوځنداور دی
رپ یی وتاته ستاپه لور دی بیله دی هیڅ دی ورځ یی پاوردی
ستاد جمال په لید و ښاد دی که نوی د غه نور بر با د دی

Marfat.com

په غرو کی ستادعشق شپیلکی دی
دد ی نړ ی په عشق سمی د ی
که غټ که و وړ که پټه نری دی
ستاد جمال ځر ی هر شی د ی
چه پر دنیامی سترگی پری سو ی
ستاد جما ل په نند ار ه سو ی
نه هسک نه مځکه و ه تو ر تم ؤ
تیاره خـو ره وه ټـول عـدم ؤ
نه دا ا بلیس نه یی آ د م ؤ
ستادجما ل سو چه پر تم ؤ
چه سو ښکاره ښکلی دنیا سو ه
دپټ پر لـو ری یی رڼـا سو ه
زه چه څر گند پر دی دنیاسوم
د ښـکلی ږمـخ پر تما شا سو م
ستاپر جمال با ندی شید ا سو م
له خپلی ستی ر ا جلا سو م
په ژړا ژارم چه بیلتو ن د ی
یمه پر د یس بل می تو ن د ی
وگـړ و و لی متی ژ ا ړ ی
سوری ئی اوری غاړی غـا ړ ی
څه غواړی څه وایی څه بـاړی
خپل تون او کو رو کلی غوا ړ ی
چو نی چه بیل سی نیمه خوا سی
تـل یـی دبـن په لو ر ژ ړ ا سی

Marfat.com

دشیخ متی خلیل په خصوص کی دمخزن افغانی په (۲۱) مـخ کی داسی راغلی دی:ـ «صاحب عبادت وریاضت بود ایشا نر اسر حلقه دوازده خانواده سړه بن میگویند وا فغانان بسیا ر ا ر ادت می آورد ومرید میشدند چنانچه غلغله کرامت ایشان در عالم منتشر شد بنا بران شیخ حسن کهتر کاسی بجهت امتحان کرامات بملازمت شیخ متی خلیل رسید.

واز روی جلالیت از شیخ متی پرسید کـه خـود ر ا سر حلقهٔ دوازده خانواده سړه بن میگویند گفت آری چون بر کنا ر آ ب نشسته بودند شیخ حسن گفت دریا هم آب دارد اینهم آب است که بر کنار او نشته ایم درین آب غطه بزنید ومروارید برآوریدشیخ متی فرمود که ای حسن دراز دریا غواص بدر می آ ر د اما مرد باید که درزیرزمین غوطه زده در بدر آرد شیخ حسن کاسی گفت بسم الله شیخ متی خلیل حسن نام پسر خورد خود را گفت بباد برو درته زمین از خزانه الله تعالی بهردو دست پرکرده در بیارحسن پسر شیخ متی جائیکه استاده بود زمین ترقـید وهما نجا در زیر زمین فرور رفت وهر دومشت پردر برآ مد و د ر پیش شیـخ حسن کاسی انداخت شیخ نیز خواست که در زمین فرورود ودر بدرآرد تا زانو در زمین رفته بود که شیخ متی دست برزمین ز د و گفت مگذار مرحسن کاسی راکه فرورو د وشیخ حسن زانوی خود را بد شواری اززمین برآورد وپای شیخ متی خلیل بگر فت و گفت که بزرگی تراقبول دارم.»

حضرت کابل شاه صاحب

دی داورنگ زیب دسلطنت په اواخروکی دد هلی څخه کا بل ته تللی د ی او بیا دهغه ځایه څخه کندهار ته راغلی دی ددې په لوړی او صاحب حالی دکندهار ټول خلك خبر سو ل او ز یا ته عقیده یی ورته پیدا سوه دی تل آزاد ګړیدی مذهبی او سیاسی مکلفیتونه یی په نظر کی نه نیول ځکه دکند هار ملا یا نو د د ه دوژلو قصدو کړ اوهرڅه چې به یی وکړه په ګیر به نه و ر تلی ا و ډول ډول کرامتونه به ئی ورښکاره کول کابل شاه صاحب دمیرویس زیکه داقتدار رسید لو په زمانه کی وفات سوی دی دده په خصوص کی سید محسن آغا کندهاری داسی وایی:ـ

قلمی مخزن افغانی ۲۱ مخ

Marfat.com

چه مجذ و ب دپا كالله دی
هغه شخص کا بل شاه دی
پـه ظا هر ملا متی و و
پـه باطن کی ډیرجلی وو
ملا یا نو ا تفا ق کړ
دسید طا قت بی طاق کړ
د ی د شر ع و و و تلی
په ظا هر ه کی نتلی
ملا یا ن ر ا غله جا نا نه
د حضر ت تر خا نما نه
څو ك د باند ی څوك درون سوه
پرسیدباندی شبخو ن سو ه
شیخ څلور ۴۰ کو ر ه یا ر ه
پاره سوی و و هو ښیا ر ه
علما حیر ا ن سو ه و ر و ر ه
له دې حاله څخه گـو ر ه
خپل ا و طا نو ته ر هی سو ه
له دی کاره بیز ار ی سوه
چـه د و ی و و تل د لبر ه
له کو لمی څخه یکسر ه
بیاحضر ت پرخپل ځای ناست ؤ
تن کی جوړ نه کم او کاست وو
د د ه ا صل د کا بل و و
هم سید ؤ هم ا صیل ؤ
په د هلی کی سکو نت ؤ
پا کیز ه بی نـحو ست ؤ

Marfat.com

چه ز ما ن دعالم گیر شه — له عا لمه ډ یر د لگیر شه
په دی ملک کی ا قا مت کړ — ټول وطن یی په همت کړ
څو یی نقل له جها ن کړ — لهمخلوق یی ځان نها ن کړ
ز ر سل څو کا له ز ما یا ر ه — د هجر ت و تلی شما ر ه
چه یی نقل د جها ن کړ — او مسکن یی په جنان کړ (۱)

دکندهار داکثرو صاحب حال خلکو په عقیده د ی د ملا متیه ؤ څخه ؤ ابن عربی ددغی طایفی په خصوص کی داسی وایی «دخلکو څخه ددوی دپټیدلو حکمت دادی که ددوی متانت خلکو ته ښکاره سی ددوی احترام به خلك لکه دخدا یانو داسی کوی دا خلك څوك نه سی معلومولای مگر اهل الله ددغی طا یفی مشهو ر کسا ن ابو حفص نیشاپوری، حمدون قصار، ابوعثمان حیری، اونور دی ددغو ملامتیانو څخه یودا ورنگ زیب په وخت کی چه سرنو میده او لوڅ گرزید د عبدالقوی قاضی په حکم اعدام سوده بـه و یل (څه وکړ و چه شیطان قوی د ی) دغه بیت دده د حال موافق د ی

بجرم عشق توام میکشدوغوغائیست
تو نیز بر لب با م آ که خوش تماشائیست.

شیخ اسمعیل سړ بنی

دی تل په عبادت اوشاقه ریاضت مشغوله وو دطریقت اوحقیقت کاشف اسرار وو دروه په ولایت کی دوخت مقتداوو کله چه د سیر او سیاحت څخه بیرته راوگرزید او وطن ته راغی دخو ا جه پـه برخه کی یی هستوگنه غوره کړه دلیر واونژدو ځا یو نو څخه بـه خلك دده څخه دفیض او برکت اخیستلو دپاره ورتلل اود حاجت دروا کیدلو غوښتنه به یی ځنی کول په دغه وخت کی په روه کی شیخ احمد دشیخ موسی زوی په ارشاد او تلقین مشهور و و هغه وخت چه دشیخ اسمعیل سړبن په راتلو خبرسو په ډیر شوق اومینه دده خدمت ته ورسید او دو مری سره گر ا ن او خو ا ږ ه سو ل

(۱) مزارات سید محسن آغا کندهاری
دمخزن افغانی ٦ مخ

چه بیا هیڅ نه سره بیلیدل حضرت مخدوم العالم بهاؤا لدین دوی چپنی دوی مسئلی دوی دواړو ته ولیږ لی دا یی چه د د و ی دلنگر دتو دید لود پا ر ه هره ورځ پنځوس پسو نه حلا لید ل او او مصر فیدل بیا به ددغو پسونو پښی او کلی بیر ته را ټو لید لی او ژو ندی کیدل به ځړ ته به بیول کیدل دغـه طریقـه د د و ی تر حیا ته لیدله کیدله دمخزن افغا نی په شپږ م مخ کی دده په خصوص کی داسی لیکلی سوی دی «از شیخ احمد بن مو سی رو ایت است که حضرت حوا جه خضر علیه سلام میفر مود که جمیع اولیاء عصر آرزوی ملاقات من دار ند ومن همواره تمنای صحبت شیخ اسمعیل سړ بنی د ار م ومیسر نیست زیرا که هیچوقت از حضور حق تعالی جدا نیست ومقبره شریف این هرد وبزرك بالای کوه سلیمان است وگنبد عالی بالای قبر ایشان بناء نموده وآنجا را مقام وازه خوا میگویند در هو ای تابستان گر وه و قبائل افغانان وهراقوام از متو طنا ن آن د یار گرد وپیش آن گنبد جامیگیر ند وهرسال بارواح ا ین دو بز رك گوسفندان ذبح وخیرات میشو ند.

سلیمان ماکوداسی لیکی :ـ «نقل کاوه شی چه شیخ ملکیار ستانه به تل تله دشیخ اسمعیل ستر ستانه پاڅ کی و یل ا و بز غ بـه یی کا و ه :ـ

تښته و کړ ه له ا بلیسه	چه ابلیس لعین ښکا ره سی
هلته و ر که پلو شه سی	تول نړ ی تو ر ه تیا ر ه سی
سړ ی و ر ا ن سی له ابلیسه	غو خ دپسس په کنا ر ه سی
که هر چا ا بلیس خر خ کړ	نو بی هغه نند ا ر ه سی
که سړ ی ا بلیس ته پر سی	نو پر کو رد و یر نار ه سی

دتوری غاړی زیارت

وایی چه دا کبر مغولی ددوری دلودیانو یو مرشدوو شپه اوورځ دخدای په عبادت اوریاضت اخته ؤ په تیره بیا پر کو چنیانو او بی وزلو ډیر مهربان وو اوس دده زیارت ته هغه کوچنیان ور وستل کیږی چه د توری غاړی په ناروغی اخته وی دده زیارت د کندهار دزاړه بنار شمالی خوا ته دی.

Marfat.com

شیخ دنوسوریانی خویشکی

دځوانی په ابتداء کی دخدای مینه او جذبه ورته پیدا سو له دخپل وطن څخه یی درسنده پیر په پلټلو سفر وکړاود خواجه مودود چشتی قدس سره درگاه ته راغی اودیرش کاله یی دهغه دتاو خانی له پاره بوټی راوړل هغه وخت چه دحضرت خواجه دو صال وخت ور سیدی خواجه وفرمایل پرهرچا چه زمادغه چوخه برابر یږی وادی غوندی زامنواو مریدانو چه یی چوخه اغوستله یالویه او یاکوچنی باندی کیدل بیا حضرت خواجه وفرمایل چه هغه افغان سوریانی لرکی راوړونکی راوغواړی چه زماد تاوخانی دپاره ئی دا دیرش کاله کیږی بوټی راوړی دی دوی هغه راوستاو چوخه ئی په واغوستله بالکل باندی سمه وه لکه خیاط چه ده ته جوړه کړی وه بیایی دی دخپل فیض او هدایت څخه مستفید کړ او رخصت یی کړ او بیرته وطن ته ولاړ (دمخزن افغانی په ۱۵مخ کی دده دکرامت په خصوص کی داسی لیکلی سوی دی:ـ(۱)

(روزی درمجمع درویشان صاحب حال شیخ دنو هم حاضر بود افغانان گفتند ـ دنو هم خود را درویش میگوید اگر امروزی جانور پرندهٔ بیاید وبرکتف او بنشیند یقین ماگردد که دنو درویش است بعداز زمانی کبوتری صحرایی آمده بردوش او نشست هرکس را نسبت اعتقاد براحوال شیخ دنو زیاده گشت واز شیخ دنو یك پسر بوجود آمد آنرا شیخ جون نام نهاد او لاداو بر متکای هدایت اجلاس دارند ایشا نرا جونزئی میگویند.)

بابا ولی علیه الرحمه

دی دکندهار مشهور پیر او بزرگوار شخصیت دی چه لویان او واړه په زیات احترام ورته قایل دی زیارت یی دکندهار شمال لو یدیزخوا ته په شپږ کیلو متری کی واقع دی او دکال په ټولو میاشتو نو په تیره بیا به پسرلی کی زیات خلك ورځی په پنجشنبی، چارشنبی او جمعی په ورځو هلته لویه میله جوړیږی دده اصلی نوم بابا حسن ابدال دی دبزرگواری خرق عادت دځکر کند ولو له کبله خلك بابا ولی ورته وایی په (۹۳۰)ه ق کی په کندهار کی وفات سوی دی

(۱) دمخزن افغانی ۱۵ مخ

Marfat.com

دده زیارت پخوانی دی داکبر مغولی پا چا په وخت کی یوه شنخته پردر وله سوی ده چه د هغی څخه معلومیږی چه با با صاحب دابر اهیم اد هم مرید دی .

په یو رو ایت با با ولـی رحمته الله علیه د تر نگز ود حـاجـی صا حـب د نیکه سره نو څخه د ی . دتر نگز ود حـا جی صا حـب ا صلی نو م فضل و ا حد د ی د پلا ر نـو م یـی فـضل احمد د ی چه دسید ا نو په کورنی گلې یږی ددوی لو ی نیکه حضر ت ضیخ المشایخ سید بهاألدین علیه الر حمه دی چه زیا رت یی د تر نگزو شمالی خواته په لکره کی دی اوپه (پیر بو دلی با با) مشهور دی دحضرت شیخ سید بهاء الدین د پلار نوم با با و لی کندها ری دی چه په کندهار کی رسنده پیر دی .

دراو لپندی مشهو ر بزرگ شاه عبداللطیف بری امام په پنځم پښت د حضـ ت شیخ سید بهاألدین لمسی دی .

نو هر کله چه حضرت بری لطیف امام په (۸۰۰) هـ کی تیر سوی دی نود دی څخه دحضرت شیخ بهاء الدین المعروف په پیر دلی با با علیه الرحمه زمانه معلو میږی چه ده د (۶۰۰ - ۶۵۰) زمانی پوری ژوند کاوه په (۶۰۰) هـ کی سلطان شها ب الدین غو ری ا لمعر و ف په معز الدین غوری چه دهند وستان دد ریمی کا میابی حملی څخه راغی نود ده په لښکر کی چه کوم دوولس زره پښتانه غاز یان وه هغه یی په روه ، سلیمان غره ، هشنغر ، اوبا جوړ کی آباد کړل په دی خلکو کی هغه کورنی چه په کام دمحمد زی (ما مو ن زی) قبیلی خلك وو په اصل کی دکند هار څخه راغلی دی اوپه هشنغر کی آباد سوی دی ددوی یوځو مشران کند ها رته و لاړل دبا با و لی کند هاری څخه یی پو ښتنه وکړه چه خپل زوی سید بهاء الد ین ددوی سره کړی چه دپښور دسیمی دهشنغر په علا قه کی د رو حانی پیشوا په ډول سره یوځای آبا دسی په دی اعتبار د پښو ر سیمی ته د حـضـر ت پـیـر بـو د لـی عـلـیـه ا لـر حـمـه دور تلـو زمانه مـو ږ پـه (۶۵۰) هـ انـد ا ز ه کـو لـی سـو د کـنـد هـا ر ځـنـی متصو فین ا و محققین و ا یـی چـه د ی پـه ا صـل کـی

Marfat.com

دفراه دشین ولایو په نسب سیددی باباولی صاحب دسلطان حسین میرزا مرشداو پیر ؤ هغه وخت چه کشمیر یا غی سو دهغه ځای دآرا مولود پاره‌دسلطان‌سره کندهار ته را غی تر هند ه ور سره ملګری وودبیرته‌راګرزید لوپه وخت کی په کندهار کی باباولی صاحب ناروغه اومړسو وایی چه میاصاحب‌عبدالحکیم دده‌زیارت ته‌ډیر تللی او پوره اخلاص یی ور ته درلوددده‌دز یاتی پیژ ندنی دپاره(۱) دسید ه‌محمدمحسن آغادمزارات درسالی څو بیته‌دلته راوړل کیږی :ـ

نوم د د ه سید جسن ؤ په‌سوزوارکی‌ږی‌وطن‌وو
دشاهرخ‌پا چا مخدوم ؤ دآفتاب په دود معلوم وو
په تار یخ د نه صد یاره دهجرت‌تیرشوه‌هوښیاره
شاه‌ر خ‌شاه‌ویل زماپیره ز مانیت دی تر کشمیره
تا له ځا نه سره بیا یم ستا په دید سره‌ز ه‌پا یم
شیخ‌ویل چه ای امیر ه رب‌دی‌تانه‌کړی‌دلګیره
په‌هرځای‌چه‌ستاګذردی زما هغه‌خو ا ته‌سفردی
کندهار ته ر ا ر هی‌شه کل عالم په‌ده راضی‌شه
په جوپان کی راشی‌دله په منز لو منز لو پخپله
شاه‌رخ شاه‌په‌ده‌شادان‌ؤ په زر و یی خاد مان و و
له هرا ته را ر وا ن شه کند هار په ده تابا ن شه
پاچا وو یل‌نو بس د ی زماډغه قد رهوس د ی
هندوستان‌لیری‌وطن دی هغه‌خو اته زمارفتن دی
ته‌یی‌زورډغه‌دی‌ځای‌دی زیاتی‌مخه‌روی‌دخدای‌دی
څوشاه‌رخ له‌هند وستانه شورا ستون ترخرا سانه
دده‌روح ووپرو ازکړی و جنان ته ر سید لی

(۱) دمرقع مشاهیر ۱۳۱ مخ

Marfat.com

دسند تاریخ په دریم څپرکی ۱۳۳ مخ کی د بابا حسن ابدال ترعنوان لاندی داسی لیکی « ایشان از سادات صحیح النسب سبز وارند ودر مبداء حال که ایشان را ذوق دست داده سفر حجاز اختیار نمودند وبزیارت حرمین شریفین وارض مقدس مشرف شده چند سال در آن نواحی گذرا نیدند و در زمان سلطنت میرزا شاهرخ ولد ارشد حضرت صاحب قرانی از دیار روم وحجاز مراجعت نموده به سبز وار تشریف آوردند وشاه رخ میرزا نسبت ارادت و حسن عقیدت که به بابا حسن ابدال داشته در سفرهند بابا را تکلیف نموده باخود بردند ودر حین مراجعت در موضع لنگر قندهار رحل اقامت انداخته با مریدان ومعتقدان خود اظهار نمود که ازین زمین بوی محبتی بمشام من میرسد تاآخر عمر در آن منزل گذرانیده هما نجا آسوده اند خوارق ایشان بسیار است شمه

از احوال ایشان ورفتن در غار (شمشیر غار واقع ولسوالی پنجوایی قندهار) واز طلسم عبور نمودن وخشت طلابر آوردن است ودر پیش استانهٔ ایشان گنبدی است رفیع مخروطی شکل که از سنگهای تراشیکه، هر یك بوزن پنج من قندهار بوده باشد بی گچ واهك وگل ساخته اند میگویند که چله خانهٔ بابا حسن بوده است.»

بابا ولی صاحب یوه لوحه لری چه پر دواړو خواو و نوشته لری لومړی صفحه ئی دباندی ده او دوهمه صفحه یی دقبر خواته ده چه دلته دواړی راوړلی کیږی :- لومړی صفحه (هوالحی القایم القیوم سبحان الملك الحی الذی لایموت له الحکم وله الحمد وله الکبریاء والجبروت. بر لوح ضمیر زائران روضهٔ ادراك وخاطر خطیر عاکفان خط خاك ظاهر وپیدا و روشن هویدا خواهد بود که خلاصی از مضایق ایام ورستگاری از مزلت اقدام بزیارت ارباب قبور و واستعانت از اصحاب حضور منوط ومربوط است چنانچه کلام خجسته فرجام حضرت رسالت پناه علیه من الصلواة افضل ومن التحیات اکملها خبر ازین معنی میدهد (اذا تحیرتم فی الامور فاستعینوا من اهل القبور) کاشف این حکایت وشاهد این روایت است اسعاف حاجات و انجاح مهمات زائرین این مشهد مقدس و متکلفان این مرقد منور است اعنی مرقد سلطان الطریقه و برهان الحقیقه قطب فلك الهدایت مرکز دایرة ولایت

تاریخ سند ۱۳۳مخ ، دسیدمحسن آغا دمزادات افغانی دکتاب ۲۳ مخ

Marfat.com

مهبط انوار الهی مظهرا سرار نا متناهی قدوة الواصلین زبدة الکاشفین سر حلقه ارباب وجدوحال بابا حسن ابدال نور الله مرقده وعطر مشهده که در عالم طریقت کسوت وخرقه از حضرت سلطان الاولیاء وبرهان الاتقیا فی العالم سلطان ابراهیم ادهم دا شته اند وبه نیل سعادات ورفع درجات فایزوفایق ..ومجذوب سالك برده اند وخوارق عادات از خدمت ایشان بظهور می انجامید چنانچه در افواه والسنه جاری است وارباب ملك وملت واصحاب دین ودولت روی نیاز وابتهال بدین درگاه که کعبه آمال وامالی این دیار است آورد، مقصود می یابند

چون کعبهٔ قبله حاجات خلق گردیده نهند روی بدرگاهت از دیار بعید وحضرت خاقان مرحوم مغفور شاه رخ میرزا از روی اخلاص وارادت درین مقام ملاقات کرده آنچه از خدمت بابا شنیده بودند به رأی العین مشاهده آمد واین موضع که موسوم است به قریهٔ لنگر برسم ذکات وقف حضرت بابا فرموده از مالیه وکل تکالیف معاف ومسلم داشته اند ودر زمان حضرت سلطان مشارالیه بفحوای مصدوفهٔ (المؤمنین لا یموتون بل ینتقلون الی ..) از دار فنا به دار بقا رحلت فرمودند وچون زمان سلطنت مشغل بحضرت سلطان مرحوم مغفور ابوالغازی سلطان حسین بهادر گشت اهل بغی وعناد در بلاد .. برآورده گردن کشی آغاز کرده بود ندورعایا متضرر ومتفرق گشته از اوطان خود جدا میشدند هر چند که فرزندان کامگار ومردان نامدار می فرستادند این دیار قراری پیدا نمیکرد برین .. تقدیر حضرت امیر کبیر عالم گیر المؤید من السماء المظفر علی الاعداء افتخار الاعاظم الامیر المرحوم المغفور امیر شجاع الدوله والدین ذوالمنون بهادر برد الله مضجعه درین ولا ازولایت ماوراء النهر شان اتفاق افتاد ودر اهل شر و فساد دفع و.. عالی بنام مبارك حضرت مشار الیه شرف صدور یافت آنحضرت با برادران نامدار وفرزندان کامگار و چند [illegible] خاصان این حدود گشتند بعون عنایت الهی ویاری دولت نامتناهی بضرب تیغ ابدار این دیار را از شر مفسدان باغی پاك وصاف گردانید دران .. از کناره آب سند تا خط کابل واز بلخ تا ناحیت دار السلطنه هرات واز سرحد سیستان تا دامن .. در قبضه تصرف پادشاهانه در آورده لوای عدالت وشفقت درین اقلیم .. سلطان غازی سلطان

محمود بن سبکتگین نورالله مرقده ازصفحهٔ خاطر جهانیان واهل زمان محو هستی گردیده .

دد و همی صفحی ډبرلیك «و بحمدالله تعالی که این دولت ابد پیوند ولد ارجمند عالیحضرت مشارالیه وهوحضرت امیرروشن رأی مافی ضمیر عالیجاه ممالك پناه عدالت دستگاه سیرالفلك الارتقا مبارزالدوله والدین شاه شجاع خلدالله دولته الی یوم الدین اهل این دیار و بلاد .. بفراغ دل وحضورروزگارمیگذرانند واوقات بسر میبرند ظل خلیل مرحمت وعاطفت این حضرت الی یوم الفتاد برسرسکان ... عباد افاق گیر باد وهذا . . فاصلاح الاصناف . . . مشار الیه ... کافهٔ رعایا وبرایا ... ابنیه عالیه معروف ومعطوف است ارکان واعیان حضرت ... مساعی جمیله بظهور میرسانند در این ایام خجستی فرجام توفیق رفیق حال فرخنده حال حضرت کوکلتاش مشار الیه وهو جناب رفعت مآب امارت پناه شجاعت دستگاه امیر عاقل کامل عادل باذل امیر ناصرالدین فاضل اید دولته بر... لوح عرش فرسای . عالی توفیق یافت والحمد لله علی التوفیق . (۱)

لکاتبه -

میر فاضل یادگاری ماند در عالم زخیر
باد باقی دولت او تا جهان فانی است

چونکه در ماه ربیع الثانی شد اتمام او
سال تاریخش همین ماهی ربع الثانی است

دکندهارنامی کورنی

دغه دبابا حسن ابدال سبزواری کندهاری کورنی ده چه دد وی تیر نیکونه په کندهار کی او سیدل میر معصوم چه تخلص یی نامی دی دا کبر دعصر د حکمرانانو څخه دی چه ډیر کلونه یی په سند او کندهار کی حکمرانی کړی ده دی شاعر، مولف، طبیب، کتیبه نویس او فاضل سړی وو چه ډبری توږونکی او هنرمندان به تل ورسره وه او هرځای به یی په غرونو او نوروځایونو کی کتیبی او شعرونه لیکل د ده کتیبی دهند څخه ترسکر ، کندهار فراه او ایران پوری ډیری لیدلی کیږی هغه وخت چه دی په (۱۰۱۲) ه

(۱) دخالی ځایونو لیك خراب شوی دی

کـی د د هلی ددر بار څخه دشاه عباس صفوی دربارته د سفیر په حیث تللی وپیری کتیبی یی پرلاری لیکلی دی دغه ئی یوشعر دی : ـ

خدا وند ادلی ده شعله ا فر وز درو جا نی ز بر ق در سو ز
بدل ده شعله آتش گد ا ز م بریزان از مژه اشک نیا زم
چنان ده در درون سینه سوزم که دروی خرمن هستی بسوزم
چنان زان آتشم دل زنده گردان که ازغیرت بسوزد آ ب حیوان
دلی ده سربسر شا یسته درد درونم چون جراحت خسته درد
دلی کاو زخم از هم ند اند متاع خو شدلی از غم ند اند

تاریخ سند المعروف بتا ریخ معصو می چه څپله سید معصو م لیکلی دی د دغه کتاب په مقدمه کی دده پیژ ندنه داسی ده :ـ

(اما بعد راقم این صحیفه محمد معصوم المتخلص بـه نـامی بن سید... صفا ئی الحسینی الترمزی اصلاوالبکری مسکناو مدفناوالمنتسب الی سید شیر قلند ر بن حسن ابدا ل ا لـبز واری م لدا والقندهاری موطناو مرقدا) دده د تولد په خصوص کی وایی: ـ

شدطلوع آن شمس درخانه صفائی ازخدا
از بروج نیک درساعت سعید آن شد عیان
بود آن تاریخ هفتم لیلی دوشنبه ازصیام
سال نهصدچهل بود ازوی زواید چا ردا ن

آبا واجداد اوسا دات تر مذ بو دند واز دو سـه پشت سکو نـت قندهار اختیار کردند باشرکت بعضی ساد ات دیگر تو لیت مقبرهٔ باباشیر قلندر یکی از اولیاء الله تعالی وقت بوده داشتند : ـ
همداشانی کله چه دی دپلار سره دایران دربارته تللی پر لاری بی دفراه په سیمه کی دنیوراب په غره کی په (۱۰۱۲) هـ کتیبه و کینله .

شاه آغا

شاه آغا یوستر بزگو ار متقی او رسنده پیردی چه په خا کر یز کی یی زیارت دی خاکریز دکندهار دولایت یو ه و لسو ا لـی ده چه دکندهار دشما ل لو یدیز په (۱۷۵) کیلومتری کی واقع ده څپله خاکریز یوه دره ده چه دشاه مقصود دغر ونو او دجنو بی لړ ی د غر ونو په منځ کی شمال لویدیز خواته غز یدلی ده چه په جنو بی

د تاریخ سند مقد مه .

پای کی یی دمیوند دره مایله پرته ده ددی ولسو الی یوه بر خه دشاه مقصود په نامه یادیږی او هلته دشاه مقصود (مسعود) په نوم زیارت سته دکند هار او شا و خواخلك ده ته ټول په رو حانیت او بزرګو اری عقیده لری . دامام ربانی علیه الرحمه په سیرت کی راغلی دی چه شیخ مسعود دحضرت مجدد علیه الرحمه ور ور یو و خت د سو د ا ګر ی په غر ض د خر ا سا ن ا و کند هـا ر خوا ته روان سو د ده و ر ا ر ه خو ا جه محمد صا د ق « ر ح » دحضرت مجدد زوی دخپل نیکه خواجه عبدالاحد قدس سره قبر ته مراقبه سو دمراقبی څخه چه خلاص سووی ویل نیکه وایی ددی سفر څخه منع سه خو هغه دده دکوچنیوالی او وړ و کتو ب له کبله داخبره ونه منله ځکه یی ګفته رشتیا سوه اوشیخ مسعود په همدغه سفر کی سخت ناروغ سو اووفات سو او دلته بښخ سو ځنی خلك وایی چه دی همغه شاه مسعود دی خودغه نظر یه زیاته ضعیفه ده او دشاه مسعود زیارت دحضرت مجدد صاحب دزو کړی دمخه موجود وو.

دکندهار خلك په دوبی کی هلته دز یارت دپا ره و ر ځی او میله هم کوی خصوصا په اختروکی هلته ښه میله وی ددغه ځا ی هوا لږ ه ښه او په زړه پوری ده په ژمی کی واوره پکښی اوری غروته یی دومره لوړ او په واور وپټ دی چه حتی د کند ها ر د بهار څخه هم معلومیږی ددغه ځای واوره کله چه په کندهار کی هوا توده سی کندهار ته راوړله کیږی.

دشاه اغا پرزیارت دلمر ختو او لمر لوید ود مخه لږ یر جم ا و جوش وی ملنګان نغاری باندی وهی دده د کر ا متو څخه خلك لږ ی خبری کوی یویی دادی چه څوك هلته غلانه شی کو لا ی او رسوا کیږی. سید محسن آغا په خپل قلمی دیوان کی دشا ه آغا په خصوص کی وایی :-

دی اولاد دپاك نبی و و چه خپل جد ځنی راضی وو
بل ارلاد د مرتضی و و په سیدانو کی ا علی و و
نوم دده صفی الد ین وو شمع دین ر کن ر کین وو
دی لمسی دهغه شخص وو په ایران کی مشخص وو
محضه نوم یی سید جلیل وو اودپلار نوم بی خلیل وو
سیدخلیل دسید احمددی نازور داره دصمددی
خلك وایی چه قریش دی په قریشو کی باعیش دی

Marfat.com

د ا غلطه ځماور و ر ه تاریخ واخله و یی گوره
دی اولاددشاه صفی دی په مسکن ارد بیلی د ی
کندهار ته رارو ا ن شه دغز اپه نیت سا مان شه
په خاکربز کی ئی وطن کړ داوطن ئی گل گلشن کړ
خوشهیدشوپه خاکریز کی شودخدای رحمت په غیز کی

دشاه آغا دزیارت او شهرت په باره کی دملامحمدعیسی حکیم دیوان (نجمن عشاق) په (٦٧) مخ کی داسی راغلی دی :ـ

دښو پیرانو سردی شاه مقصود علی ابدال
بیشانه رسنده دی اوس یی کیږی انتقال
دښو پیرانو سردی کرامات یی دی ظاهره
اودپرزورور پیردی نوم یی تللی ترکشمیره
ترهنده ترلاهوره ترملتانه تر اجمیره
چه یادیی پر تنگسه کی پیر رسیږی بی مثال
دښو پیرانو سردی چه سهار رانو توئیږی
چینه دکرامت یی هرطرف ته روانیږی
که شاه دی که ګدادی پردرباری جمع کیږی
ښه پیران یی سلامی لره راځی په ماه وسال
دښو پیرانو سردی په خاکریز کی یی مکان
که غردی که دامان دی ټوله شین په هرزمان
هرسهار ومازیګریی نغاری دی په څه شان
آواز دبلندی یی هرځای خپور دایی کمال
دښو پیرانو سردی رب ورکړی مر تبه ده
که فرش دی که پایه ده که چارچوب ودروازه ده
ټول سپین سنګ مرمر دی مناری دی که ګنبده
چه شپه دجمعی سی پرلګیږی ډیر مثال
دښو پیرانو سردی زه یی غلام یمه ددره
نیولی می څنځیر دی خالی نه دی له اثره
زه غریب محمد عیسی یم چه می جوړکی دادفتر
صفت دکامل پیردی واوری داغه قیل و قال

Marfat.com

د سند تاریخ د شاه مسعود ابدال ذکر په (۱۳۳) مخ کی داسی کوی :-
دیگر از بزرگان صاحب کرامات ومقاماتیکه در دیار قندهار آسوده اند یکی از آن ها شاه مسعود ابدال است کوهی که در دامنهٔ مزار فائض الانوار این زبده الابرار واقع است در آن انگور وسیب وبهی وانار واکثر میوه بسیار خود رو است و چشمه های آب جاری است واین محضر در آن دیار همان کوه است ودر زمان حیات خود تاکی نشانده بود که الی منا هذا باقیست .

د تاریخ افغانستان در عصر کورګانی هند په (۱۹۶) مخ کی داسی راغلی دی «دیگر از بقایای، عمرانی دورهٔ مغول آبادانی وکتیبه های مزار سید عبدالجلیل بن سلطان خلیل بن سلطان محمد متوفی (۸۵۴) ه است در شاه مقصود خاکریز (۴۰) میل شمالی قندهار که میر بزرګ ولد میر معصوم قندهاری در عصر جهانګیر در آن عمارتی ساخته وکتیبهٔ سنګی را بنام خود کنده است بعد از آن بسال (۱۰۵۵) در زمان شاه صفی صفوی نیز در آنجا عمارتی بوجود آمده وکتیبهٔ سنګی را بنام شاه صفی نوشته اند (مأخوذ از عین کتیبه های سنګی شاه مقصود شمالی کندهار).

ابراهیم خلیفه بابا

دی په کندهار کی د اکبر مغول دپاچاهی په دوره کی ژوندی ؤ،یر معتبد او پرهیز کار ه سړی وو دیوه روایت له مخی د خاکریز د سلطان عطاء بابا ور وردی ابراهیم خلیفه بابا ته د کندهار او شاؤ خوا خلك ټول عقیده لری پیریانان او مرګیانان نیولی خلك هر کله وروستل کیږی او ؤ،یر رسنده پیر دی دده زیارت در وانی پر غاړه در یګ په څنګه کی دی .

عبدالرزاق بن احمد بن حسن میوندی

هغه وخت چه طاهر مستوفی د خواجه احمد میوندی وروسته مقرر سو او دزړ تیا له کبله یی استعفی وکړه د خواجه احمد زوی عبدالرزاق یی پرځای مقرر سو دی لکه پلار دومره لایق او مدبر او څو کا له د سلطان مودود وزیر ؤ هغه وخت چه سلطان مودود د هرات پر لوری لښکری سمبی کړی او د قونج په ناروغی اخته سو عبدالرزاق ته یی د لښکرو قوماندانی ورکړه دی

د سید محسن آغا د قلمی دیوان ۲۴ مخ
انجمن عشاق ۶۷ مخ
د سند تاریخ ۱۳۳ مخ
، تاریخ افغانستان د عصر کورګانی هند ۱۹۶ مخ

Marfat.com

لاپر لاری‌ووچه‌سلطان مرسو بیرته راو گرزید او د سلطان محمود زوی عبدالرشید یی د بنده څخه راویو ست او د هغه سره یو ځای غزنی ته ولاړ.

حاجی نیک نام بابا

دی دحیدر آباد د کن دعلیز و څخه دی د سید لعل صاحب لاهوری سجاده نشین ؤ څرنگه چه دی یو افغان وو او په کندهار کی یی ډیر تیرونی او دوستان موجود وه دد وی دار شاد او بنی لاری دښودلو دپاره دخپل پیر په امر کندهارته راغی او دلته یی دکندهار په شاؤخوا اوز میند او رکی په وعظ او نصیحت شروع وکړه او زیات ارادت مندان او مخلصان یی پیدا سول د دعمر په پای کی چه ډیر سپین ږیری وو دکندهار د زاړه بنار په شاوخوا کلیو کی او سیداو دنا خوانی په کلی کی وفات سو. وایی د زلمه خان حاجی بیکر هم دده په وخت کی ژوند کاوه ددوی په مزار باندی داختر په ورځو کی لوی میلی جوړیدی چه دکندهاردمرکز او شاو خوا زیات خلك به ورتلل اوس د ژوندانه دشرایطو اوفکر دطرز بدلیدو له کبله دغه میلی پاته سوی دی.

شیخ نیکنام داوی

شیخ نیك نام په قوم داوی دی ډیر متعبد او پرهیز گار بزرگوار ؤ دمخزن افغانیه په (۴۲) مخ کی ددده دکرامت په خصوص کی داسی راغلی دی «پسر ایشانراهوس آموختن کیمیا افتاد این حقیقت بسمع شیخ نیکنام رسید فرمود که ای پسر خیال کیمیا داری بیا بتو آموزم برو پاره گاه سبز بیارآن پسر گاه سبز آورد فی الحال بدست خود مالید برپارچه آهنی بمالید فی الحال طلاء سرخ شد فرمود که ای پسر کیمیا نظر مردان است.

ملازلی نیکه

ملازلی ډیر پرهیز گار اومتشرع سړی وو دشر یعت څخه طریقت ته متمایل ؤ دعمر زیاته برخه یی په زهد او د خدای په ذکر تیره سوخدده‌دی دبوری دپوپلزوځخه‌ؤ اوس دکند هار بنځی دکندهارجنوب لویدیزی خواته نوی بنارته متصل دچهارشنبی په ورځو دده‌دمزارزیارت کوی‌او دنیکی‌مددځنی غوایی خو دده او لاده په

د افغانستان د تاریخ د دریم ټوک ۵۹۸ مخ

Marfat.com

بوری کی دده‌دزیارت‌تولی او سر پرستی کوی په ځینو متبر کو ورځویی عقیدتمندان لنگر چلوی

ابوالفتح بستی

دسبکتگین دعصر دمشهور ولیکو الو او سیاست پوهانو څخه یوابوالفتح بستی دی چه دده سردفتر وو خو هغه وخت چه د د ه کورنی دسبکتگین سره خپل قول مات کړدی ځنـی خـفه سـو او ابو الفتح هم دد ربارد کار ونو څخه گوښه سوخو سبکتگین دی بیرته را دعوت کړ ابو الفتح ځکه دده دنزدیکت سر ه مو افقه ونه‌کړه‌نه چه یی یو ورځ بدخواهان باندی په قهر کړی او ورته ئی عرض و کی چه په گوښه کی په رخج کی د حا کم په نا مه د سبکتگین دامرونو اطاعت کوی څوچه دده اخلاص و رته څر گند سی سبکتگین هم‌داومنله دابوالفتح رخج بیخی خوښ سواو ددغه ځای په خصوص کی یی داسی وویل :-

(واذانتهیت الا السلامته فی مدالك فلاتجاوز) دسبکتگین په امردی راو غوښت سواو تر هـغه و خته ورسره وو چه مړ سوده تر ۴۰۰ پو ر ی د محمو د خدمت داوه اودسردفتری وظیفه یی اجراکوله او په داسی علت چه څر گند نه‌دی‌غزنی ته بوتلل سواوپه اوزگند کی بندی سواوپه هغه ځای کی مړسو.

ابن خلکان دوفیات الاعیان به تاریخ کی دده په خصو ص کی داسی لیکی «ابوالفتح علی بی محمد بن حسین بن یوسف بن محمد عبدالعزیز بلحق په (۴۰۱) په بخاراکی وفات سوی‌دی‌ابوالفتح په عربی. او پار سی ښه پوهید آثار او شعرونه پکښی‌لری دده نوینه قصیده چه په‌دی‌مصرع شروع کیږی :-(زیادةالمرءفی‌دنیاه نقصان) چه زیاتو علماؤ او فضلاؤ هغه ترجمه کړی‌ده‌اد بی او رو حا نی حیثیت لری .دغه جملی‌په‌عر بی کی دده دی «من‌اصلح‌فاسده ارغم حاسده‌من اطاع غضبه اضاع اد به.»

هغه وخت چه سلطان پرده په قهر سو داقطعه یی وویله:-

کنزالحکمه ۱۵۳ مخ

Marfat.com

فل الا میرا د ام ربی عز ه و ا نا له من فضله مکنو نه
انی خبیث ولم یزلی اهل النهی یهبو ن للخد ا م ما یجنو نه
ولقدجمعت من العیوب فنو نها فاجمع من العفو الکریم فنو نه
من کان یرجو عفو من کان فوقه عن ذ نبه فلیعف عمن دو نه

عوفی دلباب الالباب په لومړی ټوک کی دده یو پارسی بیت راوړی دی
گرچه قو ت د ا ر ی رحمد ت بسیا ر

بگر دصلح گر ای و بگرد جنگ مگر د
نه هر که دارد شمشیر حر ب با ید ر فت
نه هر که دارد پاز هر ز هر با ید خو ر د
همه به صلح گر ا ی و همه مد ا ر ا کن
که از مدارا کر دن ستو د ه گر دد مر د
یکی نصیحت من گو ش دار وفرما ن کن
که از نصیحت سودآن برد که فرمان کرد

دیتیمه الدهر په خلورم ټوک کی دده ډیری قصیدی ذکر سوی دی چه څنی معلوم میږی ده په عقلی علومو، طبو، فلسفه، نجوم، کی زیات معلو مات در لودل .

دده دووو عربی بیتونو ترجمه ابو شکور داسی کوی : ـ
ا ز د و ر بد ید ا ر تو ا ند ر نگر یستم
مجروح شد آن چهر ه پر حسن وملاحت
و ز غمز ه تو خسته شد آ ز ر ده د ل من
و ین حکم قضا ئیست جر ا حت بجر احت

لغړیدونکی بابا

دی دکندهار مشهور ولی او رسنده پیردی ډیر حاجت منډ ان یی زیارت ته ورځی دعا او دنیکی مدد څخه غواړی ده به خلکو ته د خدای لاره ښودله دحلال کسب او روزی تبلیغ به یی کاوه کار کول او دحلالی رزق پیدا کول یی لوی عبادت او دمخلوق خدمت ګڼلی د

تاریخ ادبیات در ایران جلد اول ٤٥٧ مخ

Marfat.com

کاراو زیار څخه یی بدنه راتله اوتل به یی ویل چه باید په کار او زیار دنورو سره مرسته وسی یعنی نور دمرستی او خیر هیله مخنی وکړی خپله ملاصاحب دکندهارد برو درازی دباندی پالان دوزی کوله ترنور وخلکو یی تینګی او ارزانی پالانی جوړ ولی دکار په وخت کی به اخلاص منداناو مریدان باندی را گرزید لی وه وعظ ارشاد د خدای لاره او دمخلوق دخدمت طرزیی ور ښودی او زیات مریدان یی درلودل ده دمیاشیر محمد هوتک څخه برخه اخیستی وه او دده د طریقی پیرو وودده اصلی نوم ماته نه دی معلوم خو مخنی یی صوفی گل بابا او مخنی یی لغړ یدونکی بابا بولی .

لغړ یدونکی بابایی مخکه بولی چه حاجت مندان دده زیارت ته ور مخی او مراد په زړه کی نیسی کلمه او درود په مخان وایی بیا د قبر قبلی خوا ته پریوزی او وایی که ولغړ یدم په مراد رسیږم مخنی لغړ وی. دی د امان الله خان د سلطنت په اوایلو کی دزړ ښت په سن وفات سوی دی.

حاجی عارف کندهاری

دهند دکور گانیانو یومشهور مؤرخ دی چه داکبر په دوره کی اوسیدی او (تاریخ اکبری) یی ترتوالو دمخه ولیکی دده نوم محمد ؤ هغه وخت چه دهما یون له خوا بیرم خان دکند هار حکمر ان وو حاجی عارف دده میرسامان وو محمدعارف دخان خانان بیرم خان سره تروژل کیدو پوری ملگری وواودوژل کیدوورو سته دکجرات څخه حر مینو ته ولاړ هغه وخت چه بیرته راغلی (۹۸۵)ه د تر بتی مظفر خان سره ووپه (۹۸۶) ه کی ئی داکبردربار ته لاره پیدا کړه اود پنجاب په دیوا نی منصب مقررسو حاجی عا ر ف ددغی و ظیفی څخه ژ ر استعفی وکړه دتاندی په کلاکی دمظفر خان سره او سیدی په غالب گمان هغه وخت چه مظفر خان دتاندی په کلاکی بندی او وو ژل سو (۹۸۸ ه) دغه مؤرخ هم ور سره وو.

محمد قاسم فرشته (فرشته ۴ ـ۷ ـ۹) دی دحاجی محمد قندهاری په نامه یا دوی دده دکتا ب په حواله دگجر ات سندواقعی لیکی قندهاری عارف په تاریخ کی دوه کتابه لری یویی مطلع اوبل یی مقطع نومیږی دوهم کتاب یی دحاجی محمدقندهاری تاریخ یا تاریخ

تاریخ افغانستان در عصر گورگانی هند ۲۵۸ مخ

اکبری په نامه مشهور دی ددغه کتاب خطی نسخه لږ پیدا کیږی یوه نسخه ئی دهند درا مپور په کتا بخانه کی ستـه چه د کتاب په آخر کی د (۹۸۸) هـ وا قعی راوړی ددغه کتاب لومړی او د پا ی و ر قی لویدلی دی ددغی نسخی علاوه د کتاب لومړی ورقی د انگلستان د کمبرج په کتا بخانه کی ستـه چه د جلال الدین اکبر په مدح شروع سوی دی لومړی کتاب د همایو ن د ز مانی واقعی بیانوی دوهم کتاب مقطع دغزنوی محمود دزمانی واقعی د جلال الدین اکبر ترزمانی پوری بیانوی چه په (۹۸۶) هـ بشپړ سوی دی او زیات حوادث چه عارف په خپلو ستر گو لیدلی دی پکښی ذکر سوی دی امین راز ی په هفت اقلیم کی دغه بیتو نه دده بولی : ـ

صد ار زو ا ست د ر د ل تنگم گر ه ز د و ست
د ل نیـست د ر بر م گر ه ا ز ر و ی ا و ست
ای بسا تو به که چو ن تو به یی د یر ینه من
خو بر و یا ن بشکستند بیک چشم ز د ن

حاجی جمال او سردار پاینده خان

بار کزی دکندهار دجنوب څخه بیا تر فراه پوری او سیږی ددغه ټبر څخه د (۱۰۰۰ هـ) په حدودو (۱۵۹۱) ع د ارغستان په جنوب ختیز کی یو مشر ژوند کاوه چه (محمد) نومیدی دی دکند ها ر د سیمی د بارکزومشرواومرکزیی دهلمند پر غا ړه په گرشك کی د بار کزو ناوه وه داحمد شاه بابادپاچا کیدلو په انتخا ب کی د بـار کزو مشر حاجی جمال خان دحاجی یوسف خانزوی هم گډون کړی وو چه داحمد شاه بابا په در بار کی زیات معز ز ه ڤ دی په (۱۱۸۴هـ) مړدی دکندهار په جنوب کی دذاکر په کلی کی بښخ دی مهن لال دخپل مشهور اثر (دامیر دوست محمد خان ژو ند) په (۳) مخ کی دحاجی جمال خان پیژ ند نه داسی کوی:ـ

«حاجی جمال خان دامیر دو ست محمد خا ن نیکه دیو سف هغه دبارو هغه دمحمد هغه دعمر خان هغه دخضر خان هغه داسمعیل هغه ددارو هغه دسیمل هغه دبـا رك زوی دی فـریرد افغا نانو دتاریخ په اتمه او نهمه صفحه کی لیکی «احمدسدو دکور نی څخه

ووسدودمحمد سره دشاه‌عباس دربار ته دسفیر په حیث لیږل سوی وو حاجی جمال خان بارکزی دمحمد څخه پاتې سوی دی همد اشانی دفریر دهستری آف افغانستان په (۱۹۷) مخ کی داسی راغلی دی:ـ

«چه په افغانستان کی دمحمد زو کورنی دخلورو یا پنځو زرو څخه زیاتی نه دی په داسی حال کی چه دبارکزوعمومی کورنی د (۴۵ څخه بیا تر ۵۰) زرو کورنیو پوری رسیږی.

حاجی جمال خان داحمد شاه بابا ورونه پیر ژر مړ دی او څلور زامن درحیم داد خان، پاینده خان، هارون‌خان چه فارسی دیواز هم لری او بهادرخان په نومو ځنی پاته سوی‌دی.

دده وروسته زوی یی رحیم داد خان او بیا سردار پاینده خان دبارکزو دټبر مشرانوو او سر دار پاینده خان ته دتیمور شاه په پاچاهی کی لوی منصبونه ورکړه سوی وه دازاد خان کشمیری په آرامولودمهمند د(لالپوری) څخه دتیمور دزوی‌شهزاده عباس دتښتیدلو په خصوص کی یی زیات‌خدمتونه کړی‌دی اوپه(۱۱۸۶ه) کی ئی د(سر فراز خان‌لقب‌وګټی‌او په (۱۱۹۰ه) دښنو، کویټی،شال دحاکم په حیث مقررسوچه دهغه‌ځای دمالیاتودراخیستلو وروسته بیرته کابل ته راغلی‌اوخه‌موده‌یی په‌هرات بلخ کی آرامی‌جوړوله.

دنوای معارك په (۹) مخ کی داسی راغلی‌دی«چون تیمورشاه روز یکشنبه (۷) شوال ۱۲۰۷ در کابل از جهان رفت و شاه زمان پسر او بجایش نشست‌رحمت‌الله خان بن فتح‌الله خان کامران خیلی سدوزایی را بخطاب (معتمد الدوله) ولقب وفادار خان رتبهٔ وزارت داد وپاینده خان از در بار شاهی دور شد واز مراتب اعتبار افتاد در قلعهٔ ادی کنار هلمند متواری‌گردید وخفیته‌در برانداختن سلطنت زمان شاه کوشید چون شاه به کندهار آمد سردار پاینده خان امرای در بار مانند اسلام خان ضبطبیگی و حکمت خان‌سرکانی ومحمدعظیم خان بن میرهزار الکوزای‌وامیر اصلان خان وجعفرخان جوان‌شیر ویوسف خان‌خواجه‌سرا ومیرزا شریف منشی ونور محمد خان‌بابری را با خود متفق‌ساخت تاوزیر رحمت الله خان را قتل نموده و شاه زمان را دستگیر و بجایش شهزاده شجاع الملك را به تخت شاهی نشانند ولی میرزا شریف

نوای معارك (۹) مخ ...

دهنوری آف افغانستان ۱۹۷ مخ.

Marfat.com

منشی این دسیسه را قبلا به‌وزیر وشاه‌خبرداد شاه تمام‌این‌اشخاص را خواسته ودرارگ قندهار بکشت (۱۳ رمضان ۱۲۱۴ = ۱۷۹۹ ع) نعش سردار پا ینده خا ن در مقبرهٔ پدر ش نزدیک ذاکر جنو ب قندهار دفن است.

دده زوی سردارمهر دل خا ن مشرقی ددغی حادثی تار یخ په دوو بیتو کی چه د ده پر مزار لیکل سوی‌دی‌داسی راوړی:-

زپا فتاد چو بر خاك سر فراز جها ن
بلند ناله وافغان شد از همه افغان
زعقل سال وفاتش چو باز پرسید م
جواب داد که قل هم شهادة الرحمن

نازوانا

نازو انادمیرویس‌خان نیکه‌مو راودسلطان ملخی توخی لور وه چه په (۱۰۶۱) کی دکلات په تازی ر ب ط کی وزیږیدله.

داد پوهی هوښیاری سخاوت او توریالی توب‌علاوه یوه عابده او خدای دوسته ښځه‌وه‌د پښتنی اخلاقو اوفضایلو یوه هسکه نمو نه‌وه.

ددی په مناسبت دپټی خزانی په (۱۷۷) مخ کی‌داسی راغلی دی :-

نازو انا صالحه عابده ښځه وه او خپلو زامنو ته یی ټول عمر په او داسه شیدی ورکولی‌او چه علیین مکان‌حاجی میر خان تولد سو خوب یی ولیده چه شیخ بیټنی رحمت‌الله علیه‌درته وایی دازوی ښه تربیت که چه لوی سی لوی کارونه به‌وکا‌او په زیارت‌د بیت‌الله به ځان مشر ف کا اوله نسله به یی پیدا سی پادشاه‌هان چه دین به روښانه کا نو حاجی میر خان چه وزیږیدی موریی پـه دیا نت او عبادت سره لوی کا‌اوددین فرایض‌یی ټول په اودوم کال ورو ښودل او هر کلمه به یی ده ته نصیحت کا وه چه زو یه دشیخ بیټنی نیکه قدس الله سر ه له قوله ستا په مخ کی دی لوی کارونه نو چه لوی سی دخدای عبادت او دخلکو خدمت وکړه خدای ته پیدا کړی یی ددی دپاره چه لوی کارونه تر سره کړی او خلق الله په خـد مت ستا آرام وکا .

بقیه خزانه ۱۷۷ مخ

روایت دی چه حاجی میرخان علیین مکان به هر وخت ویل چه زمامور ماته دلو یوکار ووصیت وکازه باید هسی کار ونه وکړم.

میـــرویس نیکـــه

میر ویس نیکه دښالم خان زوی دی چه د(۱۰۸۴)ه په حدودو کی نازوانا زبږولی دی دملی قیادت او سیاسی پوهی څخه علاوه دی د افغا نانو پیر بزرګوار اومتقی مشر او صاحب حال ؤ. پټه خزانه په خپل (۱۷۷)مخ کی لیکی چه دمیرو یس نیکه مور میر من نا زو میرویس ته تی ورنه کړه مګر په او داسه سره هغه وخت چه میرویس وز یږید میرمن نازو خوب ولیدی چه دافغانانو ستر عا بد او پرهیز ګار بیټ نیکه دی ته داسی وایی :-

زمالوری ددغه هلك ښه تربیه وکړه هغه وخت چه لوی سی لوی کارونه به وکړی دده په روزنه کی غفلت و نه کړی د ده د نسل څخه به ستر کسا ن ا و د کا م خا د ما ن پیدا سی ستا د غه ز و ی به د حج په ز یا ر ت مشر فه سی میر من نا ز و ځکه د میر و یس ر و ز نی ته ز یا ته تو جه کو له په شپږ کلنی سن کی یی د ینی او ملی لوی فرضو نه ورو ښودل او ورته ویل به یی هرزما زویه د بیټ نیکه په قول ستاپه مخ کی لوی کار ونه سته چه باید اجراء یی کړی هغه وخت چه لوی سوی دخدا ای عبادت او دمخلوق خدمت و کړه ته خدای ددی دپاره پیدا کړی یی چه لوی کارونه وکړی او دخدای خلق ستادخدمت څخه په آرام و ی »(۱)

هغه وخت چه ده وطن او همو طنان د پردواو ظالمانودسلطی څخه خلاص کړل خدای ته یی شکروکړاو وی ویل داهغه کاردی چه موږمی راته ویلی وه .

مؤ رخین وایی چه میرویس دملا یمی طبعی، متین فکر، صا نبی رایی، رسا ذهن او دلوړ و اخلا قو خاوند وو ریدی خان مهمند په خپله محمود نامه کی دمیر ویس دخولی یو داسی مناجات منظوم

---

(۱) غلجا ئیها باصفو یها چه کر د ند؛ ۱٤۷ مخ

Marfat.com

کړی‌دی چه میرویس له اغیارو څخه دوطن دسا تنی اود ظلم‌دور
کـو لـو د پـا ر ه د حـضـر ت مـحمد (ص) په‌حضورویلی‌دی:ـ

و لا ړ د شپی یی په یشر ب و کا فر یا د
ر سو ل د خد ا ی ته چه شو قو م بر با د
ستا پـر ا مت ر ا غی د ظلم د و ر ا ن
و ا و ر ه رسو له (ص) د د ی قوم‌فغان
پښتو ن خو ستا پـه نا مه ځا ن کړ فد ا
ا ی خیر ا لنا س و ا و ر ه ته یی ند ا
و ژ غو ر ه ته د و ی د ظا لم له لاسـه
گر گین له منځه د پښتو ن و با سـه
ستا په نا مه د ی کلمه گو یه پښتو ن
نه به شی هیڅکله له تا نه ر ا ستو ن
مر گ‌ا و ژو ند و ن مود اسلا م د پاره
ستا د د ر با ر ستا د سلا م د پا ر ه
مه مو کړ ه هیر خیر ا لو رای ر سو له
فخر کو نین نو ر ا لهد ا ر سو له
ا و سنکی می څا خی پر در باریم‌ولا ړ
قو م شو په ا و ر د ظلم ټو له لتا ړ
یو و ا ر نظر و کړ ه پر مو ږچه‌سو و ړ
و ظا لما نو ته تر څو بـه یـو پـر
ستا لطف او مهر دی شامل پر جها ن
هرخر اب‌ز ړه د ی‌ستا په مهر و دان
که ستا نظر نه وی خر اب دی پښتون
په ا و ر د ظلم نو ر کباب دی پښتون

میرد بس نیکه

Marfat.com

ر ا غلم د لیر ی ستا در با ر ته‌نبی(ص)
ته‌می شفیع شه‌خدای‌غفار ته‌نبی(ص)
چه پر پښتو ن کا م نا ز ل کار حمت
کړی یی‌خو ندی‌ناموس‌پخپل‌رحمت
لا س د ظا لم یی له گر یوا نه کا لنډ
و چ شی د ظلم د کند و خیر و ډ ند
ستا شر یعت شی ټینګ‌په‌منځ‌د پښتون
و ر ک‌شی بیدا‌داو کم شی‌رنځ‌دپښتون
د ا می‌دی‌سو ال و لا ړدی د ر ته یمه
محتا ج د ی تش و لږ نظر ته یمه
د قو م حال کړم درته‌عر ض په ادب
ته یی ملهم د خو ږ و ز ړ و د پر هر
وژ غور ه ز مو ږ نا م ا ونا موس‌له بید اد
کړ ه یی نا مو س د ظا لما نو بر با د
سر که را پو ر ته زمو ږ حا ل‌و گو ړه
د ظا لم ظلم بد ا حو ل و گو ر ه

دملی قاید میر ویس نیکه د مزار فار سی لیك دا سی دی : ـ

«مرقد راد مرد بزرگ تاریخی محرك آزادی‌افغان مرحوم‌حاجی میر ویس خان علیه الرحمه هوتك است که بامر دا نگی ا فغا نی خود متجاو زین متسلطین را از وطن خود بدور کرد وافغانستان را از استیلاوتسلط آزاد کر ده پس از (۸) سا ل حکو مت خو د در (۱۱۳۷ ه ق) وفات یافته اگرچه لو حه قمت داری برسرمر قد ش موجود بود ولی در حین تجاوزات اجانب ومحار بات مع الا سف تلف گردیده بوداینك در (۱۳۱۱)ه ش در (۱۳۵۱)ه ق در سال سوم سلطنت محمد نا در شاه افغان به‌تو جهات ع ج انشا ن محمد گل خا ن ر ئیس تنظیمه قند ها ر به یا د گا ر حمیت

Marfat.com

ومر دانگی این مرد بزرگ تاریخی بنام احیای افتخارات ملی ریاست بلدیه قندهار مرقد ذات معظم را سراز نو بصورت مناسب تعمیر واحاطه اش را توسیع واطراف آن باغنچهء تـر تیب و این لوحه را نصب نمود.

بر سر تربت ماچه بگذری همت خواه
که زیارتگه مردان جهان خو اهد بود

مـیرمن زینبـه

دادپښتنو دملی مشر حضرت میرویس نیکه هغه عالمه فاضله او پرهیز گاره لور ده چه دخدائی احکـا مو او قومی خدماتو دپر ځای کولو له کبله یی شهرت دکندهاره بیاتر اصفهانه پروت وو پټه خزانه ددی په خصوص کی داسی وایی :- «بی بی زینبه دحاجی میر خان علیین مکان لور ده چه دکوچنیو الـی یی پـه حرم کی دعصمت او عفت لوست وکا پس له هغه چه قرآن کریم یی ولوست داحکام اسلامی او فقه کتابونه یی هم ولوستل او دفارسی مشهور کتب یی ضبط کړل هسی روایت کاچه بی بی زینبه ډیره هوښیاره او په مهماتو دامور وعالمه ښځه ده اودپادشاه جمجاه شاه حسین په امورو کی تدبیر کا او هر کله په رأی صائب مشکلات دا مورو حل کا پادشاه دزمان یی په خبروعمل کا او نصایح ئی آوری.

افشار نادر که څه هم دشاه حسین دکورنی سخت دښمن وو او او غوښته یی چه هغه پاچا او دده آل اوعیال قتل اوقتال کړی خود زینبی دلویی او میړانی له کبله یی سپکاوی ورته ونه رساوه او په دی یی اکتفاء وکړه چه مازندران ته یی فرار کړی. (۱)

ددی یوه مشهوره مرثیه داعلیحضرت شاه محمود دمړ ینی پـه خصوص کی داده :-

زغ سو چه ورور تیر له دنیاسونا کند هار واره په ژرا سونا
زړه می په ویر کی مبتلا سو نا چه شاه محمود له ما جلا سونا

---

(۱) انقراض سلسله صفویه دایام استیلای افاغنه در ایران ۹۸ مخ
پښتنی میرمنی ٤ مخ

Marfat.com

✡✡✡

دارون جها ن راته تو رتم د ی نا زړه‌دبیلتون‌په تیغ کړم‌دی‌نا
هوتک غمجن په دی ماتم دی نا دپاچاهی‌تاج موبرهم دی نا
چه شا ه محمو د تیر له دنیا سو نا کندهاروا ړه‌په ژړا سونا

(لویه مرثیه ده)

ملا نورمحمد غلجی

میرویس نیکه چه‌دملی‌مشر تا به علاوه یومتقی او خدای دوسته شخصیت‌ودخپلی کورنی دنرو اوښځوعلمی‌او عر فانی تربیه ته یی هم زیاته توجه کوله‌چه دهمدغی توجه له کبله‌وو چه ملانورمحمد توخی دملایار محمد زوی یی دخپلو ما ندینو او کوچنو دشرعی علومو په ورښودلو مامور کړی وو.(۱)

ده په فقه او اخلاقو کی یو کتاب د(نافع مسلمین) په نـامـه لیکلی دی ملانور محمد غلجی په پنجوایی کی او سیدی او هلته یی فقه او تفاسیر تدریس کول ملا صاحب په شریعت کـی طریقت لټوی او ځانته دراځیی خاوند وو دده په نصیحت یو نظم دادی:ـ

ته مومن ژوندی په دین یی زما یاره
ته‌ژړا فریاد کوه‌په‌خوکو کاره
استغفار توبه کوه دځان دپاره
ته هم ځان سا ته پناه غواړه له ناره
بیداری کړه په سهار کی زما دلد اره
په هر وخت له مسلمانه دلداری کړه
په دریمه شپه کی ډیره بیداری کړی
هم په خپل صورت وژاړه هم زاری کړه
دا خپل ځان لکه حباب تری بیزاری کړه

---

(۱) بڼه خزانه ۱۶۱ مخ

Marfat.com

بیداری کړه په سهار کی زما دلداره
ته دخدای له حکمه مه غړوه غاړه
نیک اخلاق کړه ته طلب اوښه خوی وا ړه
تضرع کړه خپل صورت کړه وچه نا ړه
ته له‌خپلویی جوړ سوی تن ویجا ړه
بیداری کړه په سهار کی زما دلد اره

ملا پیرمحمد میاجی

ملاپیر محمد دملاسرور هوتك زوی دی چه په تصوفو،اخلا قو او عقاید وکی دخپل عصر مشهور پوهاند او پیا و ړ ی عا لم و و دده پلار دمیافقیر الله صاحب‌مرید وو اوخپله هم دپلار سجاده نشین وو (۱)

ملا صاحب دهوتکو په لومړی پاچاهی کی دا علیحضر ت شا ه محمود هوتك سره اصفهان ته ولاړ او هلته یی د ا ما م ا عظم د مذهب په تائید اود روافضو په تر دید زیـا ت تبلیغا ت ا و علمی مباحثی‌وکړی چه له همد غه کبله په اصفهان کی دروم‌علما ؤ ده ته (پیر افغان) لقب ورکړ ملاصاحب مؤلف او لیکو نکی هم ؤیو کتاب یی د (افضل الطریق) په نا مه په عقا ید و او ا خلا قو کی لیکلی‌دی‌اوبل یی د(الفرایض فی ردالر وا فض) په نا مه لیکلی دی دلته یی یوحکایت دافضل الطریق څخه را نقل کیږ ی :-

شیخ متی چه خلیلی و و — دی له آره‌لو ی ولی‌و و
یوه‌و رځ‌ر وان پر لا ر ؤ — لوی څښتن په استغفارو و
کړ د ه ذ کر د غفا ر — یو ه شیبه نه ؤ وز گار
په‌دی‌لار و ی تیز ی گټی — لاری مځکی و ی په پټی
ډیرځ شپی راغی‌رو یدار — چه یی صا فه کړله لا ړ
یودهقان به‌آبیار ی کړه — شپه‌په‌شپه‌به‌یی‌خوارځ کړه
د ه به لید په تو ر ه شپه — شیخ متی په ز یا را خته

---

(۱) د افغانستان تاریخ دریم ټوك ٦٤٧ مخ.

Marfat.com

له را حته به بیزار وو تو له شپه به هم بید ارؤ
یوه شپه راتیر ما ایا ر شه شیخ متی ته په گفتا ر شه
ای دخدای رویداره څه کړی دومره زور زحمت په څه کړی
ته با دا ر یی د و لیا نـو ته قو ه د صا لحا نو
ستاددرخاوری سره زردی د هر چا کحل البصر د ی
په شپو شپویی ته بیخواب په ز حمت په ا ضطر اب
پا کو ی د لا ر ی گټی په دی خاوروڅه دی گټی
داسی وو ی شیخ متی د مو لا په عشق پتی
چه خد مت د خلق الله یو گړ ی په یو ه سا
ترهر څه بهتردی و ر و ره زده کړه دا خبره گوره

احمد بن محمد ابراهیم بستی (ابوسلیمان خطابی)

سمعانی وایی :- «ابو سلیمان قوی الحجت ومتدین وصادق القول بود در عراق وحجاز مسافرت نموده وخراسان راو جب وجب دیده است بمال حلال خویش تجارت میکرد وآ نرا نفقهٔ برا د ر ان و خویشاوند ن خود صرف مینمود.» دده دنامه په خصوص کی اختلاف سته ځنی یی احمد اوځنی یی حمید ئولی دا بو عبید هر و ی او ابو منصور شعالبی دقول څخه څرگندیږی چه دده نوم احمد دی دنیشاپور په کتاب کی د ده نو م ا حمد لیکل سو ی د ی ز مو ږ د هیواد دلویو علماؤ او محققینو څخه گڼل کیږی تاءلیفات یی دا دی:- معالم السنن فی الحدیث، غریب الحدیث، اسماء الحسنی، شرح ادعیه ماشوره، اعلام السنن؛ شرح بخاری، کتاب العزله، کتاب اصلا ح الغلط للمحد ثین، کتاب اعلام الحدیث، کتاب شرح امو ا ت ابی خذیفه، کتاب العروس، کتاب الغنیه من الکلام.

خطابی چه په هرځای کی اوسید ډیر شاگردان اواراد تمندان یی موندلی دی چه ددغی جملی څخه په بست کی عبید بن احمد بن غفیر هروی په غزنی کی ابو بکر بن محمد بن حسن مقر ی په سجستان کی ابو الحسن علی بن حسن فقیه سجزی، خطابی د ثعالبی سره دوستی او مراوده درلوده ثعالبی په خپل کتاب کی د د ه زیات صفت کړی دی خطابی په عربی شعرونه هم ویل.

Marfat.com

لوی میا صاحب (میا عبدالحکیم کاکړ)

میاعبد الحکیم علیه الرحمه دمیا سکندر شاه زوی ووچه دجنو بی پښتو نستان دکو یټی ضلع دپښین په خ٬لوزیو کی په (۱۰۷۰) هـ پیدا سوی وو دمیا صاحب مو رهم یوه پر هیز ګاره او خدای دو سته بنځه وه او میاصاحب لاکوچنی وو چه داوفات سوی وه دمیاصاحب مبارك مور دخپل زوی په خصوص کی تل بنه خو بونه لیدل او خلکو دمیا صاحب دلویی او بزرګواری په خصوص کی زیری باندی کول دمیا صاحب مورچه وفات سوه ده ته نور کورنی ژوند خوند نه ور کاوه اومیره یی هم دده په منزلت اوقدر نه پو هیده له ځکه یی مخ په مسافرۍ او پردیسی ونیوی په لور لایی ، کندهار ننګرهار او پښتو رکی یی علم او عرفان حاصل کړ په طریقت کی دسید لعل پاچامرید ووچه هغه بیادشیخ عبد الغفور نقشبندی مجددی قادری کشمیری پښتوری پیرووو. میا صاحب دشیخ عبدا لغفور صاحب په خدمت کی هم حاضری دی او دهغه دار شاداتو او فیو ضاتو څخه به هر کله برخو ردار کیدی حضرت شاه محمدغوث قادر ی پخپلو دوو تالیفو نو کی د (روضة الا سلام) (شرح غـو ثیه) چـه د صحیح بخاری شرح ده را وړی دی هغه وخت چه به حضرت شیخ عبدا لغفور صـا حـب مـیـا صـا حـب تـه تـو جـه کـو لـه د خـا نـقـا ه شـا و خـو ا و ر څـر مـه کـو ر و نـه بـه ر یـږ د یـد لـه ا و خلك بـه پو هید لـه چـه حضر ت شیخ خپل مـر یـد د کـمـا ل درجی ته رسوی څرنګه چه دده مرشد په ده کی دلو یی تقوا او روحانیت زیات استعدادولید نودزیات برکت او فیض حاصلولو دپاره ئی خپل استاد اومرشد مولا ناشیخ الله یار په حضور لاهور ته واستاوه دهغه دبرکتونو او ار شا د ا تو څخه بنه مستفیض سو میا صاحب ته چه دعرفان او خلیفه توب درجه حاصله سوه نو کندهار ته راغی په دی وخت کی دمیرویس نیکه حکومت ؤ اودهغه ملی قاید او ستر لار نبوونکی لهخوا په قدر او حرمت ورته کتل کیدل او کله به یی دملایانو سیدانو او صاحب حال خلکوسره در بار ته راغوښت او کله بیاهم خپله دده خانقاه ته ورتلی دعرفان تصوف او خدای پیژندنی په خوږو مجلسونو به یی محظوظ کیدی.

Marfat.com

دملی قاید میرویس نیکه دمړینې وروسته چه دیوی خوا څخه دهوتکو په کورنی کی داخلی نفاق پیښ سو او دبلی خوا څخه شاه حسین هوتك په کندهار کی داصفهان دافغانی حکومت څخه بیل دیوبل مستقل سلطنت اعلان کړی وو او غوښته یی چه خپل مرکزی حکومت قوی او مستحکم کړی دملا یانو پیرانو او خانانو دنفوذ څخه د سلطنت چاری تر یوی اندازی پورې خلاصی کړی په دی لړ کی میاصاحب دزیات روحانی نفوذ لرلو علاوه په زړو دومره مریدان او اخلاص مندان پیدا کړی وه چه په ځینو مواقعو کی یی دحکومت په اداری او سیاسی چارو کی مداخله کوله شاه حسین څوځله میاصاحب دخپلو مریدانو اوپیروانو دسلوك په نسبت مستحضر کړ خودایاد ونه دمیاصاحب درنجیدګی اوازرده ګی موجب وګرزیدله او ځینو مخالفینو دا وخت غنیمت وګانه او شاه حسین یی میاصاحب ته زیات بدبین کړ چه په آخر کی یی له کندهاره دوتلو امر پر وکړ (خورشید جهان او سلطانی تاریخ هم د دغه اختلاف څخه برغیږی) (۱)

په یوه محلی سندره کی دکندهار دخلکو ذهنیت او اخلاص مندی دمیاصاحب دشړلو او ددغی ناوړی پیښی په خصوص کی داسی څرګندیږی :-

میاصاحب چی ویوست شاه حسین ددی ښاره
غرق یی پاچاهی سوه دپیرانو دګفتاره

میاصاحب دخپلو پیرو مریدانو او اخلاص مندانو سره دکندهار څخه هجرت وکړ شاه حسین چه په (۱۱۴۲) کی پاچا سوی وو دده د پاچاهی په څلورم کال په (۱۱۴۶) کی میاصاحب دکندهار څخه هجرت وکړ کندهار ته دمیاصاحب راتك په ۱۱۴۱ کی منلی سوی دی نو په دی حساب میاصاحب (۳۵) کاله په کندهار کی تیر کړی دی هغه وخت چه میاصاحب دکندهار څخه راوتلی په زرګونو مریدان او اخلاص مندان دښار څخه ورسره راووتل میاصاحب نصیحت ونه ورته وکړل چه بیرته خپلو کورو روته ولاړ سی ځینی دده په امر بیرته وګرزیدل او ځینو تر څو چه

(۱) فتح محمدی ۲٤ مخ .. تاریخ سلطانی

Marfat.com

میا صاحب ژوندی ؤ خپله ملګری یی ورسره ونشلو له او په هیڅ حا'ل ور څخه بیل نه سول اودمیا صا حب پلار نې مینی (خالو زی) ته‌ور سره و لاړل . دکند هار ځنی خلك وایی چه دمیاصاحب د تګ په وخت کی‌ونی دده پر لوری کبړی‌سوی او ریګو نو حر کت پسی وکړ خود میاصاحب په اشاره بیرته پر خپل ځای پا ته سو ل .

میاصاحب‌چه خپل پلار نې مینی ته ورسید په‌دی‌وخت کی یی پلا ر هر سوی وو میا صاحب دخپل پلارزیارت‌جوړ کړ اودځنګه سره‌یی باغ اومسجد هم‌ودان کړل په‌لږ څه کم یو کال یی هلته تیر کړ ا و بیایی مخ په غزو او دښتو ونیوی دیوسف کځ، کهو اس ، بقاء ؤ سملین ، بوری او تل نو می کلیو څخه تیرسواو چوټیالی ته‌ورسید او هلته یی استو ګنه غوره کړه‌او دخپل‌ژو ند وروستی شپږ کاله یی هلته تیر کړه او په(۱۱۵۳) کی‌وفات سواوخانقاه‌یې‌اوس دترین کام یومشر حا جی صورت خان پخه جو ړه کړ ی ده او دد یر شو کالوراهیسی یی دخا نقاه خرڅ یادرو ږ چه په کال کی د و ولس سوه ګونی غنم او دوولس سوه‌نقدی روپی دی ورکوی .

دمیا صاحب د مرید انواو اخلاص مندانو په عقیده دشاه‌حسین هو تك پاچاهی دمیا صاحب دښرالله کبله چه ویلی وو ددی ښارد ودا نیو خاوره دی په توپر و یو وړ ه سی دد رو کالو ور و سته ږ نګه سوه شاهی قصر (نار نج) دټولو ښایسته اوټینګومانیوسره افشار نادر وران کې‌اوس دد غه ښار دنارنج قصراو زاړه‌نړیدلی کور ونه دو یرانی اوابتری په‌حال باقی پاته دی . د میا صا حب خا نقاه هم ددغه ښارپه په خټیزه ځنډه کی ده‌اوخلك یی دجمعی په ورځو زیارت کوی او په نیکی یی ښنګه و ی .

دکند هار ځنی اثری ناجوړ یان او ښځی دمیا صا حب‌خانقاه ته ځی او هلته یی‌په‌درو‌ږو کولو-ره‌چه‌تورەچرګه یاتور په‌سه دی دخپلی نا جو ړی د علاج خواست کوی زیاتره پیر یانیان او میر ګیا نیان هلته مرض خرا ږوی‌او په‌اخلاص‌اوعقیده بیرته ځنی راځی هوسایی او خو ښی حس کوی .

دمیا صاحب په ښه سړ یتوب او بزر ګوا ری کی روایت د ی ـ یوه ورځ میا صاحب دکندهار په کوم باز ار کی تیری دی چه د ورایه‌یوزلمی‌هلك ولیدنوهغه یی‌را وغو ښت‌او دعا یی‌ورته‌وکړه

او بیا یی رخصت کړ یو مرید پو ښتنه وکړه چه ستا قربان سم دا څوك وو؟ده ورته وویل چه داډیر نیك بخته زلمی دی دده په تندی کی دبزرګواری او لویی رڼا ځلیږی دمیا صاحب دغه خبره ربښتیا سوه دده مبارك د وفات څخه اوه کاله ور وسته په (۱۱۶۰) کی همهغه هلك داحمد شاه ابدالی په نامه پر تخت کښینوست دمیا صاحب په ظاهره څه اولاد نه دی پاته خو مریدان او اخلاص مندان یی بیخی ډیر دی اودر وحانی اولاد په لږ کی یی شمیرل کیږی دده په مریدانو او اخلاص مندانو کی دغه دخدای ناز ولی

دخلیفه توب درجی ته رسیدلی دی :-

حضرت میانور محمدصاحب (نورزی).

د پوټی میاصاحب (میانورمحمد) (داوی).

ملامحمد عثمان اخند (یسین زی) دپښین (جنوبی پښتونستان کوټه)

حضرت میامحمد حسن دپښین.

لوی میاصاحب دصوری اومعنوی فضایلو اوکمالاتو خاوند وو په صرف ، نحو، منطق، ادب، اصولو، حدیثو، تفسیر ،کلام اوفقه کی دخپلی زمانی پیاوړی او زبردست عالم وو او زیات شاګردان یی درلودل طریقت او معرفت کی دخپلی زمانی بزرګوار اورسیده پیرو دخدای پیژندنی په ډیر واسرارو اورموزو پوه وو او متعبد او پرهیزګاره شخصیت وو زیات مریدان او شاګردان پر راټول وه .

دده لیکلی او چاپ سوی کتابونه په عقاید و او تصوف کی زیات مشهور دی مشهور تاو لیفونه یی دادی :-

حسن الایمان په دری ژبه ، په دغه کتاب کی د عقاید و دعلم مسایل په ساده عبارت او دلایلو راوړلو سره په تعلیمی طریقه بیان سوی دی اوبیا خپله حضرت میاصاحب دغه کتاب مختصر کړی دی او مختصر حسن الایمان نوم یی باندی اینبی دی ددی کتاب یوه قلمی نسخه چه خپله میاصاحب لیکلی ده په (۱۳۷۲) ه کی دکویټی یو کتاب خرڅوونکی چاپ کړی ده.

مجموعه رسایل :-

په دی مجموعه کی شپږ رسایلی دی چه ټولی دتصوف دعلم په مختلفو موضوعګانو اړه لری اوپه دی کی د تصوف د مختلفو

Marfat.com

طریقو د تزکیه او تنزیهه دطریقو دفیوضاتو د کیفیت وضاحت د لمونځ حقیقت دفقر حقیقت او حقیقت محمدی د نفی او اثبات بحثونه سوی دی داکتاب پر پنځو فصلونو باندی مشتمل دی :ـ

لومړی فصل داذ کاروا و وظایفو په بیان کی.
دو هم فصل دنهی او اثبات په بیان کی.
دریم فصل دتنزیهاتو په بیان کی.
څلورم فصل دفیوضاتو په بیان کی.
پنځم فصل په سفر کی دذات اود طریقت دمراتبو سیر.

میاصاحب دقادریه او نقشبندیه دطریقی لوی سالك او مرشد ؤ او په دواړو کی دکمالاتو اوا سرار ودرجی ته رسید لی ؤدمیا صاحب استادان او دطریقت او سلوك رهنمایان هم ددغو د وا ړو طریقو پیروان وه لکه چه دمیاصاحب استادشیخ عبد ا لغفور دخپل پیرمولانا شیخ سعدی بخاری لاهوری علیه الر حمه څخه چه هغه په څلور ووا ړو طریقو یعنی قادریه، نقشبندیه، چشتیه، سهر و ردیه کی دخلافت درجی ته رسیدلی ؤ (۱)

او خپله مو لانا شیخ عبدالغفور ته دقاد ر یه او نقشبند یه دواړو طریقو نسبت کیدی او دشیخ عبدالقا در جیلانی ا و مجد د الف ثانی په طریقی او سلوك بنه پوه ؤ د اشارو او ار شاد ا تو سره ئی پوره بلدیت درلود.

تاریخ سلطانی په ۹۶ مخ کی دمیا صاحب په خصوص کی وائی :ـ

«اصل ایشان ازطایفه کاکړی است که شعبه است از غرغشت و در طفولیت بحکم فطانت فطری ولیاقت جبلی از برای تکمیل علوم و تحصیل فنون په درس خواندن پرداخت بعد از فراغ عبودیت و بندگی خالق خود را بمطالعه کتب مشغول می ساخت در اشتقاقات علم صرف وقواعد ونحود قوانین منطق و آئین حکمت ونکات بدیع معانی و بیان اصول ومیزان وحدیث ودلایل تفسیر ومسایل فقه و قواعد احکام وفواید کلام سرآمد عصر شد بعد از آن از مجاز به حقیقت پی برد »

(۱) تذکره اولیا هند ۱۱۳ مخ

Marfat.com

ابی بکر احمد بن حسین بن علی البیهقی

امین احمد رازی او تحفة الکرام بهیقی د کندهار بولی او داسی لیکی :-

«بهیق شهر چه ایست از ضمایم قندهار نزدیك بغلات که آنرا مقر نیز گویند مردم نیك از آنجا بر خاسته چون ابو بکر بهیقی استاد سلطان محمود غازی که سنن کبیر از تالیفات اوست» بهیقی دحدیث دلو یو عالمانو څخه ګڼل کیږی سلطان محمود ده ته اخلاص در لود دحدیثو علم ئی دده څخه زده کړ او دسلطان استاد ؤ شیخ عبدالحق دهلوی دمشکوة په شرح اشعة اللمعات کی دده په خصوص کی زیات بیا نونه کوی بهیقی په ۴۵۸ کی وفات سوی دی.

ملا شیر محمد هوتك

دی دکندهار یوعالم او متصوف شاعر دی چه په ۱۰۹۲ ه کی زیږیدلی دی دځوانی په وخت هرات او ایران ته دزده کړی دپاره تللی دی وروسته په کندهار کی په تعلیم او درس ورکولو بوخت ؤملا صاحب دپښتو ښه شاعر ؤ او شعر ئی ټول مثنوی دی دشعر زیاته برخه ئی پر عالمانه اخلاقی او عرفانی مسایلو مشتمله ده یواثر ئی اسرار العارفین نومیږی چه تصوفی او دینی بحثونه لری بل کتاب یی پرعقایدو فقه ، اصولو کی لیکلی دی بل اثر یی تجوید افغانی نومیږی چه منظوم دی :-

دده د تصوفی غزلو څو بیتونه دادی:-

نه یی شکل نه صورت شته نه یی خوب نه یی غفلت شته
نه یی پلار شته نه یی مور شته نه یی مور او نه یی خور شته
نه دی جسم نه جوهر دی نه عرض نه مصور دی
نه بالا دی نه پائین دی نه یسار دی نه یمین دی

تاریخ افغانستان در عصر گورگانی هند ۳۵۵ مخ
د طلوع افغان ۱۳۱۳ کال (۲) گڼه

Marfat.com

له تجوید څخه څوبیتونه :

ته اصلی حرفونه ورو ره دقرآن اته ویشت گوره
همزه الف را وړ یکسانه دو یی نشته له دا میانه
بیا هرحرف سره مقام دی چه مخرج د هغه نام دی

ملا شیر محمد اخند دعمر په (۸۴) کالو مړ دی اود کندهار دملاشاهو اخند په تکیه کی ښخ دی.

دحسد په باره کی وائی :- (۱)

سو د دی نشته بی لهزیانه په حسد کی ای نادانه
یو دی زیان پکښی ددین دی بل خاطر دی اند وهگین دی
پرېده پروت وی نعمتونه ستا په زړه کی ز حمتونه
که هر څو ماتم پرو کړی یوویښته به یی خم نه کړی
چه ورکړی پاک الله دی ستا پر څله افسوس آه دی

زرغونه انا

زرغونه ،ناد احمد شاه بابا هغه خدای پاری او دین دو سته مور ده چه اعلیحضرت احمد شاه بابا ته یی په وړو کالی کی دپښتنولی او عالی اخلاقو شیدی ورکړی دی،او دده تربیه یی په ملی او دینی شعایرو برابره کړی ده نحر نگه چه اعلیحضرت احمدشاه بابا دخدای او قوم می فرایضو دادا کو لو له کبله قوم ده ته دپښتانه دټول کهول دمشری یعنی (بابا) لقب ورکړی دی همداشانی یی دا دکام دوستی او مهربانی له مخی د(انا) په نامه یاد ه کړی ده هغه وخت چه اعلیحضرت احمد شاه بابا پر تخت کښینوست داژوندی وه او دی په زیاتر وسلطنتی چارو کښی د دی د نیکو او مصیبو افکارو څخه بر خوردار وو وایی اعلیحضرت احمدشاه بابا چه دکندهار په نوی ښار باندی اوه دیوالونه او څو خندقونه جوړول دی ورته وفرمایله زویه دا خبره ټینګه په غوږ کی ونیسه چه

(۱) اسرار العارفین ۲۰۷ مخ
احمدشاه بابا ۲۵ مخ

Marfat.com

پښتون هیڅکله دخاورو دیو الوته پناه نه وړی او نه په خندق محان دغلیمه خوندی کوی پښتون دخدای په مرسته او په خپل وچ موټ ځان او وطن ساتی په دی دیو الو نوزه اوته او دښمار دنه اوسیدونکی شاید مدافعه سی دښمار دباندی هم زموږ کام سته ته باید دو مری انتظار و نه باسی چه دښمن تر بناره راورسیږی.

زرغونه انا په کام الکوزی وه اوزیارت یی دارغند او درود پر غاړه دکوهك په کلی کی دی او یوه زړه خاو رینه ګنبده هم پر ولاړه ده.

اعلیحضرت احمد شاه بابا

احمدشاه بابا دتوری جهانګیری او ملی مشری څخه علاوه پخپله لوی متصوف او مبارك افغا ن وو. دی په (۱۱۳۵) کا ل کی چه دمسیحی (۱۷۳۳) کیږی په هرات کی زیږیدلی دی او په ۱۱۸۶ کی چه دمسیحی ۱۷۷۳ کیږی دکندهار په توبه کی وفات سو ی دی فیض محمد دعبدالکریم څخه نقل کوی چه نادر شاه افشار په خپلو مجلسو کی زیات داویل «ما په ټول ایران توران او هندوستان کی لکه احمد خان داسی حمیده خصاله او پسندیده افعاله څوك نه دی لیدلی «سراج التواریخ په (۹) مخ کی داحمدشاه بابا داخلاقو په خصوص کی داسی لیکی:-

«از آنجا که آثار بزرګی از چهره اش ظاهر بود روزی اعلیحضرت نادر شاهش پیش خوانده بوی ګفت که نشان سروری از جبهه ات هویداست وپس از من بر سر یر حکمرانی خواهی نشست اینرا ګفت ګوش او را بیاد داشت قول خویش بدست خودمالش داد وګفت که پس از من رعایت حقوق مرا نموده با اولادم برفق ومدارا سلوك نمائی وآخر الامر بسیاق (ارباب الدول ملهمون) چنان شد که اعلیحضرت نادر شاه ګفته بود سراج التواریخ په خپله ۳۰ صفحه کی داحمد شاه بابا داخلاقو په باره کی لیکی« آن پادشاه خلدآرا ګاه با حشمت ومکنت سلطنت ضعفا را هرګز تحقیر نمی فرمودو اقویا پارسارا توقیر نموده زبردستان زیردست آنرا تو بیخ مینمودو احادو افراد سپاه را با افسران صاحب جاه مساوی میدید وفعلی که به شریعت غرا مذموم بود

سراج التواریخ ۹ مخ
احمدشاه درانی ۳۴۹

Marfat.com

بخود واحدی نه می پسندید ودر طریقت هم مسلك فقرا بود علما وسادات را نیك پرورش داده وفقرا را با اوشار در مجلس خویش بدست راست جای نشین تعین کرده اعیان و اشراف را بد ست چپ مقرر میداشت و بقدر کفاف آنها را معاش میدادند پاکی طینت او ضرب المثل افاغنه بود روزی از راه امتحان پار سائی و حقیقت سرائی علمائی بار آله از آلات ساز خواسته بنواختن در آورد و ملاارادت معروف بملاشاهو ویکی دیگری که حاضر بودند از آواز ساز دل گداز گشته از مجلس بر خواستند وملاشاهو زبان حقیقت بیان کشوده به جرئت وجسارت گفت احمد این چه کار است که مرتکب شده ئی؟ اعلیحضرت احمدشاه درجواب گفت چه میشود وضرر اینکار چیست؟ وی بپاسخ گفت که همین کلمه که گفتی گویا حرام را حلال شمردن کافر شدنست این را گفت قدم به بیرون شدن نهادو اعلیحضرت احمدشاه گفت که مباشر این امر شدن و آن گفتم که برای ایثار و پاکدامنی علما بود نه دیگر حرام را حلال دانستن پس ملاارادت گفت حالا کار امتحان درمیان آمد دیگر حاضر محفل حضور پادشاهی نخواهم شد چنانچه در کوه سرخ رفته منزوی گشت. (۱)

داحمد شاه بابا تصوف :ـ

داحمدشاه بابا په کلام کی د تصوف رنگ غالب دی او دده دشعر لویه برخه هم د تصوف گڼله کیږی.

دامانت دروند بار :ـ

دا هغه دروند بار دی چه په انا عرضنا الامانة علی السموات والارض والجبال فابین آن یحملنها واشفقن منها فحملها الانسان) قرآن عظیم دا حزاب سورت په آیت ۷۲ ـ۹ کی ئی ذکر کیږی دانسانیت عام مسئولیت اود خلافت الهی دمقام اهمیت خورا درونده اوډیر دی حافظ وایی :ـ

آسمان بارا مانت نتوانست کشید قرعه فال بنام من دیوانه زدند

احمدشاه بابا دانسان دغه درونده مسئولیت بار په داسی ډول بیانوی

خه ضعیف تن ئی (احمده) حیران ستا و در انه بار دی

بل ځای ددغه درانه بار په اخستلو پوری سخت حیران دی

خه درونده بار دامانت دی زه به څه پوری احمد شاه کړم

دا په زړه کی ولری چه داسلام ځنو مشرینو دامانت تفسیر په

(۱) احمدشاه بابا د بنا غلی غبار تالیف

Marfat.com

سلطنت هم کړی دی نو که په دوم بیت کی احمد شاه بابا ددغه لوی اجتماعی مسئولیت ذکر کړی وی لیږی نه ده.

دانسان اصل : ـ

انسان فقط له مادی او دمادی له مظاهرو څخه مرکب نه دی یو روحانی مقام هم لری چه احمد شاه بابائی داسی ستایی : ـ

دا ځما د صورت خټه په څلور عنصره پټه
که څلور عنصره وا خلی پخپل ځیرده د اکټ مټه

کله کله متصوفین دغه روحانی مقام وطن بولی او په یادئی ژاړی احمد شاه بابا ددغه معنوی مقام یادداسی کوی : ـ (۱)

ارواح طوطی دی وطن به مومی
بیا که دی مات د نفس قفس که

نه پوهیږم زړه ځما دکوم وطن وو
د یار مینی بیګا نه له خپله کور کړم

چه ورځ په رنا ورک سوم ځکه ما لید لی یار ؤ
احمد اوس که یک تنهاشوی ستا وطن دیار کنار ؤ

احسن تقویم : ـ

داهغه مسئله ده چه په (ان الله خلق آدم علی صورته) کی څرګنده سوی دی احمد شاه بابا وایی : ـ

په خپل خم دی احمد رنګ کړ ځکه سوهسی مشهور ه

یا ـ څه عجب دی د خپل حسن په خم رنګ کړ
په عالم دی بنکاره کړی دا خمیان ستا

کاته اونظر : ـ

صوفیان دنیا اوماده قدرت مظاهر ګڼی نو هر کله دمظهر قدرت وینی دا تدقیق او نظر دعرفان اساس دی : ـ

چشمی داری وعلم درنظر است د یګرچه معلم و کتابت باید

خوشحال خان خټک ویلی دی : ـ

که دی سترګی د عرفان شته مبارک شه
دګلزار په ننداره چه استقلال کړی

احمد شاه بابا هم دغه تدقیق او نظر لری لکه چه وایی : ـ

---

(۱) دلوی احمدشاه بابا مقدمه «پوهاند حبیبی»

ز ه چه تل نظرد ا هسی لو رپه‌لور کړم
په هر لوری‌دخپل ز ړه‌صیقل‌بیانور کړم

مثبت تصوف : ـ

لکه دمخه چه مو وویل احمدشاه بابا دتصو ف مثبته خو ا د ر لوده یعنی دده تصـوف (فلسفی تصوف) نه ووچه دد نیا ترک او رهبانیت پکښی اخښلی دی بلکه دده تصو ف اسلامی او شر عی ژو چه د جهاد دروح اودتقوا او خدمت خلق خوایی غا یه وه لکه چه پخپله دفنا او بقا په‌خوا ووکی داعتدال‌لار نیسی اوفنا د بقاکما ل بولی : ـ

داد سرکاسه پری مکړ ه د فنا کما ل بقا ده

دجهان تطورات ـ

احمد شاه بابا ددنیا نقشه په فلسفی نظر داسی کاږ ی : ـ

کله سر نا و ی بیا ډمامی وی کله‌ژړاوی څه غرغړی‌وی
دا جهان طور طور ښکا ری څوك‌په‌سرتوروی‌دچاپکړوی

علم او دعلم تشویق : ـ

دانسانـد سعادت لارعلم دی هیڅ سړی او ملت پردنیا بی له علمه لار نه‌سی پیداکو لای : ـ

داحمدشاه بابا لـ سوانحو اوویناو و څخه ښکار یږی چه ده په دینی علو مو ، تصو ف اوفلسفه کی معلو مات در لو دل په عر بی ژبه هم پوهیدی په پارسی اوپښتو کی یی‌شعر هم ویلای سوای په عربی ژ به‌چه په هغه عصر کی دمشرق د علم منبع وه تر دی حد ه عالم ووچه لیك‌او لوست‌یی‌هم په کو لای‌سوای‌مرحوم‌شاه فقیر الله صا حب د ښکا پو ر و د ه ته عر بی مکتو بو نـه هـم لیکلی دی

علاوه پردغه احمد شاه بابا په عر بی ژبه څخی کلمات اری‌چه محمد غوث ابن ترکمان ابن تاج خان‌په هندوستان کی په پارسی ژبه شرح په لیکلی ده چه شرح الشرح نومیږی (۳۰۰) مخه ده

احمدشاه بابا خپل گران ملت ته په خپله وینا کی د علم د یر تشویق او ترغیب فرمایی نن ورځ ښایی چه پښتانه دخپل پلار دغه نصایح په ښی غوږ واوری او په د غه عصر کی چـه بی له علمـه ژوندون ممکن نه دی‌عملی یی کړی اودعلم زده کړی‌ته‌خور اتوجه وکړی دی وایی :ـ

Marfat.com

څو ډیوی دعلم د ی همیشه بلی
دغفلت په تیاری څوگرزی عجوزه
داتعین علم له ځا نه سره مله کړ ه
دهمت په وزر الوزه الوزه

بل ځای دعلم فواید اوگټی داسی ښیی:-

له څلور خوابه در درته ځلیږی
که دعلم روڼ څراغ ته درته بل کړی
روح له علمه رڼا اخلی هله زده کړه
(احمدشا ه)چه بدخوئی په ښه بدل کړ ی

لوی احمد شاه بابا دحضرت میا عمر «قدس سره» سر ه اخلا ص درلود او دهغه په مریدانو کی وو هغه و خت چه احمد شاه بابا په پانی پت حمله کوله داحمد شاه بابا په نورو لښکروکی یوازی اووه لس نیم زره کسان دمیاعمر صاحب مریدان اوخلیفه گان وه .

دنوای معارك په (۷۸۸)مخ کی دده دتعلیماتو په برخه کی دا سی راغلی دی «احمدشاه مرد متشرع وپا بند امور دینی وحنفی مذهب عالم وباسوادی بود دیوان اشعار پشتوی او د ر کا بل بـه سا ل (۱۳۱۹) ش از طرف عبدالحی حبیبی طبع شد ه که کلا م عشقی و تصوفی وحماسی واخلاقی دارد ودارای تقریبا دو نیم هز ار بیت است از قسم غزل ورباعی وقطعه ومخمس ومربع درکلامش رنگ تصوف بخوبی آشکار است برخی اشعار اخلاقی ووطنی نیز دار د علاوه براین احمدشاه برخی کلمات وملفوظات منشور نیز د ا شت که ملا محمد غوث بن ترکمان بن تاج خان قاضی پشاور بامروی شرحی برآن کلمات بزبان فا ر سی بنا م (شر ح الشر ح) نگاشته است.»

دده دمزار د گنبدی کتیبه داده:-

شاه والاجاه احمدشاه درانی بود
درقوانین امورسلطنت کسرای منش

احمد شاه درانی دگندا سنگهه لیکنه .

از نهیب قهرمان سطوتش در عهد او
شیر آهو را به شیر خویش دادی پرورش

میرسد از هر طرف در گوش بدخواهان او
از زبان خنجرش هر دم هزاران سرزنش

چون روان شد جانب دار البقاء تاریخ بود
سال هجری یکهزار و یکصد و هشتاد و شش

خرقه مبارکه

دسراج التواریخ په ۲۷ مخ کی داسی راغلی دی: (۱)
دحضرت رسول (صلعم) خرقه چه دویس قرنی (رح) څخه وه او بیا وروسته لاس په لاس بخارا ته راغله شاه مراد بیګ د لورنی او اعزاز دپاره اعلیحضرت احمدشاه بابا ته ورکړه یوو خت دامیر حبیب الله خان شهید څخه دخرقی مبارکی په خصوص کی پوښتنه وسوه هغه پاچا ددغه سوال داوریدو څخه وروسته داسی وویل چه امیر تیمور کورګان دغه مبارکه خرقه دعراق عرب څخه ماوراءالنهر ته راوړه او په سمرقند کی یی یو ښکلی عمارت باندی جوړ کړ او صحیح النسب سیدان، متولیان یی ورته وټاکل او دغه منوره قبه تر اوسه دخواجه خضر په نامه یادیږی او مبارك تعمیر یی په (۱۲۹۷) ه کی په خپلو سترګو ولید او امکان لری چه دامیر تیمور دمړینی وروسته دده اولادی چه په هغو سیمو کی حکومت کړی دی دغه مبارکه خرقه بخارا ته وړی وی او دهغه ځای څخه دی دده دزامنو څخه یوه جوزجان ته راوړی وی او شا بیګ خان دی ولی او متولی باشی ټاکلی وی.

بیا وروسته اعلیحضرت احمدشاه بابا په ډیره درناوی د اوښ په غاړه چه ایله وو او په هر ځای کی یی دوی دری ورځی تیرولی خیرا تونه او صدقات یی ورکول دکابل تر شمالی پوری یی راو رسوله څرنګه چه زیات خلك یی زیارت

(۱) سراج التواریخ ۲۷ - ۲۸ مخ
نوای معارك ۷۸۸ مخ

Marfat.com

ته دهر لوری څخه راتلل نود کابل په علی آبادکی دغه خرقه (۹) میاشتی دخلکو دزیارت کولو دپاره کښیښودله سوه چه او س دغه دخرقی شریفی ځای په سخی مشهور دی او هلته یو ه شنه ګنبده پرجوړه سوی دهاو وایی چه دلته دشاه مردان قدم ا ینبو د سوی دی هغه وخت چه خرقه په کابل کی وه دا علیحضرت ا حمد شاه بابا په امر په کندهار کی یوتعمیر ورته جوړ سوا و دکابل څخه یی بیا په شاندار ومراسمو دغه خر قه یوو ړه ا و هلته یی امانت کښیښولهاومعما رانود احمد شاه بابا په امردوه یو ړ یز ه ګنبده پرجوړه کړه چه په لوړه طبقه کی خرقه اوکښته طبقه کی داعلیحضرت احمدشاه بابا مزاردی اعلیحضرت تیمور شاه دخرقی دمتولیانودمصارفودپاره دوی ته دشاه والله او ه ځکی وقف کړی میا فقیرالله صاحب په خپل مشهور مکتوبات کی د خر قی شر یفی په خصوص کی داسی وایی :-

«در باب خرقه که حضرت پیغمبر (ص) وهم اهل بیت آنرا بدست خود دوخته اند وحضرت علی کرم الله وجه بعد از رحلت آنسرور بامرسید جن والبشر باویس قرنی (رح) اش تسلیم کر ده وا وآنرا پوشیده بعد از انتقال او از دنیا درمکه معظمه برده درغار حرا نهادند وسالها در آنجا بوده بعد جناب شیخ دوست محمد به مژده اینکه خرقه پیغمبر است از آنجا باخود دره بغداد آور ده پس از و ی او لاد ش آنرا با خو د ها در بخا را نقل داد ندو ۸۰ سال در آنجا بوده سپس شیخ آقا محمدو نظر محمد از بخارا باخود در بلخ آورده ۳۵ سال در آنجا ماند از آنجا شیخ محمد ضیا ء و شیخ نیاز در روز یکشنبه ۲۴ محرم ۱۱۰۹ در خانقاه جوز گون آور دند.

واز انجاء در نهم شهرر بیع الاول سال ۱۱۸۲ وزیر شا ه و لیخان بامیزایی درقندهار آورد «دخرقی شریفی زیارت با العموم او مخصوص دجمعی په شپه مازیګر کیږی ټول صوفیان اوملایان دخرقی شریفی زیارت کوی اوتر تیر مابنامه هلته مراقبه وی دبست حیثیت لری چه ګنهکاران بی حریم ته نوزی اوهیڅوك بی په زورو یستلای نه سی

هغه وخت چه خر قه شریفه کند هار ته را وړه سوه دخر قی دصندوق کلی حاجی عبدالحق الکو زی ته چه یو نیك عمله او خدای دوسته سړی وو وسپارله سوه او احمدشاه بابا امرو کړ چه دده دحکمه پرته دصندوق سر خلا ص نه سی.

Marfat.com

خرقه خپله یوه داوښ دوه یوقاقمه ده دواړه مبارک لستو نې یې دقاقمی دلمنی داوږدوالی په نسبت لنډ دی اسمانې رنګ لری برق او مخصوصه تجلی لری دانسان دقامت په تناسب لنډوه ده استراو فراویزنه اری دمخ دوه بره یی څه شوه یدلی او په وړین تارګنډل سوی دی

اعلیحضرت امیر حبیب الله خان چه په (۱۳۲۸) ق کی کندهار ته راغی دنورو عامه خدمتو په لړکی یی دخرقی شریفی ګنبده هم ترمیم کړه لکه چه دده دیو فرمان څخه چه دخرقی په دننه کی لیکل سوی دی دغو کارونو کول ځنی معلومیږی فرمان دغه دی «از آنجا که توجهات شنشه شهنشاهی شاه سعادت بنیان المؤید بتائید الملك الدیان سلالته السلاطین ال افغانستی بتهجت بهم القرون والا زمان اعلیحضرت سراج الملت والدین دام ملکه دایما مصروف ترقی اعمار بلادواحصار شاهانه شان است ازابتداء آمدن موکب مسعود او به قندهار بسی آثار عمران وترقیات نمایانی بروی کار آمده است که برخی از آنها بیان کرده میشود چنانچه تعمیر قلعه قندهار که بمرور زمان برهم ورخنه رخنه گردیده بود از سرنو بطرز جدید ترمیم گردیده که در صفائی وزیبائی رشك دلبران عالم گردیده وارګ شهر قندهار وسلام خانه مبارکه وعمارت برج وکوتی جدید ارګ وګلدانیها و فواره ها درآن ساخته شده است وبازارها به کمال آرایش انجام یافت واماکن متبرکه چنانچه خرقه شریفه که در دایره وصحن اوو سعت کرده سراهای طرف شرقی اورا خریده در دایره اش داخل کردند وصحن اورا وسعت دادند دالانهائی سمت جنوبی او راآباد نمودند وامام وموزن و خدمه ومدرس وطلبه را مقرر فرمودند ونیز مسجد جامع شاه که آباد کرده احمدشاه بابای مرحوم است جانب شمالی آن زمین های خالصه سرکاری وخریداری در آن داخل کرده دایره او را وسعت داده دالانهانهای شمالی او را سراز نو تعمیر نمودند ونیز مسجد جامع سردار کهندلخان مرحوم از طرف شمال وجنوب او سراهای به قیمت بسیار خرید دایره ومسجد او را دوچند ازسابق کلان نموده ونهر پاتاب رادر اواسط او اجرا داده ودوصد باب دوکان که در حقیقت یك بازار طولانی است برای مصارف وی آباد وجای موبارك را درآن بقعه شریف نهادند ومسجد عثمان آباد واقع بازار شکارپور

Marfat.com

وغیره مساجد را تعمیر نمودند وعمارت کوهکران وکوتی سر بند وحفر نهرها وسا ختن سرك وپل ها از آن جمله یکی حفر نهر مبارکه سراجیه است که از دریایی هلمند اراضی حالیه غیر مزروع را به زحمت زیاد درظرف چهار سال که موازی هشت هزار مرد در آن کار میکرد تاحفر آن انجام یافت که یکی از آثار عظیمه عصر سراجیه است واز نتائج مستحسنه سفر خیرت اثر همایونی علی هذا القیاس درهر ولایت که قدوم میمنت الزوم والا رسیده یك آثار ترقی نشان بیاد گار مانده این همه به سعی و اهتمام عالیجاه سردار محمد عثمان خان نایب سالار ملکی سردار درجه دوم به انجام واتمام رسید .»

په (۱۳۱۳) کی چه دامیر عبدالرحمن خان زوی سردار نصرالله خان قندهار ته راغی دخرقی مخصوص دالان چه په گنبده کی دننه دی دسپینو زرو پنجره یی ورجوړه کړه ددالان مخ او مخصوصه دروازه یی هم په زرو ورجوړه کړه بیا دسردار محمد عثمان نخان په امر صوفی عبدالحمید خان بارگزی چه په کابل کی دصکو کو رئیس هم وو دنقش اونگار علاوه شاؤ خوایی (یس) شریف اود (ا نافتحنا) سوره په اعلی کوفئی خط باندی ولیکلی او دالاند نی شعرونه یی ددرو ازی دباندی په دالان کی په ډبره کی کینده لی او په (۱۳۲۹) کال کی یی نصب کړی دی :-

ز هی خرقه با سعادت — که شد خراسان ز فیض قدومش منور
معلی جناب احمد آن شاه والا — که به رتبه اش برتر از بام اخضر
بباز و چو رستم به هیبت چو دارا — به حشمت سلیمان به تمکین سکندر

مطیعش ز مه تا بماهی جهانی — به پابوسی اش آسمان حلقه بردر
ازآنجاء که اندر دلش داشت مسکن — حب حق تعالی وحب پیمبر
فرستاد درجوز گون بهر تعظیم — ولیخان وزیر خود آن نیك اختر
که تا آورد خرقهء شاه لولاك — حبیب خدا شافع روز محشر
بیاوردش ازجوزگون آن نیکونام — به صدعز وتکریم بسیار و صدفر
نهم از ربیع اول و روز دوشنبه — که شد کندهار از نزولش معطر
بالف وما ئة و ثما نین اثنا ن — خرد گفت بنویس تاریخ از زر

Marfat.com

بناغلی عزیزالدین وکیلی (دسوابق خرقهٔ مطهره) ترعنوان لاندی داسی لیکی :- (این همان خرقهٔ مطهره است که حضرت محمد (صلعم) مختار وهم اهل بیت اظهار آنرا بدستان مبارك خود دو خته اند وحضرت خاتم المرسلین صلی الله علیه وعلی اله واصحابه وسلم در اواخر عمر مبارك شان به برمیکردند درحجة الوداع ووقت مریضی ودرحالت موت در بدن مبارك شان بوده ودرلحظات اخیر زندگانی به امیرالمؤمنین عمر رضی الله تعالی عنه وصیت فرمودند که این جامه را به ابن عمر واویس بن العامر القرنی که نادیده برمن عاشق شده است بسپارید.

پس ازارتحال سرد ارا نبیاء صلی الله علیه وآله واصحابه قرار امر مبارك رسالت پناهی عمر فاروق وحضرت علی کرم الله وجه خرقهٔ مبارك باسیدالتابعین اویس بن عامر القرنی سپردند آن دوست خداوند تبارك وتعالی پیش ازآن که خرقه مطهره در بر کند دو رکعت نماز بجاء آورده و طلب آمرزش امت حضرت سرور کائنات نموده و خرقه معظمه راشفیع آورد وتا وقتیکه ابی عمرواویس بن عامرالقرنی حیات داشت لباس واجب التعظیم حضرت نبی الکریم صلی الله علیه وسلم را دربالای سرخوده نگاه میداشت بعد ازارتحال اویس بن عامرالقرنی بندگان خاص حضرت پروردگار عالم خرقهٔ مبارکه را ازملك یمن انتقال داده احتراما وشرعاو تعظیما در غار حرا گذاشته وسالهای متمادی درآنجاء بامانت وحفاظت بود تاآنکه جناب شیخ الاولیا قطب الاتقیا دوست محمد قدس سره که مرد بزرگی از صالحان وقت بوده آنکه خرقه پیغمبر جلیل القدر اسلام وحضرت رسول زمانی است آنرا باعزت وعظمت تمام ازغار برداشته در بغداد بجهت زیارت عموم خلایق اسلام نقل داد و تا زمان سلطنت (یلدرم بایزید) بن سلطان مراد بن سلطان ارخان بن سلطان قراعثمان لو (مؤسس سلطنت عثمانی روم وتازمان ظهور قدرت ابوالمنصور امیر تیمور کورگانی که فاتح ملك بغداد گردیده شرف پرتونزول داشت وکافهٔ اسلامیان عرب و عجم بجهت تقدس و زیارت خرقه صدقه زرومال بگردان اما نت اعطای پروردگار می شتافتند.

سلطانی تاریخ په (۱۴۴) مخ کی دخرقی مبارکی په خصوص

کی داسی لیکی :-«شاه مراد بی خرقه متبرکه را در کمال عزت وعظمت نزد احمد شاه فرستاد واحمد شاه اورا در فتوحات غیبی وعطوفات لاریبی دانسته بعد از تبذیر و تذورات تصریف صدقات به زیارتش مشرف شد .

چون میدانست که خرقه حضرت رسول صلعم در تحت ملکیت احدی نیست هر که اورا به تعظیم نگاه دارد عزت و تجلیل روا دارد درخور تولیت است پس آنرا با خود برداشته مراجعت قندهار کرد متولیان آن خرقه مبارك که اکثر مردم از یك بودند، وچون حال را بدینمنوال مشاهده نمودند پس در شبی صندوق مبارك را کشودند وموضع بین اکتفین خرقه را که حمل لمس مبارکه مهر نبوت قطع نموده جادهٔ بخارا را پیمودند واحمدشاه خرقه را از جاده کابل به قندهار آورد وتامدت حیاتش در مسجد جامع کهنه که در جنب جنوبی محله بردرانیست موضوع بودو بعد از رحلتش تیمور شاه پسرش درجنب شرقی مقبره پدر گنبد ومسجد و حوض ساخته او را دراین جایی که هست نقل نموده.

د سفینت الاولیا په (۳۸) مخ کی داسی راغلی دی چون پیغمبر صلعم وصیت کرده بودند که خرقه مرا به اویس قرنی رسانیده بگوئید که امت مرا دعا کند امیرالمؤ منین عمر در ایام خلافت با امیرالمؤ منین علی رض عنهما خرقه مبارکه را به نزد اویس برده و در خواست دعا بجهت امت نمودند.

گویند که به دعای ایشان حق تعالی بعدد موی گوسفندان قبیله ربیعه ومضر که درعرب هیچ قبیله آنقدر گوسفندان نداشت از امت پیغمبر صلعم بخشید.

در تذکرة الاولیا چنین آورده اند که و یس نزد امیر المؤ منین علی رض عنهما آمد بموافقت ایشان درصفین حرب میکرد تاشهید شد تاریخ وفات ایشان در سوم رجب سال ۳۲ ه است.

د تذکرة الاولیا په (۱۲) مخ کی د خرقی شریفی او ویس قرنی په بارهٔ کی داسی لیکلی سوی دی:-«آن قبله تا بعین وآن قدوه

تاریخ سلطانی ۱۴۴ مخ

سفینت الاولیا ۳۸ مخ

ار بعین و آن آفتاب پنهان آن هم نفس رحمان آن سهیل یمنی اویس قرنی (رح قال النبی) صلی الله علیه «وسلم اویس القرنی خیر التابعین» باحسان ستایش کسی که ستاینده او رحمته للعلمین بود بز با ن من کجاراست آید گاه گاه خواجه عالم روی مبا ر ك سو ی یمن کردی و گفتی «انی لاجد ونفس الرحمن من قبل الیمین» یعنی نسیم رحمت از جانب قرن همی یابم باز خواجه انبیا ء صلی الله علیه وسلم گفت فردای قیامت حق تعالی هفتاد هزار فرشته بیافر ینند در صورت اویس تااویس درمیان ایشان بعرصات آید و به بهشت رود تاهیچ آفریده واقف نگردد والاماشأالله که دران میان اویس کدامست که درسرای دنیا حق تعالی را ز یرقبهٔ نوا ری عبا دت میکرد وخود را از خلق دور مید اشت در آ خر ت از چشم اغیا ر محفوظ ماند که او لیا ی تحت قبای لایعرفهم غیری.

نقل است که چون رسول صلی الله علیه و سلم وفا ت خو ا ست کرد گفتند رسول الله مرقع شمارا به کی دهیم؟ گفت باویس قرنی بعداز وفات رسول صلعم چون عمرؓ (رض) وعلی (رض) بـکو فه آمـد ند فاروق درمیان خطبه گـفت بـا اهـل نجد بـرخیز یـد همه برخاستند ودر میان شما از قرن کسی هست گفتنددروادی عرفه شترمی چرا ند وشب نان خشك بستاند و نفقه مادر پیررااز ان حاصل میدارد ودرآبادانی نیامده وباکسی صحبت ندا رد وآ نچه مردم خورد او نخورد وغم وشادی نداند و چون مردم بخند د ا و بگرید وچون بگریند او بخندد پس فاروق ومرتضی بدان وا دی رفتند او را درغار یافتند وحق تعالی فرشتگان را امر کرده بود تاشتران وی می چرانیدندچون جنبش آدمی بیافت غاؤر را کو تاه کرد وسلام داد فاروق جوابش گفت و بعد ازان گفت نام تو چیست؟ گفت عبدالله گفت ما همه بنده خدائیم نام خاص تومی پر سم گفت اویس گفته دست راست بنهالی بنمود آن نشانه که رسول (ص) گفته بود دید دستش را ببوسید وگفت رسول خدا ترا سلام رسانیده است ومرقع خود بتو فرستاده وصیت کرد که امتیان رادعا کن او یـس گفت تو به دعا کردن اولی تری که از تو عزیز تر کسی نیست فار وق گفت من همین کار می کنم تووصیت رسول خدا بجا آر اویس گفت

تذکرة الاولیا ۱۲ مخ

Marfat.com

یاعمر تو بنگر تا آن کسی غیر شاید غیر من باشدفاروق گفت رسول خدا ترا نشان داده است مرقع پیغمبر را بمن د هید تـا دعا کـنم مرقع رابدو دادند بگرفت وگفت صبر کنید واز ایشان دور تررفت وروی برخاك نهاده گفت الهی این مرقع را نپوشم تا همه امـت محمد رابمن نبخشی که پیغمبر بمن حوالت کرده است و رسو ل و فاروق ومرتضی همه کار خود کردند اکنون کار توما ند ه است آوازی آمد که تنه چند رابتو بخشید م گفت ا گر همه را نبخشی نپوشم گفت چندین هزار دیگر بخشیدم گفت همه ر ا میخو ا هم همچنان می گفت ومی شنید.

عمدهٔ ا و لیاا و یس قر ن قد و هٔ د هر مقـتد ا ی ز مـین
سال نقلش باتفاق بخوان حسب هادی بیرون‌شده زجها ن

امیر بلندصاحب

دپخوانی گرش دگرمسیر په سیمو کی (چه لو مړی لوی حکومت بیا اعلی حکومت او ولایت سو) ترټولو مشهور او بزر گوار پیر د ی چه‌د کندهار، هلمند اودفراه شاؤخوا مریضان اوحاجت‌مندان ورځی او د نیکی مدد ځنی غاړی.

څلو یښت پنځوس کاله دمخه دد غو سیمو زیا تر وصاحب حال خلکو ملایانو او متصوفینو په کال، شپږ میاشتی او یاهفته کی دامیر بلند صاحب زیارت کاوه اوسرلی ورته پټا وه اوس هـم پیر یـا نی او میرګیانی مریضان ډیرورستل کیږی امیر بلنـد صاحب داسـلا م داشاعت اوبلاغت په وختو کی دلته ر ا غلی‌د ی د و فا ت نیټه ئی دهغی شنختی څخه چه دده دقبر د پښوخو ا ته ولا ړه ده (۶۰ ه) څرګند یږی.

دامیر بلند صاحب کورنی ځانونه عربان ګڼی‌او خپله‌امیرصاحب درسول‌صلعم‌دا کا امیرحمزه صاحب زوی بولی. دز مانی‌په مر و ر د غه کورنی ا و س ډیره لویه شوی ده‌او دزیارت سره ورځرمه کلی کی اوسیږی چه دخلیفه ګانو په نامه یادیږی د ده ز یا ر ت ددرویشان دکلی دشمال ختیز خواته په وټو کوررینګنه مځکه کی دی.

Marfat.com

ملکیار غرشین

غرشین دپښتنو یوستانه کام دی ددغه کام یو نیکه وچ غرسرسبز کړی وو نویی ځکه غرشین بولی ملکیار دپښتنو پخوانیو مؤرخینو داولیاوو په ټولی کی ذکر کیږی نعمت الله او خانجهان لودی لیکی :-

چه شیخ ملکیار پران غرشین ډیر سترولی وویوه ورځ دابابکر طوسی له ځایه سره په ډهلی کی یری دی دهغه څخه یی یو ځای و غو ښت خو ابابکر عذر وکړ چه داټول ځایونه دپاچا دی ملکیار ژر ملتان ته راغی اوله سلطان غیاث الدین څخه چه په هغه وخت کی یی پر ملتان یرغل کړی وو هغه ځای واخیست او اوس یی هم هد یره هلته ده داقصه مخزن اوڅو سوه کاله دمخه سلیمان ماکو هم ذکر کړی ده شیخ ملکیار په غزاکی دا پاړکی ویلی ده :-

غازیانو گوری ښښتن مومل دی
توری تیری کړی دښمن موپری کړی منگلی سری کړی
څله به تښتو ښښتن مومل دی
که ټینگ کړوزړونه پر بری یو نه چه زمری یونه
اسلام را څخه دی
ښښتن مومل دی
غازیانو راسی ټول شاؤ خواسی د شهاب پر ملاسی
دښمن موغوڅ کی ښښتن مومل دی

دزهد او تصوف له کبله ملکیار ښه شهرت لری او مؤرخان د ده دنامه سره (پران) لیکی ، دوه نیم سوه کاله وروسته سلطان فیروزشاه (۷۲۵ - ۷۹۰) ډهلی ته نژدی فیروز آباد بنا کړ نو هلته دی پاچا دشیخ ملکیار پران په یادگار یو سرای جوړ کړ چه دهغه عصر مؤرخ ضیاؤالدین ئی (۷۵۸) ذکر کوی

پښتانه شعرا لودی ټوک (۵۴) مخ

یاعمر تو بنگر تا آن کسی غیر شاید غیر من باشدفاروق گفت رسول خدا ترا نشان داده است مرقع پیغمبر را بمن د هید تـا دعا کـنم مرقع رابدو دادند بگرفت وگفت صبر کنید واز ایشان دور تررفت وروی برخاك نهاده گفت الهی این مرقع را نپوشم تا همه ا مـت محمد رابمن نبخشی که پیغمبر بمن حوالت کرده است و رسو ل و فاروق ومرتضی همه کار خود کردند اکنون کار توما ند ه است آوازی آمد که تنه چند رابتو بخشید م گفت ا گر همه را نبخشی نپوشم گفت چندین هزار دیگر بخشیدم گفت همه ر ا میخو ا هم همچنان می گفت ومی شنید.

عمدهٔ ا و لیاا و یس قر ن قد و هٔ د هر مقـتد ا ی ز مـین
سال نقلش باتفاق بخوان حسب هادی بیرون‌شده زجها ن

امیر بلندصاحب

دپخوانی گرش دگرمسیرپه سیمو کی (چه لومړی لوی حکومت بیا اعلی حکومت او ولایت سو) ترټولو مشهور او بزر گوار پیر د ی چه دکندهار، هلمندا ودفراه شاؤخوا مریضان اوحاجت‌مندان ورځی او د نیکی مدد ځنی غاړی.

ځلو ینت پنځوس کاله دمخه دد غو ځیمو زیا تروصاحب حال خلکو ملایانو او متصوفینوپه کال، شپږ میاشتی او یاهفته کی دامیر بلند صاحب زیارت کاوه اوسر ای ورته پټا وه اوس هـم پیر یـا نی او میرګیانی مریضان ډیروروستل کیږی امیر بلنـد صاحب داسـلا م داشاعت اوبلاغت په وختو کی دلته ر ا غلی‌د ی د و فا ت نیټه ئی دهغی شنختی ځخه چه دده دقبر د پښوخو ا ته ولا پـه ده (۶۰ ه) څرګند یږی.

دامیر بلند صاحب کورنی ځانونه عربان ګڼی‌او خپله امیرصاحب درسول صلعم‌دا کا امیرحمزه صاحب زوی بولی. دز مانی‌په مر و ر د غه کورنی ا و س ډیره لویه شوی ده‌او دزیارت سره ورځرمه کلی کی اوسیږی چه دخلیفه ګانو په نامه یادیږی د ده ز یا ر ت ددرویشان دکلی دشمال خټیز خواته په وټو کوررینګنه مځکه کی دی.

ملکیار غرشین

غرشین دپښتنو یوستانه کام دی ددغه کام یو نیکه وچ غرسرسبز کړی وو نویی ځکه غرشین بولی ملکیار دپښتنو پخوانیو مؤرخینو داولیاوو په ټولی کی ذکر کیږی نعمت الله او خانجهان لودی لیکی :-

چه شیخ ملکیار پران غرشین ډیر سترولی وویوه ورځ دابابکر طوسی له ځایه سره په ډهلی کی یری دی دهغه څخه یی یو ځای و غو ښت خو ابابکر عذر وکړ چه داټول ځایونه دپاچا دی ملکیار ژر ملتان ته راغی اوله سلطان غیاث الدین څخه چه په هغه وخت کی یی پر ملتان یرغل کړی وو هغه ځای واخیست او اوس یی هم هد یره هلته ده داقصه مخزن اوڅو سوه کاله دمخه سلیمان ماکو هم ذکر کړی ده شیخ ملکیار په غزاکی دا پاړکی ویلی ده :-

غازیانو گوری ښښتن مومل دی
توری تیری کړی دښمن موپری کړی منگلی سری کړی
څله به تښتو ښښتن مومل دی
که ټینگ کړوزړونه پر بری یو نه چه زمری یونه
اسلام را څخه دی
ښښتن مومل دی
غازیانو راسی ټول شاؤ خواسی د شهاب پر ملاسی
دښمن موغوڅ کی ښښتن مومل دی

دزهد او تصوف له کبله ملکیار ښه شهرت لری او مؤرخان د ده دنامه سره (پران) لیکی ، دوه نیم سوه کاله ورو سته سلطان فیروزشاه (۷۲۵ - ۷۹۰) ډهلی ته نژدی فیروز آباد بنا کړ نو هلته دی پاچا دشیخ ملکیار پران په یادگار یو سرای جوړ کړ چه دهغه عصر مؤرخ ضیاؤالدین ئی (۷۵۸) ذکر کوی

پښتانه شعرا لودی ټوک (۵۴) مخ

Marfat.com

پیرمحمد کاکړ

دکندهار مشهور متصوف او خوږ ژبی شاعر دی چه داعلیحضرت احمدشاه بابا په وخت کښی یی ژوند کـاوه او دشهزاده سلیمان استاد وو ده یو کتاب د(معرفة الا فغانی) چه دپښتو صرف او نحو لغت او محاوره ده دشهزاده سلیمان دپاچاهی په وخت کی دده په نوم لیکلی دی دشهزاده سلیمان دروزنی په خصوص کی وایی:-

پس له حمده له دروده ۔شوه دشاه مدحه مقصو ده
شاه‌سلیمان‌دحکم‌لمردی کل عالم پری منور دی
شهزاده دعلم کان د ی نن رونق ددرست جهان‌دی

دده دیوی تصوفی غزلی څو بیته دادی:-

ناز دخوبانوپرلیمه‌ړشی چه څوك یی نه وړی په‌حق به‌پرشی
پر سجده‌ژاړه‌وخپل‌حبیب‌ته څو دی پر او سنکو مځکه چکړ شی
رتبه که غواړی‌فروتنی کړه چه‌پورته‌خیژی آخر به زوړ شی

دی دخپل‌عصر ستر عالم او متصوف وو په کندهار کی حضرت جی‌صاحب ته نژدی دشا ولی پر غاړه ښخ دی.

دژوند انه نیټه یی‌دپښتانه‌شعرا لومړی‌ټوك (۱۱۲۰) هـ‌تخمینوی مځکه چه دی داحمد شاه بابا په عصر کی سپین ږیری‌وو دده ژوند داعلیحضرت احمد شاه دوفات له کا له (۱۱۸۶) لس کا له نـور هم یقینی‌دی ولی چه‌خپل دیوان ئی په ۱۱۹۶ هـ تمام کړ ی دی .

ملافرح الدین آخند

ملا صاحب دکندهار دمشهور وعلما او ا و لیا څخه د ی چه د اعلیحضرت احمد شاه بابا په وخت کی اوسید خلکو په تقوای او خدای پیژندنی پیژاند او هر چادنیکی مدد ځنی غو بنت خپله ملا فرح الدین اخند دمشهور میا فقیرالله صاحب حصارکی مرید ؤاو زیاته مکاتبه او مراسله ئی ورسره درلوده.

دسروش مجله ۱۳۴۳

میا فقیر الله صاحب د ننگرهار د حصارك څخه په (۱۱۵۰) هښکار پور ته و لاړ مشهور مؤ لفات ئی قطب الار شاد ، فتح الجمیل، براهین النجات، فیوضات الهیه، طریق الارشاد ، منتخب الاصول، فتو حات غیبیه فارسی مکتوبات اونوردی .

ملافرح الدین اخند په (۱۱۵۹) ه کی په کندهار کے زیږید لی او دعمر په (۸۲) کالو دذیقعدی په ۱۱ په (۱۲۴۱) کی وفات سوی دی او په کندهار کی په خپله جامع کی په هرات بازار کی ښخ دی.

دده دوفات نیټه دابجد په حساب دامصرع ده چه د د ه مر ید علامه حبو اخند زاده ویلی ده:ـ

رفت قطب زمین مدار زمان.

د(ولی الله) دکلمی څخه ئی دعمر (۸۲) کاله استخراجیږی

ملاصاحب په اخلاق او تصوفو کی تالیفونه لری یو منظوم کتاب ئی(تعداد الکبا ئر) نومیږی.

دتعداد الکبائر مثنوی :ـ

بل حلال حلال گڼل د ی — هر حرا م حرام منل دی
شفقت پر مسلما ن کړ ه — له هر چا سره احسان کړ ه
په ښادی د ده ښا د من شه — هم په غم د ده غمجن شه
چه د کفر مو جبا ت د ی — په دوه کونه مهلکات دی
له همه ؤ احتراض کړ ه — بیاد شرعی ته اعزاز کړ ه
که افعال دی که اقوال دی — یاچه نور پاته احوا ل دی
محر م چه داشر عی و ی — پر وا رد د لیل قطعی و ی
اجتناب ورځنی فرض دی — واوره ځماوتاته عرض دی
ته تهذیب ښه داخلاق کړ ه — مخلق خوی دی داخلاق کړ ه
اکتساب حمید ه کړ ه — اجتنا ب له ر ر یله کړ ه

Marfat.com

حضرت جی بابا

محلی روایتونه وایی چه حضرت جی بابا د سر هند څخه داحمدشاه بابا دفتوحاتو په وخت کی راغلی دی او په کندهار کی ئی دنقشبندی طریقی روا جو لوته زیات خدمت کړی دی د مریدانو حلقه به باندی راگرځیدلی وه ارشاد او توجه یی زیاته مؤثره اوګیرنده سوی وه دی دحضرت مجدد الف ثانی سر هندی

دکورنی څخه دی په دی وخت کی دکندهار افغانان د خپلو قومی شیخانو په حلقورا ټول وه اودده درباری نفوذته ښه متوجه وه وائی چه حضرت جی بابا ډیر بزرك او مشهور تقوای داره سړی وو یوه ورځ چنګښو د ده په مسجد کی په زوره ناری وهلی اودده حضوریی خرابا وه حضرت جی بابا باندی راووت او ورته وی وویل :-

تاسی نه یاست خبر چه زه نقشبندی یم او په زوره ذکر نه کوم وایی چه دهغه وخت راهسی دده خلوت ته نژدی چنګښو په زوره ناری نه وهلی زیارت یی دکندهار دښار شمالی خواته دی.

مجدددی کورنی چه په هند، افغانستان اوماو را أ لنهر کی شهرت لری په اصل کی دکابل ده چه لوی نیکه ئی د کابل په شمال کی دپنجشیر دفرخشاه په دره کی ښخ دی او شهاب الدین فرخ شاه نومیږی ددغی کورنی یوغړی چه امام رفیع الدین نومیږی او دمجدد صاحب پنځم نیکه دی دکابل څخه هندته تللی دی خود دغی کورنی شهرت دشیخ احمد مجدد الف ثانی دمولانا عبدالاحد دزوی څخه شروع کیږی چه د نسب سلسله ئی په ۲۸ پښت حضرت عمر فاروق رض ته رسیږی مجدد په ۹۷۱ ه کی په سر هند کی زیږیدلی دی او په نقشبندی طریقه کی دخواجه محمد باقی کابلی (چه په ۱۰۱۲ ه) په ډهلی کی مړدی مرید دی په چشتیه، قادریه او سهروردیه طریقو کی هم مازون دی په ۱۰۳۴ ه دصفر په ۲۸ دسه شنبی په ورځ د عمر په ٦۳ کال مړ دی او په سر هند کی ښخ دی.

ددغی کورنی پیر غلام محی الدین په ۱۷۹۰ع کی د پیښور څخه سند ته و لاړ د ا ځکه چه سکانو پر پیښور غلبه پیدا کړه او په (۱۸۰۶) کی ئی په بنکار پور کی هستو ګنه غوره کړه دسند د تلپور میرانو چه عقیده ورته درلوده مځکی ئی ور کړی او تنخواه ئی ور مقرره کړه د پښتنو پاچاهانو تیمور شاه،زمانشاه،محمود شاه او ایوب شاه سدوزیانو هم په بنکار پور کی دده احترام او عزت کاوو پیر غلام محی الدین د(مونس المخلصین) د ۵۴ مخ په حواله په حیدر آباد کی ښخ دی او پیر نظام الدین د ۱۲۷۳ه د رجب په ۱۷ دشنبې په ورځ مړ او په شکارپور کی ښخ دی اوزیارت ئی د پیر مشهور دی اولاده ئی تر اوسه سته د نوای معارك په ۸۵۸ مخ کی داسی راغلی دی:ـ

«پیر نظام الدین مرد عالم وشاعر متنفذی بود در فارسی دیوان اشعار داشت محتوی مناجات ها ومناقبت نبوی (نظام) تخلص او بود» دنسب سلسله ئی داسی ده :ـ

حضرت مجدد صاحب (۹۷۱ ـ ه ۱۰۳۴) زوی ئی خواجه محمد معصوم عروة الوثقی (دشوال ۱۱ (۱۰۰۷) د ربیع الاول ۹ (۱۰۷۹) زوی ئی محمد صبغت الله (د ربیع الثانی ۱۱ ـ ۱۰۴۳ د ربیع الثانی ۹ جمعه ۱۱۴۳ ه) زوی ئی شیخ محمد اسماعیل چه په ۱۱۳۶ کی مړ دی زوی ئی غلام محمد معصوم چه دشوال په ۴ (۱۱۵۹) کی مړ دی دی دغه دری مشهور زامن لری شاه غلام صادق(۱۲۰۰ ه)شاه غلام محمد چه دشوال په میاشت په پیښور کی په ۱۱۷۸ کی مړ دی عزت الله (دیار کند دحضرا تو جد) دشاه غلام صادق زوی شاه غلام محی الدین (چه دشکار پور د مجددیانو نیکه دی).

دی دوه زامن لری چه پیر فدا محی الدین چه په شکارپور کی په ۱۲۳۰ه کی مړ دی شاه نظام الدین چه (نظام) یی تخلص دی او درجب په میاشت په ۱۲۷۳ه کی مړ دی د پیر فدا محی الدین زوی پیر محمد اشرف دی چه په (۱۲۹۵) دشاه نظام الدین «نظام» زوی پیر امام الدین چه په ۱۲۹۵ه شاه غلام محمد دوه زامن لری یو یی شاه غلام حسن دی چه په پیښور کی په ۱۲۰۴ه کی مړ دی بل یی شاه غلام حسین حضر تجی دی چه په کندهار کی مړ دی چه دی د نهر کاریز ،دهراوډ، دقندهار، کامی او جلال آباد دحضراتو پلار دی.

نوای معارك ۸۵۸ مخ

Marfat.com

دشاه غلام حسین زوی شاه غلام نبی (چه په جمادی الاخر ۱۲۲۶ کی په کندهار کی مړ دی د کندهار او سند د حضراتو نیکه دی) دشاه غلام نبی زامن چه شاه ضیاءالحق (ضیاء) شهید چه په (۱۲۰۰) ه او شاه فضل الله (چه په ۱۱۸۴ - ۱۲۳۸ کی په کندهار کی ښخ دی۰) دشاه ضیاء الحق (ضیاء) زوی عبدالرحیم په حضرت آغا مشهور چه د سند په مټاری کی د جمادی الاول په (۲۴) (۱۳۱۳) عبدالرحیم دری زامن لری چه فدای مجدد (د کندهار دده خواجی حضرت چه د رمضان په (۵) ۱۳۳۰ ه کی مړ دی) عبدالحلیم حاجی آغا (د سند د مټاری د حضراتو نیکه چه د جمادی الاول په (۲۴) ۱۳۱۳ ه کی مړ دی) ضیاء مجدد معروف په میانجی د چارکار او د لغمان د حضراتو نیکه۰) دشاه فضل الله زوی شاه عبدالقیوم (چه په کندهار کی په ۱۲۲۰ تولد او په ۱۲۷۱ مړ دی) د شاه عبدالقیوم زوی شاه عبدالرحمن دنی (چه په کندهار کی په ۱۲۳۴ ه زیږیدلی او د جمعی په ورځ د ذیقعده په (۲) په ۱۳۱۵ ه کی مړ دی) دشاه عبدالرحمن زوی محمدحسن جان دی چه په (۱۲۷۸ کی زیږیدلی او په ۱۳۶۵ کی مړ دی) د غلام محمد معصوم زوی شاه صفی الله (دده تخلص صفی دی د فارسی دیوان خاوند چه د (۱۱۵۶ د ذیقعده په ۴ زیږیدلی او د ۱۲۱۲ کال د ذیقعدی په (۴) دیمن په حدیده کی وفات سوی دی)

دشاه صفی الله زامن ولی الله، قدرت الله، کرامت الله میاعبد الباقی (باقی) چه د ۱۲۸۷ در بیع الاول په (۴) مړ دی نه شاعر دی او د شور بازار د حضراتو نیکه دی۰ ذکرالله، مطیع الله، ظهورالله، امین الله د فارسی شاعر د میان عبدالباقی (باقی) زامن غلام حیدر چه در بیع الاول په ۱۷ ۱۳۰۵ ه کی په کابل کی مړ دی غلام صدیق چه د جمادی الاخر په (۵) ۱۳۰۵ ه په کابل کی مړ دی (غلام عمر (عمر) د فارسی شاعر چه په (۱۲۹۰) په سند کی تولد او په کابل کی مړ دی د تکمله مقالات ۴۰۵) د غلام صدیق زوی غلام قیوم دی چه په کابل کی د شعبان په (۲۴) ۱۳۳۰ ه کی مړ دی۰ د غلام عمر (عمر) زوی ناصرالدین (جانان) دی چه د فارسی نه شاعر دی۰

سفینت الاولیا په ۳۳۹ مخ کی د حضرت مجدد د پیژندنی په خصوص کی داسی لیکی :- ازاولاد حضرت امیرالمؤمنین عمر فاروق رضی الله تعالی عنهما حنفی مذهب بوده اند۰

نوای معارک ۸۵۸ مخ

Marfat.com

در سلسلهٔ نقشبند یه مرید خو ا جه با قی بو د ند و ا یشا ن مرید مولانا خواجگی امکنکی وایشان مرید پـدر خود مولا نـا درویش محمد واز مشایخ قادریه، چشتیه نیز اجازت ارشاد حا صل کرده بودند ۰ (۱)

ددغی کورنی یو بل صاحب حال اوخدای دوسته سړی محمد حسین مجددی دی چه په ۱۲۸۸ ق کی په کندهار کی زیږیدلی اودپارسی نیه شاعر ټیر سوی دی لکه چه وائی :-

اگرشبی مه‌روی‌ترانظاره کنم کتان هستی‌خودرازشوق‌پاره کنم
یقین که‌معجزه‌شق‌القمرشودظاهر چو ماه‌رابه‌سوی‌عارضت‌اشاره کنم

دی په ۸۰ کلن سن د صفری په میاشت ۱۳۶۸ کی دسند په سکهر کی مړ دی.

حاجی کاشانیکه

وایی چه کاشانیکه دسدو زود پاچـاهی او دمحمود سدو زی پـه وخت کی په کندهار کی ژوند کـاوه یو ګوښه ګیر اوتقوای دآره سړی وو دکندهار ټولو خلکو عقیده‌او ارادت ور ته در لود او دښار صفا رباط ته نژدی یی زیا رت دی دده زیارت ته زیـات ناروغان ورځی او دزیار ت څخه یی دډبرو خور دی ټولوی.

بازمحمد

باز محمد په اصل کی دکندهار وو پـه بنو او پیښور کی او سیدلی‌وو ده دمولینا غلام‌جیلانی څخه‌دخوشنویـسی فن زده کړ ده دآخر کنزشرح‌په (۱۲۸۷) ه کی دشرح‌عینی‌په نامه‌دپیښور په‌مصطفی مطبعه کی میامحمد امین دمیان عبدالصمد زوی‌ورچاپ کړه‌پر دی کتاب باندی دپیښوری سید میر حسن شاګرد مولینا غلا م جیلا نی حـاشیه لیکـلی د ه د ا کـتا ب د بـا ز محمد پـه قـلم لیکـلی سو ی د ی ا و د طبعی سو ی نـخی په آ خـر کـی ئـی

دباز محمد یو شعر هم چاپ کړی‌دی همداشانی‌یو پښتو منظوم کتاب دتهکال دمحمدامین تألیف چه په ۱۲۹۵ ه کی په ډهلی کی چاپ سوی‌دی‌دغه کتاب هم دباز محمد په‌قلم‌لیکل‌سوی‌دی‌دده شعرونه عشقی‌او تصوفی دی نمونه ئی داده:-

---

(۱) سفینت‌الاولیا ۳۳۹ مخ

Marfat.com

مو ږ محتا ج یو الله تا ته ته محتا ج نه یی هیچا ته
وحدانیت ستا په ما فرض دی لازم شوی لکه قرض د ی
پیغمبر مـی مـحمـد د ی چه دی دوست دپاك احد دی
بل د د ه څلو ر یا ر ا ن د ی چه هغه بیا جنتیان دی
بل څلو ر مذ هب د ی جا نه بهترین کی دی نعما نه
بـل ځمـا منا جـا ت دا د ی چه و تا ته هو یدا د ی
خپله مینه می په زړه کی واچوه ته غیری مینی می له زړه لیری کوه ته
دی د دیار لسمی ه سدی متصوف دی . (۱)

حبو اخند زاده

په ۱۱۲۰ کی په کندهار کی دخارجی سلطی دلیری کـو لـو دپـاره دمیر و یـس پـه مشر ی سیا سی، اد بـی او ثـقا فـتـی نهضت شروع سو او دهر پلوه دغه ملی مر کز ته سیاست پوهانو ادیبا نو ا و نظا میا نو مخ را نیو لـی وو په ملتا ن او ا صفهان کی یی لوی ثقافتی او حر بی مر کزونه جوړ کړی وه.

په د غه لړ کی د کا کړ ستان دږوب څخه چه په هغه و خت کی دلوی کندهار جزو ګڼل کیدی یو ملا چه ملا بابړ نومید کندهار ته راغی.

هغه وخت چه افشار نادر دپښتنو دغه ملی مر کز و ر ا ن کـړ پر لو یا نو، مشر انو او پوهانو با ندی یی ډول ډول کړاؤنه راوستل ملا بابړ هم په کندهار کی دنوی ښار (نادر آباد) دجوړولو په بیګا ر امر سوی ؤ.

ملا بابړ یوزوی دملافیض الله په نامه درلود چه په ۱۱۶۰ کی یی دکندهار په احمد شاهی ښار کی ښه نوم درلود او دجلال آبا دی حصار کی ښکارپوری میا فقیر الله دعلمی او عرفانی مدر سی سر ه یی اشنایی او نژدیوالی درلود او مکاتبه یی ورسره در لو ده او پرو ز یرشاه ولیخان زیات گران وو

---

(۱) تیر میر شاعران ۲۰۶ مخ

Marfat.com

ملا فیض الله په عربی دمنطقو په مبادیو کی یوه رساله دخپل زوی حبیب الله په نامه لیکلی ده

علامه حبیب الله په ۱۲۱۳ هـ کی د کندهار دبامیزو په کوڅه کی زیږیدلی دی او ابتدایی تحصیل یی دخپلمی کورنی د غړو و څخه کړی دی د ځوانی په وخت کی یی ادبی اواسلامی علوم لکه صرف نحو، بلاغت، فنون، تفسیر، حدیث او فقه زده کړی دی دمنقولو علومو علاوه معقول علمونه لکه ریاضی او نجوم یی هم زده کړی دی په هند او ایران کی گرزیدلی دی او دهغه ځای دپوهانو او نویانو سره یی لیدلی دی او حج یی کړی دی

علامه حبیب الله دمعقولو او منقولو علمود زده کړی وروسته د کندهار، هرات کابل، غزنی دپوهانو سره په تماس کی سوی دی او داحمد شاهی بنار قاضی القضات ملا احمد الکوزی په ځنو عقلی علومو کی خپل استاد بولی دی ملافرح الدین ا خند (چه دکندهار په هرات بازار کی په خپله جامع کی بښخ دی) په روحی تصفیه او اشراق کی خپل پیربولی او ددغه ملا اوشیخ په واسطه میافقیرالله حصارکی دعرفان دمکتب سره پیژندگلوی پیدا کوی.

علامه حبیب الله دشلگرد گیرو دستر عالم او محقق ملا محمد اعظم اند چه سره علمی رابطه او ارادت درلود او په خپل مکتوبات کی دهغه نوم په احترام اواخلاص یادوی سردار مهردل خان (مشرقی) چه نبه ادیب اونو میالی شاعر وو تل دعلامه دمجلس څخه مستفید کیدی او دخپلمی کورنی استاد یی باله ده ددغه سردار په خواهش دموضوعه احادیثو په تخریج کی د(نقدالثقات) کتاب و لیکی د هند او پښتور دمشهور وپوهانو لکه مولوی اسمعیل د هلوی دپښتور قاضی خیلانود کورنی سره یی علمی روابط در لودل دده دمشهور وشاگردانو څخه یومولوی عبدالله غزنوی د ی چه په پنجاب کی یی داسلامی علومو د تحقیق د مرکز خښته کښښو له چه تراوسه په هند کی ددغه مکتب شاگردان سته دنده په هیواد کی علامه کندهاری په هرات کی څه عمر تیرکړی دی اودهغی سیمی دفاضلانو او پوهانو سره یی لیدلی دی ده دهغه ځای په ښیګڼه او د پوهانو په ستاینه کی په عربی د غه بیتونه ویلی دی

د آریانا مجله ۱۳۴۵ کال (۱) کڼه

زر یاصبا! سکان ارض هرات بلغ سلامی مجمع الحضرات
قل د ا عیا مستد عیا لدعائهم سقیاً لکم من فضله مطر ات
فانزل بقرب فنا (زیارتگاه‌ها) واستنزل البرکات باالزورات
وبباب شیخ الطاق ردمستعبر اً ثم احک عنی مسکب العبرات
واقصد حریم جناب (گازرگاه‌ها) والزم بشوق محجر الحجرات

ترجمه: ای دسهار وبومی دهرات دسیمی پراوسید ونکو باندی تیره شه زما سلام دهغی سیمی یارانو ته و ر سو ه د هغو ی څخه دعاوغواړه او ورته ووایه چه دتل دپاره د هغی مځکی د پو هنی څخه مالامال واوسه دزیارتو نو زیارت وکړه او دهغه حر یم د برکت څخه فیضونه واخله دشیخ درگاه ته اوبنکی جا ر کړه ز ما ارادت وروړاندی کړه.

دگازر گاه پرسیمه هم ورسه اودځه وخت دپا ر ه دفضیلت په هغه حریم کی په ار امه سه.

دچنگیز په وخت کی دافغانستان لوی اوبنکلی بنارونه لکه بلخ، بست، زرنج، غزنی، بامیان وران سول دخراسان علمی مدرسی چه دسامانیانو، غزنویانو او غور یانو په وخت کی پرانستلی سوی وی ټولی تباه سولی نودهمدغه کبله علمی رشد او ذ هنی انـکشاف وځنـلو یـدی او دا سی پو ها ن لـکه البیر و نی ا و ا بـن سیـنا پیدانه سول خلکو یوازی په دینی منقولو اکتفاء کولـه دعلـمی درسونو اوروشونو سره چاعلاقه نه ښوولـه.

په اتمی، نهمی اولسمی هجری پیړی کی موږ په افغانستان کی دتصوف، فقی، ادبی فنونواو اخلاقو لوی ا و مشهو ر پوهان لروچه دهغو څخه حضرت جامی، کاشفی او نور دیا د و نی و چ د ی خو دوی دمعقولو علومو لکه ریاضی، هیئت، نجو م، فلسفی ا و منطقو سره لږ علاقه سا تله کله چه اعلیحضرت احمدشاه بابا په کندهار کی بیادپښتنوسلطنت مرکز جوړ کړ په دغه مر کز کی دا سلا می تصوفو اودینی علو مو تدر یس رشد و کړ دمنطقو ا و معقو لا تو

مطالعې او تدریس ته ځه وخت نه پا ته کیدی په همداسی محدود یتو نو کی بیاهم کندهار دمعقولو او منقولو پوهانو څخه خالی نه وو حبواخند زاده خپل ځان زیاتره دمحیط په طرز تفکر او بیځایه قیدونو پابندنه باله دمنقولو علومو سره یی یوځای معقول علوم هم مطالعه او تدریس کول اودخپلو معلوماتو اومطالعاتو د زیاتوب د پاره یی دهیواد دننه او دباندی سفرونه وکړه دهغو سیمو دعالمانو او ملایانو سره یی وکتل چه ددغو سفر وپه نتیجه کی دی دریاضی، هندسی، نجوم، هیئت او منطقود زبر دست عالم په حیث وپیژندل سو.

د حبواخند زاده تاءلیفات:-

حبو اخند زاده په دینی او علمی بیلو وضو عاتو کی په عربی پښتو، فارسی، دروديرش کتابونه اورسالی لیکلی دی چه دلته په لنډه توګه ذکر کیږی:-

(۱) په حدیث کی یی (شوراق) په عربی ژبه دصاغانی مشارق په طرز د صحیحینو احادیثو داستیعاب په زیاتوب لیکلی دی.

۲-په فارسی ژبه په عرفان او اخلاقو کی (اقسام ومحاری وآفات غرور)

۳ - په فارسی ژبه په اخلاقو، عرفان او دتفکر دګټی په خصوص کی د(رساله تفکر) په نامه.

۴ - په فارسی ژبه دمنقولو اومعقولو علومو په اساس (رسالهٔ نماز و اسرارآن) په نامه.

۵ - په فارسی او عربی ژبه موعظی اوخطبی.

۶ - په فارسی ژبه په اخلاقو کی د (رساله صبر وشکر) په نامه.

۷-په فارسی ژبه په تصوف او اخلاقو کی د (رسالهٔ محبت الهی) په نامه.

۸ - په فارسی ژبه په کلامی او دینی تحقیق د (رسالهٔ تمیز مؤمن و کافر) د تنګ نظره مکفرانو په خصوص کی.

۹ - په فارسی ژبه د (تواریخ وفیات مشاهیر اسلامی در قرون ثلاثه) په نامه.

۱۰ - په فارسی ژبه دوحدت وجوداو دوحدت شهود په خصوص کی د (شمعهٔ بارقه) په نامه په دغه کتاب کی حبواخندزاده په شپږو فصلونو کی دقدر وپه څیړنی او تحقیقات کړی دی.

۱۱ - په فارسی ژبه دملامحمد اعظم اندړ دسوالونو په ځواب کی د(چهل مسئله دینی) په نامه.

Marfat.com

۱۲ - په‌عربی ژبه دامام غزالی صاحب پر (محصل فیصل التفرقه) باندی‌د(احکام المله فی احکام اهل القبله) په نامه څه‌نور تحقیقات.
۱۳ - په‌عربی ژبه دتشریح او دقیقی پراصو لو باندی‌یوانتقادی نظرد (مغتنم الحصول فی علم الاصول) په‌نامه د غه کتاب د ده د مهمو تالیفاتو څخه دی . اودهند عالمانو زیات خوښ کړی دی څکه دغه کتاب په اجتهادی نظر تالیف‌سوی‌دی‌ددغه تالیف ختم په ۱۳۵۷ کی دی .
علامه محب‌الله بهاری د مسلم الثبوت په عوض کی ددغه کتاب تدریس په‌خپله مدرسه کی‌منلی دی پر دغه کتاب باندی په شلمه پیړی کی مولینا سیدانور شاه کشمیری‌یوه شرحه لیکلی ده‌او اوس دغه کتاب دپیښور درفیع لا سلام‌د مدرسی‌په کتابخانه کی دمولینا سید همدانی څخه سته دمغتنم یو پری خطی نسخی نوری هم سته اوپه‌دی‌را وروسته کی په هرات کی‌ملامحمدعمرسلجوقی پرمغتنم باندی دالملهم په نامه شرحه لیکلی ده .
۱۴ - انموزج العلوم.
۱۵ - رسالهٔ مغالطات .
۱٦ - په عربی ژبه په څلورو څپرکو کی دفقه،عقاید واوکلام په‌علم کی د(ابانه المله فی التوقف‌عن تکفیر اهل القبله) کتاب چه په‌د غـه کـتـاب کـی د مـؤ لـف وسـعـت نـظـر او کـامـل تبحر څرګند یږی او دغه کتاب یی په فارسی ژبه‌هم لیکلی دی.
۱۷- په عربی ژبه په اوو فصلونو کی د(قید الحیثیه ابحاث) چه په ۱۳٦۲ ق کی یی تالیف کړی دی
۱۸- په فارسی ژبه وحدت وجود اووحدت شهود چه دملامحمد اعظم اندې په عجوب کی یی لیکلی دی ده د غه لیکنه دملکینو د شرعی حیثیت په خصوص کی کړی‌ده په تصوف او اشراق کی ددده تبحر څخی معلومیږی .
۱۹- په فارسی ژبه د فقی او ریاضی دلایلو په واسطه(مستحقه القبول والقبله فی تحقیق سمت القبله) رساله دقبلی خواد ښودلو په خصوص کی
۲۰- په فارسی ژبه (رسالهٔ موسیقی)
۲۱- په عربی ژبه (تنقیح التهافت الفلاسفه)
۲۲- په فارسی‌ژبه‌پرالغ بیګی زیج باندی نوی تحقیق‌او حاشیه

Marfat.com

۲۳ په عربی ژبه دابن سینا پراشارات باندی شرح نمط تاسع .
۲۴ په عربی ژبه دمنطقو پرځنو مباحثو باندی د (بسط البسایط) په نامه شرح.
۲۵ په عربی ژبه منتخب تحریر اقلیدس.
۲۶ په فارسی ژبه دتحریر اقلیدس ترجمه.
۲۷ داکروثاو دوسیوس ترجمه.
۲۸ مختصر کشف القناع.
۲۹ ریاض المهندسین.
۳۰ دمقامات حریری فارسی ترجمه او شرح.
۳۱ دسردار مهر دل خان (مشرقی) په خواهش دمو جوده احادیثو په تخریج کی د (نقد الثقات فی تزییف الموضوعات) رساله.
۳۲ په پښتو ژبه په اخلاقو اوعرفان کی د (منهاج العابدین) منظوم اشعار چه په قصیر بحر کی په اوو زرو بیتو کی ویل سوی دی (۱۳۳۶ ق) حبوا خند زاده دخپل ژوند په پای کی دتحقیق او تفکر عمیقی مرتبی ته رسیدلی وو ده دهغه وخت دا خوند انو تعصب تنگ نظری او کم حوصلگی ته اهمیت نه ورکاوه ددی سره چه حبوا خندزاده په اخلاقی فضایلو او دینی او امرونه پابند وو بیا یی هم په علمی څیړنو او فکری پلټنو فتوای ورکوله او په آزاد فکر صحیحی رایی به ئی دپخوانیو مبادی جرح او انتقاد کړه په هغه وخت کی چه خلکو علم دوازی قدوری، کنزدویل گفلی حبوا خند زاده دمعقولو علومو په تدریس او آزاد علمی انتقاد بوخت وو دی په خپله یوه عربی قصیده کی چه دابوالفتح بستی دقصیدی په اقتفا یی ویلی ده خپل کشران او یاران دعقلی علومو زده کړی ته داسی تشویقوی:ـ

ولا تذم من علما لیس عنه غنی للناس فی عیشهم مافیه نقصان
طباً حساباً وتنجیما وهندسته فللمعایش هذا الجنس میزان

ترجمه په ژوندانه کی دکوم علم څخه چه چاره نسته په بد نظر مه ورته گوری طب، حساب، نجوم هندسه زده کړی ځکه دژوند اساس پر دغو علومو ایښودل سوی دی حبوا خند زاده په نورو علومو او فلسفه کی هم کتابونه لیکلی دی چه په دغه لړکی ئی یو کتاب په عربی (انموزج العلوم) نومیږی دغه کتاب د (نمازج ثلاثه) محصل او متضمن دی چه یوه

برخه ئی محقق دوانی بله ئی شیرازی میرزا حبیب الله او دریمه ئی ترکی خواجه افضل لیکلی ده.

حبوا خندزاده په نو موږی کتاب کی دپخوانیو عالمانو او پوهانو پر افکارو باندی مطالعی او څیړنی کړی دی.

همدا شانی دامام غزالی صاحب پرتهافت های ثلاثه (۵۰۵ ه) او اندلسی ابن رشد (۵۹۵ ه) او درومی خواجه زاده پر حکمیت (۷۹۴) (دتنقیح التهافه) په نوم یو ملخص لیکلی دی په فلسفی مناظراتو کی ئی پر دوی دانصاف په رعایت او آزاد فکر درلودلو حکمیت کړی دی او په څومواردکی ئی خپله رایه علیحده په دلائلو ذکر کړی ده او په علمی مسایلو کی ئی دانتقادی روش څخه کار اخستی دی.

حبوا خندزاده د(لسان المیزان فی تقویم الاذهان) په مقدمه کی لیکلی:ـ مادخدای په مرسته دعقلی علومو ذوق داعتبار په مذاق حاصل کړ او په غور سره می ئی وپای ته وکتل دعلو مـو دګټود حاصلو د پاره می زیات زیار وویست او دذ خیر و په برابر و لو کی می هر ډول زحمتو نه او خواری و منلی دزحمت او خواری پـه دغه مرحله کی چه په نتیجه کی ئی لوړ و موفقیتو ته رسیدلی وم دهغه علو مو دمقا صد وغا یا تو ته ځیر شوم چه دپوهنی نور دهغه څخه و ځلیږی او دهغه په رڼا حقیقت ته ورسیږم.

دفکر او څیړنی په پای کی می دهغو په غـوا مضو کی دا وموندله چه ددغی لاری پای حیرت او سرګردانـی ده او انسان دخپلی ناپوهی داعتراف مراحلی ته رسوی.

نو بیله ژور و کتنو او دعقل او فکر د په کار اچو لو څخه بله چاره نسته.

حبوا خندزاده خپل شاګردان دتعصب په پرېښولو او محض تقلید نه کولو ته را بولی چه صحیح او اساسی فکر وکړ ای سی او فکر دظنونو او هامو څخه وژغوری.

لکه چه وائی:ـ

«والماء مول من الناظرین بعین الانصاف المتجنبین عن الجور والاعتساف ان بر فضو احین مطالعة هذه الاوراق طریق التعصب وینخلعوا عن ربقه التقلید، ویلتزموا سلوك جادة التحقیق والتسدید فعا تحققوه بمذاق التحقیق حقاً حقیقاً بالقبول لا یتلقونه بمحض

Marfat.com

التقلید باالر دوالا نکار وماجدوه فی مشرب الوجدان صحیحا مستأ هلا للتصدیق والا ذعان لایحملنهم علی تکذیبه التعصب و الاستکبار وما وجدوه فیما ممالا یساعده الوجدان التسلیم وینبو عنه الطبع القویم فلیاءخذو بالمثل السایر من قول الاکبر خذ ما صفاودع ما کدر.

دحبوا خند زاده شاگردان او معاصرین:-

دعلامه حبیب الله اخند زاده (حبواخند زاده) داستادا نو څخه د وه نفره یو د کندهار قاضی القضاة مولوی احمد بن اسماعیل یعقو بزی الکوزی دی، چه (په ۱۲۳۳ق دربیع الثانی په ۶ مړ دی).

نوموړی د(رساله کاشفه، رساله فارقه، بیان الوافیه لطوایف الصوفیه) مؤلف دی علامه حبیب الله دده په خصوص کی لیکلی:-

«فضایل انتساب اخند ملا احمد مرحوم بعضی از علوم عقلیه استاد فقیر بودند.»

دحبواخند زاده روحانی مرشد اواستاد په نقشبندی طریقه کی ملافرح الدین اخنددی چه په (۱۲۴۱ کی دذیقعدی په ۱۱ مړ دی او دکندهار په هرات بازارکی په خپله جامع کی ښخ دی) خپله ملا فرح الدین اخند دسید فقیرالله حصارکی مریدؤ (دسند په ښکار پورکی مړدی).

په کندهار کی ئی نور معاصرین پیر محمد بن اسماعیل د مشهور ملااحمد قاضی القضاة ورور دعقیدة المشایخ والعلماء مؤلف(چه په ۱۲۲۳ ق کی مړدی)عبدالحکیم کاکړ د(ردحلیمیه علی مطاعن احمدیه (چه په ۱۲۳۴ کی مړدی) قاضی غلام محمدهوتك د(ارشاد الحق مؤلف چه په (۱۲۶۴ کی مړدی)ملا عبد الحق بن عبدالغفور خروټی دپښتو د(یاقوت السیر) ناظم او دشرح اربعین مؤلف چه په (۱۲۵۰) کی مړدی ملاکټه اخند تره کی او خان ملا قاضی عبدالرحمن بن خان ملاقاضی محمد سعید بارکزی دنصیحته المؤمنین وفضیحته الشیاطین مؤلف اودخرقی شریفی ملا عبدالحق دی.

بل معاصرئی په غزنی کی دگیرومولوی محمد اعظم اندړ دی چه څورسالی ئی هغه ته دعلمی سوالونو په مقابل کی لیکلی دی

دخطی لسان المیزان مقدمه

دخطی دسایلو دمجموعی ۱۹۶ مخ

Marfat.com

اوهغه ئی دمخدوم معظم په لقبونو ستایلی دی چه داستادی مقام لری دغه ملا هغه مشهور پوهاند دی چه د امیر دوست محمد خان په وخت کی په حبس او اخراج محکوم سوی وو او دامیر شیرعلیخان تردوری پوری هم ژوندی وو.

د سید جمال الدین په اسناد واو مدارکو کی (۱۴۶) نمبر یو ه عریضه سته چه پورتنی مطلب څخنی څرګندیږی.

همداشانی هغه سفر چه دهندمجاهد ینو سیداحمد بریلوی او محمد اسمعیل دهلوی په ۱۲۴۱ ق کی کندهار ته کړی دی په دغه سفرکی یی دحبو اخند زاده سره لید لی دی د منشی محمد جعفر تهانسری په قول (سوانح احمد یه ۱۸۴ مخ) کله چه یی د مولوی محمد اسمعیل دهلوی سره علمی مذاکره وکړه دوا یه یودبل ارادتمندان سول دکابل په سفرکی د مجاهدینود کاروان سره یوځای ووچه خپله لیکی (روزی در کابل خدمت مولوی اسمعیل شهید رحمت‌الله تعالی فقیر در نماز عصر پیش کرد و در عقب فاتحه خواند (دخطی رسایلو مجموعه ۳۶۳مخ)

دعلامه حبواخند زاده دمشهور وشاګردانو څخه یو مولوی عبدالله غزنوی دی چه په هندکی زیات شهرت لری دامرتسردغزنویانو کورنی دده داولادی څخه ده اودهنددمسلمانانو یوه خاصه فرقه تر اوسه ده ته منسوبه ده سید سلیمانندوی او تهانسری دوا یه وایی چه د هند خلك دمولوی عبدالله غزنوی دعلم اوعمل له کبله کندهاری استادګیر پر ګران دی د غه غزنوی دتحقیق اوپوهنی مشعل امرتسر او پنجاب کی بل کړی وو دمحمد منصور نومی دیوی خطی لیکنی له رویه چه دپیښور دفضل همدانی په کتابخانه کی سته داسی څرګندیږی چه دغه غزنوی پوهاند په ۱۲۷۹ ق کی دپنجاب څخه غزنی ته راغلی دی او دهل تاغ په کلی کی اوسید امکان لری چه دمولوی محمد اعظم اندړ سره دی یی څه قرابت در لودلی وی خوځنی خلك وایی چه دوا یه یوسړی دی مولوی محمد اعظم وروسته چه پنجاب ته تبعید سوهلته دعبدالله په نوم و پیژندل سو.

دحبوا خندزاد بل شاګرد پیښوری مولوی غلام جیلانی دی چه په ۱۲۷۳ کی کابل ته راغی اودخپل استاد زیاتره تالیفونه یی په خپله ولیکله چه دده په لویه کتابخانه کی سته.

Marfat.com

دمړینی وروسته یې دغه کتابونه د پیښور په اسلامیه کالج کی دده په نامه قید دی ډیری او نادری خطي نسخی لری چه په دغه کتابخانه کی د حبو اخند زاده ځنی قلمی رسالې هم دده په خط هلته موجودی دی .

حبو اخند زاده په ۱۲۶۳ ق کی د روژی په میاشت په کندهار کی وفات سوی دی . د کندهار په شمالی لویه هدیره کی عیدگاه ته نژدی ښخ دی .

د حبو اخندزاده د پاته کسانو څخه یو زوی ئی مولوی عبدالرحیم دی چه د امیر شیرعلی خان د زوی سردار عبدالله جان استاد او لمسی ئی مولوی عبد الرؤف د امیر حبیب الله خان د حضور ملا د سراج الاخبار د لومړی گڼی ناشر ۱۳۲۳ ق او د زیاتو نورو کتابونو مؤلف او کوسی ئی مولوی عبدالواسع شهید د پښتو مرکی رئیس د زیاتو قضائی قوانینو او دولتی نظامنامو او رسالو مؤلف او مولوی عبدالرب د کابل د ابتدائیه ښوونځیو مدیر او د حضور ملاؤ چه د هیواد په قضا، پوهنی او مطبوعاتو کی د قدر وړ آثار لری : -

د علامه یو پښتو حمد دادی .

کل ثنا چه ئی څوك وائی — پر خالق د جهان ښائی
چه صانع دی هم حکیم دی — هم جواد دی هم کریم دی
کل منقوش چه د کیوان دی — چه پر لوح د امکان دی
په قلم ئی د قدرت — نقش ئی کړی په حکمت
په عرصه د کائنات کی — په صفحه د موجودات کی
چه هر څه مشهور موجود دی — ټول قایم د ده په جود دی
د اجهان واړه عدم ؤ — د عدم غولی تورتم ؤ
تول اشیا پکښی مستور ؤ — نه تمیز و نه طهور ؤ
تور ه شپه وه د عدم — نور د حق شو صبحدم
رنگ پرنگ اشیا اعیان شوه — څوك اعراض شو د څوك اعیان شوه
په هر شی کی تجلی — شان په شان گڼه جدا

د منهاج العابدین څخه

گو ښی شا ن د ی په هر آن کل یو م هو فی شا ن
چه څه خیر یا کما ل د ی یا څه حسن یا جما ل د ی
ټو ل همه حقه مستعا ر د ی په ممکن کی نمو دا ر د ی

ملا ولیداد «کاکړ»

ملا ولیداد یوزاهد اوعارف سړی ؤ اود طریقت په سلسله کی دملا حلیم او بیادملا فرح الدین اخند مخلص او مرید ؤ چه د وی دواړه بیا د میا فقیرالله صاحب حصار کی لاس نیوی کړ ی وو ملا صاحب یو کتاب په لغو مثنوی (ز ین الحلم) په نامه ترڅ زرو بیتو پوری لیکلی دی داکتاب دملا عبد الکریم د (زین العلم) په ا قتفا مفصلاد (عین العلم) پښتو منظومه ترجمه ده چه په چهار شنبی د صفر په ۲۷ (۱۲۲۴) کی ئی د نظمه فارغ سوی دی فقی او تصو فی بحثو نه لری د زین الحلم یوه عرفانی ټو ته : -

فرض دعلم ز د ه کول د ی ضر وری ئی هم لو ستل د ی
په هر چا چه مسلما ن و ی که میړ و نه که ز نا ن و ی
هر هغه څو ك چه د ا نا و ی په سود ز یان چه دعقبی وی
له هغو نا بر ا بر د ی چه په د ین کی ئی خبر د ی
سخت عذاب چه په قیامت دی پر عا لم په د ا جهت د ی
چه ئی علم و ی بی سو د ه
روی گرد ا ن و ی له معبو د ه

مولوی عبدالمجید «کاکړ»

ملا صاحب یو عالم او بزرگواره متقی وو او په طر یقت کی د مشهور حبواخند زاده پیرو وو ده په فقه حدیثو اخلاقو او سیرو کی زیات معلو مات او مطالعات در لو دل د پخو ا نیو مفسر ینو زیا تره آثار یی په غور او علمی تحلیل کتلی د ی :

او دخپل وخت په لومړ نیو مفسر ینو کی گڼل کیدی دده یو اثر پښتو سیرت نبوی چه تر پنځه لسو زرو بیتو پوری رسیږی او د نبوی صلعم د ژوند ټولی وا قعی یی په سنه کال په کال راوړی دی زیات مشهور دی ده دغه کتاب په کند هار کی په کال (۱۲۸۶) لیکلی دی.

د دی څخه علاوه ملا صاحب دپیا وړو خوشنو یسانو او خطاطانو

Marfat.com

څخه ګڼل کیږی چه دکندهار په زیا ترو هنر دو ستو او مذ هبی کورو نو کی دده دنستعلیق خط نمو نی مو ندلی کیږی ۰
دده د سیرت څخه څو بیتو نه :-

رو ا یت دی چه سرو ر غو ښت ر و ا ن سی دی پیشتر
کړ ه غا تر ه یی هیبت و د ښمن ته په سر عت
نو ر عباس ا بو سفیا ن نه پر ینبو چه شی ر و ا ن
ا و و یل به پا ك نبی بی پر و ا په د ا کړ ی
ز ه نبی لاکذ ب یم ا بن عبد ا لمطلب یم

مو لوی صاحب په ۱۲۲۶ کی په کند هار کی د بلندی په کلی کی زیږیدلی او د اویا کالو په عمر هلته وفات سوی دی ۰

عبدالکریم « کاکړ »

دی هم متصوف او هم عالم ؤ چه په ۱۱۵۱ کی په کند هار کی زیږیدلی دی دده پښتو یو نظم سوی کتاب زین العلم نو میږی چه دعین العلم ترجمه ده ددهدیوی تصوفی او اخلاقی غزلی څو بیتو نه :-

د ښه خو ی گټه ده په یره له گټلو ترا نه تیر ه
داسلا م خو ازه اخلا ق دی چه په درست لویانو طاق دی
ښه اخلا ق که نه و ی یا ر ه نو په د ین و ی په یر بیکا ر ه
نه حا جت به د د ین و ینه نه به څوك اسلام غوار ینه
نه به و حی نه انز ا ل و ی نه به فقه نه کما ل و ی
که علو م د ی که حکمت ټو ل به شی بی منفعت
دا خلا قو تکمیل دین کړ ی هه ښه خوی پوره آئین کړی
په خو یو انسا ن ا نسا ن د ی که نه دی خوتش حیوان دی
مکا رم ا نسا نیت د ی ر زا ئیل حیو ا نیت د ی
ز ه خو غوا ړ مه پښتو نه چه بیا ن کړم ښه خویونه
په ښی ئی ته و نغو ږ ه په بد خوی می زړه مه تو ږ ه

دی په (۱۲۳۵) د(۸۴) کالو په عمر په کندهار کی وفات سوی دی۰

Marfat.com

دملاعبدالحق صاحب « علیزی » کورنی

ملاصاحب په استاد کـل یادلوی ملا عبدالحق صاحب مشهور ؤ ځنو به اخند صاحب هم ورته ویله نیکه ئی ملا گـلاب دکند هار دمعروف دعلیزو څخه ؤ چه دهلمند دولایت موسی کلاته تللی ؤ او دموسی کلا په سر بینه او بیا په زمینداورکی دعلومو په تدریس بوخت ؤ هلته ئی دځه وخت تیرولو وروسته په سر بینه کی مځکه واخسته او پر اوسیدی که څه هم دکندهار دمعروف په برخه کی ئی تراوسه مځکه او جایداد سته ملا صاحب په زمینداورکی وفات سوی او هلته ښخ دی ملا صاحب دعلمیت او پوهی څخه علاوه په طریقت او سلوك پوره پابندی درلوده او زیات مریدان ئی درلودل.

دملا گلاب وروسته زوی ئی ملا گلستان پر ځای کښیناست چـه دموسی کلا په سر بینه کی په تدریس بوخت ؤ او هلته وفات سو.

دملا گلستان دمړینې وروسته زوی ئی مولوی عبدالحق صاحب چه په دغه وخت کی شل کلن ؤ او پر پلار ئی دنحو په علم کی کافیه او ستله پاته سوده چه دعلومو تحصیل ته زیات ضـرورت درلـود کند هار ته راغی او پر مولوی احمد صاحب الکوزی ئی دده په مسجد کی چه دخرقی شریفی شمالي خواته دی او اوس دبارګزو دمسجد په نامه یادیږی درس شروع کړ مولوی احمدصاحب الکوزی هم دکندهار دډیرو علماؤ استاد کل ؤ دکندهار دغودوومشهورو عالمانو لکه حبو اخندزاده او ملاکټه اخند دمولوی احمدصاحب دمدرسې څخه استفادی او استفاضې کړی دی.

مولوی احمد صاحب دعلم او تبحر څخه علاوه یومتعبداومتقی ملا ؤ په طریقت اوسلوك کی دپوهې دمیاصاحب (میانورمحمدداوی) خلیفه ؤ روحانیت او معنویت ئی خو راقوی ؤ دکندهار زیـا تو خلکو عقیده او اخلاص ورته درلود.

مولوی عبدالحق صاحب علیزی ددغه مـولـوی احمد صاحب الکوزی دعلمی او معنوی فیوضاتو څخه پوره برخه اخستی وه او په لږ وخت کی ئی په موهوبی علومو کی زیات شهرت پیدا کړ څرنګه چه دمولوی عبدالحق صاحب ځای خرقی شریفی ته نژدی ؤ اوملا محمدصدیق اخندزادهالکوزی دعبدالحمید اخندزاده متولی پلار دمولوی عبدالحق صاحب علیزی د درس په حلقه کی ؤ نو ځکه

ملا محمد صدیق اخند زاده الکوزی دتبرك اواخلاص په غرض دخرقی شریفی دتولی وظیفه او دخرقی مبارکی دمسجد دجمعی خطبه اوامامت ئی ومولوی عبدالحق صاحب ته وسپارل چه په دی ډول دیوی خواڅخه دمولوی عبدالحق صاحب علیزی دملا محمد صدیق اخند زاده علمی تربیه په غاړه وه اوله بل پلوه ئی شاگردانو اواخلاص مندانو ته تدریس او روحانی ملکات ورښودل. دمولوی عبدالحق صاحب مشهور تألیفات دادی:-

۱ - پر قاضی سلم باندی ئی حاشیه لیکلی ده.

۲ - په نحو کی ئی دمولینا جامی پر شرح عبدالغفور باندی شرحه لیکلی ده.

۳ - پر بخاری باندی ئی دکشاف البخاری په نامه په خپل قلم شرحه لیکلی ده.

۴ - پرعلم الاوقاف باندی ئی هم پوره رساله لیکلی ده

۵ - دقرآن عظیم د۱۴ سپارو تفسیر. مولوی عبدالحق صاحب علیزی کله چه دتدریس او تألیف څخه خلاص سو دخلکو شخصی دعوای گانی ئی هم فیصله کولی او خلك دارادت له مخی دده دفیصلی څخه په هیڅ توگه نه اوښتل.

دمولوی عبدالحق علیزی دقضا په مهر کی داسی لیکلی سوی وه:-

زند برفرق دشمن تیغ بران عبد الحق غلام شاه مردان

دغه مهر او تالیفونه ئی دکورنی دپاته کسانو په لاس کی سته دمولوی عبدالحق صاحب علیزی دمشهور وشاگردانو څخه یو ملا عبدالحق الکوزی چه په ملا اکا مشهور وودی چه دوولس کاله دده دشاگردی په حلقه کی ؤ بل مشهور شاگردئی دهډی ملا صاحب (اندړ ملا نجم الدین اخند) ؤ. دمولوی عبد الحق اخند علیزی څخه دوه زامن پاته سوله چه یو ئی ملامحمد غوث اخند زاده نو میدی چه خپل تحصیلات ئی دپلار څخه تکمیل کړل او دعلومو په تدریس بوخت ؤ او څه وخت وروسته وفات سو او په کندهار کی ښخ دی

بل زوی ئی حاجی ملا عبدالله نو میدی چه په (عبدو) سره ئی شهرت در لود دی یو متقی او متعبد سړی ؤ او زیاتو خلکو په روحانیت او ښه سړیتوب پیژاند دی دخدای کعبی نه په پښو تللی او راغلی ؤ همداشانی ئی بغداد ته هم په پښو سفر کړی ؤ او د حضرت غوث الاعظم قدس الله سره العزیز په زیارت کی ئی څلویښت

ورځی چله کښلی وه.

حاجی عبدالله په قادریه او نقش بندیه طریقو کی ماځ ذون او خلیفه ؤ د قادریه خلافت ئی د بغداد د ځای نشین پیر عبدالرحمن صاحب نقیب او د نقشبندیه خلافت ئی د شاه ابوالخیر دهلوی څخه درلود چه دواړه سندونه ئی په کورنی کی ستل.

د حاجی عبدالله څخه دری زامن پاتې دی چې یوئی محمد عبدالکریم حقانی « چه د افغانستان څخه پرته د منځنی ختیز لوی عالم د بیلو تألیفاتو او تصانیفو خاوند » بل ئی عبدالرؤف بینوا چه د پښتو ژبی نومیالی ادیب او شاعر او بل ئی مرحوم قاضی عبدالوهاب ؤ.

ملاعبدالطیف اخند زاده «اسحق زی»

د خپل وخت مشهور عالم ؤ د ملا جامی پر شرحه ئی یوه مستقله حاشیه د (ملا غریب) په نامه لیکلی ده دی په کندهار کی زوکړی او مړسوی دی د صوفی صاحب زیارت ته نژدی ښخ دی.

میا نورمحمد صاحب « نورزی »

میانور محمد نورزی د احمدشاه غازی د سلطنت په وخت کی ژوند کاوه په کندهار کی په تقوای او زهد زیات مشهور ؤ او دلوی میا صاحب میاعبدالحکیم د خلیفه ګانو څخه ګڼل کیدی ده د میا عبدالحکیم صاحب خدمت دوولس کاله په صداقت او اخلاص وکړ په فیوضاتو او د طریقت په ټولو مزایاؤ ئی ځان پوه کړ میا نورمحمد صاحب په طریقت کی څنی آثار لری چه مشهور ئی (مقامات عالیه) دی او په دغه کتاب باندی ملااحمدالکوزی د تعلیم السلوك په نوم یوه شرحه هم لیکلی ده دلوی میا صاحب او میا نور محمد نورزی پیژندګلوی د محلی روایا تو له مخی په تصادفی ډول سره سوی وه او د کندهار د کدنی په برخه کی د سهارد او دا سه په وخت کی ئی پیژندګلوی سره پیدا کړی ده او هم هلته ئی د لوی میا صاحب لونی او پیری ته سر کښته کړی دی او د معنوی فیوضاتو څخه ئی برخورداره سوی دی دواړه څه وروسته کندهار ته راغلل یو په اوسنی زاړه بنار کی او بل په ده باغ کی چې یره سوله او د خدای په ذکر او ستاینه لګیا سول میا نور محمد نورزی په ۱۱۷۳ کی وفات

Marfat.com

سوی دی او دکوچنی کاریزك دکلی دڅنگه په مناره کی چه دډند په ولسوالی مربوط دی ښخ دی او دده یوه خلیفه دپوټی میاصاحب یوه مناره دڅلو یښتو مترو جگوالی په اندازه دده پر قبر جوړه کړی ده دده کرامتونه او خارقه عادتونه په کندهار کی تر اوسه دخلکو په خولو کی سته وائی چه احمدشاه بابا ده ته دبادو اوده ورکړی وه میانورمحمدصاحب زوی نه درلود.

دفتح محمدی رسالی په (۳۸) مخ کی د(دراحوالات میانورمحمد صاحب رح نورزی) داسی راغلی دی:- «منازل سلوك طریقهٔ عالیه مجدد یه با نوریه تا انتهاء طی کرده بود و خلافت مطلقه از میان عبدالحکیم صاحب یافته بود وعشق او بغایت کمال بود وقتیکه حضرت میان عبدالحکیم صاحب به امرشاه حسین هوتك از قندهار اخراج میگردید در وقت وداع حضرت لوی میا صاحب رخ به جانب میان نور محمد صاحب نورزی گشتاند و گفت که تماشه وسیر باغهای قندهار را شما بکنید وما میرویم بمجرد شنیدن این کلام بصد گریه وناله وآه وافسوس گفت هر دوچشمم بیائید از کاسهٔ سر برزمین تاغیر از محبوب کسی را وچیزی را به شما نه بینم فی الحال چشم آن عاشق عارف برزمین افتادند حضرت لوی میا صاحب چون صدق معامله وفرط محبت از خلیفهٔ خود دید فرمود که چشم باطنت کشاده باد وکشاده شد بفرمان وقدرت حق تعالی.

میگویند یکروز طالبان علم در مسجد او را امتحان کردند و گفتند میا صاحب هرگاه چشم شما کور است وافتاده است پس نماز در پس اعمی مکروه است پس تو چرا نماز جماعت مردمان را میدهی؟ گفت بیشك چشم سرم افتاده اند وچشم سرم به لطف حق تعالی کشاده اند به طفیل آن پیر عرفان پس طالب العلم یك مور چه سرخ در درون کفش او انداخت وکفش او را نهاد که به پای میکرد حافظ به نور باطن ملاحظه کرد و آن مور چه از میان کفش او کشید وگفت دیگر چیزی نیست و بپای کرد

میا صاحب تمام عمر مصروف احیای سنت وقطع بدعت بود.

دحاجی عبدالغفور خروټی یاد داشتونه
وفتح محمدی رساله ۳۸ مخ

Marfat.com

ملا محمد حافظ «بارکزی»

دی په شریعت او طریقت ښه پوهیدی په ټولو وختونو مخصوص دجمعی په ورځی ئی دکندهار په جامع ګانو کی خلکو ته وعظ او نصیحت کاوه امر معروف او نهی عن المنکر یی ورښودل دتقوای او عبادت ښیګڼی یی ورښودلی په رشتیا ویلو او د امیرانو اولویانو څخه دنه ډاریدلو او حق طرفداری کولو کی زیات مشهوره ؤ او هم ئی یو کتاب په وعظ او تصوف کی د (تحفهٔ واعظ) په نامه لیکلی دی.

ملامحمد حافظ دمحمد اکبر بارکزی زوی ؤ چه دکندهار په خشکاوه کی دبارکزو په مینه کی او سیدی په طریقت کی دی دمیا نور محمد نورزی مرید ؤ دغه ئی په وعظ یو شعر دی:-

کم بخته مکړه پر دنیا ډونګونه — که دی زړه غواړی دجنت ګلونه
کم بخته موږ یو میلمانه پر دنیا — وطن موبل دی اخرځو په رشتیا
هم به بدسی رامعلوم په عقبی — خوله سره اور کی په امان ځانونه
کم بخته مکوه حرام بد دی — چه کړی حرام هغه باطن کی دددی
اعمال ئی ټوله په عقبی کی رد دی — په لویه ورځ به ئی وی تور مخونه
کم بخته مکوه حرص قرارسه — ثنا در ب کوه صبور په کارسه
تو ښه ددین وړه په دی کاروبارسه — چه بی تو ښی نه سی پیدا سودونه
کم بخته مه ځه دحرام پر لوری — خدای به وتاته په غضب وګوری
که دی زړه غواړی ښایسته ښی حوری — بیځا یه مه زده بی پروا پلونه

دپوټی میا صاحب میا نور محمد «داوی»

دی دمشهور میانور محمد نورزی مرید او خلیفه وو په کام «داوی» او د ترنګ او سیدونکی وو دی ډیر متقی او پرهیزګاره سړی ووشپه او ورځ دخدای په عبادت او ریاضت لګیاؤ دده دبزرګی او تقوا کیسی تراوسه خلک کوی په تیره بیا د جوګی سره یی

Marfat.com

مقابله او دهغه دماتولو قصی یی دخلکو په خولو کی دی .
میانور محمد داوی هم داحمدشاه بابا دزمانی د مشهورو عالمانو او پیرانو څخه دوزیارت یی د کندهار ختیزی خواته د اخوند په کلی کی دی چه دغه کلی هم تراوسه دده په نوم یادیږی او خلك یی زیارت کوی.
میاصاحب دمیان فقیرالله حصار کی ثم شکار پوری سره لیدلی وه هغه وخت چه میان فقیرالله صاحب داحمدشاه بابا په غوښتنه دشکارپور څخه کندهار ته په ډولی کی راتلی دکندهار په سیمه کی یی حضرت میانور محمد داوی هم ترډولی لاندی سوی ؤ میان فقیر الله دستی په پوهیدلی وواود ډولی څخه راښکته سورو غبړ او مینه یی ورسره وکړه او ورته وی ویله چه ته دخدای دوست یی زه نه غواړم چه زماترډولی لاندی ولاړسی بایدزماسره یو ځای کښینی خود پوټی میاصاحب ورسره نه منله په آخر کی یی یو دبله رخصت سره واخست .
دفتح محمدی رسالی په ۳۹ مخ کی د(دراحوالات سخی میان نور محمد صاحب رح)دعنوان لاندی داسی راغلی دی «وی مشهور به میایی پوټی است که از اعظم ترین خلفای حضرت حافظ نور محمد صاحب است در اصل قوم اورا داوی میگویند غایت متورع متقی ومتشرع مقبل علی المولی مدبرعلی الدنیا وراضی ومرتاض وصابر بود. روزی نشسته بود بایاران همدم خود ناگاه گفت که دوشخص برای استفاضه روانه این طرف شدند یکی رانام ملا عبد الاحد است ویکی رانام میان ادریس است هرچه نسبت زهد بود درمن آنراهمه ملاعبدالاحد برد وهر چه نسبت عشق بود در من همه میان ادریس برد همان بود که یك ساعت بعد یازیاده از آن که آن دو شخص وارد گشتند ومریدشدند وهمانطوریکه تشریح فرموده بودند به آن طورمستفیض شدند وهر یك حصهٔ خود که زهد وعشق بود برد یعنی هردو خلیفه مطلق شدند

Marfat.com

حضرت میان ادریس صاحب

دی دمیا نور محمدصاحب«داوی»دخلیفه گانو څخه دی چه ډیر پرهیزگار او خدای دوسته سړی وو دشریعت په احکامو زیات پابند وو کرامتونه او خرق عادتونه یی دخلکو په خولو کی تراوسه موجود دی دده دخلیفه گانو څخه میان فتح الله صاحب او میان تاج محمد صاحب زیات مشهوردی ددوی قبرونه هم دکندهار دجلدك په سیمه کی اخند صاحب ته (پوټی میا) نژدی دی لکه احرار چه وایی :-

به آن نور محمد جود آئین
سخی مشهور بود آن خواجه رنگین
به کامل در طریقت خواجه ادریس
که کردی گرم اندر عشق تدریس
به فتح الله محمد تاج یاری
ثناء گو بلبلان قندهاری
بمار حمی طفیل اولیاء کن
شفاعت با لقاء مار اعطاء کن

ملا صالح محمد «داوی»

دی دمیا نور محمدصاحب داوی مریدؤ او دکندهار ختیزی خواته داخند په کلی کی اوسیدی داحمد شاه بابا او تیمور شاه په عصر کی ژوندیؤ او ډیر خدای دوست او پرهیزگار سړی وو.

دده یو مناجات دغه دی :-

کشکی زه نن ددلبر ترروضه جار شوای
دغه پسه یی بیا خاوری ددربار شوای
په باڼو می کړ ای جارو دحرم غولی
په ژړامی اوپاشی درو دیوار شوای

طو افو نه می مد ام پرپنجر و کړای
دبلبل په شان له‌شوقه په چغارشوای
په شهپرد عشق طائردلا مکان شوای
په‌لیندی‌دخپل‌محبوب‌دمینی‌بنسکارشوای
چه روزی‌می‌شوای زیارت دحرمینو
مشرف د همه وا ړو په مزار شوای
زه‌صالح په ز ړه کی‌نلرم ار مان بل
که روزی‌می‌ددلبردمخ دیدار شوای

جان صاحب

جان صاحب دکندهار دعلماؤ اوعرفاؤ څخه ګڼل کیږی‌دفقی حدیثو، تفاسیرو اواخلاقو دتحصیل وروسته دتصوف اوعرفان مینه ورولاړه سوه او دکامل پیرپه موند لو لګیا سو چه د میا ن محمد ادریس صاحب حضورته ورسید او د هغه څخه یی د طر یقـت او اخلاص فیضونه حاصل کړل ده دمیافتح محمد اومیا تا ج محمد خوند یا نو سر ه صحبتو نه کړ ی د ی جا ن صا حب پـه شپو او ور ځو فاقه کشی کوله دزهد او ر یاضت‌له کبله دومره ډنګرسوی ووچه دمړینی او غسل ورکولو په وخت کی یی نس‌دملا دهلږو کو سره‌موښتی وودده‌اصلی‌نوم‌ملار حمدل‌ؤ او په‌جان‌صاحب‌سره‌مشهور وو جان صاحب په‌کام ناخیل تره کی وو دصـاحب حـالی او نسـه سړیتوب قصی یی تراوسه په کندهار کی کیږی دی په ۱۲۴۵ ه په کندهار کی مړدی دعیدګاه در وازی دباندی دعیدګاه شمالی خواته متصل یی زیارت دی چه مسجد اومجاوران هـم لـر ی او زیاتره صاحب‌حال خلك هلته‌سهار اومابنام‌لمونځونه رسوی .

دفتح محمدی رسالی څخه

میا عبدالحمید صاحب دذاکر

دی ډیر متقی پرهیز گار او دمولی نازولی پیر وو دکـو چنی والی څخه په ده کی دلویی او کرامت نخښی ځلیدلی او ددغو نخښو له کبله خپله میا عبدالحکیم صاحب ذاکر ته تشریف یو وړاوددغه معصوم هلك فکر او ذوق یی دکو چنیوالی څخه دلـوی خـد ای عبادت تقوا او بزرگواری ته متو جه کړ د خپل فیض او معنو ی اسرارو لاندی یی ونیوی د ده سره د ننگرهار د حصا ر کـ یـا دښکار پور میا فقیر الله صاحب مرا وده او مراسله جا ر ی و ه او دښځو په مریدولو باندی یی تفصیل ځنی غوښتی وو؟چه ور وسته میا عبدالحمید صاحب په خپل کرامت او د پیر ی په طا قت د غه رویه په میا فقیرالله صاحب ومنله دځنی روایاتو له مخی ذاکر تـه ځکه ذاکر وایی چه هلته دمیا صاحب په کرامت دریگو څخه دخدای دذکر آواز پورته کیدی ذاکر کندهار ته نژدی جنو بی خوا ته په (۴) میلی کی پروت دی.

میا عبدالحمید صاحب هم دلوی میا صاحب معتقد او په طریقت کی یی پیرو ؤ وایی چه په تصوف کی دی ځنی غیرمطبوعی رسالی لری چه د لمسیا نو په لاس کی یی د ی میا صا حب هم داحمدشاه بابا دعصر دپیرانو اومشا یخو څخه دی دی په ذاکر شر یف کـی وفات سوی دی او مزاریی دډول ډول نأروغیو او اثرونو شفاء ده مخصوص میرگیانیان او اثری خلك یی ډیر زیارت ته ځی دذاکر میا گل بابا چه یو پرهیز گار او بزر گو ا ر طا لب و و هـم د د ه دمریدانو څخه ؤ وروسته ئی میا نور محمد صاحب پرځای کښینستلی دی.

ملا عبدالنبی « بیټنی »

دی دکند هـار دذاکر شریف دمیان عبدا لحمید صا حب زاده دمریدانو څخه یو عارف او سالك سړی وو او تل به دخدای په یاد مصروفه وو دمحلی روایاتـو لـه مخی ده دخلکو سره لږ کتل او خوښه یی وه چه خدای ته په توبه او استغفار پروت وی او اخلاص مندانو هم تل دی دسجدی په حال کی لیددپښتانه شعراء (دوهم ټوك ۴۲۳ مخ) په قول ده د(۱۳) هجری پیړی په لومړ یو بر خوکی ژوند کاوه او دذاکر دغره په خواکی ښخ د ی ملا صاحب دتصوف

Marfat.com

او عرفان یو معروف دیوان هم لری دده یوه تصوفی غزله داده:ـ

چه‌دکن فیکون حکم د معبو د سو
له عدمه کل‌ممکن وا ړه موجود سو
بر ابر یی پر قضاءقسمت وا قع سو
دځنو په بر خه زیان د ځنو سو د سو
انقیا د یی په نصیب دملا یک کړ
دشیطان په برخه کبر له سجود سو
منعمان دښه ایوان په سوری‌خوب کا
دملنګ پر سر مایه دد وهی دود سو
دآدم له پښته وار و ظهو ر و کړ
دیوه لقب مسلم د بل جهو د سو
دجمال لـه اقتضاء حـکم پیدا سو
دجلال له‌اقتضاء گـوره مرد ود سو
په وحدت کی‌مبرا له کیفه چون دی
په کثرت کی‌یی دفیض‌لایرو رودسو
لون لون کالی رنګ سوه‌له‌دی خمه
ځنی سره‌شوه‌ځنی‌ژړ ځنی کبود سو
په احدکی یی تل نازوی بی نیا زی
په عدد کی تل‌قاصددخپل مقصودسو
اناالحق یی مبدل په هو ا لحق سو
پرنبی دا د معنی‌و ر چه کشو د سو

پښتانه شعرا دوهم ټوک ۲۳ ٤ مخ

Marfat.com

ملامحمد ایاز «نیازی»

دی یوزاهد او پرهیز گاره ملاوو په غرواودښتوکی به‌دخدای په یاد ورك ؤ دکندهار خلکو دده پـه پیر ی او و لیتو ب عقید ه در لوده .

ملا صاحب به‌ویلـه‌چه دجمال اوکمال دمظاهروتاب‌نه‌لرمه څکه نوتښتم ملاصاحب په‌تصوف اوخدای پیژ ند نه کی دا سی سوز نده شعرونه لری چه او رید ونکی ژړوی .

ملامحمد حلیم چه‌دملاصاحب‌شاگرداو مرید ؤوایی چه‌ملاصاحب ډیر عمر کورته نه‌راغی اوزه‌چه‌دده دلید لواواحوال څرگند یدلو سخته لیو ا له وم د ده په پلټلوپه غروکی گرزیدم که گورم په یو څای کی‌می زیات بـرمښان ولیدلـه چه یوپه بل منگو لی اچوی ما څان پټ کړی کلـه‌چه شرمښان دهغه‌څای څخه‌رهی سول زه ورغلم که گورم ملاصاحب په درانه‌خوب‌ویده‌دی‌اوهغو وحشی حیوانانو هیڅ ضرر نه‌ووورسولی اونه ددوی په غا لمغال راوینبی سوی‌وو زه ورغلم اوله خوبه می‌را وپاڅاوه او ددغه حال عرض می ورته وکړ ده وویل هغه زړه چه دخدای په‌محبت ودان وی دحیوانانو تو په غابنونونه ورا نیږی دحقیقی انسانیت مرتبه هسی هسکه ده چه دحیوانیت‌لاس هم‌هلتـه نه‌رسیږی اولکه نفس امار ه‌د نفس مطمئنه څخه تښتی اوفانی کیږی هغسی هم‌دحیوانیت‌په‌دریاب کی لاهو مخلوقات دانسانیت‌سره جگړه نه‌سی کولای اولـه پرتمه لی تښتی . ملاصاحب دکندهار په ښارکی او سیدی او په طریقت کی دمیا عبدا لحکیم صاحب کا کړ مرید وو .

دده څومنا جا تونه در باعی په شکل دادی :-

زړه هغه د ی چه لر ی د عر فا ن بـر خه

د غه ښه د ه پـر د نیا د ا نسا ن بـر خـه

هغه ز ړ ه چه نه یی مهرنه‌عر فا ن و ی

وړ ی په ژوندکی دنا څیزه حیوان برخه

محبت د آب و خا ك د ی بی بنیا د

ر ا ته څه کړ ی د د نیا خو نه‌آ بـا د

Marfat.com

که دی ز ړه سپین و ی دخدای له محبته
په صحرا به یی بی کو ر ه ا و ر ه ښا د

خوجك بابا

دمحلی رو ایا تو له مخی دی دشاه محمو د سدو زی‌همعصره‌و او د کا بل دشاوخوا څخه کندهار ته راغلی‌دی دی یوصاحب‌حال او بزرګوار سړی وو اوتل به دخدای په عبادت‌اخته‌وو کوچنیان به یی ډیر درویږ یان کیدل وایی چه‌د(ده خواجه) د کلی د تسمیی وجه هم له‌دی کبله دی چه دده زیا ر ت دده خو جی څیز ی خوا عمومی سړك ته‌ور ځرمه دی دتو تانو ښه تکیه‌لری ښځی‌یه‌په‌چهار شنبی زیارت ته‌ور ځی .

میافتح محمد صاحب

د ی او دده کو ر نی په کند ها ر غز نی او مقر کی په ز هـد او تقوای زیات شهرت لری او خپله میا فتح صاحب دمیار حمدل صا حب تره کی خلیفه‌ؤ چه دطر یقت‌سلسله‌ئی میاعبدالحکیم کاکړ ته رسیږی میا صاحب په ملاخوندی هم مشهور و و او ځا ن یی د موسی خیل په کام ګډاوی چه داند ړو یو ه پښه ګډه کیږ ی میا صاحب خپل تحصیلات په غزنی مقراو کندهار کی پای ته رسولی دی په فقه او حدیث ښه پوهیدی په تصوف او اخلاقو کی یی لوی لاس درلودی یوه قلمی شرح وقایه ئی په یوه اوښ رانیو لی و ه دمیا صاحب دزهد تقوای او صاحب حالی په خصوص کی زیا تی قصی کیږی میا صا حب د عمر په (۱۲۰) په (۱۳۰۰)ه کی مړ دی او زیارت یی په مقر کی دبرجګی په کلی کی دعمومی‌سړك څنګیزی برخی ته نژدی دی دمیا صاحب څخه شپږزامن دمحمدامیر صاحب زاده،شاه ولی الله صاحب زاده،خواجه شیر علی صـا حـب زاد ه (پیر قلندر شاه صاحب) مولینا مهرعلی صاحب زاده،مولینا محمد علی صاحب‌زاده، خواجه محمد عثمان صاحب زاده ،په‌نومو نوپاته سوی دی‌چه دوی په کندهار کی په صاحب حالی او تقوای زیات شهرت لری. (۱)

---

(۱) فتح محمد ی (۵۰) مخ .

Marfat.com

لویه ادی

داهغه غیوره او نجیبه پښتنه‌وه چه دخپل وخت دولسی‌چارود ښیګڼو او پښتنی عالی اخلاقو خوندی کولو په لارکی یی د توجه وړمداخلی کړی‌دی مخصوص دخپل زوی وزیر فتح خان دبریالی کیدلو او هسك شخصیت جوړولوکی ددی تربیه دیادونی وړ ده او زوی ته یی تل د میړانی لویی پښتنی او اسلامی سجایاؤ او شعایرو ساتلو دپاره دیوی پوهی او ننګیالی میرمنی په څیر درسونه‌ورکړی دی‌او دهغه څخه یی دپښتنی شخصیت علاوه‌افغانی شخصیت او هیرو جوړکړی دی .

لکه څنګه چه دنیکه او بابا نوم په پښتنی‌ټولنه کی‌دروندی او په مفته نه حاصلیږی همداشانی دادی په تیره بیادلویی ادی نوم محض نه ګټل کیږی ترڅو چه واقعا داد ټول کام اوټبردادی حیثیت پیدانه کړی‌اود خپلو پردو توپیر پرونه سی اوټولو ته‌دیوی ګرانی او مهربانی ادی په څیر منزلت پیدانه‌کړی‌او په‌غم‌اوښادی کی دکام شریکه نه‌وی داډیره سخی مهمان نوازه او درنه پښتنه وه ددی په‌نامه ډیری خیریه مؤسسی اونیك شګومونه موجودوه چه په دغه لړکی په زمینداور، نوزاد او داسی نورو ځایونو کی تراوسه دادی په نامه کلاوی،ویالی،اومسجدونه سته.

دلویی‌ادی‌داختر کړیچی‌دنیك شګوم‌په څیر تراوسه دمحمد زوپه کورنیوکی رواج‌دی‌په‌دغه‌ورځ‌دکورټول‌زاړه‌اوواړه‌ددسترخوان‌پر شااو خوا حاضریږی خپل ورځنی مشکلات یو د بل‌د مفاهمی دلاری په اتفاق او ور ور ګلوی رفع کوی وایی چه د همدغه کچړی فلسفی د وزیر فتح خان غچ د شهزاده کامران‌اوسدوزو د نوروکورنیودغړو څخه‌واخیستل‌سواوددی په اراده‌اوپوهی ددی زامنو ته دولس قومی او اداری چاری و سپارلی سوی .

لویه ادی دبارکزی‌کلان خان لوراودمنصور خان چه دفتح‌خان په وختو کی دکندهار دیوی سیمی حاکم ؤلمسی‌ده اوس هم‌هغه ځای ته نژدی یوه غونډی د (منصور غونډی)په نامه سته چه‌زیاتره او سیدونکی یی بارکزی دی .

پښتنی میرمنی

Marfat.com

قطب الدین «بختیار»

بختیار د پښتنو یوه ستانه قبیله ده چه تر اوسه د سلیمان دغره په شاوخوا کی او سیږی د کندهار په دننه ښار او د باندی کی د دغی قبیلی کو څه او کلی هم سته لکه د بختیارانو کوڅه او یاد بالا کرز د بختیا ر ا نو کلی پښتنو مؤر خینو قطب الدین بختیار په پښتنو مشایخو او بزرگانو کی شمیرلی دی لکه چه نعمت الله په مخزن کی دده په مناسبت داسی لیکلی:- «حضرت خواجه قطب الدین بختیار کاکی قدس الله سره نام پدر ایشان احمد بن موسی است ساکن اوش بود از توابع بغداد و تولد آن برگزیده در سنهٔ پانصد وهفتاد و پنج اتفاق افتاد چـو ن سال عمر ایشان بـه بیست و پنج رسید حضرت معین الدین سجزی به آن مکان تشریف آورد و خواجه قطب الدین بختیار دست انابت بذیل هدایت ایشان در آورده شد.

بعد بوقت شیخ جلال الدین متوجه هندوستان شدنـد در بلدهٔ ملتان به غوث العالم شیخ بهاؤ الدین ذکریا ملا قا ت نمود ند» په دی ډول نعمت الله قطب الدین بختیار د خپل کتاب په پیروځا یو کـی (اقطب افغان) بولی او دده د نور و همقوما نو مشایخو نو مو نه هم راوړی نورو مؤر خینو ته چه دده اصلیت نه دی معلوم نو د پښتنو الی په اصلیت ئی نه دی پیژندلی فقط دایی چه دی دسند په «اوچ» یـاد ما و راء النهر په (اوش کی) زیږیدلی دی. سلیمان ماکود دغی کورنی د مهاجرت په خصوص کی داسی لیکلی:-

« نقل کا وه شی چه بختیا ر ستر ستا نه وو له ده څرگندشوی دی هغه کرامات چه موږ و کښل او وویل مو سی چه ستر پلار وو قطب ته تللی وو له بختیارانو څخه او میشت ؤ پرا یـږاد چه سند باله سی» په سند کی هم په دغه وخت کی یو ښار د (اوچ یا او چه) په نا مه و د ا ن و و مؤ ر خین یی د سلطا ن معز ا لد ین غو ر ی په فتو حاتو کی د ملتان سره یو ځای را وړی په دغه ښا ر کی دده د پلار او نیکه گانو عرفانی معاصرین هم او سیدل.

غلام سرور لاهوری په خپل مشهور اثر خزینت الاصفیا په لومړی ټوک ۴۵۳ مخ کی وایی :- شیخ د توچه پیر کبار ئی لقب ؤ د ثوره بن خویشکی زوی ؤ چه هغه پښتون وو او حضر ت خواجه قطب الد ین بختیار کاکی ددغی کورنی څخه وو چه په لومړی سر کی د پښتنو

Marfat.com

لوی ټبرسور یانې شیرانې ته منسوب دی. همداشا نې افضل خا ن خټک په خپل مشهور اثر قلمی (تاریخ مرصع) کی لیکی : ـ

اتو (عطاؤ الله) و و چه په خپل ټبر شیرانیو کی دا تو په نامه یادیدی ا و د نسب سلسله ئی داسی بیا نوی : ـ

شیخ ا تو ، سور یانې خویشکی غورغښتی او حضرت قطب الد ین بختیا ر (د تو) اتوخیل پښتون بولی .

دوطن دمشهور مـؤرخ پـوهـانـد حبیبی دتحقیق پـه اساس قطب الدین بختیار پښتون دو او په پښتو کی یی خوند ور شعرونه ویلی دی او دپارسی شعرونه یی ځکه چه دپښتو ژبی ویو نکی وو کمزور دی سلیمان ماکو چه دده معاصر دی دده په خصوص کی وایی :ـ

«بختیار په پښتو سندری کړینه او نبی تو یوینه خدای ته ناری کړی غلبلی کړی .

ویر می زړه سوری سوری کړ راته وگوره ملو کی
په بیلتو ن کی د ی و با سم له خوږ منه ز ړگی کو کی
راته وگو ره ملو کی را ته وگو ره ملو کی

قطب الدین دمخزن افغا نی، آئین اکبری او مجرالو اصلین پـه قول دلوړی خو رپه (۱۴) د هجری «کال په ۶۳۳ هـ کی «او فرشته ۶۳۴ هـ» دعمر په ۴۸ کال مړ دی او په دهلی کښی ښخ دی.

ملا الله یار «الکوزی»

ملا صاحب اصلا دکندهار وو او دخپل پیر او مرشد شیخ محمد صالح الکوزی په نامه یی یو کتاب د (تحفۀ صالح) په نامه لیکلی دی په دغه کتاب کی ده دخپل شیخ او نورو پښتنو مشاهیرو حال او احـو ال لیکلی دی محمد هوتک دده دکتاب څخه دشیخ محمد صالح سوانح لیکلی د ه دده دژوندانه حال د (۱۰۰۰) هـ پـه حدود کی تخمینیږی. (۱)

شیخ قاسم

دا عارف او عالم هم دشیخ متی له علمی کو رنی څخه دی چه پلرونه ئی شیخ کټه ته داسی رسی قاسم دشیخ قـد م زوی دمحمد زاهد لمسی دمیرداد کړوسی دشیخ سلطان کوسی او لکه دمخه چه ذکر سوه سلطان دشیخ کټه زوی ؤ.

---

(۱) د پښتو ادبیاتو تاریخ دوهم ټوک ۲۴۹ مخ

Marfat.com

دشیخ قاسم مور نیکبخته نومیده چه دشیخ الله دادمموزی لوروه دادپښتو شاعر ه او ډیره لویه عارفه ښځه وه چه محمد هـو تك ددی اشعار را نقلوی او لیکی چه په ۹۵۱ ه دشیخ قدم په نکاح سوه او په ۹۵۶ ه کی ئی شیخ قاسم وزیږاوه او په (۹۶۹ه) کی ئی (ارشاد الفقراء) نومی کتاب ولیکی ددی کتاب نسخه دمحمد په روایت دده پلار داؤد خان هو تك لیدلی وه عـلا وه پر دغه محمد هـو تك د(اولیای افغان) له کتابه چه شیخ امام الدین متی زی لیکلی دی هم ددی عالمی میرمنی احوال را نقل کوی.

نعمت الله لیکی چه شیخ قاسم دعبدالقادر جیلانی (رح) داولادی دمریدانو څخه وو او د(۹۵۶) کال په پسرلی دبدنی رود پر غاړه (دپیښور ختیز ته) وزیږیدی او په ۱۰۱۶ کی وفات سو.

شیخ قاسم په پیښور کی په معرفت او روحانیت مشهور سو او ښه نفوذ ئی پیدا کړ دمیرزا محمد حکیم مامو رین ځنی وبیریدل اووئی غوښتل چه دا پښتون عالم او عارف مړ کړی، شادمان خان هغه وخت دپیښور حکمران ؤ او دشیخ قاسم دوژلـو نیت ئی وکړ شیخ مجبور سو له پیښوره کندهار ته راغی اولـه دی ځـا یـه دحرمینو په زیارت مشرف سو او په قادریه طریقه کی داخل سو تردی سفر وروسته بیر ته دپیښور دواوی ته ولاړ علمی او روحانی اقتدار ئی ټنګ کړ او په شیخ قاسم سلیمانی مشهور سو دمغولو پاچاهانو بیا داشیخ نه پریښودی دعیسی نومی په چوغلی اکبر پا چـا دی لا هو رته وغوښت خو شیخ قاسم په لاهور کی تر پیښور لازیات نفوذ پیدا کړ نوجهانګیر دی دچنار ګډه په کلا کی بندی کړ او هم هوری وفات سو مزارئی تر اوسه هلته مشهور دی دشیخ قاسم یو مشهور اثر (تذکرة الاولیاء افغان) دی چه دپښتنو روحانیو نو احوال پکښی لیکلی سوی دی دده یو لمسی شیخ امام الدین محمد عنایت الله نو میږ ی چه په پیښو ر کی زیږ یـد لـی دی او (د تـا ر یـخ افغان) لیکو نکی د ی.

محمد هوتك

محمد هوتك دکندهار دعلمی او ادبی شخصیتونو څخه ؤ چه په ۱۳ درجب (۱۰۸۴ ه) کی دکندهار په کوکران کی وزیږیدی او داعلیحضرت شاه حسین ددربار یو مهم علمی او عرفانی غړی ؤ دی دداؤدخان زوی دقادر خان لمسی ؤ چه اصلا په مرغه کی اوسید او قا در خا ن له هغه ځا یه څخه سیوری ته راغلی ؤ او له د ی

Marfat.com

ځای ئی یون وکړ او دکندهار په کوکران کی ئی هستو گنه کوله دمحمد مشهور اثر (پټه خزانه) ده چه دپښتو دادب په تاریخ کی یو مهم او معتبر کتاب دی او بل اثر ئی (خلاصت الفصاحت) دی چه په پښتو ئی دفصاحت علوم ذکر کړی دی بل علمی پښتو اثر ئی خلاصت الطب دی چه په (۱۱۳۹) کال کی ئی بشپړ کړی او اعلیحضرت شاه حسین ته ئی وړاندی کړی دی چه دهغه دحضوره سل طلاوی جایزه ورکړه سوی ده محمد دشعر دیوان هم لری دغه څو بیتو نه د ده دی:ـ

ساقی پا څه دسرو میو ډک یو جام را
ستا له غمه نا آرامه یم آرام را
نه نشاط سته نه مستی سته نه رندی سته
چه سم رند هغه او به علی الدوام را
په او بومی سوړ زړ گی لږ څه را تو دکه
محمد ته دا ور ډک یو هسی جام را

شیخ ملی

دشیخ ملی نیکونه دکندهار په ارغسان کی اوسیدل او له دی ځایه ننگرهار او پیښور ته تللی دی هغه پښتانه تر اوسه وایی چه موږ له غوړی مرغی څخه راغلی یو (مرغه) هم لوی ځای دی چه اوس یی یوه برخه یه په ارغسان او بله په کدنی اړه لری مرغه دکوږک دغره شاؤخوا څخه تر ږو به رسیږی دغه نظریه اخوند درویزه ،افضل خان خټک او ملی روایات تصدیقوی.

دتذکرة الابرار ۱۸۳ ـ ۱۸٤ مخ . د پوهاند حبیبی یاد داشتونه

شیخ ملی یو روحانی او مذهبی سړی ووچه اصل نوم ئی آدم بن ملی دی خو په شیخ ملی یـی شهر ت درلود دده د پلار نیکه نومونه دادی ملی بن یوسف بن هندی بن خښی بن کند بن خرښبون. شیخ صاحب یو کتاب (ددفتر) په نامه لری چه دراورقی په قول یی په (۱۴۱۷ ـ ۸۳۰) کی لیکلی دی په دغه پښتو کتاب کی د پښتنو تاریخ دیو سفزو دهجرت حـال او دمځکو ویش پـه مفصل ډول راغلی دی اخوند درویزه وایی چه تر دغه وخته د شیخ ملی ویش معتبر دی د د غـه کتا ب پـه بـا ر ه کـی خـو شـجا ل خـا ن وا یـی:

په سوا ت کی دی دوه څیزه که جلی د ی که خفی

مخزن ددرویزه دی یادفتردشیخ ملی

دده دژوندانه و خت د (۸۰۰) هجری په شاؤ خوا کی وو دی په کښته سو ات کی د ملك احمد آرا مـگـا د تـه نـژ دی ښخ د ی.

ابوهاشم سروانی

دی دهلمند په سروان (سا روان کلا) کی په ۲۲۳ ه کی زیږیدلی او په بست کی په ۲۹۷ ه کی مړ دی

دپټی خزانی مؤلف دشیخ کټه له لر غونی پښتانه څخه دا سی نقل کوی:-«ذکر دزبدة الفصحا ابو محمد هاشم ابن زید السروانی البستی رحمة الله علیه په لرغونی پښتانه کی هسی حکایت کا شیخ کټه رحمة الله علیه وائی چه ابو هاشم دهلمند په سا روان کی په سنه ۲۲۳ ه کی زیږیدلی او په بست کی ئی له علماء او فصحاء څخه لوستنه وکړه او وروسته ولاړ په عراق کی یی په کلو کلو دلو یو ائمه و ؤ څخه سمع وکړه او ابن خلاد چه څرګند وو په ابی العینا عدهغه سره یی په بغداد کی عمر ونه تیر کړل اوله هغه یی دعـر ای بلا غت او اشعا ر و لو ستل او په ۲۹۴ ه ق کال له عراقه بیرته راغلی دی کاله وروسته په بست کی وفات سو ابو محمد په پښتو ع. بی نا رسی شعرونه هم ویلی دی پټه خز انه لیکی:-

---

د پښتو ادبیاتو تاریخ دوهم ټوك ۹۲ مخ ۱۵۵ مخ

Marfat.com

ابن خلاد چه یو ظریف او ادیب سړی وو په یوه شعر کې یې ددرهم ستاینه کړې ده او ابومحمد هغه شعر په پښتو داسې اړولی دی.

ژبه هم ښه وینا کا ندی چه یی وینه
دخاوند په لاس کی زر او در همونه.

ژبورورله‌ورځی و ینا ئی ا و ر ی
ددرهم خاوندان تل وی په ویارنه
که درهم یی ځنی ورك سوسی نتلی
بر نړ ی یی وی په‌خړو پیژندونه

دده یو مشهور پښتو اثر د(سا لوو ږمـه) نومیږی چـه دعر بو داشعارو د بلاغت او فصاحت په بیان کی دی.

کامران خان سدوز ی

کامران خان داحمد شاه بابا دنیکونو څخه دی‌چه دشاه جهان مغولی پاچا معاصرؤ (۱۰۳۷-۱۰۷۶) د پټی خزانی په قو ل دی یـو یو عـالـم او فـا ضـل سړی و و او دشاه جهان له خوا دقندهار په حکمرانی په رسمی توګه پیژندل سوی وو. محمد هـوتك وایی چه ده یو کتاب د(کلید کامرانی) په نامه لیکلی دی چه پـه دغه کتاب کی یی دشیخ احمد بـن سعیدالمودی دکتا بـه چه (اعـلام الموذعی فی اخبار المودی) نومیږی دملتان دلودی کورنی تاریخ او هم ددوی پښتو شعرونه را نقل کړی‌دی کـامران خـان خپل کتاب دکندهار په ښار صفا کی په (۱۰۳۸) ه کی لیکلی دی!

محمد بن علی‌البستی

د پټی خزانی په قول دی یو عالم او فاضل سړ ی‌وو چه‌دهلمند پر غاړه دبست په ښار کی اوسید یو مشهور اثر یی د(تاریخ سو ری) په نامه لیکلی وو چه دپښتو ژبی درنه او تاریخی وثیقه پټه‌خزانه هم شیخ کټه دتاریخ سوری څخه‌را نقل کړی‌ده‌دغه کتاب‌دسوریانو او غوریانو ددربا رونو دوضع،ادبی نهضت او سیاسی حالاتو څخه ږغیدی چه متأسفانه اوس نه مونـدل کیږی دشیخ کټه دلـر غونی پښتا نه اثر هم زیات دتا ریخ سوری څخه اخیستل سوی‌دی دپښتو ادبیاتو تاریخ دوهم ټوك‌دپوهاندحبیبی‌اثر دمحمدبن‌علی البستی د ژ و ا ند ا نه و خت د(۵۸۰ هـ تـر ۶۵۰ هـ) پـو ر ی تـا کی.

د پښتو ا د بیاتو تا ریخ دوهم ټوك (۲۲۹) مخ

دحافظ رحمت خان «بړیخی» کورنی

نواب حا فظ رحمت خان دشاه عالم خا ن زوی د محمو د خان لمسی دشهاب الدین کو تا بابا کړوسی دی چه په اصل کی د کندهار دښور اوك بړ یخان دی .

شیخ شهاب الدین بزر گوار او رو حانی سړ ی و و د پښتو ر دیو سفزو پیراومرشدوو چه تر اوسه یی مزار د سر حد ی صو بی په هزاره کی دی ترده وروسته یی کورنی مشهوره سوه او په بد ایوان او بریلی کی یی د پښتنو مشر توب کاوه اود اعلیحضرت احمد شاه بابا په عصر کی ددی کورنی مشهور مشر حا فظ ر حمت خان ؤ دی عالم، فاضل، لیکوال اوشاعر سړی وو او پـه رو هیل کنلو کـی یې حکمر انی در لوده داعلیحضرت احمدشاه بابا ټینګ ملګری وو او د پا نی پت په جنګ کی یی ور سره ګډون کړی و ودی په (۱۱۸۸) کال په یوجنګ کی شهید سواو په بریلی کی ښخ دی .

حافظ رحمت خان یوه لویه کتا بخانه در لوده دکتور سپرینګر مشهور مستشرق دهغو کتابو فهرست په (۱۸۵۴ ع) کی په یوه ټوك کی خپور کړی دی داکتا بو نه محلویښت صندوقه اوز یا تره په پښتو ژبه وه لویه برخه یی په (۱۸۵۷ ع) دلکنهو په اړو دوړ کی تلف سول حافظ رحمت خان د پښتو او پارسی دشعر دیوا نو نه اری چه د برټش موزیم په ختیز اثارو کی ستره دده مشهور تالیفات دادی :ـ

۱ ـ تواریخ رحمت خانی په دی کتاب کی د پښتنو تاریخی احوال اودیو سفزو راتك د کندهاره کابل او بیا پیښور ته بیا نیږی .

۲ ـ خلاصت الانساب چه نسخی یی زیاتی موندلی کیږی یوه یی د کابل د پښتو ټو لنی په کتا بخا نه کی په ۱۲۳۴ لمبر خو ند ی ده مؤلف وایی : ـ

داکتاب ځکه ما ولیکی چه دهند پښتا نه خپل اصلیت هیر نه کړی دده یو مشهور زوی مستجاب خان بړیخ نومید چه د خپل پلار په ډول عالم او متقی مشروو په پښتو عر بی پار سی کی ما هر لیکو ال او مؤرخ ؤ اویو کتاب یی په پارسی د (ګلستان رحمت) په نامه لیکلی دی ده په دغه کتاب کی د خپل پلار دژوند احوال اود هند معاصر و پښتـو احوال لیکلی دی په دوشنبی د شوال په دو همه (په ۱۲۴۸ ه) کی

Marfat.com

په بریلی کی وفات سوی دی او په هغه باغ کی چه دده په نا مه یادیږی ښخ دی ده اوه زامن در لوده یو لمسی یی محمد عبد الرزاق دشعر د دیوان او نورو پیرو تالیفاتو خاوند دی دحافظ رحمت خان بل لمسی سعادت یار خان نومیدی چه د (۱۳۴۹) هـ په حدود و کی یی یو کتاب په دری د (کل رحمت) په نا مه ولیکی چه په هند کی د بریځو د کورنی احوال ښودی دی کله چه حج ته تلی د هند په بروده کی وفات سو د حافظ رحمت خان یو کړوسی نیاز احمد خان (هوش) نومیږی چه د پیرو تالیفو نو خاوند دی چه مشهور یی په اردو د اوهیل کنډ تاریخ، کلیات هوش، ترانه هوش، حدیقه نعمت او نوردی دی تر (۱۲۵۰) هـ ژوندی وو. د حافظ رحمت خان بل کړوسی محمد سلیمان اسد د محمد موسی خان د نواب محبت خان د حافظ رحمت خان زوی دی ده په اردو ژبه یو کتاب د (تاریخ افغانستان) په نا مه لیکلی دی ، د حافظ رحمت یو زوی نواب محبت خان دی چه د پلار د شهادت په وخت (۲۴) کلن وو دی لکه خپل پلار په پښتو، عربی، سنسکرت، پارسی او اردو ښه پوهیدل په پښتو کی یی یوا ثر د (ریاض المحبت) په نا مه یادیږی چه د پښتو یو لغوی او گرا مری کتاب دی راو رڼی وایی د سر جارج بارلو په خواهش (۶- ۱۸۰۵ع) کښلی سوی دی او (۷۰۰) کوچنی صفحی لری د پښتو مهم لغت دی او د افعالو گردانو نه لری .)

دده د شعر و نو دیوان د (۱۸۵۷) هـ اړوند و په وخت کی ضایع سوی دی همدا شانی ده یو پارسی مثنوی د (اسرار محبت په نامه) او هم یی د (آمد نامه) په نامه د پارسی ژبی قاعده ، صرف او نحو لیکلی دی.

دده د پارسی شعر یوه نمونه داده : ـ

گر کشش من اثری داشتی یار به سویم گذری داشتی
آنکه جهان را به نگه زنده کرد کاش بما هم نظری داشتی
زیستمی بی تو اگر مثل تو مادر گیتی پسری داشتی
دانهٔ مهر اربدلش سرزدی نخل امیدم ثمری داشتی
گر رخت از پرده بیرون آمدی شام (محبت) سحری داشتی

حیات حافظ رحمت خان ۱۳۱۹ ـ ۱۳۴۹ مخو نه

Marfat.com

محمد رسول هوتك

داسې دپټې خزانې په قول دکندهار دکلا ت هو تك و و دده یو بیاض دمحمد هو تك څخه وو په پټه خزا نه کې هم دری ځایه ځنې مطالب ددغه بیاضه را نقل سوی دی محمد هوتك دده دبیاضه د سلطان بهلول او خلیل نیازی اشعار را نقل کړی دی همدا شانې یې درحمن بابا سوانح دخوشحالخان اشعار دمحمد رسول دبیاضه را نقل کړی دی

قاضی ابوالبرکه کندهاری

دی په صرف ،نحو، منطقو او ادبیاتو نه پوهیدی، ددری ژبې مقتدر او خو ږ ژبې شاعروو په شعر کې ئې ډیـر ی معماوی او اعجازونه سته، قاضی صاحب دنصر آبادی طاهر معا صر ؤ دنصر آبا دی تذکره ئې دادوی معمی وی دقل بابا په نامه دراوړی :ـ

چو از دلبر بر آمد، آمدآمد دل بی پاؤ بی‌سرخود برآمد

دچاهی په نامه سره :ـ

ماه من نادیده قربان ساخت مجروح را

ای سهی آنچه محتا ج نظر نبود نکو ست

واصب کند هاری

دنصر آبادی تذکره دی دتهرانی سلیم‌معاصر گڼی او وائی چې دعبدالله نومی وزیر په دربارکې دخاصو مقر با نو څخه ؤ دا بیت دگلستان مسرت دکتاب لیکونکی دواهب په نـامه سره راوړی دی خواصلا دغه واصب‌دی بنائی چه نوم ئې ځنې غلط سوی دی

گفتم مگر زنا مه بخاطر رسم او را

آن هم ورقی جز وفرا موشی من شد

روز روشن ۷۳۱ مخ

Marfat.com

د ر کـا م اهل ذ ا یقه شیر ین نمیشو ی

تا نشکنی بسا ن عسل خان خو یش را

و ایه.

نقش زمن بسراغ تو دمی در پیش است

نقش پاد ر و هست ازمن قدم درپیش است

بگزارای دل بخم کاکل آن زلف سیاه

که بلا ئی بقفا و ستمی د ر پیش است

پایم ز سر کو ی تو نا م به کعبه

میرفت و ز مر آ بله چشمی به قضا داشت

روز روشن لیکی :- «واصب قند هاری همچنین است در شمع ا نجمن و د ر ید بیضا نو شته که و ا صب د ر لغت بمعنی د ا یم است ودر آفتاب عالمتاب وا هب بهاء موز بجای صاد مهمله آورده وگفته که نامش ملامحمد واهب بمعیت محمد قلی سلیم بملا ز مت میرزا عبدالله در لاهیجان بسر می برد.

ملامحمد هاشم کندهاری

په منطقو، فلسفه، اخلا ق، حکمت او ادبیاتو کی لوی عا لم و

دبیرم خان ددوستانو او مصاحبانو څخه و خز انه عامره دتاریخ «بدیوانی» په حواله لیکی چی بیرم خان دده یوه غزله پـه خپل نامه کړه او په عوض کی ئی د (۶۰) ز رو تنګو ز رور کړه هغه وخت چه دده څخه پوښتنه وسوه چه دا مبلغ به ستا په نظر څونه وی؟ یعنی دغزلی پله به د ی درنه وی که دپیسو؟ نو ئی فی البدیهه دغه لطیفه په لوړ آواز وویله: چی دخان ډیره خوښه سو لـه او دځلو ینښتو زرونو ر و تنګو وعده نی ور سره وکړه چی تو لی یو لک تنګی سوی.

Marfat.com

روز روشن لیکی :-«هاشم قندهاری برادر زادهٔ ملا شاه محمد انسی بود اولا بسملی و بعد از آن وافی ودر آخر هاشم تخلص اختیار نموده در هندوستان برفاقت بیرام خان خانخانان بکمال جمعیت وفراغت اوقات میگذرانیدند تا آنکه درسنه سبعین یاتسع وستین وسبعماء در لاهور یا اکبر آباد به کنج لحد گوشه گزید.

من کیستم عنان دل از دست داده ئی
وزدست دل برده غم از پا فتاده ئی
دیوانه وار در کمره کوه گشته ئی
بی اختیا ر سر به بیا بان نها ده ئی
گاهی چو شمع زآتش دل گر فته ئی
گاهی در فتیله با د ل آ ش فتا ده ئی
بیر م زفکر اندک و بسیار فا ر غیم
هر گز نه گفته ام یکی یاز یا ده ئی
صراحی دار هاشم دمبدم بی اعل میگونش
سرشک ارغوانی برنوای ارغنون ریزم

انسی کندهاری

انسی صاحب مولانا محمدشاه نومیدی دخیل عصر دجیدو عالما نو او زبر دسته شاعرانو څخه ګڼل کیدی دریاض الشعرا د کتاب مؤلف لیکی چې دهمایون په زمانه کې دماوراء النهر څخه هندته راغلی دی انسی ئی لقب ؤ داغستا نی وا له دا مطلع دده په نسا مه ضبط کړی ده :-

سر شکم رفته رفته بیتو دریا شد تما شا کن
بیا در کشتی چشمم نشین وسیر در یا کن

روز روشن ۲۷۳ مخ

شبلی نعمانی دشعر العجم دکتاب مؤلف دا بیت آتشی کندهاری نه چه داکبر ددربار شاعر ؤ منسو بوی.

دده په شعرونو زیا تره جونګونه او بیاصونه بنایسته دی فخری امیری دده ډیری غزلی د «تحفت الحبیب» په کتاب کی درج کړی دی چه دا لاندنی غزله یوه له هغو څخه ده:ـ

دمی کان لعل آتشناکٔ جان من نه می سوزد
چراغ کلبه تاریکٔ من روشن نمی سوزد
به گلشن هر گز آن سر وخرامان در نمی‌آید
"که از گلزار آتشناکٔ او گلشن نمی‌سوزد
خواص شمع فانوس است گوئی عاشق او را
که می سوزد سر تا پا وپیراهن نمی سوزد
شگاف سینه من‌دوزم بصد زاری و حیرانم
که چون از آتش دل رشته وسوزان نمی‌سوزد
جهان هر شب می‌سوزد زآهم وین‌عجب‌حالی
که شمع بخت خون آلود من روشن‌نمی‌سوزد
در آن مسکن که‌می‌سوزد شب‌هجران اوانسی
بغیر از شمع کس بادر آن مسکن نمی سوزد

عشرت کندهاری

دعشرت صاحب ددیوان څخه داسی معلومیږی چه ده په اجتماعیاتو، ادبیاتو او سیاسیاتو کی زیاته مطالعه درلوده او دوخت دحکومت څخه ئی ښه زړه نه درلود دهمدغه کیله دده بد خواهانو امیر عبدالرحمن خان‌ته سعایت وکی اوامیردی کابل ته وغوښت دعسرت په ځای ئی عشرت تخلص باندی کښیښووی په ظاهره که څه هم امیر صاحب نظر او فهم باندی درلود خو په باطن کی ئی نظر بند په کابل کی ساتلی ؤ حتی د آل او عیال دلیدلودپاره ئی هم نه پریښود چه ددغی بی مبالاتی او جبر څخه دی‌ډیر پښتګ سوی ؤ او سوزونکی شعرونه ئی ویلی دی دشعر دیوان ئی نه‌دی چاپ سوی قلمی نسخی ئی زیاتی پیدا کیږی دی په ۱۳۳۴ ه ق کی مړدی دغه ئی دشعر یوه نمونه ده:ـ

Marfat.com

بیا ساقی ز کف مگذار ا مشب د امن مینا
که شمع بز م عشرت میشمارم گر د ن مینا
گلستا ن نشا ط خا طر م را تا ز ه ا و دا رد
مگر رنگ بهار جان بو د گل گر د ن مینا
نشاط نشه می را غنیمت‌دان د می‌د ر کش
همین ا یما ن سا ز پر ده و خند ید ن مینا
خما ر حسر ت د ل‌گشت پرز ا دو پر عنقا
چه شمع با د ه افرو زد ز فا نو س تن مینا
نو ا ی مد شکست او پرده های ساز دل خیزد
!گر درخواب بینم برم برهم خوردن مینا
مرنجان خاطر عشرت کجایی‌ساقیا برخیز
که بینم تیغ خون‌آ لود دامن چیدن مینا

سردار هارون خان

حاجی جمال خان ځلور زامن درلودل سردار رحیمد اد خا ن او سردار پاینده خان (سرفراز خان) دیوی‌موری ځخه وه او دوه نور زا من نې سردار هارون خان اوسردار بهادر خـان « حا جې درویش) دبلی مور ځخه وه

سردار بهادر خان‌متقي‌اومتصوف سړی‌ووشپه‌او ورځ‌په‌ر یاضت او دخدای په‌عبادت مصروفه‌و وخوسردار هارون خان دمشر ورور سردار پاینده‌خان له‌طرفه دګرش حکمران‌وو .

سردار هار ون خان دسد وزو او محمدزود اختلاف نظر له کبله زیات تکلیفونه لیدلی دی لکه چه‌دی خپل ځان په ځلو ینښت کلن‌سن زو پ ګڼی : -

پیرشد هارون زجور روز گار ورنه‌درچهل‌سالگی کس‌پیر نیست

Marfat.com

همداشانی وائی :-

دلم بگرفته هارون‌بس‌بملک قندهارازغم
نسیم نوبهار کابل‌وکشمیر می یابد

خوداسی وخت هم رسیدلی‌دی لکه چه وائی :-

بلبل‌همچومنی را صیاد در قفس بندی کابل داری

ددغه شکایت څخه معلو میږی چه‌دی‌دو روردشها دت وروسته په کابل کی بندی پاته سوی دی‌نو ځکه‌دی‌د ۱۲۱۴ه یا۱۲۱۵ه په حدودو کی څلو ینبت کلن دی .

هارون په هرات کی‌هم څه عمر تیر کړی دی لکه‌چه وائی :-

دل ربودند از کف هارون نازنین دلبر ان شهر هرات

سردار هارون خان متصوفینو او روحانیو نو ته زیاته عقیده درلوده او ددوی په‌زیارت ئی خوښی او مسرت احساسوی لکه چه وائی :-

توره بمطلب خود چوزهمتش که‌دستگیر همه‌خلق‌پیرانصاراست

هارون هند ته‌هم تللی دی :-

یکی هندی پسردل بر ده ازمن جفاجویی سیه چشمی پرازفن
همه سوی‌وطن‌رفتند ومارا زهر سو بسته آن مه‌راه رفتن

از فراق همنشینان وطن دل نمیگیرد قرارم در بدن
گر کند هارونگهی یادگرشک نیست‌عیب‌ایدوستان‌حب‌الوطن

سردار هارون خان دشعر دیوان لری لکه‌چه‌دپاکستان‌دکراچی دسروش مجله لیکی :-

«دیوان : در ۴۰۴ صفحه فی صفحه ۱۱ و ۱۲ بیت دارد کاغذ خوقندی‌خط‌نستعلیق دارای۶۱۵غزل مردف و در آخر یك ترجیع بند ویك تخمیس غزل شاهی سبزواری و ۲۱ رباعی تا حرف (س) عدد ابیات تمام دیوان (۴۵۰۰) آخر چندورق افتاده‌تاریخ‌نوشتن ونویسنده آن معلوم نیست .»

سردارهارون خان پښتنوالی‌زیات افتخار کوی لکه چه وائی :-

بی فغا نم چو بلبل تصو یر
گر چه ها ر و ن ز نسل افغا نم
لب بسته ا م ز ا فغا ن ا ز بیم آ ن ستمگر
ها رون ا گر چه هستم ازنسل‌خاص‌افغان
گرتو ازهار ون نشان و نسل میجو یی بیا
آ ن گل بیخا ر ا ز گلد سته ا فغا ن بو د

دشعر نمو نه ئی : ـ

بر لعل لبت خـا ل سیه ا ی بت بـد خـو
گو یا که مقیم لب کو ثـر شـد ه هند و
خو ا هی که کنم سر بفد ا ی د م تیغت
بر بند ه ا شا ر ا ت بکن ا ز گوشهٔ ا بر و
جا مم بد ه ای سا قی گلچهر ه خد ا ر ا
سرمست‌مر ا سا ز ا ز آ ن نر گس جا د و
ا ز خا نه بر ا ی و پـی صـد فگند ن
بسمل شو د ا ز نا و کـ مژ گا ن تو آ هو
د ر فکر د ها ن تو د ل غمز د ه د ا ئم
بنها د ه سر خو یش بر آ ئینه ز ا نـو
بیر و ن ر و ی ازبا غ‌ا گرجلو ه کنا ن تو
سر و ا ز پی قد تو ز ند نعر ۀ کو کو
خو ش بو ی د ما غ ودل هارون شود ا ی د و ست
آ ر د ز سـر ز لـف تـو چـو ن بـا د صـبـا بـو

مجله سر و ش ۱۳۳۷ ه کنوه ۱۵ ، ۱۶ ، ۱۷

Marfat.com

اتشی قندهاری

دی دکندهار دمشهورو شاعرانو او ادبیانو څخه‌ؤ چه په عربی ادب کی داستادی‌درجی ته‌رسیدلی‌ؤ دروز روشن په ٦ مخ کی‌داسی راغلی دی:-«برکاب محمدظهیر بن بابر پادشاه بهندوستان آمده بخدمت وقایع نویسی سر فرازی یافت و در سنهٔ ۹٦۷ بدار البقا شتافت»از واست:-

از اهل وفا بیخبری را چه کند کس
مایل بجفا سیمبری را چه کند کس
تا با غم تو دست در آغوش کرده ایم
از هر چه غیرتست فراموش کرده ایم

الهی قندهاری

دده په وخت کی په کندهار کی دشعر او ادب لیکو الی او مشاقی ذوق‌زیات‌موجودؤ په دغه لړ کی ده هم نبه لیکل او نبه لی ویل دی دبابر پاچا په وخت کی ژوندی ؤ.

دشعر نمونه ئی داده:-

ماه عیدابرو نمود وخاطرم را شاد کرد
شکر لله کز غم سی روزه ام آزاد کرد

سلطان محمد

سلطان محمد دکندهار دسیلك،او سیدونکی ؤ ارباب ظرافت هغه ته‌سلطان سیکلی وایه یا شر موښکی ویله روز روشن دده‌په خصوص کی لیکی :-«گویند که خانزمان سیستانی متخلص به سلطان خلعت واسپ وهزار روپیه نقد پیش سلطان محمدفرستاد که ازین تخلص‌دست بردارد وبرای منش بگذاروی‌دست روبر سینهٔ ملتمس او زد»دی‌ددکن په جنګ کی شامل‌ؤ.

از واست :-

هر که دل را صدف سرالهی دانست
قمت گوهر خود را بکماهی دانست
گر بدل دارد رقیب از من غباری پاك نیست
روشن است این پیش ما کائینهٔ او پاك نیست

روز روشن ۲۹۷ مخ

Marfat.com

فـدائـی

دی د کندهار دمخو رو څخه ؤ چه زیات عزت ئی کیدی اصل نوم ئی رستم میرزا او دصفوی پاچاهانو داولادی څخه وو ده هند ته هم سفر کړی دی اودهغه ځای دادبی محافلو څخه برخوردار سوی دی.

دغه ئی دشعر نمونه ده:ـ

از خانه گرخیال برون آمد ن کنی
دل میطپد ز شو ق خبر مید هد مر ا
قدم ز تر بت آن بیکسی در یغ مد ا ر
که جز توشمع د گر برسر مزار ندید
من ساکن هند م دلم سا کن نیست
کس خوار چو من ز کافرو مؤ من نیست
افسو س (فدائی) که بگلزا ر و طن
گر مرغ شوی پرید نت ممکن نیست

تائب قندهاری

دده اصلی نوم محمد تقی قندها ری دی خو تا ئب ئی تخلص دی تکمیلهٔ مقا لات الشعرا دده په خصو ص کـی دا سی لیکی :ـ «چندی به کراچی گذرا ند ه بعده پیش حاکم لسبیله جام میر خان میر منشی شده کلامش بسیار دیده ام ولیکن درین وقت این مطلع وی بیادم است

منه:ـ

دبستان را گلستان کرده از گلهای رخسار ش
نزاکت میشود نذر قدم از طرز افتادش

اخند محمد شریف قند هاری چه په دی وخت کی په کر اچی کی ؤ د تائب مدح داسی کوی:ـ

طبقات اکبری ۰۰۰ مخ

Marfat.com

می زمینائی تو در جام بسر میریزد
کزدم کلک توصد گونه هنر میریزد
هر که در شعر بروی‌تو مقابل گردد
آبرو می‌نهد و خاك بسر میریزد
گفت(عاجز) که کلام توزبس‌شیرین است
(تائبا) طبع تو گو یا که‌شکر میریزد

نورمحمد خان (نوری)

نور محمد خان‌چه«نوری» ئی تخلص دی دلوی کندهار او سیدونکی ؤ ده په پښین او کندهار کی‌زیات عمر تیر کړی دی‌او په اصل کاکړ دی، ښاغلی نوری دپښتواو پاړسو ښه شاعر دی‌په‌عربی انگلیسی او اردو پوهیږی‌یو کتاب ئی‌په(۱۲۸۰) ه کی‌په کندهار کی دخپل دوست‌نور احمدپه خواهش د(تحفت الامیر) په‌نامه په‌پارسی لیکلی دی پښتو گرامر ئی هم‌لیکلی دی چه په دغه گرامر کی‌ده پر راورټی او محبت خان بړیڅ ډیر انتقادونه کړی دی.

تحفت الامیر دامیر شیرعلیخان په مدح کی‌لیکلی‌سوی دی دختم تاریخ ئی داسی دی :-

چون گرفت اختتام این نسخه از اعانات فضل رحمانی
گفت پیر خرد بتاریخش رهی بیان زبان افغانی
(۱۲۸۰ ه)

تکملهٔ مقالات‌دده په‌خصوص کی لیکی :- «او نورمحمد کاکړی نوری است که کتاب (جمع الجمع) تالیف سردار مهر دلخان تخلص به مشرقی‌را در مباحث‌اخلاق‌وتصوف در(۸۶۶) صفحه‌فراهم آورده ودر سنه ۱۲۸۶ ه آن را بخواهش‌سردارمحمد حسین‌خان بن سردار مذکور درقندهار نوشت که نسخه خطی آن در کتب خانه شاهی کابل‌موجود است »

دکراچی مفرح القلوب جریده ۱۸۷۳ ... ۱۶ نومبر
مقالات الشعرا ۶۲۰ مخ

Marfat.com

میا فقیر الله صاحب

میاصاحب که څه هم دننګرهار دحصارك اوسید ونکی ؤ خو په لوی کندهار کی ئی دعرفان او روحانیت نفوذ زیات پروت ؤ او هغه وخت چه سند، پنجاب، کشمیر دپښتنو پاچاها نو اداره کاوی دده دعلم او عرفان پلوشی هم هغو سیمو ته نقل کیدلی دا ځکه چه اعلیحضرت احمدشاه بابا ،دکلات حکمران نصیرخان بلوڅ او دسند دکلهوری حکمران محمد سرفراز خان دری سره دشیخ مریدان او اخلاص مندان وه .

نده دیو مکتوب څخه داسی څرګند یږی چه شاه فقیرالله دشاه عبدالرحمن زوی دشمس الدین لمسی دی چه په ۱۱۰۰ ه کی په روتاس کی زیږیدلی او په جلال آباد کی او سیدلی دی ده په افغانستان او هند کی اسلامی علوم و پلی دی د علم ، عرفان او خدای پیژندنی هسکو مرا تبو ته رسیدلی دی .

میاصاحب دافغانستان څخه علاوه عربی هیوادونه هم لیدلی دی اود حرمینو زیارت ئی کړی دی ده د نقش بند ی طریقی بیعت د پیښوری شیخ محمد مسعود دایم الشهو دسره کړی دی چه دی بیا د لاهوری شیخ محمد سعید مرید ؤ او محمد سعید دشیخ سعدالله په واسطه دحضرت مجدد الف ثانی دخلیفه شیخ آدم بنوری څخه فیض اخستی ؤ .

میاصاحب ته په قادر یه کی هم اذن سوی وود تفسیر ، احادیثو او تصوفو دزده کړی دپاره دهری خواخلك ورته راتلل په (۱۱۵۰ ه) ه کی دسیراو سیاست وروسته شکارپور ته راغلی او همدلته ئی یوه خانقاه جوړه کړه چه وروسته دمنځنی آسیا خانقاه ګڼی جوړه سو له دهمدغه میاد ارادت اواخلاص له کبله وو چه داعلیحضرت احمدشاه بابا سره بلوڅ نصیر خان دقلات حکمران محمد سرفراز خان دکلهوره دسندحکمران اود هند نوابانو لکه نجیب الدوله او نور ود مرهټی په جنګ کی مرسته ورسره وکړه او بزیالی ئی کړی .

داحمد شاه بابا پرته په کندهار کی میاصاحب او پر مریدان او اخلاص مندان در لودل یومسجد او کوچنی خانقاه تر او سه دده په نامه سته ده هلته درس و پلی ا و درس ور کړی دی .

میا صاحب د افغانستان او هند مخصوص دکندهار د ز یا تو عالما نو اورو حانیو نوسره مکاتبه در لوده او دده روحانی مر

Marfat.com

محمد مسعود پښتو ری ده ته دمحبته ډك مکتوب لیږلی دی .
ملافیض الله کاکړ د حبواخند زاده پلار میاعبد الحکیم کاکړ (نانا جیو صاحب) ملافرح الدین اخند همدا شانی ئی ملا عبد الله کاکړ ، ملاصاحبداد، سیدموسی شاه ، عظمت خان ، محمد صالح محمد سلیم فاروقی ، سید محمد یوسف ،ملامحمدعثمان ، میا گل محمد ته عرفانی لیکونه لیږلی دی ، دهغپل یو معاصر عالم ملا رحیم داد سنزر خیل کاکړ ته چه دپروب او سید وانکی ؤ یو لیك لیږلی ؤ اوهغه ئی په ځنو کاکړ انوکی دالحاددورکولو دپاره مامور کړی ووپه دغه وخت کی ئی په پارسی یوه رساله د(ردملحدان) په نامه دمحمد بن محمد الجامی الماسی له خوا دملا رحیمد اد په خواهش ولیکله .

مشهور تالیفات ئی :-

۱ - فتح الجمیل فی مدارج التکمیل (په عربی)په تصوف کی .
۲ - براهین النجاة من مصایب الدنیا و العرصاة (په عربی)
۳ - فیوضات الهیه .
۴ - طریق الارشاد فی تکمیل المومنین والاولاد .
۵ - منتخب اصول (په فقه کی)
٦ - وثیقت الاکابر (حدیث)
۷ - قطب الارشاد .
۸ - فتوحات الغیبیه فی شرح عقایدصوفیه .
۹ - قصیده مبروره .
۱۰ - محمود الابرار (د سعاد قصیدی شرح)
۱۱ - ملفوظات
۱۲ - فواید فقیرالله (طب)
۱۳ پښتواوراد، محمود الاوراد .

میافقیرالله حصارکی شمشکار پوری دصفری په دریمه ۱۱۹۵ه کی مړ دی .

د ه په پښتو پاڼو سواو عربی ښه شعرونه ویلی دی یوه نمونه ئی داده :-

---

مکتوبات ۲۷۰۰ ۲۸۷ مخ آریانا مجله

Marfat.com

مصدر فیض که عالم راترو تا زه نمو د
فی الحقیقت هست چون مرآة در جسم شهو د
حاکی از زیبا رخ سلمی است گر خود بنگری
لب دا نا را از ین ره بین در معنی کشو د
می پرست ازمی نیاشامد نمیگردد درست
با م جا م می بیکسر عقل صو فی د ر بو د
سر مهٔ چشم عز یز ان است خا ك میکد ه
یادری بخت فیروز است کاو این کردسر
لب اگر تر سازد این رند خرابات به می
جامه وجان را نثار جام می خو اهد نمو د
مست با عقل آنچنان گردد که تاررز جزا
جزرخ دلبر نباشد دیگرش گفت و شنو د
دردمی یابد شفا از صدق دل گرمی خو رد
درد مندی گرچه در امراض بس مرهون بود
روبخمار آورد انکو که از ر وز او ل
از نقوش این وآن لوح دل او ساده به د
در دوعالم نیست جزمیخانه دل را راحتی
ر وز وشب دردی همی باید دلی باچنگ
لطف باشد یا (فقیر) خویش گر از مکرمت
در زمان خلوت ازیادش کن ای یارزود

آ ر یا نا مجله

Marfat.com

حافظ خان محمد

که څه هم دی دجنوبی پښتونستان دکوټې دښار یوو یښ او دردمند عالم ؤ خو څرنګه چه یې دکندهار بانو دعلمی علایقو او پښتنولی دروحیاتو سره زښته علاقه ساتله نو ځکه که په کندهار کی چاپښتو کتاب اویا اثر پیدا کاوه یو ځله به یې دحافظ صاحب دخوشحاله کولو دپاره دهغه تر نظر تیرا وه دا ځکه چه حافظ صاحب په کوټه کی دپښتو خدمت ته ملا تړلی وه او دخپل دکان نوم یې (بلوچستان ګلډیو) ایښی وو.

حافظ صاحب دپښین په خالوزی کی دملا عبدالرحیم په کور کی زیږیدلی وو په کام کاکړ او په کاکړو کی پسانیزی وو. دحافظ صاحب چاپ سوی اثار دادی:-

۱ - دمیا عبدالحکیم کاکړ دعقایدو په رساله کی دمیا صاحب دژوند حال

۲ - دنور ظلم پارسی او پښتو ترجمه

ناچاپ سوی اثارئی دیوزرحدیثو نو پښتو ترجمه.

۱ - اسلامی ژوند.

۲ - الانسان دابن عربی د(الانسان) پښتو ترجمه.

۳ - دپښتو بینظیر چمن

۴ دپښتو دمصر یو او لنډیو مجموعه.

۵ - دپخوانی بلوچستان دپښتنو شاعرانو تاریخ

حافظ صاحب دپښتو ژبی سره زیاته مینه درلوده او پښتانه یی تل دپښتو ژبی خدمت کولو ته را بلل لکه چه وایی:-

نوری ژبی په ادب دی پوره پټی
دپښتو دسر لنګی تار تار پښتو نه
دپښتو خدمت ته ملاوتړه تینګه
کړه روزنه دپښتو شاند ار پښتونه

حافظ صاحب دیني علوم دملا آدم خان او علامه عبدالعلی اخندزاده څخه زده کړی وه دی په ځوانی کی اته کاله دمخه د(۴۸) کالو په عمر مړ دی

Marfat.com

امام یزید

پلار ئی امام یحیی نومید چه دجوز جان په سر پل کی ښخ دی دشهادت علت ئی خلك دامو یانو او عبا سیانو داختلاف څخه ګڼی هغه وخت چه امام یحیی شهید سو دده سر ئی په نیزه ښار په ښار ګرزاوه څو چه تالقان ته ورسیدی د تالقان حا کم دغه سر په ډیر احترام سره دآمو دریا په ساحل کی ښخ کی چه اوس په حضرت امام صاحب مشهور دی

امام یزید دغه امام یحیی زوی دی چه دکندهار دهوند دولسوالی جنوب خواته د(ولکان) په کلی کی ښخ دی.

اخندزاده عبدالحسین (خادم) دکندهار یو فارسی زبان شاعر دده په خصوص کی دا سی وائی :-

نور چشم مصطفی چشم وچراغ عالمین
زید بن یحیی بن زید بن علی ابن الحسین

سید حسن زنجیر پا «شاه حیدری بابا»

دی دبابا ولی دغره پر سر پروت دی دا ئی کله چه وزیرستان دواړو پښتنو ترزنګانه څنګیر در لودی دسبزوار دسید او څخه دی او دبابا ولی علیه الرحمه خو ربی ګڼل کیږی او دنسب سلسله یی امام موسی کاظم ته رسیږی هغه وخت چه بابا ولی صاحب دحجاز څخه بیرته سبزوار ته راغی خپله خور فاطمه یی دسبزوار یو مشهور سید (سید عین الدین) ته په نکاح ورکړه (۱۱۹۱) کال په ورځ سید خدای سید حسین زنجیر پا ورکړ په اوه کلن سن دهغو او پلار څخه غایب سو او دا وو کاله غیابت ورځ سته بیرته کور ته راغی هغو او پلار یی پوښتنه څنی وکړه چه چیری وی ده ویل ته ووایله چه زما دمامابا حسن ابدال په اشاره زه پیرپاتا نو هند ته یو لی ولم او بیا مامابا په اشاره زه دوی دده رهبانو خانقاهو ته بو تلم شپږ کاله می هلته ماته ئی فرایض اوسنن راز ده کړل. ورځ سته دسپیر او سلوک څخه اوبه کامل پیر پسی گرزیدچه دخپل مامابا حسن ابدال لاسه خلافت ئی دسند تاریخ په ۱۲۶ مخ کی ذکر کړی دی په خصوص کی دا سی لیکی چه ما اوریدلی دی که صباح روزی که در وقت چاشت او که دسپور حسین چه مالاوان بابا

حسن ابدال در موضوع لنگر میرسید بابا حسن را وجدی وحالتی دست داد به مریدان خود گفتند که بوی مردی بمشام من میرسد که از ملا قـات او دیدهٔ دل را روشنی حا صل میشود باستقبال او بشتابید بعد سید حسن بسعا د ت ملا قات بابا حسن ابـد ال مشرف گشتند بابا حسن سر وروی او را بوسه داد وبر تکیه‌گاه خود جای داد به استماع قدوم میرسیدحسین مشایخ واولیای‌قندهار بملاقات وی حاضر آمدند وآنروز بسیار مردم جمع شد ند بابا حسن ابدال فرمودند که فرزند سید حسین جمع کثیری ازاعزه‌واکابر آمده اند ایشانرا دریاب وبرای ایشان طبخ بغرا مهیا نمای. سید حسین بر خـاسته دیگ بـر دیگد ان نشانده پنج سیر گو شت و ده سیر آرد قندهاری بدست آورده در پی طبخ شد ند چون موجود شد ند بابا حسن فر مو د ند میتو انی که از این بغرا در ویشان‌را سیر گردانی سید حسین قبول این خدمت نموده بر خاست واز ثقات مروی است که از آن دیگ محقر یکصد وپنجاه طبق بغرا پیش درویشان کشید چنانکه همه سیر شدند و آن دیگ همچنان‌پر بود.»

دده دخرق عادت څخه دابیانیږی چه یوه ورځ لنگر ته نژدی یو اوښ والا پو څه را بار کړی وه ده پوښتنه وکړه چه دادی څه شی را بارکړی دی هغه په دی فکر کی سو چه دا خو یو فقیر دی نه چه یو څه را څخه وغواړی ځویی ورته وویله چه ډیری کله چه هغه اوښ والاخپل ځای‌ته ورسید که‌ګوری چه ټوله پو څه یی ډیره سوی دی.

دتاریخ افغا نستا ن در عصر گور گا نیان هند پـه ۱۶۹ مخ کی داسی لیکلی سوی دی:ـ«درسال۱۰۰۰ ه میرمعصوم قندهاری کـه‌از احفاد اوست بنای بر مزار او ساخت وتا عیدقربان (۱۰۱)ه‌باتمام رسا نید ودر آن کوه کتیبهٔ را نیز کند که تا کنون موجوداست»

ملامزمل (دصریخ ملاصاحب)

ملا مزمل پر قاضی‌سلم باندی په عر بی ژبه نفیسه حاشیه‌لیکلی ده نورآثار یی په کندهار کی د کو رنی څخه سته دی د عمر په ۴۵ په ۱۲۹۹ کی د پیښور دصر یخ په علاقه کی مړ او هلته ښخ دی.

صوفی عبدالحمید (بارکزی)

صوفی عبدالحمید د کندهار دهغو صوفیانو څخه د ی چه دنیا او آخرت ته یی یو شانی کتلی دی یعنی څومره یی چه په دنیاکی کولهآخرت ته یی هم هغو مره ذخیره کو له دد ی سره چه اهل دنیا ګڼل کیدی خو په صوفی مشهور وو په پاکی او تقوای هرچا پیژ اند مند ین متعبد او خدای پا ری سړی ووداسلامی نظا م اود حکومت نوکری یی یوډول ثوا ب ګڼلی دهمدغه کبله تر مرګه په بیلو رسمی چارو لګیا و و په ریښتینتوب او ایماند اری یی خپله وظیفهاجرا کوله دی میانه قدهمتواضع خلیق دعزت نفس خاو ندسړی وو پرلار کرار کرار تلی او کراریی خبری کولی صوفی صا حب په (۱۲۰۷) کی دکندهار په چهار کوڅه کی زیږیدلی دی په (۹) کلن سن دخپلی کو رنی سره هر ات ته تللی دی دهـر ات مشهور محقق او کتیبه نو یس مر حو م فکر ی سلجو قی په خپل یـو اثر (دیبا چهٔ دوست محمد هر وی) کی دا سی وا یی «مرحوم صو فـی پسر یکی از معمار یف قندهار بوده وی همر ای پدر در کود کی هرات آمده درمدرسهٔ مسجدجامع ملك غیاث الدین به تحصیل نشست در آن مدر سه علو م متد اوله را تحصیل نمو ده در طلب خط شد آنگـا ه بمحضر خلیفه ملا محمد حسین به تحصیل خط نشست و ر نج بیشمار برد تا بد ر جهٔ کما ل رسیده و مر حو م صو فی علا وه بر خوشنویسی در فن تذ هیب ونقاشی استاد هنر مند بو ده و در فن نقاشی ازشاګردان استاد عبدل هروی است.»

دهرات دوستی له مخی ده خپلځان دکندهار دخرقی شریفی په مدخل کی عبدالحمید هراتی معرفی کړی دی.

صوفـی صا حب په ۱۳۱۷ ه ق کی دا علیحضرت امیر حبیب الله خان په امر دمنزلباغ دتخت دتیار ولودپـاره کندهار تـه راغی او هغه تخت یی در خام اوله ګرانیته څخه مینا تور کړ دهرات جامع جومات په پول یی دخرقی مبارکی دنده ودانی او دموی مبا رک ګنبده په راز راز نقاشیو، مثلث، ریحان، نستعلیق، کوفی او نورو خطو ښایسته کړ. صوفی صاحب دتصوف اوطریقت دآثارو دمطالعی

Marfat.com

او پیروی علاوه په ریاضی، طبیعی، هندسه، پخوانی هیئت، جغرافیه
ښه پوهید او وروسته یې کمپاء فزیك او نوی هیئت کې هم پوره
دسترس پیدا کړ په تجر بوی علومو او تخنیکی چا رو هـم لګیاء
وو چه ددغی جملی څخه یې دنصف النهار اتو ماتیکی توپ او هم
دکثافت ښکاره کوونکی آلی دبانك نو ټو دواټر مارك کو لو او
داسې نور اختراعات دیادونې وړ دی دامیر حبیب الله خان ددربار
یو مقرب شخصیت وو صوفی صاحب دحرمینو شریفینوعلاوه امرتکا
جـا پـا ن ر و سیه جـر منی ا نګلستا ن ا و سو یت ز ر لیند هـم
لیدلی دی خپل یاد داشتو نه یې په پښتو او د ر ی ژ ې لیکلی دی
صوفی صاحب که څه هم در با ری سړی وو خود علما او مشا یخو
سره یې زیا ته ناسته ولاړه اودوستی ورسره درلوده او په مخصوصو
احوالو کې به په ذ کر او مر ا قبه لید ل کیدی که چا په رسمی
لباس کې نه و ای لیدلی ځکه چه ساده کالی او بې تکلیفه ژو ندیی
درلود نو د کار داره سړی ګمان یې هیڅ نه سو پر کیدلای صوفی
صاحب په را وروسته کې دکـا بل دصکو کو دمطبعی رئیس وو
او په ۱۳۴۱ کال دسرطان په (۴) دځو ورځو ناروغی وروسته وفات
سو او په قولچکان کې ښخ سو.

۱۳۸۲ د محرم ۱ الحرام ۲۲ - ۱۹۲۶ د جون ۲۵

گیرم که فلا طون وارسطو باشی، در حکمت و فن
بالفرض زهر که هست نیکو با شی ، در نظم سخن
مشهور زمانه یگانه وقت شوی، همچوسقرا ط
هیچ است که بی‌محبت‌او باشی، کو تاه سخن
صو فی نه د لی د ار د ونه سو د ا یی
و ز سو د و ز یان نیستش سو د ایی
یکعا لم نیستی است ا ز خو د فانی
نا می شد ه ء به صوفی سو د ا یی
بی‌روی‌توعیش‌وشادمانی‌سخت است
وراز توحیات‌و کامرا نی‌سخت‌است
ا ی ما یهء عیش و آرزو ی صو فی
زود آی که‌بیتوزندگانی سخت‌است

(معاصرین سخنور ۲۵۹ مخ)

Marfat.com

علومی کورنی

علومی کورنی دکند هار دعلم، تقوای اوقضا تو کورنی دهاو په ټول افغانستان کی علمی، قضائی اوتشریعی حیثیت او شهرت لری مخصوص افغانی در بارونو ته زیاته نژدی ده .

داعلیحضرت احمدشاه بابا په عصر کی هر ولایت ځانته قاضی درلود خودقاضی القضات په نامه څوك موجودنه ؤ دغه منصب هغه وخت علومی کورنی ته ورکړه سوچه بارکزی عبدالله خان دار غستان قاضی سوده څه مده دغه منصب په عدالت او پاك نفسی و سا ئی داسلامی اوپښتنی شعایر و سره سم ئی دخلکو خدمت کاوه خلکود علمی او قضائی منزلت څخه علاوه خپل ملی اوقومی مشرهم ګڼلی دده وروسته زوی ئی عبد الوهاب خان بارګزی قاضی سوبل زوی ئی چه عبدا لعزیز خان نومیدهم دقضا وظیفه اجرا کوله .

محمد اسمعیل خان (ژلی نیکه) هم دکند هار قاضی ؤچه په دغه وخت کی دقضا اوقاضی القضاتی لقب دغی کورنی ته ورکړه سو.

لومړی وارد شاه محمود سدوزی او اعلیحضرت امیر دوست محمد خان په وخت کی محمدسعیدخان (خان ملا) دقاضی القضات په حیث مقرر سو بیاددده زوی ملاعبد الرحمن خان چه انګریزانو دده داجراآتو په خصوص کی تبصری کولی او ویل ئی چه ملا په سیاست څه پوهیږی مقرر سو ددده مهر سجع داسی ده : ـ

تا قیام رکن ملت از امیر با فر است

عبدالرحمن قاضی القضات شرع انور است

ملاعبد الرحمن (خان علوم) د امیر محمد افضل خان او امیرعبدا لرحمن خان په دربار کی زیات عزت اوقدر درلوددده دمهر یغی وروسته دقضا چاری دقاضی عبدالودود خان اوقاضی عبدالشکور په نائبی اجرا کیدلی

سعدالدین خان چه دهرات نائب الحکومه ؤ او ۱۹ کاله ئی په شرافت او ایمانداری کار وکړ دامیر حبیب الله خان شهید په دوره کی دقاضی القضات په حیث مقرر سواو ۱۵ کاله ئی وظیفه اجرا کړه دغه کسان ئی نائبان وه فیض الله خان، با به مراد خان، عبدالحمید خان عبدالمجید خان، میاشرف خان، عبدالشکور خان قاضی

سعدالدین خان داعلیحضرت امیرامان‌الله خان په‌وخت کی مړ سود کابل په شیوه کیوکی بنخ دی بیائی پرځای‌ورورقاضی‌عبدالشکور قاضی القضات مقرر سو دامان‌الله خان دسلطنت په‌پای کی دقاضی القضاتی مسند دتمیز په‌ریاست‌واوښت‌چه قاضی‌عبدالرحمن پغمانی ئی رئیس سو دا علیحضرت محمدنادر شاه‌شهید په وخت کی قاضی عبد الشکور خان دده دشرعی مشاورپه حیث‌مقرر سو دده دمړینی وروسته بیله قاضی احمد علیخا ن څخه چه په هرات کی ۲۳ کاله دمرافعو قاضی‌وو بل څوك په‌دی کورنی کی‌قاضی نه دی تیر سوی په ۱۳۴۶ کال کی د اعلیحضرت محمد ظاهرشاه د فرمان په اساس غلام علی کریمی دقاضی سعدالدین خان لمسی‌دستری محکمی په غړی یتوب مقررسو دامیر شیرعلی‌خان‌دسلطنت‌په‌دوره کی هغه وخت چه امیر محمد افضل خان مړسو قاضی عبد الرحمن‌زیات تکلیفونه ولیدل دقاضی القضاتی منصب دده مشرو رو ر قا ضی عبد السلا م بارکزی ته‌وسپارلی‌سو هغه‌وخت‌چه امیرعبدالرحمن‌خان‌پاچاسو قاضی عبدالر حمن بیاقاضی القضات مقررسو دجلال آباد قاضی ،قاضی عبدالعزیز خان دمزار شریف قاضی ، قاضی عبدالودود خان‌دتمیز رئیس محمد اکبر خان دهرات قاضی، قا ضی احمدعلی خان ټول دعلمو می کورنی څخه‌وو.

دقاضی غلام «هوتك» کورنی

دی‌دکندهار دمشهور وقا ضیانو اوپیاوړ وعالمانو څخه ؤ چه د ا میر شیر علیخا ن د سلطنت په دو ره کی‌ئی ژو ند کاؤ قا ضی صاحب په‌شرقی او اسلامی‌علومو کی‌استاد کل په‌فقه، حدیث، تفسیر صرف، نحو اخلاقو کی دتبحردرجی ته‌رسیدلی ؤ‌و په‌زهداو تقوای کی په ټول افغانستان مخصوص په کندهار کی زیا ت مشهو ر ؤ تر اوسه ئی د شریعت پرو ر ی او عدالت خو اهی قصی هر چیر ی کیږی په کندهار کی‌دامثل گرز یدلی دی«چه‌پیړه‌زماده اختیار ئی دقاضی‌غلام دی» یعنی قاضی صاحب هیڅوك نه پریښو دی چه دشرع څخه مخالف څوك پریږه پریږ دی همدا شانی دده دقضا په وخت کی خرکارانو،چوپانانو او سار و انانو ته دلر گی یاالښتی

مجموعه اسناد و مدارك چاپ نه شده

Marfat.com

گرزو لو اجازه نه وه نه چه هغوی حیوانان ووهی محکه خرو ا لاو په خروته ویله «اشه اشه داسی غاور لری لکه قاضی غلام» سید جمال الدین افغان په خپلو یاد دا ښتو نو کی وا ئی چه زه په کند هار کی د قاضی غلام کورته دده دلیدلو دپاره ولاړم او د مجلس څخه ئی مستفید سوم .

امیر شیر علیخان هم دقا ضی صاحب علمی منز لت او شر یعت پروری ته په قدر کتل زیاتره وخت و نه به دده کورته «چه اوس د کندهار دقاضی غلام په کوڅی مشهور د ی او په شنه ماڼته کی ژوند ورتلی او دقاضی صاحب په صحبت به ئی ویاړ کا ؤ .

قاضی صاحب په فقه او تصوف کی چاپ سوی او ناچاپ سوی آثار لری چه مشهور اثر ئی (ارشاد الحق) نومیږی .

دی په کند هار کی په (۱۲۳۴) کی وفات سوی دی قبر ئی دشا ولی پر غاړه د حضر آبجی سره دی د مزار لوح هم لری د قاضی صاحب نیکونه د کند هار د زا ابل دسیمی د سیور ی په علاقه کی او سیدل (د مجموعهٔ اسناد ومدارك چاپ نه شده در باره سید جمال الدین افغان) د کتاب په ۶ مخ کی داسی راغلی دی :ـ

«درقندهار در بازار شکار پور در سرای حتن هند و در شهر رجب نوشته شد مربوط کاغذ ملا عبدالاحد پسر قاضی غلا م ۱۲۸۳

همچنا ن سید جمال الدین افغان در اخیر این صفحه اسما ی عده از فضلائی مردم قندهار قرارآتی یاد اور میشود :ـ

ملا عبد الحق خرقه، ملامحمد صدیق تلمیذ ایشان، قاضی غلام ملا عبدالاحد پسر ایشان صوفی بردرانی، ملا خو اجه محمد تلمیذ ایشان، ملا محمد رحیم اسحق زائی تلمیذ صوفی، ملا عبدالرحیم پسر ملا حبو، ملا عبدالحق طل، ملا محمدی، قا ضی عبدا لرحمن خا ن ملا، قا ضی سعدا لدین پسر ایشان، قاضی عبدا لسلام ر ا در قاضی عبدالرحمن (علومی کورنی) .

په راورو سته کی د قاضی غلام د کورنی څخه قاضی کوچی په کندهار کی په ۱۳۰۷ کی قاضی ؤ په علم او تقوای زیات مشهور ؤ په تصوف او اخلاقو کی

مجموعهٔ اسناد ومدارك چاپ نه شده .

Marfat.com

ئی لوی لاس درلود حتی دډیری پرهیز گاری څخه به لڅی پښی کرار کر ار پر مځکه تللی او کښته به ئی کتل چـه میږ ی ئی تر پښو لاندی نه‌سی او یاد هوا او هوس خواته ئی فکرمتوجه نه‌سی په اوس کی دده د کورنی څخه شیر محمد شعشعی ژوندی دی چه

په صرف، نحو او خطاطی کی نه شهر ت لری ددی کو رنی د نسب سلسله ښا لم نیکه ته ر سیږی چه دهو تکو د ښا لم خیلو څا نکه ځنی را ښلیږی .

علامه عبدالعلی آخند زاده (کاکړ)

تقر یبا ۵۵ کاله دمخه دجنوبی پښتونستان له ډوبه کندهار ته یو کا کړ ځلمی را غی چـه د کسی دغره دشا دابو لمنو څخه ئی حسا س زړه ډون دما غ او زیر ک ما غزه د ځا نه سره را وړه دی خالوزی کاکړ او د کندهار د ډولو علمی، ادبی او اجتماعی ټولنو غړی وگرز ید په ا خلا قـو او ددوستی په احسا ساتـو سره ئی د ډو لو په زړونو کی نه ځای نیولی ؤ عشق او جـذبی دومره تـر تا ثیر لاندی نیولی ؤ چه له وجده څخه به ئی په بزم کی نڅاکوله درحمان بابا او خوشحال خان اشعار او الهامی نغمی به ئی په داسی ږغ ږغولی چه مړه به ئی په نڅا راوستل د پښتو دنو نها لانو یـو مشفق مربی، مهربان استاذ، رهنما او معلم ؤ دده د ځو انی دو ره د ارغنداب په ګلستان کی تیره سوه کاله چه زمانی دده دیا رانو بن تالا کړ او دیارانو بزم ئی مات کړ د عشق او جذبی یاران ئی په ابدی سفر ولاړل نو داعندلیب له کند هاره والوت او خپل اصلی وطن پښین ډوب او د کوئټی باغونه ئی په خپلو نغمو معمور کړل ده په کوټه کی د طبابت دکان خلا ص کړ په د ی وخت کی د خپل وطن د آزادی د تحریک یو ستر مجاهد سو په ۱۳۴۹ کی دی د ولات د پوهنی وزیر سو .

علامه عبدالعلی به سو تر ه قیمتی او سپین کالی اغو ستل پـه هغه باندی به ئی قیمتی سپینه چترالی چوخه اغو ستی وه په تکه سره ښه باندی ئی سپینه پیره بایسته ښکاره کیدله د جسمانی او

مکانی صفائی هم ډیر پابند ؤ او په دی باره کی به ئی هرچا ته تلقین کاوه چه وگوری پنځه وخته لمونځ په هر بالغ مسلمان فرض دی او لمونځ تر هغه وخته نه کیږی چه دادری بیرونی فرائض یعنی دبدن صفائی دلباس صفائی او دمکان صفائی په ښه ډول پوره نه کړی. دعلامه خوش خوراکی مشهوره ده دډیر پراخ دستر خوان څښتن ؤ غریب، امیر، لوی او کوچنی به ئی گردیو ځای کښینول دډوډی په وخت به ډیر په خنداؤ داسی لطیفی به ئی بیانولی چه ټول به دخندا شنه سول دماښام پردستر خوان به ئی اکثره عالمان، فاضلان او ولسی مشران ناست وه علامه به هغه علمی نکتی بیانولی چه ټول به حیران سول

دعایداتو ذریعه ئی زمینداری وه له خان قلات څخه واخله تر کابله پوری چه څه لوی خلك او سوداگران وه هغوی به دعلاج دپاره علامه صاحب ته راتلل دبډایانو څخه به ئی زیاتی پیسی اخستلی چه دفن و قار و ساتل سی او دغریبانو علاج به ئی مفت کاوه علامه خپله یوه لویه کتابخانه درلوده چه هر ډول کتابونه پکښی موندل کیدل دعلامه پوپښتو دیوان دشاخ گل په نامه په کوئټه کی چاپ سوی دی دی په ۱۲۸۹ - ۱۸۷۲ کی زیږیدلی او په ۱۳۶۴ - ۱۹۴۴ وفات سوی دی.

دغه ئی دشعر یوه نمونه ده:-

مخ گرزوی په بیرته ، ستمگر ولی له ما؟

جهان په تا روښان پټوی لمر ولی له ما

نعمت دی دوصال که را بدل په اور دهجر

غواړی ولی جزا ته د محشر ولی له ما

معلوم دی ټوله تاته که اخلاص وی که غرض

منزل دی د رقیب که [illegible] ولی له ما

خفقان به په سبب سره کیدای دچا له چا

مانی په تشه خوا کوی د لبر ولی له ما

Marfat.com

نن بیاد سپین بار خو دنیمی مچی په عوض
نه اخلی گل اندامه مال او سر ولی له ما

سری شوندی جلا کړی دعبد العلی دلبو
بی نیازه جام دی ټول کی‌دکو ثر ولی‌له ما

دعلامه دفارسی غزلی یوه نمونه:ـ

زوصال تو بشا رت که به شب شنیده با شم
به هوای روی تو چو سحر د میده با شم

ز نظر گهت که آید سوی سینه راست تیر م
زخیال ابروی توچه کمان‌خمیده باشم

دل عاشقان که دزدد به نگاه چشم شوخش
به فراق اوست سینه چو کفن در یده با شم

چون شکست‌رنگ شبنم که‌به پرتو جمالت
چو نظر کنی نگار از گلست پر یده با شم

صوفی صاحب

دی دمولوی محمد جان صاحب زاده د میر بازار مریدو دکند هـار مشهور نقش بندی پیر او پر هیز گار ملا وو دده اصلی لوم ملا محمد رسول دی‌چه په کام ساکزی او په کندهار کی د(۱۲۳۵) په حدودو کی زیږیدلی‌و پر صوفی صاحب‌باندی مریدان او ارادتمندان را ټول وه د ماسپښین و روسته بیاد شپی تر نیمایی پوری به یی ذکر کاوه پخپله یی یوازی شپی دخدای په ذکر تر سهاره تیر ولی‌او په کندهار کی یی‌پیر عقیدتمندان او مخلصان

د مرقع مشاهیر د ۱۸۵ مخ

Marfat.com

درلودل صوفی صاحب داولیا وو تذکری او تصوف زیات مطالعه کول دامام ربانی مکتوبات او مثنوی شریف یی درس کاوه او پر مثنوی شریف باندی یی یوه نا چاپه سوی فارسی شرحه هم لیکلی ده.

صوفی صاحب دعمر په (۵۵) کال په (۱۲۷۸) کی په کندهار کی وفات سوی دی اوزیارت یی دکندهار دشمال په یوه سیمه کی دی اوبنه معبر او دیوال باندی را گرزیدلی دی.

دصوفی صاحب زیارت ته په هر وخت کی دکندهار متصوفین ملایان او عوام ورځی او دنیکی مدد څخه غواړی زیارت یی ډیر تأثیر ناک او روح خوشحاله وونکی دی دده پر ځای ور وسته ملا قطب اخند کشانی کښینوست چه زیارت یی دکندهار په شمال کی چوپی ته نژدی دعمومی سړک پر غاړه دی

دصوفی صاحب پر شنخته داسی لیکلی سوی دی.

«مرقد منور برهان المحققین وقطب العارفین شمس الحق والدین خلیفهٔ الهی و علامهٔ نامتناهی اکبر مشایخ واعظم اولیاء صوفی محمد رسول قوم اسحق زی مندین زی ریاضات وکرامات او بسیار بود در اسرار و حقایق نظر ثاقب داشت در مقام قرب غرقهٔ محبت بود پیوسته تن را در مجاهده ودل را در مشاهده داشت درسیر الی الله پیر ونبی بود ودر سیر من الله قدم بقدم شیخ بهاؤالدین نقشبند داشت در حسن خلق وادب عدیل در علوم شرعی فقهی نظیر نداشت بسی از علماء وصلحاء سر بر آستان او داشت که تحقیقات علوم شرعی وکتب علوم حقیقی از وی میکردند و صحبت او تقرب الی الله ونفرت از ماسیوای اثر تمام داشت (ودر حالت وجد وی) جذبه قوی به ظهور می آمد که بعضی از آن مجذوبان تا به آخر عمر در همان سکر میبودند و بعضی به همت وی به صحو و هوش می آمدند ورحلت این مقتداء در صبح دوشنبه سیزدهم شهر ذی الحجه بوده در حالتیکه سن وی پنجاو پنج وسنهٔ هجری یکهزار ودوصدو هفتاد وهشت بود.

نوشته شیر محمد عمل فیض محمد ولد محمد حسن

ښاغلی محمد ابراهیم خلیل داریا نامجلی د ۱۳۲۸ کال د دلوی په لومړی شماره کی د صوفی صاحب د مزار په باره کی داسی لیکی :- « مزار صوفی صاحب که یکی از اجلهء عرفای عصر خود بوده این مزار واقع است در قریب شهر بشمال مغرب شهر کهنه اصل احاطهء مزار که دارای مسجد پخته کاری و مزین وجدید است و باطراف آن قبرستانی احداث یافته تقریبا پنج جریب وسعت دارد در وسط این احاطه احاطهء دیگری که دیوارهایش بیش از یك فت نیست بخشت پخته فرش شده که تقریبا پنج بسوه خواهد بود در این مزاری است دارای لوحهء سنگ سیاه دبل و پخته و چهار کنج بطول دو متر که در چهار طرفش نوشته میباشد.

دور مزار چهار طرف دیوار به خشت پخته و گچ ساخته شده و چهار طرفش بصورت پایه نیز از خشت پخته ترتیب یافته و هر کدام پایه تقریبا بطول سه متر سنگ مرمر در فراز هر چهار طرف خود به تسمیه و کلمهء طیبه و آیات قرآنی مزین است »

د صوفی صاحب د وفات وروسته ملا نصرالدین اخند اسحق زی او بیا جمال الدین اخند زاده او بهاؤ الدین اخند زاده کښیناستل.

ملا شیر اخند

ده د امیر حبیب الله خان شهید په دوره کی ژوند کاوه اصلا د نوزاد د سیاه پشتی د نورزو څخه ؤ ده د عسکری مسلك سره مینه درلوده چه په عملی ډول د کلمی طیبی د اعتلا او د وطن د ساتنی د پاره خدمت وکړی ده تل د دین او وطن د ساتلو د پاره د خدایه غزا غوښته او په ونډی عسکری کی یی په رشتینتوب او نارینتوب خدمت کاؤ او بیخی لږ د عسکری چوڼی څخه د باندی وت هغه وخت چه به د پیری او گزمی څخه خلاص سو په یوه گوښه کی به د خدای په عبادت او ذکر مصروفه وو.

وایی چه په دی ترڅ کی ملا صاحب ته کشف الحال ور پیش سو او مربوط کسان یی کرار کرار په خبر یدله چه په بای کی صاحب منصبانو نه په ده ملا تړله او نه یی پیره او گزمه په کوله ځکه دی د عسکری خدمت څخه ووت او د پاتا و پرغاړه د چوڼی پر مخامخ په یوه کوډله کی د خدای په عبادت او ریاضت بوخت سو تر څو چه هلته د ډیری سپین ږرتیا په عمر په ۱۳۳۰ کی وفات سو او د چوڼی لویدیزی خواته د غره په لمنه ئی ښخ سو.

Marfat.com

زیارت یی ډیر مشهور او رسنده دی .

ملا دوران آخند

دی یو متشرع او خواری کښ ملاؤ دکندهار په جنوب لویدیز کی د رمباسی په کلی کی او سید فقه او حدیث ئی طالبانو ته ویل کلیوالو او شاؤخوا خلکو دی دیو ښه عالم څخه علاوه صاحب حال سړی هم باله دجمعی په ورځو کی په حسب عادت ملاصاحب دجمعی دلمونځ دا داکولو دپاره دکندهار ښارته راتلی دښکار پور دروازی دباندی چه یو مجذوب ملنګ ؤ او روزنی بابا یی باله ده دشرع مخالف هر چا ته ویل او ښکنځل کول ملا صاحب دروزنی بابا ښکنځل په خپله وا وریدل ده او طالبانو صفه ته لاس واچاوه او سخت یی دواهه په نتیجه کی دی لا کورته نه وو رسیدلی چه دروزنی بابا په حالت گرفتار سو کالی یی پر ځان څیری کړه او بیخی مجذوب سو خلکو به حاجتونه په زړه کی ورته نیول او دده دښکنځلو په اساس او مناسبت به یی تفسیرول وایی چه دی [illegible] ناست ؤ او س ئی زیارت دښکار پور دروازی دباندی دی دکندهار [illegible] خلك عقیده ورته لری ده دامیر عبدالرحمن خان [illegible] ورځو کی ژوند کاؤ .

ملا محمد صدیق (کاکړ)

ډیر ریاض او زاهد سړی ؤ په ځوانی کی داسی سکر او استغراق ور پیښ سو چه غروته ئی مخ ونیوی او څلور کاله کلی او کورته رانه غلی او وابنه ئی خوړل دی چه په طریقت کی دمشهور ملا علم اخند دزوی احمد جان صاحب زاده (په ۱۳۱۱ هـ ق مړ دی مرید ؤ کله چه دخپل پیر حضور ته راوستل سو بیر ته [illegible] حال راغی دسیر او سلوك په زیاتور مزونو [illegible] صاحب دسوزه ډك شعرونه لری دکندهار په زاړه ماشور کی په (۱۳۴۷ هـ ق) مړ دی د ده یوه نعتیه داده -

Marfat.com

دخدای پرپار وا صلو و کړی دادعا په‌حرم
چه‌خوار صدیق دی‌مشرف کړه بووار بیاپه‌حر م
کو گل یی شوسوی سکاره دمحبت په لمبو
زړه یی په خیر دپروانی په شوق فدا په حرم
اوښکی یی ځی په لپو لپو بی اختیا ر ه پر مخ
غواړی له خدای څخه خاته دوروستی شاه په حرم
دعقل لورته به په هیڅ توګه راستون نه شی بیا
زړ ه یی، داخل دعشق اثر کړ دغه ستا په حرم
ستا دوصال په تصور کی هسی ډ و ب د ی همیش
چه بی له تا بی نشته هیڅ د تمنا په حر م
نور څه آرزو په ژوند کی نه لری له خدایه غر یب
که یی لیمه یوو ار و و نه‌سی د آشنا په حر م
وایه سلام دخوار صدیق په هزار عجز اوادب
چه مشرف دخدای رویداره شی صبا په حر م

حاجی جمعه

حاجی صاحب یوعابد اومتقی سړی ووډخدای په لا ر کی ئی زیاتی خو ا ر ی کښلی او درسول صلعم حضورته به‌په پښتو تللی .
که‌څه هم حاجی صاحب دکندهار دزوړ ما شو ر په کلی کی اوسیدخو دکندهار په‌زیاتو برخو کی په بزرګواری‌اوصاحب حالی مشهور ؤ اوهر چا دنیکی مدډځنی غوښت‌او په‌لوئی یه مانه‌حاجی صاحب دخدای په‌مینه اود رسول صلعم یه یاد سو ز نده شعر ونه ویلی دی او د مشهور میا عبد الحکیم صاحب مر ید ؤ .

Marfat.com

دغه ئی یوه عرفانی بدله ده :ـ

فن دباغ په لوری تله کا صنم ور وو رو
په خمار خمار کاته کاهمدم ورووو رو
سره گلان به دباغ حسن ځنی پور کا
که ئی و لیده دحسن ارام و رو وو و

چیری نه وی‌چه دی پښی‌سی‌پری از اری
پرگلانو باندی یاس زده قدم و ر وو رو

دبهار گلان به خاوری په مخ موزی
نازنین که په خندا سی خرم ورو و رو

تازه والی دگلانـو پـه شبنم وی

یار دځان په خولو ولو هردم ورو وورو

خماری سترگی چه پورته کړی خماری
نرگس گوری پشت پاته هر دم ورو وورو

د دیدن طاقت دی نه وینم په ځان کی
و افتاب ته څوك کتلای سی سم‌ورووورو

د معشوق په مدحه د مه د عاشق سی
ځکه لیکم ئی صفت په قلم و ر و و د و

جمعه خاوری نن د تللیو عاشقانو
لاندی باسی اوسنی تر قدم و ر وو د و

حاجی صاحب په کام‌گرجیزی بارگزی‌ژوند په (۱۳۵۹) کی هغه وخت چه‌حج ته‌تللی ؤدراز اونیاز په وخت‌کی وفات سوی دی .

Marfat.com

ملا عبدالباقی (کاکړ)

دی یوعابد او پارسا عالم ؤ شپه او ورځ د خدای په یاد اودمخلوق سمی لاری را وستلو ته لګیا ؤ .

د ملا صاحب پرویښا اوکړو خلکو زیاته عقیده درلوده ارشاد او تبلیغ ئی زیات اغیزه ناک اوجذب کونکی وو د همد غه کبله ملا صاحب زیات مریدان او اخلاص مندان در لو دل .

ملاعبد الباقی آخند متشرع متصوف ؤ دشریعت د لاری څخه ئی طریقت غوره کړی ؤ دهغه وخت څخه چه په څه پوه سوی ؤ تهجد اوشب خیزی ئی نه وه پری ایښی اود حق په اظهار کی ئی دوخت د حکمرانانو او لویانو څخه ستړګه نه کوله ملا صاحب د خلکو د ارشاد او رهنمائی دپاره یواخلاقی او تصوفی کتاب په نظم د تهذیب الواجبات لتخریب العادات په نامه لیکلی دی دده تصوفی څو بیتونه دادی :-

دساقی شراب دعشقه عالم ټول وینم ګلرنګه
خوشحالی پر حال دهغو چه ئی زړه پاک شوله زنګه
خم په جوش پیاله په دور قلقل شو دصراحی
مستانه په رقص راغله درب ودرب دپا کوبی
دلته محضی عکس وظل دی حقایق غوارهوری
چاچه شاکړه دی نشی ته ژر به وکړی نلداری

ملا صاحب دعمر په (۱۰۰) کلن په چارشنبی د دلو په (۶) په ۱۳۰۴ ش وفات ه سوی او د کندهار په عمومی ادیره کی پښ دی دپاته پیروانو څخه ئی ملا عبدا لخالق اخند زاده دی چه دکابل درو ازی دچنو په مسجد کی هر مازیګر دور کوی .

هغه وخت چه سردار محمد داؤد خان د کندهار نائب الحکومه او عسکری قوما ندان ؤ د ملا عبدا لباقی اخند قلمی دیوان ورته ورکړه سوی ؤ او بیا هغه سردار حبیب الله خان طرزی ته د مطالعی دپاره ورکړی ؤ چه دده څخه بیا عبدا لرزاق خان ټولیمشر دحربی

د ملا صاحب دخطی دیوان څخه چه دښاغلی بینوا څخه وی اوپه ۱۳۲۷ کی خپال شوی دی .

ر شدیه معاون اخستی‌و اوپر هغه باندی ئی په دری داسی تبصره لیکلی وه:ـ

«مولینا عبدالباقی صاحب‌ولد مولینا عبدالرسول صاحب مرحوم قوم کاکری ساکن قندهار تولد قرن ۱۳ هـ در سن ٦٠ و ۷٠ قریبا ۱۲٦٥ هـ . این شاعر علوم مروجـه را از صرف ونحو منطق و حکمت وفقه واصول وتفسیر واحادیث مروجه اتم واکمل در خود قندهار نزد پدر وسائر علمای همان بلده شریفه تحصیل نموده لیکن در علوم احادیث وتفسیر مهارت زیاد تری داشتند در سن (۵۱) سالگی ایران، هند،عربستان سعودی، عراق، مصر را سیاحت نموده در ماندگی و تنزل مسلمین را سخت متأثـر نموده کتابی بزبان افغانی (تبیین الواجبات) به نظم کشیده که مشتمل بردوبطن است بطن اول (۵) بنای مسلمانی بطن دوم کتابش اخلاقیات است بشدت تمام رذایل مثل ریأ ،غیبت، تعصب قومی، کذب نمامی ، غش، خیانت، رشوت،سود، احتکار،بخل، حـد، بغض، کینه،اصراف وغیره عادات پست‌ورذیل تنقید ونهی‌مینماید. »

دکلام نمونه یی.

څه به وایم خپل الله ته تی راوښیه‌پښتو
مردی دمیړه نه‌ده‌مرد به‌نه‌سی‌په بریتو

چه مرداری غوښی نه خورم عادتگی ترگر زولی
رشوت خورم په څلور لاسه چه عادت رخصت راکړی

خلق وینښ کړی له غفلته سترگی رو نۍ شی له خوا به
په ډیر غم په واویلا وو په حسرت کی گرفتار

ډیر اسلام تر کفر لاندی کلمه سوه ځنی ور که
چه دینی غیرت تری تللی ځکه شوه په خواری خوار

خلاصه هرگاه به نظر حقیقت دیده شود تمام اوصاف حسنه را ملا صاحب موصوف‌مالك بوده وخیلی بجا است که اگر جناب‌شانرا یك مسلمان متقی وحقیقی بگوئیم جناب مرحوم ملا صاحب مدت یکسال وهفت ماه در وقت نائب‌الحکومگی سردار داؤد خان امرار حیات داشت جناب شان در قرن ۱۴ هجری (۱۳۳۵) هجری تقریبا به عمر (۷٠) سالگی وفات یافته ودر قندهار مدفون است.

Marfat.com

دده تبیین الواجبات لتخریب العادات په ۱۳۴۱هـ کی حاجی غلام محمد خجندی کندهاری تاجر په لاهو ر کی طبع کړی دی دغه کتاب په دریم مخ کی (در بیان دعاگویی پادشاه اسلام) په عنوان کی داسی وایی:-

ضیاء الملته والدین دی له غفرانه بهر ورسی

هغه څوك چه خلیفه دی په قرآن دی منور سی

فخر دین شمع دولت احمدی ملت سراج

دخلت په خلعت ښاد شه له حکمته بی شه تاج

ته راضی شی په دره کونه میسر دهرعیسر

له امیر ابن الامیر ابن الامیر ابن الا میر

شه امیر حبیب‌الله ته کسب وکار دحبیب ور که

معاون‌دی نصر الله‌سی په‌نصرت ئی‌مظفر که

که په خپل‌عمر یوه دعالرم په خدای قبوله

دپادشاه په شان کی ښایی هم مشروع شوه هم‌معقوله

سعادت‌دسلاطینو لکه ابر دنیسان

مشترك ددرست عالم سو که انسان دی که‌حیوان

دسجدی په مسئله کی وایی:-

پر مردار ځا ی دی لستوڼی یا لمن و غوړ وله

نور سجده دی باندی وکړه اعاده شوه پر تابله

ته نوژرتندی را واخله په ثابت محل یی کښیزده

او که نوی ناروا سو دغه لمونځ دی بالکل پر یزده

Marfat.com

که پرعینی نجاست باندی تندی کښیږ دی دینداره
ژر دستی یی بیرته واخله لمونځ دی بایلود برخورداره

دد غه کتاب په (۱۰۰) مخ کی د(من غشنا فلیس منا و المکد والخداع فی النار)

خیانت له مسلمانه سره منع دی په دین کی
فریبنده وحیله گرشو په انکار یی آتشین کی
چاچه غش په مال کی وی هغه نه دی زموږ له ډلی
داحدیث دمصطفی سو چاله نشته چه داولی
که موچنه که څپلی شوه چه په میان کی خرڅوړی
دکومک لحاظ یی تویی په قیامت به ښکته گوری

سید یعقوب بابا

دمحلی روایاتو له مخی دامیر شیرعلیخان دپاچاهی په لومړی دوره کی ژوندی ؤ دکندهار دامارت دکلی چه دکندهار ښار جنوبی خواته پروت دی او سیدونکی ؤ:

دغه سیداو دخدای نازولی دخدای په عبادت او ریاضت شپی او ورځی نیرولی ددنیا اودژوندانه شیانوسره ئی هیڅ علاقه نه ساتله او زیاتره عمر روژه ؤ وا ئی کله چه دی سخت ناجوړه سونو اخلاصمندانو ته ئی وویل چه خدای ته می پریږدی او څه چه دخدای څخه وی په راضی یم خو هغه وخت چه ناجوړی زیاته وربانـدی غلبه وکړه او بی هوښه سو ارادتندانو دی ښار ته د معالجی دپاره راوړ خو دلته یی معالجه ونه سوه او دوفات ویسره ئی زیاته سوه هغه وخت چه دی ئی کورته بیولی پر لاری دنوش جان والی غاړی ته نژدی چه دکندهار دښار په جنوبی خواکی بهیږی وفات سو

دده پرزیارت ښه مجمررا گرزیدلی او څنگ ته ئی دتوتانوونی ډیری سته دجمعی په شپه زیات خلک زیارت ته ورځی او دنیکی مدد ځنی غواړی

سید عطو جان آغا

دی د کندهار دمشهور وسید انو او پیرانو څخه دی په ښه سړیتوب او بزرگواری زیاتو خلکو پیژندلی دی پخی کورنی او نازولو سیدانو ته منسوب دی دې دسید یعقوب اغا چه د خپلی زمانی یو زور ور او منلی سیدؤ لمسی دی په کابل، کندهار، هرات کی ئی زیات مریدان در لودل ترطریقت په شریعت پابنده ؤ شریعت ئی دطریقت لار ښوونکی کڼلی دی اصلا دکندهار دبلده او سیدونکی ووچه دکندهار جنوب خوا ته یو کلی دی او دډند په ولسوالی اړه لری چه هم هلته وفات سوی دی دده په خصوص کی سید محسن آغا کندهاری داسی وائی : - (۱)

چه رحمت پر کل افغان دی　　سید یعقوب ماه تابان دی
او نمسی ئی عطو جان دی　　نورانی پر دی جهان دی
په لکو ئی مریدان ؤ　　په زرو ئی مخلصان ؤ
بلده دده مسکن ؤ　　و عالم ته مبرهن ؤ
شه مدفون په بلده کی　　سیال ئی نه ؤ په فانی کی
دوولس سوه دهجرت ؤ　　ځولا نور پر زیادت ؤ
چه پدرو دئی دجهان کړ　　ډیر روښان ئی آسمان کړ

سید طوطی آغا

سید طوطی آغا په کندهار کی ډیر متقی او د بدو څخه بیزاره سید ووتل به ئی دخدای او رسول نومونه به خوله کی وه بشاش او نورانی سړی ووخلکو به دده څخه دنیکی مدد غوښت د به په عجز او الحاح ورته ویله چه زه څه نه یم خدای ته رجوع وکړی دسید طوطی په گفتار خلکو زیاته عقیده در لوده څه چه ئی ویل

---

(۱) سید محسن د سید عبدالرحیم زوی د کندهار مشهور ادیب او منشی ؤ په سراج الاخبار کی ئی زیات شعرونه سته په ۱۳٤۱ په کندهار کی مړ دی .

هغه به کیدل سید طوطی د جنوبی پښتو نستان دپښین دعلاقی څخه کند هار ته راغلی ؤ او د کندهار دده خوجی په کلی کی دخدای په ذکر او عبادت اخته ووپه ۱۳۰۰ کی مړ دی اودده خوجی شمال ته په هدیره کی ښخ دی اوتر اوسه ئی درو ویان ورځی دده په خصوص کی سید محسن آغا کند هاری داسی وا ئی : ـ

چه د کل سید صوفی د ی هغه شخص سید طو طی د ی
تل مشغو ل په لا ا له ؤ نا ز و ر داره د مو لا ؤ
د د ه ا صل ؤ لـه پښینه ا ی ز ما و ر و ر ه امینه
د ه خو ا جه د د ه مسکن ؤ چه معلو م ؤ مبر هـن ؤ
نما یا نه ئی ز یـا ر ت دی د خا لق پـر د ه رحمت دی
د شمـا ل پـر طر ف و اوره هد یر ی تـه ئی و گو ر ه
پـر سنه د د یـر لس سـل د ی و فا ت شـه ز ما د ل
پا ك سبحان دی په جنا ن کړی پرخپل کام دی فیض رسان کړی

دهرات دروازی شهیدان

هغه وخت چه انگر یز ا نو د بولان له لاری څخه پر کند هار حمله وکړه په دی وخت کی د کندهار حاکم سردار کندل خان نو میدی . دغه سردار دانگر یز ا نو دمنظمو قواؤ سره جنگ ونه سو کړ ای او کند هار یی بی مدافعی پریښودی په دی وخت کی د کند هار وطن پرستانو پاڅون پاڅو په بیلو ځایو نو کی دانگر یز ا نو دلښکرو سره جنگون ه شروع کړل دهرات د دروازی په جنگ کی د کندهار دمسجد ونو څینو طالبانو او دښار څو ننګیالو ځلمیانو دانگر یز پر یوی مجهزی مفرز ی حمله وکړه او دیوه سخت جنگ څخه و ر و سته زیا تر ه یی شهیدان او څه یی ټپیان سول .

Marfat.com

دغه شهیدان د هرات د رو ازی د با نـدی چه یـو خا ور ین دیوال پرراگرځیدلی‌دی پراته دی اوسرته یی د لو ی تو ت و نه ولاړه‌وه چه‌مخصوص دجمعی په شپوکی شمان باندی‌لګول کیدل او دتوت په اکثرو ښاخونو کی به‌ئی رنګ رنګ تړو کران ځړیدل ځینو به سره بیر غونه در لودل خو په کندهار کی دعمری عمرانی نهضت دشروع کیدلو اود مفاخرو دیا دولو او حر مت کو لو په‌لړ کی په ۱۳۲۷ کی ددغو شهیدانو زیارت هم‌جوړ شواو په افتخاریی یوه ښکلی منار ه ور باندی تعمیر سوه چه شنه ګنبد ه یی دلیر ی څخه توجه جلبوی . وایی ددغو شهید انو شمیر اویاتنو ته رسیږی چه دافتخار دځلی څنیز خواته پراته دی‌چه اوس تړو لـو ته په یوه ډبرین قبر کی ځای ور کړه سوی دی .

دکند هار خلك دغو شهیدانو ته‌زیاته عقیده لری اووایی چه زیاتره کسان یی طالبان دی ددغو شهیدانو په‌څلی سره دهرات در وازه ډیره ښکلی او متبرکه سوی ده څلی‌دهرات‌دروازی‌دچوك په منځ کی واقع دی‌چه‌د هری خوا خلك‌اوموټ ونه‌باندی څر خی او را څرخی .

ملا علم اخند

ده خپل ابتدایی تحصیلات دجنو بی پښتو نستا ن په ډ وب او کویټه کی پای ته رسولی او بیا کندهار ته‌راغلی‌دی ،فقه،حدیث اخلاق یی‌طالبانو ته‌درس ور کاوه کله چه ددرس څخه به خلا ص سو بیا به دخدای په‌عبادت اوریاضت بو خت وو او د غسی کرا ر کرار دزهد او تقوا نهایی مرحلی‌یی طی کولی دی په طریقت کی دمیا شیر محمد هوتك مرید وو دطا لبانوعلا وه د کند ها ز یا ت خلك یی اخلاص مندان وه خپله ملا صاحب دکاکړو یوی مذهبی او صاحب حال کورنی ته منسو ب دی .

Marfat.com

دزې تیا په سن په ۱۲۶۹ کی وفات سوی دی او په خپل کلی کی دده خواجی شما لی خوا ته چه همدغه کلی دده په نامه یاد یږی ښخ دی او تر اوسه یی نر او ښځی زیارت ته ورځی.

دده دمعرفی دپاره دغه دوه بیتونه دلته را نقل کیږی :-

به علم شریعت آمد به دهر به علم طریقت عجب بحر نور

سر دار مهر دلخان «مشرقی»

که څه هم سردار صاحب دشعرا وادب په دنیا کی زیات شهرت لری او دده کور په کند هار کی دشعرا ؤ او ادبا ؤ لکه میرزا حنان، حاجی عبدالله پوپلزی، صدیق اخند زاده هوتك، ملامیران طرزی مرکزځوبیاهم یوښه متصوف او متقی سړی ؤ په اخلاقو او تصوفو کی ئی زیات معلومات درلود.

ده په تصوف کی د(جمع الجمع) په نامه یو کتاب لیکلی دی او دشعر دیوان ئی هم زیاتره تصوفی رنګونه لری او عارفانه نکتی پکښی زیاتی دی.

دغه خدای یاری او خدای دوسته سردار په کند هار کی په (۱۲۱۳ه) دمحرمی په میاشت زیږیدلی او دجمعی په ورځ ددریمه خور په ۲۷ (۱۲۷۱ه) د ۵۹ کلو په عمر وفات سوی دی او دحضرت جی بابا په مزار کی ښخ دی.

میرزا احمد نومی شاعر دده دوفات نیټه داسی ذکر کړی ده:

احمدازهرکس تنحصص می نمود سال فوت آن شه اقلیم جود

هاتفی بنهادسر بر پاش گفت منزل اوباد جنات خلود

میرزاحنان دده په مرثیه کی داسی وائی -

وجو ار ته دمولا سردار قرین و لار

چه مرغوب د کل عالم ؤ په تحسین و لار

دهنر او علم کان د حیا بحر

په خلقت د نیکنا می څه ښه رنګین و لار

Marfat.com

په جیفه ئی د د نیا ځا ن ککړ نه کړ
د عمل په صا بون پاکه جا مه سپین و لاړ
فیض رسا نه لکه لمر و کل جها ن ته
مستقیم پر شر یعت حا می دد ین و لا ړ
په حکمت ئی ا فلا طو ن شا گرد دعصر
چه تقر یر ئی ژ شیر ین ترا نگبین و لا ړ
اعتما د با ند ی د کړ و نه د ی(حنا نه)
چه سر د ار مهر د ل له د ی د نیا یقین و لا ړ

پوهاند عبدالحی حبیبی په خپله یوه تحقیقی مقاله کی چه پر مشر قی ئی د ۱۵ ۱۳ کا ل د کا بل مجلی په ۶۳ ګڼه کی لیکلی ده داسی وائی :-

«وحدت مسئله ایست که شالوده تصوف را بر آن ریخته اند اهل تصوف وعر فا در مو ضوع توحید دو دسته اند شهودیها ووجودیها سردار مهرد لخان نیز همچو عر فا واساتید سلوك ومعرفتش شئون ماومن وکثرت را انعکاس همان وحدت صرف می بیند وجز این را تماماً وهم وخیال می شمارد لکه چه وائی ء-

وحدتست اینجا واز کثر ت همین ما و من است
خلق ر ا سر گشته می د ار د چنین ا و ها مها
د ر حقیقت سایه ر ا شخص است هر جا متحد
ظا هر کثر ت ز و حد ت گر جد ا افتا د ه ا ست

مشر قی بعد از ا ینکه کثر ت را انعکا س از آئینه و حـد ت می شمارد با متا نتی تمام درین میدان تنازع طا ئفین قدم میگذ ارد واین دو مسلك متبا ین را بزیر یك نگاه انصاف کارانه میبیند واین رایی است که مشر قی را از برکت فیو ض انعکا س قـد سه مر شد

بزرگوارش(که از فیض یابندگان با ده سر شار تحقیق حضرت مجدد رح بود) نصیب شده است مثلا درین رباعی هر دو دسته را خوب ستوده‌اند:ـ

گلزار (شهود) را بها ردیگر است
صهبای (وجود) را خمار دیگر است

گر دیده الف به چشم من و تو
در عالم توحید شعار دیگر است

ظاهر بظهور همه اشیا است عیان
باطن ز بطون جمله گردیده نهان

در جمله جهان اول وآخر همه اوست

بی اول وآخر نه نهان و نه عیان

همچنین درین رباعی بمیدان نزاع طرفین چه خوش منصفانه قدم می نهد:ـ

خلقی (همه زو) گوید وجمعی (همه اوست)
فرقی نبود که (او است) یاجمله(از و است)
گر نیک و بدی هست زکسرت میدان
در عالم توحید نه زشت و نه نکو است

هر قطره که از بحر جدا گردیده
بحری است که از قطره دو تا گردیده
نه موج و حباب است و نه بحر است نه آب
خود بود خود آمد خدا گردیده

کابل مجله ۱۳۱۵ کال (۶۳) گڼه

Marfat.com

(مشروی) پردی عقیده لری چه صاف زړه بنده گان ټول کائنات یوشانی وینی لکه چه وائی :-

مشرب اهل صفا را کفر و دین یکسان بود

عکس یکسان می نماید پشت ورو آئینه را

«مشرقی» دغه فلسفه چه پوه سوم چه په څه نه پوهیږم دا سی ډدا کوی :-

عالم همه در فکر محال است اینجا

پیدا نه ره قرب و صال است اینجا

هر کس که ز ند دم از وصال تحقیق

وهمست و قیاس است و خیال است اینجا

دده یو عرفانی غزله :-

لب از تشنگی خشک همچون صدف

ز چشم اشکریزان چو در خوشاب

دلش داغ چون لاله از تشنگی تشنگی

جگر ز آتش جسرتش چون کباب

در آن دشت دیدش یکی عاقلی

بسی مستمند و حزین و خراب

بدو گفت کای خسته بینوا

چه داری ز بهر چه این اضطراب

جوابش همی داد آن تشنه لب

که هستم در ین دشت جویای آب

Marfat.com

بخندید دانا و در خنده گفت
یکی نکته روشن تر از آفتاب
بموج سرابی چه دل بستهٔ
که غیر فریبی درو نیست آب
بگردان ازین ره عنان طمع
که لب تشنه میگردد ازوی سحاب
بجز خون دل نیست آبی درو
جز آبله نیست در وی حباب
جهان (مهر دل) چون سرابست و بس
نگردیده ازوی کسی کامیاب

مشرقی خپل ځنی شعر و نه د (مهر دل) په نامه هم ویلی دی او داسی ګمان کیږی چه تر تخلص دمخه یی ویلی دی لکه چه وایی:-

شهره گشتن بجهان غیر سیه رویی نیست
(مهردل) کاشکی نامت ز نگین بر خیزد

ملا اکو اخند

ملا صاحب ډیر عابد او پرهیزګاره سړی وو هیڅ بی او دسه او دخدای بی یاده نه ګرزیدی د کندهار په سر پوزه کی یی په یوه کلی کی ملایی کوله او دخدای مخلوق یی دبدی او ګناهونو څخه را ګرزاوه ملا صاحب دپو پلزو دکام دستانه ؤ څخه وو او خپله سر دار کهندل خان زیاته عقیده ورته در لوده دمرغان خلك یی کرامتونه یادوی وایی دی د ډیر سپین ږیر توب په سن وفات سوی دی زیارت یی دډند دولسوالی دمرغانو دکلی دچمن په ختیزه خوا کی دی ډیر خلك ورځی.

Marfat.com

سردار پردل خان

سردار پردل خان دامیر دوست محمد خان یو ادیب فاضل او عارف ورور دی چه په (۱۲۰۰) ه کی زوکړی او په (۱۲۴۵) په کندهار کی وفات سوی دی او دحضرتجی صاحب په هدیره کی ښخ دی پردل خان په پښتو او پارسو شعرونه هم ویلی دی چه یوه نمونه یی داده:-

وی گوری دگل په شان می ژړ رخسار دیاردی عالم یی تمه داردی
یو دی بوی دگلاب راغی زړه می په تاب راغی

پروت په بیغمی وم یو بشر می په خواب راغی پر مخ می سیلاب راغی
وینبس بی کړم له خوبه بیا پیری که انسان راغی او پرمخ می باران راغی
پری خوبه بی نزدم چه په مینه کی می یاردی عالم یی تمه دار دی

د ده په منقبت کی دسردار غلام محمد خان طرزی مور وائی:-

«سردار غلام محمد خان می دزوکړی په وخت کی خپل مشرا کا سردار پردل خان ته چه په ظاهر او باطن کی دمعرفت خاوند و او دقطب زمان حضرت جی صاحب دباکماله مریدانو څخه و حضور ته ور وست چه دده دعمر دبقا دپاره دعا وکړی ده غلام محمد نوم باندی کښیښودی چه دمجدد صاحب داولادی دنو ما نو څخه دی او دده ددعا په برکت زما اولادو پائیدی.

سلطان محمدؑ (خالص)

دی دکندهار دمشهورو پوهانوا او فاضلانو څخه و و چه د اعلیحضرت امیر شیرعلیخان په دربار کی لی ښه قدراو منزلت درلود او دمشهور حبو اخند زاده دزوی عبدالرحیم اخند زاده دشاگردانو څخه ګڼل کیدی.

ددی سره چه اهل دنیا وو نسبتی تقوای او عبادت یی نه پریښاوه دعقبی او دنیا چاری یی متوازنی سره ساتلی وی.

خالص صاحب دغازی محمد ایوب خان سره دمیوند په جهاد کی ګډون کړی وو او په کندهار کی دده دپاچاهی دلویو طرفدارانو څخه ګڼل کیدی.

مقدمه دیوان طرزی افغان

Marfat.com

د۱۲۹۷ کال په روژه کی چه سردار محمد ایوب خان ایران ته ولاړ دخالص صاحب ژوندهم په کندهار کی تنګ سواو دپاکستان دکراچی په بنار کی او سیدی خالص صاحب دحرمینو په زیارت مشرفه سوی دی اودمنګنی ختیز زیاتره عربی هیوادونه ئی لیدلی دی اوپه ترکیه کی مړ دی.

خالص د«سلطانی تاریخ» په نامه دوه ټوکه دپښتنو تاریخ لیکلی دی چه لومړی ټوک یی دپښتنو دسیاسی حال څخه تر(۱۳۷۹) هپوری پرغیږ ی او خپله ده په ۱۳۹۸ کی په بمبی کی چاپ کړی دی او دو هم ټوک یی چه معاصر تاریخ دی دځینو سیاسی ملحوظا تو په اساس دامیر عبدالرحمن خان په وخت کی ضایع سوی دی.

خالص صاحب دپارسی شعر یو دیوان لری چه زوی یی محمد ابراهیم دده دمړینی وروسته را ټول کړی دی دا دوه بیته ده دیو مناجات څخه دی :ـ

اگر فضلت نگردد دستگیرم زشر نفس خود دردم بمیرم
زشر نفس و شیطان ده اما نم مگردان جز به ذکرخو دزبانم

خالص صاحب په قوم نصرت زی بارګزی دی.

میرزا حنان

میرزاحنان دسردار مهردل خان دعلم،ادب، تصوف دانجمن بل مشعل ؤ.

دی دمحمد حسن بارکزی زوی دی چه دپوند دولسوالی په مرد کلا کی اوسیدا ودسپین برو تیا په سن په کندهار کی وفات سوی دی لکه چه وائی ـ

دحنان قراری څه غواړی دلبره

چه رسوا کړ داستا عشق په کندهار کی

په هولت کی دځوانی یی رحم بو یه

مین شو پر تا حنا ن پـه سپینه ږ یـر ه

میرزا حنا ن په پښتو او فارسی زیات شعر ونه ا و مـر د ف دیوانونه لری دده یو پښتو شعر دا دی:ـ

Marfat.com

په جنت نه یم خوښ بی ده په در دیار می‌قسم
خوښ په لذت یم دخواری په اعتبار می قسم
ز ړه می‌له‌تاوعده دوصل هر گز ونه لیده
په نا میدی دتو ری شپی دانتظار می قسم
پروا په گلو په خارنه‌لر م‌دجنو ن له فیضه
په سینه صا فه آ ئینه د نـو ابـا د مـی قسم
که می سرو لار سی ستا په مینه لاخو شحا له یم زه
په تیره تیغ داستاد ورو ځو جو هر دار می‌قسم
تور بخت می‌ونه لیده هیڅ ستا د کا کل شب قدر
په تو رو مشکو ستا د ز لفو په هر تا ر می قسم
ستا د گلگو ن رخسار له شو قه زه (حنان) دا وښکو
گلا ن کر مه هر گړ ی پـه لا لـه زار مـی قسم

ډنگر بابا

دمحلي روایاتو له مخې دسردارمحمد ایوب خان دمیوند پـه جنگ کې پنځوس کلن وو او دمیو ند غزا ته یې کندهار یـان او ځوانان تحریکول ور وسته په زهـد او تقوای مصروفه‌سو او دده خوجې په سر کې په یوه‌جونګړه کې دخدای په‌عبادت او ریاضت لګیاه وو دده زیا رت او س په دی شهر ت لر ی چـه خور ده یې کوچنیان دخاوری خوړلو ځخه راګرزوی.

شمس الدین «کاکړ»

شمس‌الدین کاکړ دکندهار دګلچا بات په کلی کې زو کړی او لوی‌سوی‌دی لکه چه وایی:-

لکه لعل پـه ایر وکـی و ی بـی قـد ر ه
هسی پروت دی شمس‌ا لدین په قلیج آبا د

Marfat.com

شمس الدین کاکړ د شعر او ادب څخه علاوه په فقه، حدیث، تفسیر ریاضی، فلسفه او تصوف کی کامل معلومات در لـود او په خپل دیوان کی یی ددغو علومو اصطلاحاتو ته اشاره کړی ده لکه چه وایی :-

که یی ستاشوندی روانه کړی په شرع
شمس الدین نور نا ملا دی ملا مه شه

ده (دسراج الهوتی) په نامه پـه فقه کی یـو کتاب لیکلی دی شمس الدین دخپل دیو ان په لو مړی مخ کی دخپل دیـو ان نیټه ۱۲۳۸ هـ ښودلی ده لکه چه وایی :-

له تا ریخه د هجرت کړم و تا ته ر و ا یت
دهجرت کلونه څه وو دوولس سوه دیرش اته وو
ماتمام دوهم دفتر کړ تر ا و ل می مختصر کړ

شمس الدین لاهور او پنجاب ته سفر کړی دی او په یوه غزله کی یی دسکا نو او پښتنو جنګ بیا ن کړی دی پښتو ر دوالی سردار محمد عظیم خان ئی ستا ینه کـړ ی د ه او د پښتنو پـه شکست او کمزوری یی افسوس کړی دی لکه چه وایی :-

ربه ته په پښتانه و کړ ی نظر په عزت د خپل حبیب خیر البشر

دده یوه غزله داده:-

برا یی می خوب لیده چه مخ پر کورځم
په هو س لکه بلبل د با غ پر لو ر ځـم
چه د خپلو مر یی و تښتی بیا ر ا سی
زه دا هسی و خپل یا ر و ته مختو ر ځم
کند ها ر چه د ا ستو ګنی و طن نه د ی
باری څه کړم په زیارت دپلار او مور ځم
په نصیب به می دیدن له یاره کیږ ی
شمس الدین چه اوس له ښا ره دلاهور ځم

پښتانه شعرا د دوهم ټوک ۴۷۳ مخ

Marfat.com

ملا حسن آخند دتلو کان

ملا حسن اخند په کا م سا کزی دی چـه خپله سا کزی دپښتنو ستا نه او پرهیز گار کام دی. او ټول یی احترام کوی او دنیکی مدد عجنی غواړی دغه متقی او پرهیزگار اخند دکندهار لویدیزی خو اته د۲۲ میله په فاصله په تلو کـان نو می کلی کی اوسیدی دموسیقی او ساز په وخت کـی به د خـد ا ی مینی او محبت ډیر په ښور راوستی او شدیده جذبه ورته پیدا سوه دده دپښتو او فارسی شعرونه ډیر مهیج او سوز وونکی دی دفارسی شعرونو دیوان یی په (۱۲۰۱) ه کی چاپ سوی دی او په پښتو یی د هرچا په خولو کی سندری پاتی دی وایی څو کاله ئی په پښود کعبی او مدینی زیارتونه کړی او دعمر په (۶۸) کال په ۱۲۴۵ کی وفات سوی دی او په تلو کان کی ښخ دی.

دپښتو څو مناجاتونه یی دادی:-

هغه چاری چه زما په خا طر او ری
شیخ یی نه و ینی په خو ب ملا په تو ری
چه چند ن لره ور ځی خپل سر بۀ با یلی
دا فعی ما را نو ځا ی د چند ن سیو ر ی
سپینی پښی می د ربا ط په پو ټی و سو ی
خپل ا شنا په تش نظر نه ر ا ته گو ر ی
ما و یل ز ه به لا د ید ن کړ م د یا ر انو
چه و رته راغلم یار ان نه وه مینی تو ر ی
دحسن زړ گی هغی معشو قی یو و ړ ی
چه مد ام تر پلو لا ند ی ستر گی تو ر ی

دملا حسن اخند یو بل مناجات :-

رسول خدا یا حیات النبی صفا مرحبا یا حیات النبی
علیک صلوة علیک سلا م علیک ثنا یا حیا ت ا لنبی
امین دو عالم رسول کریم کثیر العطایا حیا ت النبی

بملک رسالت کسی چو تو نیست امام الو رای یاحیات النبی
کنند در قیامت همه مرسلان بتو التجاء یا حیا ت النبی
شفاعت ترا هست خیر البشر بروز جزاء یا حیات النبی
رسول الهی تویی خود شفیع به شا ه وگدایاحیات النبی
جمالت بخوبی ندارد نظیر ضیاء در ضیاء یاحیات النبی
جهان را ببوی تو جان میرسد زلطف عطا یا حیات النبی
حیات تو ایجاد ماوی هست بهر دو سرا یا حیات النبی
زهر انبیاء پیش بردی سبق بدر س لقاء یا حیا ت النبی
ند یده زمانه بعد ل و کرم چو تو باد شاه یاحیات النبی
توئی گوهر گنج اسرار حق با مت عصا یا حیا ت النبی
زما در نه زاده بمثلت کسی بد ا ر فنا یا حیا ت ا لنبی
زبان تابود در دهن یار من کنم این نو ایا حیات النبی
بروحت هزاران درود سلام بهر دم ز ما یا حیا ت النبی
من خسته زارم بردر گهت بغم مبتلا یـا حیا ت ا لنبی
بانفاس پاک تو دارم امید ز علت شفاء یا حیا ت النبی
خدارا به شفقت نظر کن بمن به بین حا ل ماياحیات النبی
رسیده ز فیض کمالت نصیب بهر بینو ا یا حیا ت ا لنبی
خدا را دل درد مند (حسن) شفاء ده شفاء یا حیات النبی

د ملا حسن دیوان ۶۲ مخ

Marfat.com

دملاحسن اخند بله تصوفی سندره:

چه راووتم دبحره و حیا ت ته
دنافی معنی می راو ړه تراثبا ته
مابه ولی اناالحق نار ی و هلی
چه‌تمام صورت می‌سودحق‌له‌ذاته
مهتر خضرما ته هسی پیاله را کړه
د سکند ر ملکو نه و ینم بی مر آ ته
تجله پر کو ه طور شوه ور څر گند ه
لن تر انعر ه یی و کړ ه و مو سی ته
زه حسن‌په خو له خبری کو م‌لوڅی
دا خر اب ز ړگی می وا لو ت و هو اته

دملاحسن اخند څلوریزی :ـ

که‌یون دی‌یون‌دی‌زړ گیه یو ن د ی
د فا نی سر ا یه آ خر بیلتو ن د ی
ر ا شه ز یا ر ت به د مد ینی کړ و
په مدینهٔ کی حضر ت مد فون د ی
زه چه پرلو ر ی د خپل د لبر م څم
ستر گی نعلینی‌ا و پا س پر سر څم
لکه جها ز چه پر لو ی د ر یا ب څی
داسی تیز روه پر بحر و بر څم
د سها ر با د ه خو شبو نسیمه
ا حو ا ل می یو سه د یا ر تر سیمه
ور ته می عرض کړه د خدای دپا ر ه
په صورت ایری شوم په ز ړه د و ه نیمه

Marfat.com

ز ړ گیه مه ځه پر بیا با نو نه

سر که د ننه د ز ړ ه په خو نه

د ر و غو ز ړ و نو ژ ړ ا محا له

په ژ ړ ا ژ ا ړی و یشتلی ز ړ و نه

یا ر ه چه ته یی پر هغه لو ر ی

غم خودی نه‌دی‌بنادی دی اوری

دمخ بر ینبنا دی یوا ر بنکا ره کړ ه

چه بنه جمال دی خواران وگو ر ی

مولوی احمد جان (تاجر)

دی د کندهار دمشهور وعلماؤاو شعراؤ څخه ؤ چه داعلیحضرت امیر عبدالرحمن خان دسلطنت په وخت کی اوسیدی په ادبی علومو عربی، دسیاق په فن او رقم بنه پوهیدی حکومتی دفتر و نه او ددفتر داری اصول او قوانین ئی وضع کړل د ولتی حسابونه ئی کنترولول په قضائی مسایلو هم ډیر پوهیدی.

تاجر صاحب دپاړسو ژبی دمقتدر وشاعرانو څخه شمیرل کیږی غزا قصیدی او فصیح غزلیات لری په عرا قـی او هندی سبکو نو ئی شعرونه ویلی دی کله به ئی په‌شعر کی‌د حافظ سعدی او کله به ئی د صا یب پیروی کوله

مولوی‌صاحب‌په (۱۲۶۰ ه ۱۸۴۴ ع) کی‌په کندهار کی ژیږیدلی دی او د (۱۳۲۰ ه ۱۹۰۲ع) کال په‌شاؤ خوا کی په کابل کی‌مړ دی یوه قلمی تذکره چه په پاړسو لیکلی سوی ده دده په‌خصوص کی وائی «مولوی احمدجان تخلص به تاجر ازقوم الکوزی قندهار

Marfat.com

است که در علوم ادبی وفقه‌حنفی وقضا دارای مطالعه وصلاحیت کـافی بو د و برای تنظیم اجراآت قضا ئـی افغا نستان مصدر خدمات شایانی گردیده است.)

مشهور تالیفات ئی دادی:-

۱ ـ دپارسی شعرونو خطی دیوان چه غزلی او قصیدی لری.

۲ ـ اساس القضاء چه په ۱۳۱۱ ه ۱۸۹۳ ع کی ئی تالیف کړی دی په شرعی محاکمو کی دقضا قواعد بیانوی دغه کتاب په کابل کی دامیر عبدالرحمن خان په امرلیکل سوی او چاپ سوی دی.

مولوی محمد سرور (واصف)

مولوی صاحب دکندهار دوطن دوستو او مترقی ملایانو څخه ؤ چه داعلیحضرت سراج الملته والدین امیر حبیب الله خان په عصر کی اوسیدی.

د ه در یاضت او عبادت مزیت دخلکو په خدمت او دوطن داولاد په روزنه کی پیدا کړی ؤ ځکه دهغو لومړنیو ملایانو دډلی څخه ؤ چه دحبیبیه په دارالعلوم کی په تدریس لگیا ؤ او دهغوملایانو اعترا ضونه ئی ردول چه په ښوونځیو کی ئی درس ورکول نار وا کار ګڼلی

دی په فقه، عقایدو، تفاسیرو، صرف، نحو ښه پوهیدی دفلسفی او سیاسی موضوعاتو دځیړ لوسره ځی علاقه در لوده دهمدغه ذوق او علا قی له کبله ؤ چه د (۱۹۰۶) میلادی کال په لو مړی میا شت کی (ذیقعده ۱۳۲۳ ق) دافغانی منورانو دټولنی غړی سو په دغه ټولنه کی مولوی عبدالرؤف کاکړ کندهاری، مولوی نجف علی مولوی محمد سرور دمولوی احمدجان الکوزی زوی، غلام نقشبند حافظ حیدرعلی، عبدالرحمن بیګ، میرزا غلام قادر، میرزا محمد اسحق، قاری نیك محمداو نور شامل وه دغی ټولنی داعلیحضرت امیر حبیب الله خان څخه په یوولسو مادو کی دسراج الاخبار په نامه یو اخبارو غوښت چه تر هری فقری لاندی د (دسخط سردار والا) په عنوان لنډ لنډ هدایتو نه دمرحوم سردار عبدالقدوس خان اعتماد الدوله په خط او امضاء لیکلی سوی وه.

Marfat.com

په دی فقرو کی ځنی جغرافی کتابونه اونقشی، انګریزی، اردو عربی، ترکی، اخبارونه هم غوښتل سوی وه او په دریمه فقره کی وائی:- چه دکابل احوال دی دکو ټولی په وسیله خاص بیت الشوراته واستول سی چه اهل شورا دنشر وړ واقعات اخبار ته وټاکی او ټول مضامین دی دا سی وی چه دمسلمانانو په منځ کی اختلاف را نه ولی او دغه لاندی یو ولس قسمه مضامین په دی اخبار کی چاپیږی:-

۱ - دینی مسایل.

۲ - رسمی اشتهارات او تبلیغات.

۳ - خارجی خبرونه.

۴ - داخلی خبرونه:

۵ - ددارالسلطنه خبرونه.

۶ - نرخونه.

۷ - دموسم کیفیتونه.

۸ - شعرو سخن.

۹ - طبی مسایل.

۱۰ - تجارتی اشتهارونه

۱۱ - دپادشاه احوال لکه جشنونه او رسمی دربارونه او دافواجو معاینه

دا اخبار په شپاړسو مخو کی دمیاشتی دوه واره په فل سکیپ قطع په نستعلیق خط او سنګی چاپ خپریدی مؤسس او مدیر ئی مولوی عبدالرؤف کاکړ او محرریی مولوی محمد سرور (واصف) و

داخبار لومړی ګڼه په پنجشنبه (۱۵ ذیقعده ۱۳۲۳ هـ ق ۱۱ جنوری ۱۹۰۶ کی چاپ سوه او په سرمقاله کی ددی ملی ټولنی هدف دا سی ایکلی سوی و: -

«اوس هغه وخت را رسید لی دی چه دافغانستان خبرونه نورو ملتو نو ته ور سو ل سی او هم پخپله د افغا نستا ن خلك د دنیا په احو ال خبر کړ ل سی : »

« و باید فرزا نگان دا خلی علا قه مملکت از اطو ار و اد وار اهل عالم وبلند ی ایشان از حضیض ضعف و پستی وو حشت و زیر دستی باوج مرتبه ناز ونعمت و اقتدار وسلطنت ووسعت تدریجی منافع و ممالك ورفعت روز افزون مداخل ومسالك در بحر و کرهٔ خاك آگاهی پا بند ... عزم تکمیل قو اعد تمدن بشر ی و تز ئین مصاحبت ومعا شرت ایشان جزم گردد »

ددغی سر مقا لی په پای کی وائی ـ « حضرت پا د شاه اسلا م پناه ممانعت نفر مودند و راه اختیار دادن را برای اعضاء انجمن کشودند) په دی ډول لو مړی سیا سی انجمن په افغا نستا ن کی جوړ سواو فقط یوه شماره سراج الاخبار افغانستان ئی نشر کړه چه وروسته نشر نه سوه په دغه شماره کی دمولوی محمد سرور (واصف) یوه خورا فصیحه قصیده نشرسوی ده دا قصیده دبید ا ری بړغ او دبیده او متوقف کاروان جدی خوانی ده خلکوته ناری وهی چه وینې سی او جهان ته وگوری دی وایی :ـ

بلی ای عالم ایمان ! نگاهی کن به کیهان
روان بیدار دار از نشهٔ خو اب گرا نجانی
بلی بادیدهٔ عبرت ببین اقوام دنیا را
که از عبرت همی گیرد زهول دامن افشا نی
بنال از پستی سستی، باوج پایهٔ بینش
گرایان سو بسوی جمعیت از ملك پریشانی
ببین اصناف عا لم را ترقی های پی درپی
چه نمسا وفرنسا وچه جرمانی چه جا پانی
کسی کزدو حهٔ تهذیب باز کام د ل چیند
بگیتی فایق آید از همه اقران انسا نی

Marfat.com

بناغلی محمد حلیم (سلیمی) چه دواصف دکور نی سره نـژ دی قرابت لری دخپل پلار دخو لی وائی چه دغه فلسفیانه رباعی چه دوه بیته لی زما په یاد دی هم دمو لوی واصف دپښتو اشعارو دنمونی څخه دی:ـ

ای فلکه جفا کاره کار دی نشته بی آزاره
گل لانه وی خندیدلی چه ئی پری کی دشاخساره

دسراج الاخبار انجمن ور وسته په منظم ډول په یوه سیاسی مفکوره بدل سو.

مولوی صاحبداحمد جان تاجر زوی دآزاد خان الکوزی لمسی دی چه په کندهار کی زیږ یدلی دی دده پلار هـم دافغا نستان دقضایی چارو دتنظیم دپاره نبه خدمتونه کړی دی دقضاء دپاره ئی نظامنامه یا دستور العمل لیکلی دی.

مولوی (واصف) د ۱۳۲۴ هـ ق کال دحوت په میاشت کی دمشروطه خواهی په تور دخپل ورور سعدالله خان دعبدالقیوم خان دعظیم خان زوی دآزاد خان الکوزی لمسی سره په توپ کی والوزول سو. هغه و خت چه ئی دتو پ خو لی تـه در ولی دعمر خیا م دا رباعی ئی ویله :ـ

روزیکه شود اذالسماء انفطرت
واندم که بود اذالنجوم انکدرت
من دامن تو بگیرم اندر عرصات
گویم صنما بای ذنب قتلت

پـو هند و ی عبدا لشکور (ر شاد) پـه یو ه نظم کی دد غو شهیدانو دشهادت واقعه دآزاد خان دلور دخولی داسی بیانوی:ـ

آغښتلو خښمید لو جلا دا نـو
چه تاو کړی موبر یتو نه بیا کا زه دی
راته وایاست بیا موکومی غاړی پری کړی
چه لاسونه موتازه په وینو سره دی

Marfat.com

را ته وایا ست بیا دچا دغو لی غم شو است
لوټی کړی موښادی دکوم کاله دی
راته‌وایاست بیا دکوم بهار خزا ن شو است

کوم ګلونه مو په ساسوی سکاره د ی
نیمه خوا مو بیاد چا بر ندی ځوانی کړی
غز ولی مود کو م لښکر سپا ره د ی
ارما نونه مود چا کړه په مر ګ خاو ری

ځوک دی دا چه مود توپ خولی ته پراته د ی
آظاالمو! دا مو بیا خو ا خو زی میند ی
بوری کړ ی پر ځلمو با ندی پر څه د ی
داچه رنګ موئی په وینو در ست شیر پو ر کړ

دا دچا پۀفتوی مړه دی چاته پړه دی
دا چه غو ښتی ئی ټوټی ټو ټی خپری شو ی
داله قام سره په کومه در وهه مړه دی
دا چه سو ی ئی هډونه دی با ر وتو
دا دملک په نام مجرم په کوم نامه دی
دا چه پر وتی ئی تنی د ی پر ملا غو څی
دا محکو م وجا معی ته په کوم کړه دی
جو اب را کړ ی مګر هو رینښتیا به وا یا ست
دا دوستان دی ددی خاوری که دښمنه دی

ستاسی زړونه دا منی په زړ وزخمی‌شیء
دا چه مړه دی داخیر خواه ددی ملک نه د ی
دو ی دانه غو ښتل چه دا خلک را ویښ شی
چه په ژ و ند کی د مر گی په خو ب بیده د ی
دوی دانه غوښتل چه دا ستړی هو سا شی
چـه لـه لو ږ و ئی یو څـو نسه ما ړه دی
دوی دانه غو ښتل چه دا وطن آز اد شی
چه مغز ی ئی دز مر و بل ته کا ږ ه د ی
هی افسوس چه درته حا ل ویلای نه شی
دو ی خوړلی داجل دلا س را نجه د ی
را سی وا ور ی‌ء زه بی حا ل دغم بیا ن کړ م
د ا ټوټی ددی بد مرغی دما ت زړه د ی
ز ور عظمت ئی ستنا وه محکو م افغان ته
بی له‌دی گناه محکو م په نور څه نه د ی
با ید و نا ز ی په د و ی تـا ر یـخ د فکر
دا چه نن په و ینو رنگ دلته پر انه د ی
دا ځلمی د ی فد ا ئیا ن د حق د لا ر ی
دوطن پـر نـام دقـا م پـر ننگه مـړه دی
شهـید ا ن د حـر یـت د آز ا د ی د ی
پتـنا ن د ملیت د و ینبـتا بـه د ی

د ا پلو چـه ز ما ډ کـ و ینیٔ بید ر د و
ماټول کړ ی دور یرو غوښی ماغزه د ی
ځلمو هلیٔ نژ د ی راسی و یی گو ر یٔ
دا کو لمی د(سر ور جا ن) دلړ ما نه دی
گو ر ی دا د سعد الله ما ته کو پړ ی د ه
گو ر ی دا دقیو م جـا ن ښکلی لیمه د ی
گو ری د ا د ی د هغو سپیڅلی ز ړ و نه
چه په او ر دا ستبد اد سوی سکا ر ه د ی
اوس لاهم دملک په و ینه کی تړ پیږ ی
اوس لاهم دقا م په عشق سره تاو ده دی
ا و س لا هم د حا ل په ژبه در ته وا یی
آ خ چه زړ ونه موله در ده خا لی نه د ی
هر فر عو ن ته مو سی د ی پید ا ښو ی
آخر خیژ ی دا پر یشان پر یشان خو بو نه
د ا متل د پښتنو د ی هیر ئی نه کړ ی
و هیچا ته نه پا تیږ ی کسا تو نه
لکه نن چه دا مید ان په وینو رنگ د ی
هسی ر نگ و ینم سبا دنا ز تختو نه
د و طن د شهید انو ر و ی ته گو ر یٔ
هیر مو نو کړ ی دا نا مرا ده ار ما لو نه

مساوات جریده

مولوی عبدالرؤف «کاکړ»

مولوی عبد الرؤف د مولوی عبد الرحیم زوی د علامه حبیب الله اخند زاده (حبو اخند زاده) لمسی دی چه په کندهار کی د ۱۲۶۷ هـ ق کال د صفری په ۵ زیږ یدلی دی ده تفسیر ، حدیث ادبیات، فقه دخپل پوه پلار مولوی عبد الرحیم څخه چه داعلیحضرت امیر شیر علی خان ملا او دولیعهد عبد الله جان معلم وزده کړل او د قرآن عظیم ډیر ښه حافظ او مفسر ؤ هغه وخت چه پلار ئی د ۱۲۹۸ هـ ق د شوال په میاشت کی شهید سو (سراج التواریخ دریم ټوک ۳۸۳ مخ) دی د وطن څخه وشړل سو او په ۱۳۰۰ هـ کی د مرحوم سعد الدین خان قاضی القضات او مرحوم سردار عبدالقدوس خان اعتماد الدوله په واسطه داعلیحضرت امیر عبدالرحمن خان حضور ته وغی او په کابل کی د حضور د ملا او د شاهی مدرسی د مدرس په حیث مقرر سو .

مولوی صاحب په عربی ، فارسی ، پښتو کی ادیب ، لیکوال او شاعر وو او په شعر کی ئی «خاکی» تخلص ووده د ټو او هغو عربی مجلو مهم موضوعات چه شاهی دربار ته راتلی ترجمه کول او ټول قاضیان چه امیر مقرره ول باید لومړی ده امتحان ځنی اخستی وای ده د دینی آثارو دخپر ولو او د عربی تدریس د اصولو د اصلاح او د قضائی چارو د تنظیم دپاره ډیر زیار ویوست او د دهمدغه کبله اعلیحضرت امیر عبدالرحمن خان او اعلیحضرت امیر حبیب الله خان ده ته په قدر او احترام او د استادی په ستر ګه کتل او په مهمو قضائی مسایلو کی ئی مشوری ځنی غوښتی

د مولوی صاحب تألیفونه :-

۱ - کشکول (په دوه ټوکه کی) په دغه کتاب کی ئی خپل پښتو فارسی او عربی شعرونه او هم د نورو فارسی ، عربی شاعرانو نفیسی ادبی پارچی علمی او فلسفی موضوعات راټول کړی دی

۲ - خردلامه امیری (په فارسی) دامیر عبد الرحمن دوینا وو په شرح کی چه دخپل ځان او د عقل د مراتبو په خصوص کی ئی لیکلی ده دغه کتاب د ۱۳۰۶ کال د محرم می په میاشت دامیر حضور ته

Marfat.com

وړاندی سو چه دهغه څخه ددغه پاچا سیاست‌مدار ی فکری‌شخصیت
ښه ترا څرګند یږی د دغه کتاب په شر وع کی وائی : ـ«اما بعد
زا ویه عجزو خا کسار ی عبد الر ؤف قند هاری چو ن در پیشگاه
حضور باهر النور اعلیحضرت والا قدرت خلافت‌مقام سلطنت قوم
امیر کشور گیرد سلطان صاحب تد بیر ...

امیر ابن الا میر عبد الرحمن خان خلدالله ایام دولته وابا لته
بار یافت با المعا ینه د ید که پیو سته مکنون ضمیرومرکوزخاطر
خطیران باد شاه سکندر نظیران است که جمله رعایا وکا فهٔ برایا
خواه ملازم کرسی سلطنت باشند وخواه از افراد سایر رعیت روز
بروز در مدا رج و معارج تکمیل عقل بشری کلمات حکمت سمانی
را عجالتاً بقلم زرین رقم خود نوشتند لا جرم فقیر هیچمد ان آن
کلمات عالیات ر ا من ساخته بقدر فهم‌ناقص خودشرح برآن نوشتم
وبه خرد نامه امیری آن‌را موسوم‌ساختم . .)

۳ ـ تفسیر سوره حشر (په فارسی)

۴ـ سلا منامهٔ عربی دمزار شریف دپاره چه‌یوه‌برخه ئی په۱۳۰۶
کی دمزار شریف پردر وازی ددغه‌امیر په‌امر په طلائی لیك‌ولیکله
سوه‌زیارت کوونکو به‌هغه وایه‌اوور ننو تل به د غه ډ یر فصاحت
او بلاغت لری .

۵ ـ تفسیر آیات العهود (په فارسی)

۶ ـ دناسخ التواریخ دیوی برخی رد (په فار سی)

۷ ـ رسالهٔ افغانستان (دعر بی څخه تر جمه)

۸ ـ رساله مصافحه‌چه په ۱۳۳۱ ق کی دمصافحی د مشروعیت او
اوګټو په خصوصی کی دامیر حبیب‌الله‌خان په امر و لیکله سو ه .

۹ ـ عقد اللامی فی تتبع بداء الامالی عر بی قصید ه په عقاید او
کلام کی :

۱۰ ـ کلمات امیر البلاد فی الترغیب الی الجهاد چه‌دضیالی په
عصر کی چاپ او خپور سو ی دی .

۱۱ ـ دفاتحی دصورت تفسیر اود قرآن‌عظیم‌اخیر جز و په پښتو
مولوی (خا کی) دافغانستان دپښتو انیو ژور نالستانو څخه دی
چه په ۱۳۲۳ کی ئې یوه پټکلس ورځنی جریده دسراج اخبار په نامه
په کا بل کی تأ سیس کړه او لو مړ ی ګڼه ئی په پنجشنبی د
ذیقعدی په (۱۵) ۱۳۲۳ کی چه د جنوری ۱۱ ـ ۱۹۰۶ ع کیږی په ۳۶

Marfat.com

مخو کی دفل سکیپ په قطع په ډ برین چاپ دمیر زا غلام قا در خان او میرزا محمد اسحق خان په لیك طبع سوه .

ددغه اخبار پر لومړی صفحه د مدیر نوم عبدالرؤف خان دشاهی مدرسی مدیر او مهتمم ئی منشی حافظ حیدر علیخان لیکل سوی دی ددغی جریدی مدیر او دتحریر هیئت په لاندی ډول داعلیحضرت امیر حبیب الله خان څخه دسراج الا خبار غو ښتنه کړی ده :-

فقره (۱) اسم اخبار سراج الا خبار میبا شد که بر صفحه اول اخبار بقلم جلی بصو رت نقشه نو شته شود و مهر بهمین مضمو ن کنده شده و به مهتمم مطبع اخبار سپر ده شود (دستخط سر کار والا)

۲ - منظور اشتراك پنجاه جریده انگلیسی واردو وعربی و ترکی وکتب لغت وجغر افیا ونقشه برای اد اره اخبار که از آ ن جمله جراید عربی الظاهر، نبراس والمشا رقه والمضاربه ومستشار مصر واسلامیه کالج ماهوار لاهور و بمبئی گزت ودهلی گزت و کر زن ونصرت الا خبار ومهر در خشان واخبار سودا گر (ار دو) است .

۳ - احو ال دار السلطنه از کو تو الی و بیت الشو را ی خاص گـر فـتـه شـود .

۴ - تهیه مضامین به صوا بدید مد یر آن ور عایت این نکته که حتی الوسع از مسایل اختلافی احتراز کرده شوودر تطبیق مذاهب سعی کرده شود خصوصاً مسایل اختلا فی اهل اسلا م را بدلایل و براهینی تطبیق داده شود تا اختلاف جز ئیا ت رفع شود و ما بین کافه اهل اسلام عقد مواخات و بر ادری قائم شو د .

۵ - مضامین اخبار حسب ذیل خواهد بود .

۱ - مسایل دینی (۲) اشتهارات که برای بهبو د رعیت و سر شته داخلی ملك وقتا فوقتا از طرف صاحب دولت شایع میشود (۳) اخبار خارجه (۴) حالات ممالك محروسه افغانستان .

(۵) حالات مقامی یعنی واقعات دار السلطنه (٦) نرخ غله و غیره (۷) کیفیت موسم وعلاقه های مختلفه ممالك محر وسه (۸) شعر و سخن بعد از صوابدید مدیران اخبار (۹) اشتهارات تجارتی (۱۰) حرکات حالات ذات مبارك سر کار والا مثل جشن و در بارهای کلان رسمی ومعاینه افواج وغیره

٦ - تقطیع اخبار به این شکل باشد که نقص کاغذ نشود واگر برابر حبل المتین باشد بهتر است

Marfat.com

(۷) در ابتداء اخبار فی ماه دو دفعه شایع شود .

۸ - با الفعل اخبار از هشت ورق علاوه نباشد و تعداد قطعات اخبار نظر به تعداد نفری منصبد ران ملکی و نظامی و خدمتگاران دولت سنجیده ومقرر کرده شود و یکصد قطعه علاوه چاپ شود و روز ۱ ساعت اخبار یوم چهار شنبه باشد (دستخط سرکار والا (قیمت آن چه خواهد بود ؟)

۹ - سر رشتهٔ تقسیم اخبارات به کار داران ارگ خانه داده میشود و نفری پیاده داگخانهٔ به قدر ضرورت افزوده میشود .

۱۰ - اگر احوالات داخله وخارجه و مضامین متفرقه که قبل از چاپ شدن اخبار و به مطبع اخبار رسیده برای هشت ورق اخبار که مقرر شده است اکتفا نکرده کمبود اوراق مقرره از اقتباس مضامین بعضی کتاب های نادر مثل تاریخ افغانی و غیره که هنوز به زیور طبع پوشیده است کامل کرده خواهد شد و کتابهای عجیب و غریب از بهر حصول این مدعا به مطبع اخبار سپرده میشود تا مضامین آنها سلسله وار درج اخبار شده مثل کتاب چاپ شده برود.

۱۱ - سیاههٔ نفری که علاوه از کارکنان مطبع برای سررشته سراج الاخبار بکار می باشد .

(۱) ایدیتر یعنی عنوان گذار که تصحیح وترتیب عبارات و مضامین را میکند مولوی عبد الرؤف خان :

(۱) سب ایدیتر یعنی نائب عنوان گذار مولوی نجف علی .

۳ - محرر پاکنویس زیر دست ایدیتر ان که تنخواه هشت صد روپیه داشته باشد مولوی محمد سرور پسر مولوی احمد جان الکوزائی مرحوم .

۴ - ترجمان زبان ترکی حاجی غلام نقشبند خان .

۵ - مهتمم اخبار که مترجم اخبارات اردو هم است منشی حافظ حیدر علی خان .

۶ - معاونان ترجمه اخبارات اردو عبد الرحمن بیگ وعبد الرحیم بیگ .

۷ - چهار نفر محرر وصاف نویس که املای صحیح داشته باشد بواسطه مستوفی الممالک مقرر شود

Marfat.com

۸ ـ دونفر کاتب از جمله کاتبان مطبع عام برای خدمت کتابت اخبار مخصوص شوند میرزا غلام قادر خان ومیر زا محمد اسحاق خان قابلیت این کار واستحقاق تنخواه هشتصد وشش صدروپیه فی سال دارند (دستخط سرکاروالا) زیاده تنخواه خور ان ملکی مقرر فرموده شود .

۹ ـ مصحح کاپی بعد از نوشته شدن بتصحیح و با اصل مسوده مقابله کند قاری نیك محمد .

۱۰ ـ یك نفر تحویلدار از جمله تنخواه خور ان ملکی مقرر فرموده شود .

۱۱ ـ یك نفر میرزای حسابدار برای جمع و خرج دفتر اخبار که درجه تنخواه هشتصد روپیه داشته باشد بواسطه مستوفی الممالك مقرر شود .

(دستخط اعتمادالدوله صاحب) سرشته قیمت اخبار چنان رای زده شد که برای نظامی تاکمیدان و برای مردمان ملکی تا درجه هزار روپیه تنخواه داشته باشد فرمان شود بقرار درجه قیمت گذاشته شود. اول مرحله این ملاحظ شود که آنچه خرچ سرکار شود یك حصه برای خرچ آن برسد ویك حصهٔ برای بیت المال یعنی دو چند خرچ آن ریزش شود بقرار اندازه نفری تنخواه خور ان و منصبداران فقط تحریر تاریخ ۲۵ صفرالمظفر (۱۳۲۳) عبدالقدوس.

دستخط کاروالا :ـ محصول داك ونفری پیاده و غیره سنجیده شود که چیزی از قلم نماند زیاده بران یك روپیه دو روپیه شود

(ختم دوسیه خاص)

ددغی جریدی په خپریدو کی انگریزانو موافقه ونه کړه او تر ۱۳۳۹ ق پوری معطله سوه چه په دغه سنه کی بیا مرحوم محمود

طرزی هغه خپره کړه د ۸ کال تر ۶ کښی در بیع الاول (۱۵) ۱۳۳۷ ق دسپتمبر ۱۹۱۸۱۹ پوری دوام وکړه.

Marfat.com

مولوی عبدالرؤف د پښتو فارسی او عربی ښه شاعر دی عربی شعرونه ئی منظوم مکتوبونه دی چه خپلو پوهو دوستانو مخصوص سیدمحمود قندهاری او نورو ته لیکلی دی.

د دغو منظوم مکتوبونو یوه نمونه داده:-

الی المخدوم مفصاح الانام سلام فی سلام فی سلام

تصدار سلت من مکتوب نظم بدیع کاللام فی انتظام

هغه جنگی سفر چه اعلیحضرت امیر عبدالرحمن خان شما لی سیمو ته وکړ په دغه کی ئی یوه مزاریه قصیده دخدای دنعمتونو په شکر او دهیواد دآرامی په خصوص کی امیر ته وړاندی کړه چه مطلع ئی داده.

کی توانی ایدل پر اضطراب سوگوار

شکر نعمت های بی پایان و عصر کردگار

په دغه قصیده کی دخپل حال شرحه وا لی :-

بنده (خاکی) زبدو عمر و از اصل و جود

بوده ام ز اطوار ابناء زمان دور و کنار

قال و قیل علم رسمی گرچه بوده پیشه ام

تن ز دم درگوشه گیری خوش به عجز و انکسار

من بدعوای فصاحت در مجالس اشتغال

من به اظهار فضیلت در مدارس اشتهار

من ز تلقین مشایخ لاف زهد و فکر کشف

نی ز طامات گزافم نشر بینی طبل وار

نی به دفترهای شاهان قدیم اسم و رسم

نی بدیوانهای اشعار قدیم دخل و کار

Marfat.com

درنخست از آشیان خود فتا نده بـا ل عجز
کر ده ام پرو از سو ی آستا ن شهر یـار
زاید الو صف استواجب شکر انعامات ولیک
تنگی و قم بـد ا ر د بر د عـا و اختصا ر
تانماید بدر از خورشید انور کسب نو ر
باز بو روی زمین افشا ند ش شبها ی تار
حضر ت و ا لا مظفر با د بر رو ی زمین
هم بحق حرمت تشریف بخش این مز ار
از خدا جذاب لطف وبر خلایق فیض بخش
شرح را فرمان پذ یر وخلق را فرمان گذار

په دغه سفر کی ئی د(نو روز) قصیده هم دامیر په حضور ویلی ده چه مطلع ئی داده : ـ

تا که بـا شد حکمت یـز د ا ن
د ر حمل ر و ز و شب به یک میز ان

ده داعلیحضرت امیر حبیب الله خان شهید په عصر کی درسول «ع» په حضو ر د غه نعتیه قصیده ویلی ده مطلع ئی داده :ـ

مدح کلا م خود کنم از نعمت مصطفی
و ر نه کجا ر سم که بحقش کنم و ف

د پیغمبر دنعمت څخه دی داسی ملی مقصد وته مخ گر زوی :ـ

ای سر و ر خلا یق و ا ی فخر کا ئنا ت
ای را ز دا ر خـا لـق و ا ی شا ه انبـیا

ما امتا ن دو ر فتا ده ز د ر گهت
دا ریم پیش خا کٔ رهت عر ض مد عا
شد ملت فر اق تو بس‌دوروبس‌د ر ا ز
آمد به دوره چا رد هم صد زسالها
گردید ضعف عارض ار کـا ن دین ودل
شیطان‌چونفس‌در رگٔو پی کرده‌است جا
حبل المتین دین مبین را کر ستیان
خواهند بگسلند به تز ویرو حیل ها
بکسی بیک اشاره انگشت مه شگاف
این تا ر خام مکر نصا رای پر دغا
امت به شرق وغرب جهان زین گروه غیر
د ر ا ضطر اب و تب تا بند مبتلا
روم ومراکو و عر بت را چو غم خوٗری
ا فغا نستا ن جز و ضعیف قر ن ها
گشت کشت تخم اما لم زللغام تو سبز
رفت رفته رفته اکرام تو از چهره غبار
سلطا ن و قت ا میر حبیب ا لله سر ا ج
ا ز بـا د فتنه د ا ر نگـا هش بلطـفها
حامی دین و حا فظ شرع خودش بدا ر
بر دین ا هل غیر ظفر خوا هش از خدا

Marfat.com

فی الجمله باز گو شۀ چشمی به این فقیر
(خاکی) تخلص که غبار نیست بر هوا

خلقش زطرز خلق عظیم تو منحرف
رسمش زرسم سنت پاک تو ما سوا

از لاف مدح بگزرم و خوانم این درود
یارب بنا فصل علی افضل الورا

دخاکی دیوی مستی غزلی څخه دغه دوه بیتونه پاته دی:-

خاک کند مشکبو سا حه مشکوی تو
باد شود روح بخش گرد سر کوی تو

بست به زنجیر و تیغ بر جگرم زد دریغ
طره هندوی تو غمزه ده جادوی تو

دغه عالم، ادیب او شاعر دشنبی دشپی په ۱۱ بجو دشوال دمیاشتی په ۱۶ - ۱۳۳۳ ق کی د ۶۷ کالو په عمر په کابل کی وفات سو.

مرحوم محمود طرزی دسراج الاخبار پـه جـریده کی دده دمړینی خبر په (موت العالم موت العالم عنوان الاندی دده دسوانح سره یو ځای خپور کړ امیر حبیب الله خان دده په مړینه پر خواشنی سو او پر ځای ئی زوی مولوی عبدالرب د کابل دابتدائی بنوونځیو او دارالمعلمین مدیر د حضور امام مقرر کړ سراج الاخبار دده دمړینی په خصوص کی داسی لیکلی:-

«به تمام افسوس و کمال یأس وحسرت بـا چشم اشکبار و قلم ماتم بار خبر کدورت اثر ضیاع ابدی عالم علا مه وفاضل کـامل فرزانه فضایل همراه عالیجاه عبدالرؤف خـان صاحب را درج صحایف غم واندوه می نمایم علامه فاضل مشا را لیه یوم جمعه ۱۵ ماه شوال المکرم بمرض وبـا مصاب شده و بعمل ۱۰ بجه شب ترک دنیای فانی نمود چون این خبر حزن آور و قتی که این شماره اخبار ما از طبع برآمده بود رسید از آن سبب بهمین قدر

Marfat.com

اخبار کیفیت پرداخته انشاءالله درشماره آینده از سوانح عمری مشار الیه و درجه فضل وکمالات تفصیل عرض معلومات خواهیم نمود.

محمود طرزی دده دمړینی په خصوص کی یوه لویه مقاله لیکلی ده چه ځنی نکات ئی دلته راوړل کیږی:-

« ز دیده زمانه چون روان است جوی خون ها، ای دیدهٔ زمانه بگو چه دیده یی در این ایام یك سانحه رو داده که از تحریر آن قلم می‌لرزد پنجه مسترخی میشود ودل می‌طپد حواس پریشان میشود یعنی زندگی علم وعرفان حیات ادبیات بیك صدمه جانگاه ویك تزلزل همراهی بر خورد.

لنډه ئی دا چه دی هغی علمی، عرفانی او ادبی کورنی ته منسوب دی چه په کندهار کی خلك وائی (علم دکاکړ کورنی ته ورکړه سوی دی).

مولوی عبدالرب

دی دکندهار دهغو عالمانو څخه ووچه په افغانستان کی یی دعلم او معارف دپر اختیا د پاره زیات زیار ایستلی دی او دحکومت سره یی دنو ښو ونځیو په تاسیسولو او دخلکو دذهنونو روښانولو او مرستی کولو په لار کی دقدروړ خدمتونه کړی دی.

مولوی صاحب ابتدایی تعلیم په خصوصی مدرسو کی کړی دی په تفسیر، حدیث، فقی، ریاضی، فلسفه، حکمت او منطق کی د استادی درجی ته رسیدلی ؤ دی په کابل کی په ۱۳۳۰ هـ - ۱۹۱۱ع کی دا علیحضرت امیرحبیب الله خان دحضور ملاؤ او د کابل د لومړنیو ښوونځیو او دار المعلمین (ټیچرز کالج) دمدیر په حیث یی هم کار کاوه او د حبیبیه په مدرسه کی یی اسلامی فلسفه دینیات او عربی درس ورکاوه مولوی صاحب دکابل په شاهی دربار کی د (ریاست شریعت) مقام درلود.

یوه شخصی تذکره دده په خصوص کی لیکی :- (مولوی عبدالرب قندهاری در افغانستان به نشر علم ودانش میکوشید و یکنفر ریفارمر در امور تعلیمی و قضایی افغانستان است)

دسراج الاخبار ۱۶ مخ (۵) گڼه ۱۲۹۴ ش کال

دی دمولوی عبدالرؤف زوی او دعلامه حبیب الله کاکړ دکور نی څخه دی چه په ۱۲۹۴ ق په کندهار کی زیږیدلی دی او په ۱۳۳۷ هـ ۱۹۱۹ع کی په جلال آباد کی مړ او هلته ښخ دی دامان افغان په جریده کی (۱۲۹۸ ش) ښاغلی (داوی) دده وفات په مناسبت لیکی : «مقام ریاست شریعت به وفات او خالی ماند» تالیفات یی :-

۱ - سراج العقاید (په پاړسو) دکابل چاپ .

۲ - سراج لاحکام (پاړسو) اسلامی فقه بیانوی د کابل چاپ

۳ - دینیات لومړی ، دوهم ، دریم ، څلورم ، پنځم ټوک په (پاړسو) اسلامی فقه بیانوی د کابل چاپ .

۴ - رساله اطاعت اولو الامر په (پاړسو) دکابل چاپ

۵ - سراج السیر نبوی (پاړسو) د کابل چاپ

۶ - مقدمهٔ فلسفه اسلامیه (خطی)

۷ - سراج القضات (په عامه کتابخانه کی ئی خطی نسخه سته)

مولوی عبدالواسع

دی دمولوی عبدالرؤف کاکړ زوی دی چه د (۱۲۹۰ هـ) په شاؤ خوا کی په کندهار کی زیږیدلی دی . دی په فقه ، حدیثو تفاسیر وعربی ادب او منطقو کی لوی ملاؤ ده په پښتو [illegible] او عربی شعر وایه په کال ۱۳۳۸ هـ = ۱۹۱۹ ع داعلیحضرت امیر [illegible] خان له خوا د حضور ملا او دپښتو انجمن د رئیس په حیث [illegible] سو او دافغانستان شرعی قوانین یی ترتیب کړه په کال [illegible] ۱۳۰۸ ش ۱۹۳۱ ع دسقاو زوی چه دافغانستان تخت [illegible] دغه ملا د سقاؤ زوی دافغانستان دتخت مستحق [illegible] ئی وواژه

دی دافغانستان لومړی ملاؤ چه نوی قوانین ئی [illegible] یی داسلامی شریعت او حنفی مذهب سره برابر کړل او [illegible] کی یی وچلول دی یو اصلاح طلب (رفامر) [illegible] دی چه په همدغه جرم د متعصبینو له خوا [illegible]

چراغ انجمن په ۱۴۴مخ کی دمولوی صاحب [illegible] داسی لیکی -«ازجملهٔ علما متبحر عصر [illegible] نهایت دراك وحساس و نقاد بشمار میرفت در بلاغت و فصاحت

چراغ انجمن ۱٤٤مخ

Marfat.com

نظیری با خود نداشت حسن بیانش مهیج دلها جملات عبارت موزونش بسان غنچه گلها چندی در عصر امانیه رئیس تمیز عدلیه بود و بالاخره بعد از موقوف شدن به قندها رفته منزوی گردید در علم ادب وقرائت کامل با اداء تجوید سر آمده اقران گفته میشد در نتیجه انقلاب مدحش افغانستان خود را در راه حق وحب وطن به مخالفت سقو فدا ساخت . (۱۳۴۷)ه.

مشهور آثار یی دا دی :-

۱ - تمسك القضات په فارسی (د حنفی فقی په قوانینو کی) لومړی ټوك یی حقوق او تعزات دوهم ټوك یی جزا ده ، چه په ۱۹۲۰ ع په کابل کی چاپ سوی دی .

۲ - حکمت اسلامی په (فارسی) خطی دی چه په ۱۹۱۵ ع کی یی تالیف کړی دی .

۳ - د بقره سوره تفسیر (په پښتو اوپارسو) خطی دی .

۴ - یوازنی پښتو کتاب (کتاب اول پښتو خالص) دکابل چاپ.

۵ - د پښتو پښو یه (صرف ونحو زبان پښتو) دکابل چاپ

۶ - رساله دینیات شرع اسما الحسنی دکابل چاپ .

دمیوند شهیدان

میوند دکندهار دلویدیځی خوا یوه ولسوالی ده چه پخوا د (کشك نخود) په نامه یادیده له خو څرنکه چه میوند یو تاریخی نوم وو او دبلمی خوا دافغان او انګلیس دوهمه جګړه کی دلته لویه فتح د پښتنو په نصیب سوی ده نو ددغه نامه دژوندی ساتلو له پاره دکشك نخود نوم په میوند تبدیل سو .

دخاکریز، ارغنداب، پنجوایی دولسوالیو سره سرحدلری اولویدیځه خوا یی د هلمند له ولایت سره ټولی ده فاصله یی دکندهار د بار څخه د (۵۰) کیلو متر و په حدود دوکی ده په لومړی درجه کی غنم، جواری او اوربشی پکښی کرلی کیږی ده او په دوه همه درجه کی سردر ختی میوی او انګور هم لری ددی ځای غنم ډیر شهرت لری سر بیره پرروددی او بو دکاریزو څخه هم په زراعت کی استفاده کیږی

Marfat.com

څر نگه چه له دغه ځایه د کندهار او هرات لویه کانکریتی لار تیر یږی نو د کشك نخود په حدودو کی یو شمیر پاخه عمارتونه هم جوړ سوی دی او د سړك د حفظ او مراقبت یو مرکز همدلته دی په تاریخی لحاظ میوند نه یوازی د کندهار بلکه د افغانستان یوه معروفه سیمه ده هغه یو شمیر کنډوالی چه دار غنداب د سیند له غاړی څخه بیا د میوند تر اوسنی مرکز پوری پر غونډ یو معلومیږی داسی خیال کیږی چه سکندر کله چه و آریانا ته راغلی نو دار غنداب پر غاړه یی جگی کلاوی جوړی کړی او ښایی چه دا به هغه کلاوی وی .

د میوند جگړه چه د افغان او انگلیس په دوهمه جگړه هم یادیږی په (۱۸۸۰) کال کی د دغی سیمی په دښت کی پیښه سوه چه اوس هلته د افغانی شهیدانو یوه لویه هدیره سته چه یو ښایسته منار هم پر جوړ سوی دی .

د جگړی وضعیت: د پښتنو د دوهم جنگ په کتاب کی چه په لندن کی په کال (۱۹۰۸) کی لیکلی سوی دی د سردار محمد ایوب خان او انگریز د جنگ وضعیت داسی لیکلی :- سردار محمد ایوب خان په کال (۱۸۸۰) کی د هرات څخه د جهاد په نیت د کندهار په لور لښکری سمی کړی د جون د میاشتی په لومړنیو ورځو کی د کندهار سیموته راورسیدلی د ده منظمی قواوی دغه وی :-

۱- د تاجك تاج محمدخان غونډ دری کابلی کنډکه هر کنډك (۵۰۰) نفره ټول (۱۵۰۰) نفره .

۲- د سیدالخان پیاده غونډ دوه کابلی کنډکه او یو کندهاری کنډك ۵۰۰ نفره ټول ۱۵۰۰ نفره .

۳- د تاجك غفورخان پیاده غونډ دری هراتی کنډکه هر کنډك (۲٦۱) نفره ټول ۹۹۸ نفره .

۴- د عبدالرحمن خان سپور غونډ دری کابلی کنډکه یو کنډك (۳۰۰) نفره ټول (۹۰۰) نفره .

۵- د کابلی احمدگل خان په مشری یوه توپخانه قاطری غرنی بتری ټول (۱۰۰) نفره غیر منظمی هراتی او نوری لښکری

Marfat.com

د محمد یوسف خان او کابلی نادرشاه غنډ مشرانو تراداری لاندی ټول (۴۰۰۰) نفره په دې ډول سردار محمد ایوب خان د (۴۱۰۰) پیاده سپرو (۹۰۰) توپخانې نفرو (۵۰۰) نفرو توپخانې سره د هریرود څخه را پورې وتل خرنګه چه مستر کیلی د محمد اکبر خان څخه چه د سردار د لښکر ودلو از مومدیر و و اطلاع اخستې ده دوی د ۲۴ آهنې دښتې توپو نو ٦ قا طر ی غرنی توپو نو پنځه کنډکه په انګلیسی توپکو مجهز او ۵۰۰ نفره کندهاری کنډکه او ۳ هراتی کنډکه د ۳۳۰٦ کندهاری توپکو نو سره د ګرش په حدودو کې چه یوشمیر نورملی مجاهدین هم ور ګډ سول او ددی لښکر قوماندان لوی ناب خوشدلخان میر محمد خان غنډمشر، حفیظالله خان لوګری سلیمانخیل، تاج محمد غلجی دلسو نورو افسرانو سره وو.

دا نګریز د لښکر عمومی قوماندان جنرال بیدروس وو چه ددی جنرال تر اثر لاندی ۱۵٦۸٦ لښکر وه چه دافغانستان په جنوبی برخه کې پراته وه جنرال یوغونډ جون په دوهمه میوندته واستاوه چه دهغه سره ۵۱۳٦ سپاره ۱٦۸ اسان ددوی افسر غونډ مشر کیودی او کرنیل مالکمسن وو دوهمه ډله توپخانه ۱۸۹ کسه ۱۱۹ کسه ۱۲ توپه د غونډ مشر بلك او کپتان سلوسره واستول او د ریمه ډله پیاده د کرنیل کبرت په مشرۍ ۵۱٦ سپاره ۱۲۷۳ پیاده چه په ډول د جنرال بروس قواچه د ۱۳۵۹۹ او ۲۷۴ او ۱۲ توپو څخه عبارت وه د میوند په میدان کې په کال ۱۷۸۰ دجولایی په ۲۸ د سردار محمد ایوب خان او افغانی مجاهدینو سره مخامخ سول په دې جنګ کې پښتنی لښکر وتر انګریزی لښکرو لږی اسلحی درلودی اوملی مجاهدین په سوتو چې واو تور وو جنګیدل اود خونړی جنګ وروسته چه ددی ویره وه چه پښتنی لښکری اوملی مجاهدین د انګریز د لښکرو د زیاتوب او د اسلحی د تفوق په وجه ماته وکړی یوی پښتنی پیغلی چه ملاله نومیده داسی ناره وکړه:-

که په میوند کې شهیدنه سوی

خدایزو لالیه بی ننګی ته دی ساتینه

غازیانو چه ددی پښتنی پیغلی ددلاوری او میړانی ډ که چیغه واوریدله ملی احساسات یې په بنورا غلل اوپه مرګ وجنګیدل په نتیجه کې انګریزان ماتسول او کندهارته راترشا سول

په دی جنګ کی ۱۳۵۰ پښتنی لښکر او ۸۰۰ نفره ملی مجاهدین شهیدان شول د دښمن تلفات ۲۱ نفره انګریزی منصبداران ۸ نفره زخمیان ۳۰۲ نفره مړه ۷۵۵ نفره ټپیان ۲۰۱ آسان مړه او د دښمن دا سلحو تلفات ۱۰۰۰ توپکه ۷۰۰ کریچه ۶۶۱۰۱۸ ګولی ۴۸۸ اوښان ۶۷۶۱ یا بوګان ۵۵۳ قاطری ۳۴ غوایی ۷۹ خره ۴۵۵۵ ترانسپورتی وسایل تباه سول

ددی کتاب په ۳۸ صفحه کی داسی راوړل سوی دی:ـ دهند وزیر په سنه ۱۸۸۱ دمارچ پر ۲۱ ددی جنګ مصارف دانګلستان پارلمان ته په دی ډول وړاندی کړل چه د ۱۸۸۱ کال د می تر ۲۱ پوری د جنګ مصارف ۹۱ ملیونه او ۵۰۰ زره پونډه اودری نیم لکه هندی کالداری دی.

په کندهار کی دمیوند شهیدان ډیر مشهور دی دمراد حاصلولو دپاره ډیر خلك ئی زیارت ته ورځی اورسنده ئی بولی.

طرزی افغان

طرزی صاحب دسردار رحمدل خان زوی دی چه په (۱۲۴۵ ۱۸۲۹ ع) کی دکندهار په ښار کی زیږیدلی دی دسیاست او ادب څخه علاوه خدای دوسته او پرهیزګار سړی وو دتصوف او عرفان سره یی علاقه درلوده او اکثره شپی یی دخدای په یاد اوعبادت تیر ولی په تصوف کی طرزی صاحب دنقشبندی طریقی پیرو وو افکار او ذهنیت یی زیات ددغه سلوك څخه متأثر شوی وو دی په تصوف او اخلاقو کی تألیفونه لری چه مشهور یی اخلاق حمیدی او اهنګ حجاز دی طرزی صاحب په ۱۳۰۴-۱۸۸۶) کی حج ته ولاړ اودهغه ځای څخه ترکیی ته ولاړ په شام کی په ۱۳۱۸ کی وفات سو دده یو نعتیه دا ده :ـ

نورش سبب ظهور عالم — قدش الف روان ادم
تا مهر نبوتش نگین زد — شد ختم پیغمبری به خاتم

اوصاف وی از زبان عیسی — صد بار شنید گوش مریم
شد جام جهان نما ز نامش — سر خط رموز ساغر جم

سروش

برز خم د لم طبیب لطفش — هر لحظه نهدزرحم سرهم
آ بی ز کر م فشا ن بر و یم — زیرا که شدم کباب ازغم
خم چون نکنم به پیش اوسر — پیشش چوسپهر کرده قدخم
در یای دو کون وبحر گردون — در پیش یمش بودنی کم
جا یی کندخد ا ی مد حش — اوصاف ویست بهر من ذم
من کیستم و کیم که با شم — کز شان علوی اوزنم دم
حق گفت چنین با حمد پاك — لولا که لماخلقت الافلاك

ا ی لا ل ز ا و صا ف تو پیو سته ز با نها
در خا مه چو شق ما ند ه ز حمدتو بیا نها

آ ثا ر تو ظا هر به همه کو ن و مکا ن لیک
ا ز تو نتو ا ن یا فت نشا نی بمکا نها

ا ی ا ز تو عیا ن ظا هر و باطن ز تو پیدا
و ی مظهر صنع تو عیا نها و نها نها

جا ن کر د ه نشا ن د ر د م تیر تواسیرا ن
عشا ق تر ا هست د ر ین ر ا ه نشا نها

ا ندر طلب و صل تو چو نشمع همه شب
د ر آ تش و ا بند همه سو خته جا نها

خا مو ش ز ذ کر تو نییم هیچ زمانی
هر مو ی مر ا هست بیا د تو ٔ فغا نها

«طرزی» ا گر ا ز د ید ه ا نصاف ببینی
آ ب ر خ صد ر نگ بها ر ند خز ا نها

د یو ان طرزی ا فغان ٦٤۲ مخ

دطرزی افغان زوی محمود طرزی دکلیات دیوان فارسی طرزی قندهاری دمقدمی په ۱۶ مخ کی داسی لیکی:ـ
هیچگاهی نبوده که کسی جمال باکمال شانرا از کهومه واز طفل وبالغ واز رجال ونسأ به بیند بی اختیار بدست بوسی مبارکش تقدیم نور زند بنده جان فشان جسارت نموده سوال کردم آیا سبب این همه موفقیت وباعث این همه سعادت ظاهری وباطنی حضرت والا بزرگوارم را از چه باشد؟ بجواب بنده خود حکایت نمو دند که قبل از تولد من والدهٔ مرحومه ام را دوولد حضرت باریتعالی عطا فرموده بود که محمد اسلم ودیگری باسم احمد موسوم بودند ولی آن هر دو غنچه ناشگفته مانده بمدت قلیلی یکی در پی دیگر ازین منزل فانی رخت بسرائی جاودانی کشیدند وداغهای فراق بردل غمدیده ام گذاشتند وقتاً بحکمت لم یزلی به حمل تو حامله گشتم اما از هم وغم ماندن ونماندت ایمن نبودم تا انکه تولدت بظهور پیوست چون درد وجگر کبابی برا درانت چشیده بودم ترا برداشته به نزدعم کبیرت سردار پردل خان مرحوم که در ظاهر و باطن صاحب معرفت بودند واز مریدان باکمال قطب زمان میان حضرت جی صاحب شمرده میشدند فرستادم تا در خصوص بقای عمر تو دعائی فرمایند چون ترا بحضور الا مع النور شان حاضر نمو دند اسم ترا غلام محمد گذاشت وفرمود که این اسم را موافق با سمای اولاد حضرت مجدد صاحب نهادم خداوند عالم برکت و طول عمر او را عطا فرماید این همه برکت وسعادت از گفته آن بزرگوار است. دطرزی افغان په رساله حمیده کی شپږ بیتونه داسی راوړل سوی دی چه دتصوف فلسفه او مقامات ئی قول دحال په ژبه ذکر کړی دی دمرحوم سردار غلام خان طرزی یوه بله عرفانی غزله:ـ

از این زمانه پر فتنه‌جای فریاد است
که‌هر که‌هر چه کنددرمحل ایراد است

اگر نمازکنی گویدت که‌صوفی‌شد
وگر قمارکنی گویدت که نراد است

کلیات دیوان فارسی طرزی ۱۸ مخ

Marfat.com

به بتکد ه چو ر وی گویدت که کافرشد
به صومعه‌چو روی گویدت که شیاداست
بد ست سبحه‌چو گیری‌بیک دیگر گویند
که سبحه نیست‌بر ه د ام ودانه‌بنهاداست
چو با سلا م ر و ی گو ید ت که‌طامع‌شد
چوبی سلام‌روی گوید ت که شدا داست
چو بخشش نکنی بر کسی همی گو ید
که‌این‌خسیس‌عجب‌داد‌ممسکی داد است
چو خلعتش بد هی ا ز منا فقت صد جا
به‌سحر‌خنده بگو ید که دست‌بر باد است
چو کهنه پو ش شو ی ا ز قفا همی گو ید
که این‌حریف‌نگر سخت‌ترزفولادا ست
چو پوشی اطلس ودیبا‌و پرنیا ن‌و سمور
به‌طعن‌و‌مضحکه‌گوید که‌مسرف‌افتاداست
خوش آنکسی که زرو د قبول خلق جها ن
بسا ن طر ز ی ا فغا ن بکلی آ ز اد ا ست

محمود (طرزی)

دی دسر دار غلام محمد خان (طرزی) زوی دی چه‌په ۱۲۸۵ ق در بیع الثانی په لو مړی ورځ په غزنی کی زیږیدلی دی‌ابتدائی تحصیلا ت ئی په‌خپله عرفان پالو نکی او ادب پرو ره کو رنی کی دپلار ترسر پرستی او ښودنی لاندی پای ته رسولی دی‌او مر وجه علوم ئی لکه صرف ، نحو ، منطق ، ادب ، حکمت‌دوطنی استادانو مخصوصاً ملا محمد اکرم آخند څخه‌چه دده دپلار سره یی یو ځای هجرت وکړاوه خارجی عالمانوڅخه ز ده کړل.

هغه وخت چه دده پلار سردار غلام محمد خان طرزی دسیاسی اختلاف نظر له کبله دوطن په پر یښولو مجبورسو په دی وخت کی

Marfat.com

چه محمود څورلس کلن وو محمود دری کاله په کراچی کی دپلار سره و
بیا په بغداد کی دحضرت شیخ عبد القادر گیلانی روحانیت او
اخلاص دمرتبی څخه بنادو څرنگه چه ترکانو دافغانستان او افغانی
علما ؤ او فضلا ؤ قدر در لود ځکه د سلطان عبد الحمید ثانی
په اراده د طرزی کورنی ترکیه ته مهاجرت وکی او سلطان
د افغانی دځی عرفان پروری کورنی زیات احترام او
عزت کاوه اودغه کورنی بیرته شام ته راغله .

همدغه وخت دی چه محمود طرزی عربی، ترکی او فرانسوی
ژبی ښه زده کړی دغربی حقوقو او سیاسیاتو په تحصیل کی دکمال

درجی ته ورسید دمنځنی خټیز ملی نهضتو نو او قی می بید ار یو
دده رسافکر او ملی شعور دخپل هیواد افغانستان د سیاسی خپلواکی
او عصری ترقی خوا ته متو جه کړو او هم د غه ملی جذبات او د
وطنو لی احساسات وه چه دپلار دمړینی ورسته ئی افغانستان
را تلو ته مجبو رکی .

لکه چه وائی : -

بعد از ثنا وحمد خداوند لا یزال

گویم ترا از قصه احوال پرملال

چرخ فلک بما سرنیرنگ کرد باز

محرومم ساخت دیده‌ز دیدار دلنواز

یعنی که بد مرا پدری مهر پروری

مشفق بدور حیم بدو لطف گستری

هم شاعرو ادیب وحکیم ود بیر بود

اندر وطن و زیر بد و با امیر بود

Marfat.com

آخر زبازی فلک چرخ کجمد ا ر

آواره وطن شده از راه قند هار

سه سال بعداز آنکه بهندوستان نشست

برخاست باعیال وبه هجرت کمربه بست

آو رد او پنا ه بد ر گا ه پا د شا ه

آن پادشه که هست مراسلام را پناه

(عبدا لحمیدخان)به‌تلطف‌قبول کرد

ا و ر ا و هر مر ا م و ر اهم مشول کرد

تنخواه ماهواره وا حسان شا ه و ار

الطاف کرد بهروی آن شاه با وقا ر

فر مود تا به شا م نشیند از ان سبب

آمد به شام ورفت از محنت و تعب

شد سالها که بود مقیم د مشق شام

مشغول‌باعبادت‌ومقبول‌خاص وعام

فرض‌خدا بجای نمود ازادای حج

سال گذشت رفت برای ادا ی حج

آمد چوسوی خانه سه مه بعد ازقضا

افتاد او بیک مر ض صعب بید و ا

عاجزشد از علاج حکیمان با کمال

هیچ فا ئده نکردندتداوی‌وصرف‌مال

در لیله برات و شب جمعه از سنین

بریکهزاروسه‌صدوهجده که‌شد قرین

Marfat.com

بارحمت الله رحیم کر یم خو یش
رفت‌ازجهان‌به‌سوی‌چنان‌نعیم خویش
صدها هزار رحمت حق برروان او
باد از فیضن رحمت حق‌تازه‌جان‌او
بعداز وفات آن پدر مهربان خویش
کردم‌سفرز(شام)به غمهای‌جان‌خویش
بار اه آهنی که کشیده شد ه ز شا م
اندرجبال‌عالی که(لبنان) و راست‌نام
تا بندر یکه ا سم علم گشته بهر آن
بیرو ت در لسان همه مر د م جها ن
زانجابه بحرگشت‌سفرچون‌نصیب‌من
و ا پو ر شد نشیمن من با حبیب من
واپور ماکه نام او راهست (قو نغو)
مال فرانسه است وبسی‌هست تیز پو

هغه وخت چه‌طرزی صاحب افغا نستان ته‌راغلی په افغا نستان کی د د ه د ا فکا ر و او نظر یا تو د پا ره ز مینه کرا ره کر ا ره مساعده کیده‌اوده چه‌د انگر یز تسلط‌څو لوختیزوهیوادونو مخصوص دمسلما نانو دبدبختی ا و و ر و سته پا ته کید و لو ی علت ګڼلی په افغانی در بارو کی‌دنفوذ حاصلولودلاری‌ئی د انگر یز دسیا ست او سیـادت پـه‌مخـا لـفـت شـروع وکـړه او پـه اعـلیـحضـر ت امیر حبیب الله خان ئی دسیاسی خپلواکی غوښتلواقدام‌وکی چه دعمومی جنګ له کبله ئی شدید اقدام نه سو کو لای ا و خپله طرزی صاحب‌سره‌له‌دی چی دافغا نستان‌شمول‌یی دخپلواکی‌له‌پا ره په جګړه کی ضرور با له بیا یی هم د صلح سر ه زیا ته علا قه او د اروپا ی استعما ر سره زیات نفرت څرګند اوه لکه چه وائی :

Marfat.com

(محمود) چون بشر شده سفاك خون خو یش
وزراه حق برون شده ا ندو بنا حق ا ند
لا بد که ما لك ا حد بیمثل کو ن
بردارد این گروه که گمراه مطلق اند
اوروپ بحرص و کبرووطمع شدچنان بجوش
کزآتش خو دش همه محر وق مطلق اند
یارب تو محو ساز گروهی که در فجو ر
غر ق اندو دو ر از حق و با فحش ملصق اند
یارب تو مالك ملکوتی و ارضی و خلق
محفوظ دار قومی که برد ین بر حق اند

طر ز ی صا حب په تعلیم او تر بیه کی د کمال درجی ته رسیدلی ؤ او دغو مسایلو ته ئی په فلسفیانه او حکیمانه نه نظر کتل لکه چه په خپله یوه لیکنه کی د(یکك سرمشق عجیب) تر عنوان لاندی داسی لیکی :

«روزی فرزندیازده ساله ام (عبدالوهاب) را بنوشتن مشق مشغول دیدم همچنان مشغو ل! که هیچ سرش از نوشته بالا نمیشد دوتخته کاغذ راسیاه مشق کرده و تخته سو مین را به د ست گر فته بو د ! برای یکك پدر از مشاهده اینحال بر تر کدام مسرت وافتخار تصور خواهد شد؟ اما هزار افسوس که این مسرت وافتخارم بسیاردوام نورزید برخاسته نزدیك شدم تا به بینم کـه چـه مینو سد همـینکه چشمم بر نوشته هایش برخورد دستم رایك رعشه وجودم را یك لرزه دلم رایك حسرت عقلم را یك حیرتی استیلا نمود مگر اخند نا انصاف آن طفل تعلم انصاف را سرمشق کهداده بود این شعر بود بشنوید که جناب قآنی چه میفرماید :

من ا ز شر ا ب میخو ر م ببانگ کوس میخو ر م
بـبا ر گـا ه تهمـتن ببز م طو س میخو ر م
پیا له ها ی د ه منی علی ا لر ؤ س میخو ر م

Marfat.com

شر ا ب گبر میچشم می مجو س میخو ر م
نه جو گیم که خو کنم ببر گ کو کنا ر

وگوری په دغه لاندی نثر کی دی خپل مطلب په څومره ماهرانه اوادیبانه توګه اداکوی او څومره قلمی او هنری قد ر ت پکښی دی:

«اعتر اض بـر خـو بـی و بـد ی ا یـن شعر ند ا ر یم بلکه شعر مذ کو ر ر ا د ر مو ضـو ع و مو قـع خو د ش ا ز بلند تر یـن اشعار طمطراق پرد ازانه مبالغه کار انه شا عرا نی می بینم و لی افسوس وحسرت ما براین است که این چنین یك شعر سرمشق تعلیم خط نو یسی یك طفل نو آ مو ز چسا ن میشو د ؟ ا ین نیست مگر ازاینکه تحصیل ابتدا ئی درو طن عزیز ماا ز کتا بها ی اشعار آغاز میکنند .

شعر خوانی وشعر نویسی در ذهنها ی آمو ز نده گان با شیر داخل شده باجان بدر میشو د لاجرم مجبور شدم که آن سر مشق را پاره پاره کرده فی البد یهه این شعرذیل را برایش نوشتم و تبدیل دادن مشقش را از آن شعر به این شعر امر کردم : ـ

شر ا ب آ ب شر بو د شر ا ر آ تشش بد ا ن
مخو ر مخو ر که میشو ی تو با جنو ن همعنا ن
ز گبر میشو ی بتر مجو س میشو ی عیا ن
به نز د خلق و حق شو ی تو شر مسا ر د ر جها ن
زکو کنار و بنگټ چر س کفا ر ه گیر هر ز ما ن
که میکند ترا ز بو ن چو جو گیا ن بکا ر ها

حرم با غ کا بل فی ذیقعد ه ۱۳۳۱

طرز ی صاحب خدای ورښه پیژ نی او د تخلیق په فلسفه کی ئی حیران دی په خطا او ثواب عقیده نه لری او محض ئی بهانه بولی لکه چه و ا ئی : ـ

Marfat.com

اینکار گاه صنع عجب درس خانه ایست

هرنفس از کتاب لدنی نشانه ایست

گردون‌چوآسیا ب فلاکت‌مدار د ا ن

اند ر میانه آدم آو ار ه د انه ا یست

صد ها هزار قیصرو دار ابیاد د ا شت

کهنه رباط دهر عجب آ شیا نه‌ا یست

تحقیق اگر شود به تماثیل روز گا ر

یاخواب یاخیال ویا خودفسانه ایست

منجر بو دامو ر جها ن با نهایتی

آهنگ چار فصل شنو خوش ترانه ا یست

یارب زچیست کشمکش درد احتیاج

کزبهر لقمه‌نان‌همه‌این‌دام‌ودانه ایست

نبود سپر بز یر سپهر کبو د رنگ

ذرات جمله تیر فضا رانشانه ا یست

اصل مراد حکم خدا بو دد راز ل

ظاهر خطا صواب همه یک بها نه ا یست

هر خوب وبد ما شریک فاعل است وبس

نی ز اقتضای چرخ نه‌حکم زمانه ایست

سبحا ن من تحیر فی صنعه ا لعقو ل

سبحا ن من بقد ر ته بعجز ا لعقو ل

Marfat.com

طرزی صاحب داسلام په وروسته پاته کیدو او داهل صلیبو په وړاندی کیدو زیات خواشینی کوی او مسلمانانو ته طعنه ورکوی لکه چه وائی :ـ

مسلمانان شما بیدار بودید

به بیدار ی جهانی راگر فتید

بعالم و صفت و عدل و مساوات

همه روی زمین احیا نمودید

مسلمانان عباد صالحین کیست

بغیر از مؤمن خالص دگر چیست

چسان اهل صلیب و بت پرستان

شود وارث شما را غیرتی نیست

طرزی صاحب لکه دخپل عصر څنو شاعرانو او ادیبانو خپله شعری قریحه او ادبی ذوق دشرابو، کبابو، رندانه مستی، مینی او محبت، دماه رخ په غیږ کی نیولو او بوس کنار ستایلو ارمان ته نه دی وقف کړی بلکه ده خپل غریزوی جذبات او عشقی احساسات دملی دردونو او اجتماعی ضرورتو نو دتشخیص او رفع کولو دپاره دیو ملی جهاد په پر مخ بیولو او بریالی کولو ته وقف کړ او دغه جهاد ئی دافغانستان داستقلال حاصلولو او دانگریزانو په خلاف دملی تحریك پیدا کولو په لار کی شروع کی او ددغه جهاد نتیجه ئی چه دافغانستان سیاسی خپلواکی مکمل او دسر په سترګو ولید خو دقوم د ملی یووالی او ترقی ارمان ئی نیمگړه خواسو دبین المللی امپریالزم او داخلی ارتجاع دفشار له کبله دوطن په پریښولو مجبور سو په جلا وطنی او خواشینی کی ئی په ترکیه کی ۵ کاله تیر کړ ۱۵ و هلته ئی په ۱۳۵۳ـ ۱۹۳۴ ق کی په یو عالم ملی ارمانو او تاثراتو روح دبدن نه والوت دغه دده

Marfat.com

آخرنی شعردی چه د دی ور وسته ئی بیا دشعر څخه لاس اخستی دی:-

شمعیم که جا مد شده شعله و داغیم

سردیم چو کافور ولی درد سر اغیم

ده په افغانستان کی دناول لیکلو او ترجمه کو او ادبی نهضت داسی شروع کی چه دهغه په واسطه ئی نه یوازی دهیو اد په ادبی او شعری محافلو کی دتجدد او اعتلا دور شروع کړ بلکه قومی احساسات او ملی جذبات ئی یو والی ویښ والی او ترقی ته تحریك کړل لکه چه وائی:-

وقت شعر و شاعری بگذشت و رفت

وقت سحر و ساحری بگذشت ورفت

وقت اقدام است و سعی و جد و جهد

غفلت و تن پروری بگذشت و رفت

عصر عصر موتور و ریل است و برق

گامهای اشتری بگذشت و رفت

فهم عفریت سیه صنعت پری

قصهء دیو پری بگذشت و رفت

تلگراف آرد خبر از شرق و غرب

قاصد و نامه بری بگذشت و رفت

سیم آهن در سخن آمد ز برق

تیلفون بشنو گری بگذشت ورفت

کوه ها سوراخ و برها بحر شد

جا نشینی راگری بگذشت و رفت

Marfat.com

شد هوا جولان گه نوع بشر
رشک بی بال و پری بگذشت و رفت
گفت محمود این سخن را و برفت
سعی کن تنبلگری بگذشت و رفت

(سراج الاخبار د ۱۲۹۶ کال ددلو ۲۴ ش ۱۹۱۸ فبروری ۱۳ شماره ۱۳ صفحه ۴ کی دافغانستان او افغانانو داستقلال اودملی حاکمیت په خصوص کی داسی لیکی:- «این بود حسیات ایمانیه ووجدانیه سراج الاخبار افغانیه در خصوص استقلال دولت علیه مستقله متبوعه خودش که اولادینا شرعاً ثانیاً حقوقاسیاستاعرض و بیان گردید، وسائق قلم عجز رقم عاجزانه، حسیات وجدانیه واعتقادو اعتماد باطنیه است که خیلی رقیق ودقیق است (سراج الاخبار افغانیه) زنده، وگوینده بقوت همین حرارت غریزه (استقلال) است. در زمین غیر مستقل متزلزل نشود نمو نمی یابد، بهتر دلیلی از خود، در باب استقلال خود همی نمی یابد، شش ونیم سال است که دولت متبوعه خود را مستقل وحر و آزاد گفته اعلان کرده است، بر خلاف دعوای خود هیچ مدعی ندیده است، همچه حاجت؛ تنها یك دولتی بود که با ما رفت و آمد ومعامله پیدا کرده، مارا بخارج بهر صورتی که منافع و فواید خود را ملاحظ کرده بود معرفی وشناسائی داده بود، مردمان بیرون هم بهما نصورت ما را شناخته بودند حالانکه از آخر ترین تقادیر شان اعتراف و تصدیق استقلال افغانستان صراحتا معلوم گردید (چنانچه در شماره دهم صحیفه پانزدهم جریده خود درج نموده ایم) لهذا آن مدعا نیز هم بر طرف گردیده پس اگر (دولت افغانستان) را مستقل وحر و بالا ستقلال نام نگوئیم چه خواهیم گفت!

مشهور تالیفات ئی دادی:-

۱ - محاربه روس وجاپان (ترجمه)
۲ - مختصر جغرافیای منظوم افغانستان.
۳ - سیاحت بردور ادور کرهٔ زمین به هشتاد روز.

۴ ـ از هر دهن سخنی واز هر چمن سمنی.
۵ ـ سیاحت در جوهوا.
۶ ـ روضهٔ حکم.
۷ ـ سیاحت در زیر بحر.
۸ ـ جزیرهٔ پنهان.
۹ ـ پراگنده (داشعارو منتخبات ئی)
۱۰ ـ تلخیص حقوق بین الدول ترجمه
۱۱ ـ محمود نامه (ادب در فن) هدیه سراج الاخبار، آیا چه باید کرد؟ علم واسلامیت او نور دده په علم، ادب، حقوق، سیاست، وطن دوستی، ملی شهامت ولسی ابتکار اتو او قومی افتخار اتو په اخیر کی دافغانستان دسیاسی او ملی آزادی در مزونو دتشخیص اولار نبودلو په خصوص کی که هر څو مره ولیکل سی بیا لږ دی څکه دده په ستاینه کی دمنطقو داسی تعریف نه سی پیدا کیدلای چه (شامل افراد او ما نع اغیار) وی او که ددی کتاب تـو ل مخونه دمحمود طرزی دژوندحالاتو او افکارو ته چه زموږ د ملی دردونو معالج طبیب دی وقف سی بیا به ئی هم لوبه او مهمه برخه پاته سوی وی

عبدالرحمن «لودین»

دی دکندهار دوطن دوستو او آزادی خـوښونکو شخصیتو نو څخه ؤ چه په کابل کی اوسیدی اؤ دحبیبیه دمکتب دلـومړ نیو او لایقو فارغ التحصیلانو دولی څخه ؤ هغه وخت چه دی دمکتب څخه خلاص سو په سراج الاخبار کی دمحرر په حیث مقرر سو په خپلو مقالو او اشعارو ئی په وطن کی دتجدد طلبی، عصری ترقیاتـو، نوی ژوندانه، آزادی او ملی حکو متونو تائید ولو استعمار او مطلقیت سره دمبارزی کولو دپاره تحریکونه شروع کړل اودیوی ولی عصری ځوانانو رهبری ئی کو له. ده دغه ملی جذ بـات او دوطن دوستی احساسات دخپل ملی مبارز او مجاهد پلار کـا کا سید احمد خان څخه چه دلومړی ولی مشروط خوا هانو څخه ؤ په میراث وړی دی دکاکا یو اثر د (طرز کاکا) په نا مه زیات مشهور دی چه دبی سوادی سره ئی دمبارزی په لار کی لیکلی دی دکاکا نیکونه د کند هار د بر درا نی په کو څه کی ا و سید ل او س په کند هار کی دکاکا په نا مه کو څه او مکتب سته مرحوم لو دین

دڅه مدی دپاره دسر منشی او امان افغان دجریدی دمدیر په حیث هم کار کړی دی او دپښتو مر کی غړی ؤ دی د۱۳۰۴ - ۱۳۰۶ پو ری دکندهار دښاروال په حیث مقرر ؤ څرنګه چه دمطلقیت او ارتجاع سره ئی هیڅ روغه نه سوه کولای نو بیرته کابل ته تبدیل سو او په ۱۳۰۸ کی دکابل دښار وال په حیث مقرر سو څو چه په ۱۳۰۹ کی په شهادت ورسید.

لو دین صاحب په پښتو، پاړسو، عربی، ترکی ښه پو هیدی پـه حقوقو، سیاست او ادبیاتو کی داستادی درجی ته رسیدلی ؤ او ځنی نظام نامی ئی دترکی څخه ترجمه کړی وی ده په پښتو او پاړسو دوطنولی او ملی جذباتو ډک اشعار ویلی دی دده مشهور آثار رجال معاصر، رفع حجاب، سرو دسپاهی، نعره او نور دی

عبدالعزیز «باباجان»

دی د سیاق، جفر، خوش نویسی، په فنو نو ښه پو هید دامیر حبیب الله خان په وختو کی په کابل کی دماشینخانی په مطبعه کی خطاط او مصحح ؤ او بیا په (۱۲۹۸ ش) کی دکندهار د طلوع کی هم افغان په اداره کی خطاط او مصحح ؤ ده دسراج الاخبار په دوره دمرحوم طرزی سره دمصحح په ډول کار کا وو دمنور و ځو انانو په ډله کی داوله شامل وو او داخوان افغان له سیاسی ډلی سره ئی روابطه در لودل.

باباجان دمولوی صالح محمد خان (هوتك) وروسته په (۱۳۰۰) کی دکندهار دطلوع افغان دجریدی مدیر سو.

باباجان دکندهار دویښو، وطن دوستو او آزادی خو ښونکو ځلمیانو څخه ؤ چه دتحول پسندی او تجدد طلبی نظریات او افکار ئی په طلوع افغان کی زیات خپاره سوی دی.

په ۱۳۰۹ ش کی چه ددوهم ځل دپاره په رسمی توګه دملی شورای (ولسی جرګی) اساس ایښوول کیدی دکندهار خلکو باباجان په خپل وکالت کابل ته واستاوه یو کال وروسته په هغه مجلس کی دځنو مسایلو په خصوص کی دنظر داختلاف لر لوله کبله استعفی کـو لو ته مجبور سو او دڅه مدی دپـاره ئی پـه خارجـه وزارت کی دمطبوعاتو دمدیر په حیث کار کا ؤ او په ۱۹۳۴ کی بندی سو

هغه وخت چه په ۱۹۴۵ - ۱۳۲۵ کی سیاسی بندیان ټول ایله سول باباجان څو میاشتی په کابل ددار المساکین دمرسنیال پـه حیث

Marfat.com

کار کاؤ او د۱۳۲۵ کال په او اخرو کی کله چه کندهار ته راغی دکندهار خلکو دی دښاروالی (بلدیه) درئیس په حیث وټاکی د دغی وظیفی دانجام وروسته په ۱۳۳۰ کی دهلمند دکرهڼی دپروژی داداری رئیس په حیث مقرر سو وروسته بیا ډیر سپین ږیری سو چه حتی په سترګو ئی ښه نه لیدله نو ځکه ئی تقاعدو کړ او دکندهار وطن دوستو خلکو دده تر مړینی پوری دامرار معاش دپاره خصوصی مادی مرستی ورسره کولی بابا جان په ۱۳۴۶ش کی د ۷۵ کالو په عمر په داسی حال وفات سو چه دژواندانه دمال او کورنی څخه دیوی لور پر ته بل څه هیڅ ور پا ته نه ؤ بابا جان یو پاك اودتعصبه څخه خالی انسان ؤ که څه هم په قوم الکوزی ؤ خودائی بی کرامتی او کم ظرفی بلله چه انسان خپل ځان دومره کوچنی او وړوکی کړی چه یو ځای او یاقبیلی ته ځان منسوب کړی دهمدغه کبله دده دخولی څخه دازیات ارویدل کیدل «زه تردرانو پرغلجو ګران یم او ترغلجو پر فارسی وانانو او ترهغو پر هندوانو .

بابا جان دمیرزا عطا محمد الکوزی زوی وو چه پلار ئی دامیر عبدالرحمن خان په وختو کی دغزنی مستوفی ؤ دی د(۱۲۵۵ش) په شاؤ خوا کی په غزنی کی زیږیدلی ؤ بابا جان لیکلی تالیفات نه لری مګر په وطن کی ئی ډیر لایق شاګردان اوفکری پیروان پاللی اوپری ایښی دی د خلکو یوغمخوار اورشتینی رهنماؤ ځکه هرچا (بابا جان) بللی .

سید عطامحمدشاه کندهاری

دغه کورنی په اصل کی دجنوبی پښتو نستان دپښین د ضلع ده چه په تقوای ، عبادت اوخدای پیژند نه کی ئی په لوی کندهار کی زیات شهرت در لود دهمدغه کبله هغه وخت چه پښین دلوی کندهار جزء اود سردار مهردلخان ترادارى لاندی وودغه سردار څرنګه چه دسید انو او مشایخو سره زیاته علاقمندی درلوده نو دهمدغه کبله ئی خپله لور دسید محمد زمان شاه زوی سید تاج محمد شاه ته په نکاح ور کړه نو ددغی دوستی په اثر وو چه د پښین څخه ئی کندهار ته نقل مکان وکی دسردار مهردلخان ددغی لور څخه سید عطا محمد شاه پیدا سوی دی .

سیدعطا محمد شاه قندهاری ددی څخه علاوه چه متعبد او پرهیزګار سړی وو په سیر ، اخلاقو او تفاسیرو کی ئی پوره معلومات در لودل دافغانستان د مشهور و نستعلیق خوش نویسانو څخه

Marfat.com

هم‌شمیرل کیدی مرحوم فکری سلجوقی ددیباچه‌دوست محمد کتاب دار هروی په اثر کی وا ئی :-

«مرحوم سید عطا محمد شاه ازشاگردان بنام خلیفه ملا محمد حسین است که بذهن دقیق و هوش تیزپایه خط خویش را بجا ئی رسانیده که‌از بیشتر استادان عصرخویش بهتر و نیکوتر نوشت مرحوم سید عطا محمد شاه از نوابغ خطاطان نستعلیق است که در قرون اخیر هیچ آفریده بپایه وی نرسیده ونمیرسد ازین استاد هنرمند قطعات و مرقعات زیادی در اطراف نقاط وطن عزیز پراگنده است ونزد همه ذوقمندان وخط شناسان محبوب و مرغوب است جناب آقای سید محمدعثمان که حسن خطوحسن اخلاق را ازپدر و پدران بزرگوار خود میراث دارند خطوط زیبای پدر را جمع نمود وخود در گوشه دور از انتظار منزوی وبه طاعت مشغول میباشندوخط نستعلیق رابه‌شیوه پدر بسی نیکو مینویسد ، سید عطامحمد شاه په ۱۲۴۱ ق کی مړدی .

میرزا محمد علی «شرر»

میرزا محمد علی دمحمد نصیر زوی دی چه په ۱۱۹۹ کی ئی د محمد اسمعیل په نامه یوه مرثیه ویلی ده او په همدغه وخت کی په کندهار کی اوسیدی .

شرر نه یوازی په کندهار کی دپارسی زبان شاعر په حیث پیژندل سوی دی بلکه په زیاتر ونو وتذکر وکی ئی چه په هیواد کی لیکلی سوی دی ذکر راغلی دی .

لنډه پیژند نه ئی داسی ده :-

مرحوم میرزا محمد علی شرر زمینداوری که در عصر اوایل سدوزائیهااززمینداورولایت هلمند به قندهار آمده و کوچه که بنام ملاطاهر درناحیه اول شهر قندهار وجود دارد ملا طاهر مذکور برادر زاده مرحوم شرر وپسر میرزا اسمعیل بود که شرر در مرثیه برادر مذکور خود قصیده سوزناکی دارد ازبازماندگان دختری شررو ملاطاهر درقندهار شیخ محمدطاهر عالم وفاضل استاد مقبول معاصر است واز اولاد واحفاد پسری شان مولوی محمدحسن وبرادران اوست شرر در شعر دری مرثیه بلندی دارد غزلیات و قصاید او قابل خواندن واستفاده است

Marfat.com

اینهم نمونه کلام او : ـ

افروخته است هر که ز مهرت چراغ دل
چون لاله نیست جز گل داغش بباغ دل
از زلف چون کمند که می آئی ای نسیم
یکدم بایست تا کنم از تو سراغ دل
نوشین لب نو شهد فشاند بکام جان
ریزد نمک تبسمت ای جان بداغ دل
ما را چه احتیاج بجام و بباده است
خون جگر همیشه خورم از ایاغ دل
طی شد بها رعمر و ز گلهای باغ دهر
بوی و فا نخورده (شرر) برد ماغ دل

احمد

دی په عربی او دری ښه پوهیدی په شعر او ادب کی دخپل عصر دنو میالیو شاعر انو څخه ګڼل کیدی او دسر دار غلام محمد خان طرزی همنشین اوهم مشر به وو په کندهار کی د ری احمد نومی شاعران تیرسوی دی اعلیحضرت احمدشاه ، احمد صوفی اوبل دغه احمد چه سوانح ئی په لاندی ډول ذکر کیږی : ـ

میرزا احمد علی قندهاری خوش نویس به سال ۱۱۹۵ تولد یافته ودر ۱۲۸۰ فوت شده است . اویك شاعر نامدار قندهار و با مرحوم سردار غلام محمد خان طرزی افغان معاصر بود .

اویکی از رجال محاسبه و ادب بوده و به دربار سردا ران قندهاری عهده مستوفیت داشته ودر سال ۱۲۳۶ میرزا عطا محمد شکارپوری بواسطه ملامو من حاکم شکارپور به دربار سردار شیردل خان بجای میرزا احمد خان مقرر شده و این میرزا عطا محمد از اخلاق حمیده میرزا احمد خان به عبارت ذیل یادکرده است:ـ

«عالیجاه شاه فرد دیوان مروت و انسانیت و مطلع قصیده مرحمت وعنایت پسندیده اخلاق کریم الاشفاق»در نزدیکی کوتل باباولی صاحب‌یک‌قریه بنام‌قلعچه میرزا احمد خان ازوا ست یکی از نواسه هاو نبیره هایش بنام میرزا عبدالاحمدخان که یك‌جوان مردانه وطن دوست است اکنون زنده و در همان قلعچه زیست و زندگی دارد اویک قصیده در تعریف چای به صورت تفنن با اشتراك مرحوم طرزی سروده اند .

اینهم نمونه کلام او : ـ

هر که دل را ازکمال معرفت آراست است
وز جمالت آنکه‌عقبی دادودنیاخواست‌خست
ز تصاریف خزان و در تقالب زمان
هر که چون‌سروروان آزادوبا برجاست جست
بیگمان همچون سلیمانست فرد اسر فراز
آنکه چون مور ضعیف امروز زیرپاست پست
سرگران برخیزد از خواب عدم فرد اکسی
جز اشارات دو ابرویش بیک ایماست مست
از گرانجانان نیابد شیوهٔ جانباختن
دل بخوبان آنکه طبعش عالی وزیباست‌سست
غیر خال مهر کاندر عارضی‌ماه تونیست
در سراپای وجودت آنچه خوبیهاست هست
گر نسازی چارهٔ دردوی امروزای طبیب
(احمد)دل‌خسته‌را در دامنت فرد است دست

بله نمو نه ئی : ـ

هر که قد ش ر سا ست میگو یند بعلم الله که راست میگو ید
و انکه ا ین قا مت قیا مت د ید شور محشر بپا ست میگو ید
گر به بیند قد تو سر و سهی این نه‌بالا بلا است میگوید
خط سبز تو خضر ا گر بیند خط نه‌مهرگیا ست میگو ید
خو ن عاشق خضاب کرده‌بکف گربپرسی حناست میگوید
شعرت ا و بشنو د کما ل(احمد) گو هری‌بی بهاست‌میگوید

احمد صوفی

دی یو کندهاری شاعر و چه په سلوك،ادبیا تو او اخلا قیاتو کی ئی زیاته مطالعه در لوده او دیو بنه سړی په حیث پیژندلی سوی و لنډه پیژند نه ئی داسی ده:ـ

احمد صوفی شخصی است عالم، فاضل وادیب وارسته دیوانی دارد که غزلیا ت پرشور وصو فیانهٔ او از صفائی نیت وطینت و فضیلت او نمونه بارز شعر دیده میشود ودیوان‌موصوف بخطخوش بر کاغذ زیبا جدول کشی های رنگین‌نزد بازماندگان او (آقای عبدالر زاق خان غفوری) قندهاری‌مو جود است در با رهٔ کتاب‌و صا حب کتاب چند ین بار شرحی درمجله‌آریانای انجمن تار یخ نو شته شده که متأسفانه نسبت به ضیقی وقت آنرا بدست آور ده نتوانستم همچنان بناغلی محمد ابر اهیم خان خلیل شاعر مشهور کا بل نیز در مجله موصوفه نوشته که مزار مرحوم احمد صو فی قندهاری را در هند زیارت ودیدن کرده است

احفاد او در قند هار ورثه واقربای میرزا قربان علی بولکی معروف است که در سال جهاد استقلال از طرف عمال انگلیسی به تهمت ناحق شهید وقتل او بمفاد انگلیس ها وباعث نزاع قومی و ولسی ساکنین قندهار گردید.

Marfat.com

شیخ محمد طاهر

شیخ محمدطاهر دکندهاردفارسی ژبی دمشهور وعالمانو څخه دی چـه زیات شاگردان اوارا دتمندان لری او هر چیری پیژندوی دی. لنډه سوانح ئی داده:ـ

شیخ محمد طاهر از دختر زاد گان مرحوم شرر وپدر کلا نش مدتی امین نظام بود اما خود او تحصیلاتش را در نزد علمای دری زبان قند هار آغاز وسپس بـه نزد مر حـوم پـد ر استاد محمد عبدالکریم حقانی که در علم عربی شهرت ولیاقت کـا فی داشته تلمیذ نمود بعد از آن عا زم ایر ان گرد یـده در مشهد افتخا ر شاگردی مرحوم ادیب الاد بای نیشا پوری را که آقای فروزانفر مرحوم ایرج میرزا وامثال شان نیز از محضر او استفاده مینمود دریافته است در سال ۱۳۱۰ به قندهار آمد وبامرحوم ملاشرف الدین اخندزاده مصاحب ودوست بود استاد خلیل الله (خلیلی) وپو هاند عبدالحی(حبیبی) وبسیاری از مردان وجوانان کابل وقند هار و هرات به شاگردی او میناز ند در سال ۱۳۳۰ بمرض اختلال دماغی مصاب وسدتی در شفاخانه علی آباد (نادرشاه روغتون) زیر معالجه پوهاند دکتور علی احمد و آقای سید سرور شا ه عا لمی بو د گرچه کاملا صحت نه یافت ولی باز هم اکنون که در هرات میبا شد محل ومرجع استفاده اهل علم وادب است.

یکی از کار های او در قندهار این است که بانی و مـؤ سس تکیه خانه عمومی (امام باره) است گر چه خود او بواسطه مرضی به انجام رسانده نتوانست ولی خشت اول آنرا بنا گذاشت بنا غلی محمد حسین طا لب قندهاری که یکی از مخلصان وار ادتمندا ن او میباشد میگوید:ـ

حیف آن گوهر غلطان که بخاک افتاده.

Marfat.com

میـر عبـدالجـواد آغـا

میر عبدالجواد دبدو څخه بیزاره خدای یاری او پرهیز ګاره سړی وُ په کندهار مخصوص په پارسی ژبانانو کی ئی زیات اخلاص مندان درلودل لټوه پیژند نه ئی داده :ـ

میر صاحب گر چه همه مردم او را صاحب جفر میدانستندولی او آنقدر خلیق وصاف دل وصادق بود که در تمام طبقات مختلفه قندرهار منکر نداشت. حضرت سید احمد که مزارش در گورستان عمومی قند هار زیار تگاه مردان وزنان است از بزرگان وگذشته گـا ن او ست. پد رش سید نجف شاه نام دا شت وپدر مـا د ر ش عبدا لوهاب شاه مدت زیا دی به امر امیر عبدا لرحمن در محبس کابل زندانی بود. مشاهیر وبزرگان آن زمان در قندهار ما نند قاضی عبدالشکور خان بار گزائی مولوی صالح محمدخان هوتکی احمد جان اخند زاده خطیب الکوزی بابا عبدالعزیزخان مشهور بمد یـر طلوع افغان سردار عبدالرحمن خـان موشان رحمته الله علیهم وامثالهم از دوستان بلکه از مخلصان وارادتمندان او بودند او بود که به همراه مرحوم مولوی صالح محمد خان مؤسس طلوع افغان قندهار ودیگر رفقای شان بر خلاف مفکوره متعصبین تهی خالی تهداب پخته ومتین اتفاق را در بین طبقات مختلف قندهار بنیان گذاشت بچه های مکاتب پښتو ژبان ودری زبان واهل هنود را در یك مکتب بزیر اثر ونظر مرحوم احمدجان اخندزاده خطیب جـمع نمود (در سا ل ۱۳۱۰ بـر وز جمعه او ل اسد هشتم مـا ه ربیع الاول برحمت حق پیوست و بهمان مزار سید میر احمد مدفون گردید.

پسر بزر گش میر محمد علی شاه در قند هار وپسر خـو ر دش پوهاند میرحسین شاه استاد ومعاون فاکولته ادبیات در کابل به اخلاق نیکو شهرت دارند.

سرباز

دفارسی ژبی ښه شاعراو اجتماعی مفکرؤ دده په اشعارو کی دوطن او کام مینه بیخی زیاته ده دبی دردی او بی اتفاقی څخه ئی زیات نالش کړی دی عمری سوانح ئی داده :ـ

مرحوم عبدالحسین سرباز پسر مامای مولوی محمد حسن دارای

Marfat.com

قریحه سر شار شعری وادبی بود که باثر توطئهٔ ود سیسه چند نفر ناجوانمرد به تهمت نا حق در سال ۱۳۱۴ بدون تحقیق وتثبیت جرم جزا دید و با ثر همان جزای نا حق در کابل که جهت معالجه آمده بود جهان فانی را وداع گفت.

کتاب اشعار آبدار او بخط خود از نزد خلف الصدق آقای عبدالرؤف خان در قندهار موجود است سر باز هم همیشه دم از عشق وطن ووطندارانواتفاق میزد اگر رشته عمرش کوتاه نمی شد شاید ما نند یك ستارهٔ در خشان در آسمان ادب دری قندهار میدرخشید.

خادم

خادم دکندهار مشهور فارسی زبان شاعردی چه دآثار وسره ئی هر څوك لږ او لږ یر بلدیت لری او د هغو لـومړ نیو خلکو په جمله کی شمیرل کیږی چه په کندهار کی ئی دمعارف په پراختیا کی زیار ایستل دی.

لنډه سوانح ئی دا ده :-

آخند زا ده عبد الحسین تخلص به «خاد م» که اجد ا دش از خلج روز گان به قندهار آ مده و پدرش ملا علیجا ن در زمان اعلیحضرت امیرعبد الرحمن خان به تهمتی که بدخواهانش بر ملا بسته بود به کابل احضار و درپغمان بقتل ر سید پسرش با وجود یتیمی بزیر اثر وتربیه مادر خودبه تحصیل علم پردا خته جا نشین پدر شد.

تا هنداسنه ۱۳۴۸ ش که برحمت حق پیوست مورد احترام قلم دوستان بودقبل از دوره سقوی به انتخاب حکومت وقت مکتب اتحاد توپخا نه مقرر وچون امین ومعتمد قلم بود به اعتماد او پسران شا نرا بمکتب داخل کردند در آن زمان چون مردم ثمره مکتب را نچشیده وند یده بود ند چند ان رغبت ند اشتند در طلوع ا فغان ۱۳۰۰ ش منظو مه های او به طبع ر سیده.

Marfat.com

عبدالغفور «خائف»

دی په میرزا عبدالغفور مشهور ؤ په عربی ا و د ری ژ بو ښه پو هیده په کندهار کی ئی یوه مختصره کتابخانه درلوده چه دوخت څخنی ادیبان او شا عران پررا تهول وه لنډه پیژ ند نه ئی دا ده : ـ

مرحوم میرزا عبد الغفور «خائف» ازاحفاد مرحوم احمدصوفی بود در مو سیقی هندی وایرانی معلو مات کافی ودر ادب د ری و ایرا نی دارای قریحه سرشار بود قرار گفته باز ماندگانش دیوان اشعار و منتخبا ت اودر بلوای سال جها د استقلا ل درقند ها ر بتاراج رفته .

علاوه بر غزلهای آبدار ، مرثیه هم بیاد جوانان و ا دی کر بلا نوشته و داشته است که تاحالا هم نزد بعضی روضه‌خوانان مر دم فارسی زبان موجود است این یك بیت که برای سنگ قبر مر حوم میرزا قربا نعلی بولکی کاکای خود نوشته درین جا ثبت میشود و آن این استکه : ـ

ا ین غر قه بخو ن بما ه شعبا ن

گر دید بر ا ه د و ست قـر بـا ن

نورمحمد خان «شوری»

دی په صرف نحو شعری فنونو ا و ا د بیا تو ښه پو هید ی ا و کندهاری فارسی زبان شاعروو چه ژوندنی په عبادت اوریاضت تیر سوی دی لنډه پیژ ند نه ئی داسی ده : ـ

مرحوم میرزا نور محمد خان تخلص به‌شورق از محله توپخانه قند هار واز همنشینا ن مرحوم مذنب ودر مو سیقی هندی وایرانی وادب دری به‌تصدیق مرحوم مذنب از مذنب بالاتر بوداشعار عشقی خود را در آوان پیر ی مانند مر حو م میر ز ا محمد محسن خا ن دبیر کابلی به آتش سوخت مرثیه‌های اونزد بعضی مردم‌در بیاض‌ها مو جو د است شخص قا نع و زاو یه نشین وعلم‌دوست‌وخلیق بود.

ملا علیجان

ملا علیجان دکندهار دیونلو دولسو الی په لویدیز کی دکندګان په کلی کی او سید محلی او وطنی شاعر ؤ اوشعر ونه لی تر او سه دخلکو په خولو کی دی لنډه پیژند نه لی داسی د ه : ـ

ملاعلی جان پسر محمد فقیه اصلا از کندګان وزبان مادری اش فارسی بود اما خود او به زبان ملی پښتو غزل های مطول وتاریخی می سرود که با صطلاح غزل خوان های قندهار اشعار ملا علیجان بنام (سپره غزل) یاد میشود یك آدم مشهور وشجیع بود که با ثر همان شجاعت در نزدیکی های دره میوند باعبدالوهاب برادرزاده خود در سال ۱۳۰۶ ه به شهادت رسید یك مطلع از غزل های سواره او که بیادم است وبعد از بلو ای سال جهاد استقلال سرو ده بود این است : ـ

ربه ستارضا ده نوی غم پر مؤمنان سو
دوی دباغ گلونه مولاخر نگه خزان سو

غزل های او درسینه های جوانان شوقی قندهار ودر نزد بعضی از ارباب ذوق بسیار است .

مولوی محمد حسن

دی زیات صوفی اومتقی سړی دی اوهر کله دخلکو څخه لیری په عبادت او ریاضت مصروفه دی شعری طبعه هم لری او شعر ونه لی زیا تره پر مناقبت ، حمد ، مرثیه مشتمل دی لنډه پیژند نه لی داسی د ه : ـ

مولوی محمد حسن از احفاد ملا طاهر است در تاریخ و تصوف مطالعاتی دارد یك شخص متدین و با تقوا ی و پرهیز گار و گوشه نشین است اکنون در نجف عراق سکونت پذیر میباشد اشعار صوفیانه و مدایح ومناقبت ز یاد دارد ولی نمونه اشعار ش متاسفانه در دست نیست .

Marfat.com

ملا کټه آخند

د ملا کټه اخند کیسی او حق ویل تر اوسه د کندهار د خلکو په خو او کی پا تی د ی د حق و یلو په مقا بل کی د هیڅا څخه نه ډاریدی د ربار او عواموی زیات عزت کاؤ دشر یعت او طر یقت په لا ر کی خلکو خپل مشکلات و ر ته عر ض کو ل او سمه او غلط لاریی ځنی پوښتل ملاصاحب دتقوی پر هیز ګاری او عبادت څخه علاوه تدریس هم کاوه دفقه او حدیث دزده کړی د پا ره د کندهار او جنو بی پښتونستان زیات طالبان ور ته راټله د شاګردی او اخلاص په حلقه کښی یی داخلیدل دده مسجد او تدریس ځای داحمدشاه بابا ګنبدی شمالی سیمه ته متصل د ی او هم په د غه کو څه کی اوسیدی ملاصاحب په کندهار کی وفات سوی دی دسردار کندل خان معاصرؤ او هغه سردار ډیر ارادت اعتقیده ور ته درلو ده

د ده اصلی نوم ملاغلام محی الدین ؤ خو خلکو په ملاکټه (لوی ملا) پیژا ندی دغه نوم ده ته دسردار کندل خان دربار یانو دعلم او تقوی له کبله ور کړی ؤ دی په کام ترہ کی ؤ دده په ستاینه کی فیض الله داسی وائی : -

هیهات پیدا به نه سی یوداسی ګل کټه جا ن
پر شر یعت محکمه ز غید ه تل کټه جا ن

هیها ت پید ا به نه شی و ر ته خجل ؤ ا بلیس
پرده وه جمع شیخا ن د عا لما نو جلیس
ښه معرفت بی کاوه ده په ایات او حدیث
قو له سنګدله زړونه ئی نر مه و ل کټه جا ن

هیهات پیدا به نه سی هزار هزار عالمان
پورته اخند صاحب ؤ د کندهار کټه جان
د و ا ړ ه پر شر ع محکم د معر فت بلبلا ن
ولاړ دناسو ت دملکه بار سو عا مل کټه جان

هیهات پید ابه‌نه‌سی دی ؤ مریددلوی پیر
دی‌مکاشف‌هر گوره هم ر سند ه دستگیر

د مر د گا نو په حا ل ؤ با خبر ه فقیر
رحمت‌درب‌دی، پرده‌باندی‌نازل کۀه‌جان

هیهات پید ابه‌نه‌سی دا کر ا مات‌ئی‌گو ره
مر غا نو پر پر واهه چار پا یی ماتی گوره

کل عالمان پسی تله دده و خواتی‌گو ر ه
پر جنا زه باند ی به وار و ژر ل کټه جان

هیهات‌پیدا به‌نه‌سی دی‌هم نرگس‌هم‌گلاب
مگوی‌بی پتی‌سا تی‌بوتراب‌پروت‌پرتراب

ربه که ورکی ده‌ته هغه د حو رو شراب
چه‌د کوثر دحوضی څخه نوشول کټه جان

هیهات ییدابه‌نه‌سی ښه شریعت ئی در لود
په‌څور لس علمه خبرهم‌طریقت ئی‌درلود

پر طالبا نو با ندی‌پ یر شفقت یی درلود
په څورلس علمه‌خبرهم طریقت‌ئی‌درلود

هیهات‌پیدا به‌نه‌سی ما‌پښین‌ئی‌و کړی‌وصیت
ول مځه ملا خطیبه زما دد نیا دی رحلت

مانښام پروخت دنزع یسین شروع که صورت
لا یه په و رځ ا قر بأ و ر خبر و ل کټه جا ن

هیها ت پیدا به‌نه سی د ځکند ن په سا عت
سری را پو ر ته هم کی یا ر انو ز ما معصیت

شکر ایمان می تیر کی قبول سو ز ما عبا د ت
دایی و صیت ووی کی والوت بلبل کټه جا ن
هیها ت پیـد ا بـه‌نه سی د ا د ا سـلا م بلبل
حکم د ر ب پر و سو خبر سو عز را ئـیـل
شپه دجمعی و ه خدا یه راغی‌د ر وح محصل
ر و ح ئی له تنه یو و ی پا ته سوګل کټه جا ن
هیهات پیدابه‌نه‌سی‌په ګور ستا ن کی کښیښود

چه شهادت یی وا یه تن یی سبحان‌ته کښیښو د
امنت باالله کم ده و خپل ځا ن ته کښیښو د
په فسمعو ن کی منکر جو ا بو ل کټه جا ن

هیهات پیدابه‌نه‌سی‌اوس دی رو زی سی ایمان
دده په مر ګ‌سو خپه خا و ند ه هر مسلما ن

اوس دی خو شحا له ګر ځی د . . .

په هر ه و ر ځ بی‌بمتا ن ور ما تو ل کټه جا ن
هیها ت پید ا به‌نه‌سی بل د اسی ستنه د د ین
د د ه په علم سر ه کند ها ر ټو ل و و ر نګین

اوس‌ئی په‌مرګ‌سره‌نن‌اسلام ټول دی غمګین
جن و انس ټوله ژاړی ولاړی کامل کټه جان
هیها ت پیدا به‌نه‌سی ز ه فیض ا لله یم د لګیر
د یا ر له جو ره خدایه په زړه خسته یم ز هیر
نن فا تحی‌له و ر ځم خا ص‌یم‌غ‌لام د لوی‌پیر
د عـا شقا نو د عـا د غـه غـز ل کټه جـا ن

Marfat.com

دکندهاری قاضی خیلانو کورنی

دغه کـورنی په اصل کـی دکندهار دغوړی مـر غـی ده چه داورنگ زیب په وختو کی دپښتونستان دپیښور اما زوته تللی ده او هلته ئی په علم تقوا ی او قضا زیات شهرت حاصل کړ ی دی ددغی کو رنی یو مشهور عالم قـا ضی طلا محمد صا حب دقا ضی محمدحسن زوی دی چه په ټول افغا نستان او پښتونستان کی ئی دعلم او فضیلت آزانگه تر اوسه پرته ده.

دقا ضی طلا محمد زوی اخوند محمد غو ث دی چه د ۱۱۶۰ ه کال په خوا ؤ شا کی داحمد شاه بابا په امر او منظوری دپیښور دښا ر دقا ضی په حیث مقر ر سو ی ؤ په دغی کور نی کی لو ی عالمان او فاضلان تیر سوی دی.

حافظ حبیب الله کندهاری

د۱۲۹۲ ه ق کال په شا ؤخوا کی دحافظ عبدالرحیم افغان پـه ملگر تیا چه دواړه علمی شخصیتونه او دافغا نی جذبی خاوندان ؤ دوطن دوستی په هیڅه ئی دپر نگی خلاف په مبارزو کی لویه برخه در لودله هغه وخت چه دوهابی عقیدی اختلاف دهندوستان څخه پورته سو دوی ئی په جواب کی رسا لی و لیکلی او دمجا هدینو دتحریك سره ئی مرسته وکړ له د (مشاهیر سرحد) مؤلف وائی چه فاضل حبیب الله کندهاری دخپل وخت علامه او فهامه تیر سوی دی په پیر کتابونه ئی لیکلی او تالیف کړی دی حافظ صاحب ته به نورو علما ؤ (شیخ الشیخ) وایه عبدالرحیم افغان هم دقلم خاوند او لیکلی آثار لری.

کندهاری میرزا اسمعیل

دی دکندهار دمشهورو عالمانو او فاضلانو څخه ؤ چه په ۱۸۴۸ع کال کی دکندهار څخه دسند علاقی ته ولاړ او دښکار پور په لویه جامع کی ئی په تدریس شروع وکړه.

څرنگه چه په دغو ورځو کی را ورتی په بمبی کی دملکم فوج کپتان ؤ او دی یو علم دوسته او محقق سړی ؤ نو دمیرزا دعلمیت

Marfat.com

او فضیلت څخه خبر سو او دشا گرد په حیث ئی دمیرزا علمیت ته سر ټیټ کی.

په ۱۸۴۹ ع کال کی چه را ورټی پیښور ته تبدیل سو نو دمیرزا اسمعیل څخه ئی عربی فارسی او پښتو لوستل شروع کړل او په را ورټی ئی داسی پښتو ز ده کړه چه پښتو گر امر او گلشن روه ئی تالیف کړ بیا دچج هزاره دښو ونځیو چیف محرر مقرر سو او ښه خدمتونه ئی وکړل. میرزا متاهل ؤ خو اولاد ئی نه درلودی یوه خورځه ئی درلوده چه دپیښور خان بها در غلام حسن ته ئی په نکاح ورکړی وه میرزا اسمعیل په ۱۹۱۳ ع کال وفات سو دو زیر باغ سره نژدی دشیخ حبیب دقبر خواته ښخ سو.

بهگت بابا

په دوهم جنگ کی دانگریزانو سره کندهار ته راغلی دی او د یوی عارضی په نسبت په کندهار کی گوډ سوی دی ور وسته دیوه روحی حالت دور پیښید لوله کبله مجذوب او باوله سوی دی او تل به یی دفقر او درویزی لاس اوږدوو دده په لاس کی چه څه لویدل هغه به یی خوږی په اخیستلی او کو چنیا نو ته به یی ور کولی ده ته دکند هار زیاتو خلکو عقیده درلوده هغه وخت چه مړ سو دزیارت سره یی دکندهار دشکار پور درو ازی لویدیزی خواته یو مسجد جوړ سو اوس هلته مخصوص دجمعی په شپه ذکرونه او عبادتو نه کیږی او په جهر سره حلقه باندی راگر ځید لی وی او دقادری طریقی دپیر وانو یو ښه مرکز گڼل کیږی.

جانان «هوتك»

جانان د پلار او نیکه څخه ستانه وو پخپله هم یو صاحب حال او پرهیز گار سړی تیر سوی دی دکسی په غره او غوړه مرغه کی او سید دسیر او سلوك په برخه کی دحاجی دوست محمد نقشبندی مریدوو چه هغه بیا په سلسله سره شاه غلام علی دهلوی ته رسیدی جانان دپښتو او فاړسو نظمو نو یوه مجموعه لری چه د شعری هنر و نو علاوه حمد، صفت منقبت، مناجات وعظ اسرار، مرثیه پکښی سته دده تخلص په پښتو شعرونو کی (فدوی) او په پاړسو کی خامی دی.

جانان په تصوف کی خپله طریقه داسی څرگند وی: ـ

Marfat.com

ثمره یی په عقبی غواړم له خدایه طریقه می نقشبند ی مجد د ی

په یوه قصیده کی دخپل پیر ستاینه داسی کو ی : -

د سنت غا و ر ه د و ست د محمد د ی

د حر ا م ز ا ئر له قطب د ستگیر ه

یعنی شا ه احمد سعیدقطب ز ما نوو

د ی محبو ب سبحا نـی وولـه نبیـر ه

هز ا ر ا ن هز ا ر عا لم یی منو ر کړ

چه په خا ه د ضلا لت کی وو ا سیر ه

که خبر نه یی له حا لی تفحص کړ ه

له د ا ما نه له شیر ا نه له و ز یر ه

قول د د ه ز یار ت ته در ومی له ملکو نه

له هر ا ته له لا هو ر ه له کشـمیـر ه

دپښتانه شعرا دریم ټوک ۷۰۰ صفحه کی داسی راغلی دی: ـدا نه ده څرګنده چه جانان په کوم کال زو کړی دی په تخمینی ډول سره یی دزو کړی کال د ۱۲۲۵ هق کال په شاووخوا کی ټاکلای سو چه ده دخپل کلیات دوهم ټوک په کال ۱۲۸۳ هـ ق دمحر می په دیر لـمه ورځ پای ته رسولی دی جانان په خپل یو شعر کی خپل عمر اتیا کاله بولی اودیوه فارسی شعر څخه یی معلومیږی چه جانان تر (۱۳۰۷) پو ری ژو ندی وو .

سال شد از هجرت خیرالبشر یکهز ارو سه صد هفت دگر

عندلیب

محمد امین عندلیب دسردار غلام محمد خان طار زی ز وی دی چه په ۱۲۷۲ هـ ق زو کړی او په (۱۳۹۲) هـ ق کی د و با په مر ض په کندهار کی وفات سوی دی .

دی په تصوف او عرفان کی پلار ته عقید ه لر ی او دنقشبند ی

Marfat.com

طریقی پیرو و و په تصوف کی یی چه کوم مثنوی ویلی دی خپل پلار ته داسی خطاب کوی : ـ

ای کعبهٔ جانان درد مندان و ان قبلهٔ سجدهٔ نقشبندان
روزی به نصیحتم چنان گفت کی روز ازل به عاشقی جفت
از طرز بهار فیض سرمد فاخر به غلامی محمد
از حضرت ما فراق تا کی این شیشه بکنج طاق تا کی
هم پیر طریق خرقه پوشان هم مرشد راز باده نوشان
گفتم که ایا سرم فدایت هم جان دل است خاك پایت
یارب تو مرا به آستانش خاکی کن وز پا فشانش
گیرم که شوی تو دستگیرم کو تاب که جلوه‌ات بپذیرم

مولوی محمد جان دمیر بازار

دی دصو فیانو سر حلقه وو دده او دذاکر صاحب زاده خیلو په منځ کی د شیخی په رابطه کی اختلاف مو جوده وملا صاحب دکند هار دمشهور وو لیانو او پیرانو څخه دی دکندهار دز اړه ښار لمر لویدیځی خوا په یو کلی کی چه میربازار نومیږی اوسید هلته دخدای په یاد او ریاضت اخته ؤ نر او ښځو به دنیکی مدد ځنی غوښت دوخت در بار هم ښه علائق ورسره درلودل اواراکین به ئی دارشاد او فیض اخستلو دپاره ور تلل.

ملا صاحب دغلام علی شاه صاحب دهلوی مرید ؤ دده څخه یی فیض اوبرخه اخستی وه دیوه او دوو کالو په مینځ کی دی دخپل پیر زیارت ته تللی او دهغه په خانقاه کی یی څلو یښت ورځی عبادت او ریاضت کاؤ ملا صاحب دغلام علی شاه صاحب دهلوی پر رساله یوه پارسی شرحه لیکلی ده ملا صاحب دحرمینو لیوالؤ څو ځله مکی شریفی او مدینی منوری ته تللی دی دده په بزرګواری او تقوی ټول کند هاریان خبر دی او دائی دکرامتو څخه بولی چه دمازیګر لمونځ به ئی کور دمابنام لمونځ به ئی په

Marfat.com

مکی شریفی کی کاؤ دی په خپل کلی میر بازار کی په ۱۲۷۷ کی وفات سوی دی.

دملا صاحب زیارت ته اوس ټول اثری ناروغان ورځ ستل کیږی او ډیر رسنده دی دده په مناقبت کی په کندهارکی زیاتی غزلی ویلی دی.

عبدالاحد اخند زاده پوپلزی

دخپل عصر په علما ووکی ئی ممتازه درجه درلوده په نحوکی ئی پر عبدالغفور حاشیه لیکلی ده په ۱۲۹۷ ه کی امیرعبدالرحمن په کندهار کی مړ کی قبرئی معلوم نه دی.

قاضی عبدالعلی اخند زاده هوتك

دخپل زمانی لوی عالم او خصوصاً په معقولو، فقه ریاضی، هیئت کی ئی لوی لاس درلود څه مده قاضی ؤ ده پر پارسی هیئت شرح لیکلی ده قاضی صاحب په ۱۳۴۳ ه کی په کندهار کی مړ دی دښکارپور بازار په خپله جامع کی ښخ دی.

موی مبارك

دغه ویښته دحضرت محمد مصطفی (ص) دویښتانو څخه بلل کیږی او په پښین کی ؤ او یو صاحب حال سړی کله چـه هغه سیمی دانگریزانو تر ادارای لاندی راغلی داسلام دارته راوړ اوده کندهار دښار په زړی جامع کی په شانداره مراسمو سره کښیښول سو وروسته دکندهار نائب الحکومه محمد عثمان خان د سردار کندل خان په جامع کی ځای ورته ورکړ دامیرعبدالرحمن خان امر د دغه ویښته دمصداق دپاره ډیری ډیری از موینی وسوی او وروسته په کامل یقین ثابت سو ځکه چه د رسول مقبول ص په مبارك بدن مچ نه کښینوست اوسایه ئی نه درلوده نو دغـه ویښته پـه عسلو ووهل سو امادی سره مچ نه پر کښینستی او نه ئی سایه درلـوده

علی محمد اخند زاده

علی محمد اخند زاده دکندهار مشهور دور آن دوری پرهیزگار او متعبد سړی ؤ اوتل دخدای په عبادت او ذکر بوخت ؤ او امر بالمعروف ونهی عن المنکر به یې کاؤ ده په فقه، حدیث او اخلاقو کې لوی لاس درلود دکندهار دمشهور وتفسیر دانانو څخه ګڼل کیدی. دعمر تر پایه پورې یې په خپله مشهوره جامع کې دقرآن تفسیر کاؤ په طریقت کې دی دمستنګ دملا محمد صدیق اخندزاده مریدؤ چه هغه بیا دملا ولی محمد اخند زاده توخی خلیفه ؤ او دنقشبندی سلسلی پیرو ؤ او په کام تو خي ؤ

دی په ۱۳۴۴ هـ ق کال په کندهار کې وفات سوی دی او پر ځای ئې اوس خیرمحمد اخند زاده او فضلو اخندزاده خرقه پوش دی دده پر شنخته دغه دوه بیته دی.

فیض محمد طریقت ... یافته روی ارادت زجهان یافته
سه صدوو چهل وچهار وبعدازهزار سال وفات اش به قرارشمار

ملاشیر محمد اخند «بلوڅ»

دځوانی په اول کې په درس مشغوله ؤ له هره علمه څخه ئې پوره برخه درلوده دعمر په اخیر کې ئې طریقت ته مخ کې په ادعیه ماثوره کې ئې یو کتاب د(جامع البرکات) په نامه لیکلی دی ملا صاحب دعمر په (۷۰) په ۱۳۳۷ د ګرمش دنوزاد په دهانه کې مړ دی.

ملا عبدالحق اخند (خروټی)

ملا صاحب دکندهار مشهور پوهاند اوتل به ئې تدریس کاؤ ده دامام غزالی صاحب پرار بعین عربی شرحه لیکلی ده پر سیر باندی هم شرحه لیکلی ده چه چاپ سوی نه ده دی په کندهار کې زیږ ید لی دی او په ۱۲۸۲ هـ کې مړ دی او دکندهار په عمومی هدیره کې ښخ دی.

Marfat.com

سپین کوخی بابا

د کندهار دمشهور ومتشرعینو اوصوفیانو څخه ؤاو د کوچنیوالی څخه دده په ژوندکی دعادت خرق اود بزرګوارۍ نښې څرګندیدلی حتی وایی هغه وخت چه دمور څخه وزیږیدی دده په سر کی یوه

او بدلی سپینه کوخی موجو ده وه دده اصلی نو م سید نسیم ګل آغا دی او په کام قریش دی دده کورنی تر اوسه په کندهار کی په زهد او تقوا مشهو ره ده او خلك یی صاحب زاده خیل بو لی سپین کوخی بابا د کندهار دعمر انو په کوخه کی اوسید او هلته

په خپل مسجد کی په ۱۲۳۳ هـ ق کی وفات سوی دی دده زیا رت ته با العموم ناجوړه کوچنیان دشفأ دپاره بیول کیږی داخلاف څخه یی مشهور سړی مر حوم دا دمحمد خان دکرهنې او بو لګو او دوزارت دنسل ګیری رئیس وو.

ملا سعدالله «خروټی»

ملا صا حب عالم او فا ضل سړی وو دعمر زیاته بر خه یی په تدریس تیره سوی ده پر (جلالین شریف) ئی یوه حاشیه لیکلی ده چه چاپ سوی هم ده همداشانی یی پر قـاضی سلم مسلم الثبو ت او صدرائی په عربی حاشیه لیکلی دی پر عبدالغفور ئی یوه بله حاشیه د (دافع التوهمات) په نامه اری دی په کند هار کی زیږیدلی دی

دعمر په ۴۶ کال په ۱۳۱۳ ق کی مړ دی په عمومی هدیره کی دملا قطب اخند زیارت ته نږدی ښخ دی.

عبدالغفور اخند زاده هوتك

دی د کندهار دمشهور وعالمانو څخه وو دطب په علم ښه پوهید پر میرزا بیدل یی فارسی شرحه لیکلی ده دزوکړی ځای یی کندهار دی او په ۱۳۳۶ ق کی مړ دی او د کندهار په عمومی هدیره کی ښخ دی

عبدالاحد اخندزاده اسحق زی

دی مدرس ملاوو اوپر (مدارك التنزیل) یی یوه عربی حاشیه لیکلی ده دزوکړی نیټه یی (۱۲۵۵) قمری ده اودعمر په (۸۱) کال په ۱۳۳۶ کی مړ دی دښار لو یدیزی خواته دبابا ولی صاحب دسړك جنوب ته ښخ دی

Marfat.com

دسپین بولدك شهیدان

د۱۲۹۷ ش کال دحوت په نهمه ورځ (۱۳۳۷ ق جما د ی الا ۆلی ۲۶- ۲۷ فبروری ۱۹۱۹ دافغانستان په پایتخت (کابل) کی دافغان ملت د آزادی اعلان وسو دحوت په دیرلسمه دهندوستان انگریزی وایسرائه ولیکل سوه چې کومه معاهده چې په ۱۳۰۵ ه ق کال دافغانستان او انگریز انو ترمنځ سوی ده باید بیا وکتله سی او بوه داسی معاهده ترتیب سی چې ددواړو خواوو برابر او مساوی حقونه پکښې خوندی وی.

د۱۲۹۸ کال د حمل په شپږمه ۱۳۳۷ ق ۲۴ جمادی الثانی ۲۷ مارچ ۱۹۱۹ در وسی نو ی اشتراکی دولت دافغانستان استقلال په رسمیت وپیژاند.

دغه کال دحمل په شپږ ویشتمه (درجب څوارلسمه داپریل پنځلسمه دهندوستان دانگریزی وایسرای له خوافقط دتجارتی معاهدی دتجدید لیکلی موافقه راغله.

تردی لیك ورځسته افغانستان پوه سوچې انگریزان دافغانستان په سیاسی مساوات قایل نه دی ځکه یې نو شرقی سرحد ونوته دحربی تجهیزاتو اولښکرو په استولو لاس پوری کړ دافغان دولت له خوا سپهسالار صالح محمد خان دننګرهار محاذته سپهسالار محمد نادرخان د پکتیا محاذته اوصدراعظم عبدالقدوس خان اعتمادالدوله دکندهار محاذته مقرر سول صالح محمد خان څرنګه چې خیبر ته ورسیدځور په دو ولسمه دشعبان دوهمه دمې په دریمه یې دمرکز بی موافقی پرانگریزی قواوو برید وکړلو پرمخ ولارمګردوی روځی پس چې د انگریزانو نوره قوه لنډی خیبر ته راورسیده له دافغانی فوج مخه یې وینو له اودځور په شلمه دشعبان لسمه دمې یو ولسمه له طیارو څخه پرافغانی غازیانو بمونه راواورول سوه او دی نوی وسلی چه پښتنو تر اوسه پوری نه وی لیدلی دغازیانو په صفو نو کی درزوا چاوه صالح محمد خان ماتی وکړه او جلال اباد ته را و تښتید په دی محاذکی دوی ورځی پس دځور په درویشتمه انگریزی لښکر (ډکی) ته راورسید انگریزیزانو په هغه شپه چې سردار محمد نادرخان پرټل باندی دبرید په حال کی ووخپلو لښکرو ته له چمن څخه پر سپین بولدك باندی دبرید امر درکړ او چې سهار سپیدی چاودی (دتاریخ اسلام پنځم ټوك ۸۴۴ مخ) په حواله دانگریزیزانو دیرش

Marfat.com

زره لښکر د سپین بولدك ترسر حدی کلاچی هغه یی قلعه جدید باله چا پیر ځ یو بل مأخذ زیاتوی دانگریزانو هغه قوی چی د جنر ال هاردی په مشر توب دجوزا په شپزمه ورځ سهار وختی پرسپین بولدك برید وکړ دوه غو نلیه پیاده او یوه رساله سپاره وو . په دغه ماخذ کی دانگریز انو دمهاجم فوج اجزا داسی بنودل سوی دی د انگریز اوگور که پلی عسکر څورلس کنډکه (یوه فرقه) هندی پلی عسکر دوه کنډکه سپاره یوه لوا در یلوی ساتند ویه رساله دوه کنډکه استحکام دوی ټولی ، بم اچو و نکی طیاری د وی دانی او یوه مجهز توپخانه .. : یو بل ماخذ داهم زیاتوی هغه انگریزی قواوی چی دمی له پنځلسمی دشعبان له څورلسمی د ثور له څلیر ویشتمی څخه دمی تر شپږ ویشتمی پوری په یو و لسو و رځو کی دسپین بولدك اوکند هار دحملی له پاره په چمن کی را ټولی سوی اودمی په اووه ویشتمه یی پر سپن بولدك برید وکړ تفصیل یی دادی: ـ

پلی عسکر دوی لوا وی.

توپچی دوی بطریی

ماشیندار یو کنډك

له طیارو او دانجنیری جزء تام

مگر دد ی ټولی قوی په مقابل کی د پښتنو فقط یو کنډك (دری سوه تنه) سپاهیان له خپلو زړو وسلو سره دکنډك کمشر داؤد شاه خان ابراهیم خیل تر مشر تابه لاندی په سپین بولدك کی پراته ځ او هغه یو غونډ پلی او دوه کنډکه سپاره عسکر چی له بوی نسبتاً مجهزی توپخانی سره دکند هار په بیارکی دجرنیل غلام نبی خان نا صر تر اداری لاندی پر اته وو سره ددی چی داستقلال له اعلانه څخه دری میاشتی او په چمن کی د انگریزانو دعسکری قواووله اجتماعه څخه دوی هفتی تیری سوی وی سپین بولدك ته لانه ځ استول سوی او اعتماد الدوله عبدالقدوس خان صدر اعظم دکند هار دمحاذ مشرچی تقریباً دوی هفتی دمخه له کابله کندهار ته له ورسره فوجه سره روان ځ پر لاری ځ او په جنډیه کی چی له مقره څخه یو مرزل جنوب ته واقع ده دسپین بولدك په نیولو خبر سو ویل کیږی چی له چمن څخه د غازی

Marfat.com

خیروجان اڅکزی په وسیله دااطلاع دکندهار نائب الحکومه لوینا ب خوشدل خان ته را رسیدلی وه چی انگریزان پر سپین بولدك باندی دحملی خیال لری او تیاری نیسی مگر بیا هم لوینابد سپین بولدك دعسکری مفرزی تقویه ونه کړ او حتی دځینو په قول دجنرال غلام نبی دتگ مخه یی هم ونیوله هغه ؤ چی دحوزا په شپږمه ورځ دشعبان شپږ ویشتمه دمی اووه ویشتمه دانگریزی ایمپایر لښکرو سهار وختی پر کلای جدید سپین بولدك ناڅا په برید وکړ دوی دقوتو نو دمقایسی له مخه دسپین بولدك نیول دهلکو لو به بلله اوویل کیږی چی ددغه محاذ انگریز جنرال واشرب دکندهار دنیو لو له پاره څلیر و یشت ساعته وخت ټاکلی ؤ مگر دسپین بولدك ددفاع کوونکو اسلامی جذبی او پښتنی غیرت دوی ته دا موقع ورنه کړه چی تر او وساعتو سخت جنگ دمخه د قلعهٔ جدید دروازی ته ور نژدی سی او دپیش بینی سوی جنگی نقشی طرحه کوونکی ددغه مقاومت او ځنډ په سبب چی دجنگ نقشه یی بدله کړه خپل ځان وو اژه باخبره خلك وایی انگریزانو چی تر کلای جدید خپلی قوا وی را چا پیری کړی تر هر څه دمخه یی له افغانی عسکرو څخه دتسلیم غوښتنه وکړه او سپین بیرغ یی پورته کړ مگر غیر تمنو پښتنو ددی غوښتنی جواب دتوپك په خوله ورکړ او دجنگ له پاره یی خپل تیاری اعلان کړ جنگ شروع سو او انگریزی منصبدارانو گور کهه فوج ته دپیش قدمی امرور کړ له توپکو توپو او طیارو څخه دگولیو او بمونو اوریدل شروع سوه پښتنو غازیانو هم له هغی وسلی څخه چی درلوده یی کارواخیست دکلا جدید کلا په سرو گولیو پټه سوه دجوزا دمیاشتی گرمی نه یوی خوا او له دیر شو زرو مجهزو عسکرو سره ددرو سوو تنو پښتنو عسکرو او یوی ډلی ملی قوا وو مقابلی له بلی خوا دحوصلو او ثبات امتحان اخیست پښتنو میر منو دگولیو په بارانو نو کی داوبو کټوری ښاغلو غازیانو ته رسول ویل کیږی چه عبدالرحمان ټولی مشر او زوی یی ددغه جنگ په لومړی حمله کی شهیدان سول دعبدالرحمان ماینی دمیړه او زوی شهادت ولید مگر دی خپله اسلامی مجاهده او پښتنی وظیفه پری نه ښودله.

او داوبو کټوری یی دکلا پر کنگرو باندی پله پسی غازیانو ته رسول او په لوړ ږغ به یی ناری وهلی !ای تور یالیو غازیانو سړی یو پلا مری دا جل غشی سل گزه بر لری بی اجله هیڅو ك

Marfat.com

نه مری هلمی داسلام پر ننگه ځانونه قربان کړی او دپښتنو نوم او ناموس وساتی دجنګ دشدت په وخت کی ځانښت مهال ډچی دتوپ ګولی دکلا پر هغه برج ومو ښتله چی افغانی کرنیل داؤدشاه خان هلته د مدافعی ، نظم او تـر تیب له پاره ولاړ ؤ او ننګیالی پښتانه یی مجاهدی ته تشویقول په دی ګولی دکلا برج راونړیدی او پخپله داؤ دشاه خان پر پښه ز خمی سو ده لا په لنګو ټـه هغه پښه ټړله چی بله ګولی راغله او برج یی ښه پسی ونړ اوه په دی دوهمه ګولی داؤ دشاه خـان بیا زخمی سو اوله کـاره ولو ید دافغانی غاز یانو مشر توب لومړی ټو لیمشر محمد یـوسف خان ابراهیم خیل دسر تیب محبوب شاه خان زوی ته ورسیدی پنځه ویشت کلن توریالی ځلمی دغازیانو په تشجیع او مدافعه کی هغه غیرت وښو دچی دپخوانیو پهلوانانو قصی یی سړی ته ورپیادولی جنګ په خورا سختی سره دوام وکړ دجوزا ټا کنده غرمه سوه دسپین بولدك دښت تنور غوندی تو دسو ګولی دژلیو په شان اور یدلی مګر بیاهم پښتنو غاز یانو دایمان په قوت او پښتنی غیرت سره ددښمن دتوپو او طیارو مقابله کوله.

دغلیم بمونو او ګولیو د کـلا ی جد ید د کـلا بست څخه کنډوالی جوړی کړی دغازیانو په وینو دکلا کنګر ی او دیو الوتـه رنګ سوه او یو په بل پسی له درو سووتنو څخه داسی څوك پاته نه ووچی یو یادوه ټپه دی یی نه وی اخیستی دشهید انو شمیر هم دقیقه په زیاتیدی او دتوپکو ګـولی هم خلاص سو ی له څـو تنو زخمیو غازیانو څخه چی په کلا کی پاته ؤ بی برچی او تشه توپکو څخه بله وسله پاته نسوه ددښمن فوجونو چی دکـلا جدید له کـلا څخه دګولیو بند یدل ولیدل له هر ی خوا یی هجوم راوړ یوی کوچنی ډلی پښتنو سپا هیانو چی لاله پښونه ؤ لو ید لی دکلا په دروازه کی په برچو او کوند اغو سره ددشمن دنا پاکه تعر ض مـخ ونیو پخپله ټـو لیمشر محمد یـوسف خـان چی بیا ور ځسته داعلیحضرت محمد نادر شاه دپاچهی په لومړیو ورځو کی جنرال سو هم په دغه ډله کی ؤ مهاجمو دښمنانو په کریچانو برچو ګولیو او هر څه چی پلاس ورتلل ددغو توریالو غازیانو مقاومت ختم کړ ځینی شهیدان سول او ځینی هم دا سی زخمیان سول چی له پښو

Marfat.com

ولویدل او دغلیم په خیال مړه وو ټولیمشر محمد یوسف خان هم پر سر داسی زخم واخیست چی له مړویی فرق نه کیدی او څوشپی په سدکی نه وو په دی تو گه دسپین بولدك قهر مانه او په پښتنی تاریخ کی دبرخی میرمنه کلا دنا پاکه دښمن په لاس کښیو تله اوله درو سو وپښتنو سپاهیانـو څخه دوه سوو څلویښتو تنو دملك او ملت ددفاع په لارکی دشهادت جامونه وچنبل پا ته شپیته تنه هغه زخمیان وو چی دژوند امیدنه وو ورته پاته او زیاتره یی په څو نژدو ورځو کی پخپلو شهید انـو ملگرو وبسی جنت تـه ولاړل او دافغانستان په تاریخ کی یی د ملك او ملت په خاطر دیوی بـی ساری مدافعی مثال پریښود.

محمدعبدالکـریـم «حقانی»

دی دافغانستان دمشهور وعالمانو او فاضلانو څخه دی چـه داستاد کل منزلت ته رسیدلی دی او په عمو می توگه پر هر چا یعنی دزړو او نووعلومو پرپوهانو داستادی اومقتدائیت حق لری.

حقانی صاحب حلیم، خوش صحبته او غیر متعصب عالم دی دمجلس په اثنا کی په خوږو او بسیطو عباراتو سره دډیرو مبهمو او مشکلو علمی عرفانی مسایلو او رموزاتو په اداینه او پورا ینه کی دومره طبیعی استعداد او علمی اقتدار لری چه ډیرځله سړی په حیرت کی لویږی او هر څوك دخپل فهم او ذکاوت له کبله دده دمجلس څخه استفاده کوی دی میانه قده جگ نما ډنگرغنم رنگه سړی دی چه پر لار کرار کرار ځی او کرار کرار خبر ی کوی نبه به داوی چه دده سوا نج دده دمشهور اثر (سر گذشت واسرار غامضه حقانی) څخه چه ده په خپله لیکلی دی او زه ئـی دلته را نقلوم وگوری. سر گذشت من از آغاز تولد تا تحصیل علوم وتالیف کتب:ـ

این تراب اقداه العلماء المعروف به «حقانی» در لیل چهار شنبه ۱۴ ماه ذی‌الحجة الحرام سال ۱۳۱۵ هـ ق قبل از طلوع آفتاب در شهر قندهار گذر خرقه مبارکه در یکی از فامیل های علمی

د ۱۳۴۷ کال دمساوات دجریدی دلسمی گڼی څخه

Marfat.com

متو لد شده است هفت نفر پدر و اجـداد من یکی بعد از دیگر ی شهرت زیا دی علمی وسمت استا ذی دا شتند نام پدر بزرگو ارم محمد عبدالله بوده وبا محمد عبده شهرت داشت

سلسله قومیت من علی زایی درانی وطن اصلی من زمین داور از توا بع پشت رودهیر مند است از بدو ولادتم تقر یباً تا سن هفت سا لگی به علا لت جسمی مصا ب بو ده نمیتوا نستم شغلی را بخود گرفته ویا اقلا از جای بر خاسته کاری را اجراء کرده بتوانم از آن سبب صورت ظاهری وجسمی من نحیف وضعیف وعلیل بار آمده وعلی الا غلب امراض متنوعه مبتلامیباشم. در ابتداء تحصیل مبادی علوم مروجه وتعلیمات مقدماتی ازنزد پدر بزرگوار خود تحصیل ودر عین زمان در سن چهارده سالگی قرآن کریم را در مدت یکماه حفظ نمودم تعجب نکنید که سوره بقره را که تقریباً دو سپاره و نصف است در یکروز حفظ نموده ام بعداً چون حس کنجکاوی و انتقادی داشتم در وقت درس گرفتن از پدر بزرگوار خوداحتراماً طور انتقاد از الهٔ شبیهه خود را کرده نمیتوانستم از آنرو بعالم جید که در علو م مروجه سویه بلندی را حائز بود یعنی مو لوی عطامحمد صاحب قندهاری ارغستانی که شهرت بسز ائی داشت و عالم مشهور دیگری (ملا نظام الدین اخندزاده صاحب) قوم لودین در علوم معقول ومنقول وتفسیر وحدیث وعربیت هر دو نفر عالم فوق شهرت مزیدی داشتند در حلقه تدریس شان استفاده مینمودم و مبا دی علوم و منقول را از حضور شا ن در س گر فتم در سن شانزده سالگی (الفیه عراقی) در حدیث والفیهء ابن ملك واظهار برکوی در نحو ومیزان العلوم در منطق بانعباره یاد گرفتم کتب متوسط معقول وحکمت قدیم را نیز در قندهار درس گرفتم ودر بیست ودو سالگی چون برادر کلان من قاضی عبدالوهاب مرحوم در آن وقت قاضی کجه خو گیانی جلال آباد بود به عزم هند از جلال آباد ارادهٔ سفر نمودم بعد از اینکه وارد جلال آباد شدم ماه رمضان المبارك قریب بود در آنجا کمی توقف نمودم رمضان رسید برا در مر حو م من وحکومت آنو قت اصرار داشتند که در ختم تراویح بغرض تلاوت قرآن مرا امام بسازند امر شان پذیرفته در سه شب ختم قرآن را در تراویح به امامت من انجام گردید بعد ا بحضور حضر ت صاحب مرحوم چار باغ مشرف گرد یدم وبامن از

Marfat.com

حد افزون لطف ومرحمت نموده ومرا اجازه خواندن حزب البحر باهدایت لسانی فرمودند ودر حق من آنچه دعا کرده وروا داری نموده ضرورت شرح وبیان ندارد چندی در مشرقی استقامت داشته واز حضور مولینا میان صاحب قیلغو (میان عبد العلی صاحب) قاضی سلم و امور عامه را تکرار استفاده کرده از آن پس در مزینه رفتم واز حضور مرحوم ملا صاحب مزینه که عالم جید ودر حکمت قدیم شهرت زیاد داشت کتاب صدرا و قسمت کمی از شمس البازغه درس گرفتم وبعد بخدمت جناب مولینا سیف الرحمن مهاجر ومجاهد فی سبیل الله عالم متبحر و متخصص علم تفسیر و حدیث رسیدم از جناب موصوف اوائل تفسیر قاضی بیضا وی را استفاده نموده ام ناگفته نماند که استماع واستفاده متذکره از استاذه محترم صورت تکرار و یا تحصیلی حاصل بوده نه چیز دیگری وچون نظر به حس انتقادی سوالات زیادی به حضور شان تقدیم وحل آن را میخواستم بالخاصه راجع به موضوعات دقیقه ومسائل غامضه ما وراء الطبیعه وغیره دقایق علمی کوائف وروحی بعمل می آوردم از آن رو استاذ مرحومی همه وقت بمن علاقه مخصوص اظهار می نمودند. غفرالله لهم اللهم ارحمهم

بعداً چون عازم پشاور شدم وقتیکه به آنجا رسیدم درمدرسهٔ کریم بخش از مولوی صاحب کنر که در آنجا تشریف داشت تحریر اقلیدس را استماع نمودم واز آنجا رهسپار دهلی گردیدم برای چند وقت استماع کتب بالخاصه دورهٔ احادیث را ختم نموده مدرسه دیوبند را حاصل نمودم.

در عین حال چون مطالعات کتب غیر درسی در نزد من اهمیت زیادی داشت وقت را بدون مطالعه نگذشتانده ام بلکه بنزد من ایضاع وقت بدون مطالعه یک جرم بس بزرگ تلقی میشد و می شود از آن رو همه وقت فکر من را از افادهٔ استاذان بلند تر تخمین میکردم و یگان وقت خود شان از پرسش های من بحیرت می رفتند چرا؟ دو قوت وقدرت فوق العاده نزد من موجود بود داشت

اول تقویه روحانیت واستعداد روحی که هیچگاه من مطالعه کتب درسی را بدون وضو انجام نمیدادم واکثر از طرف شب در آخر شب بعد از نماز تهجد مطالعه میکردم و در هر موضوع لا ینحل و مغلق به خداوند علیم و خبیر و دانا و بینا التجاء و

Marfat.com

به اشخاص روحانی چه مرده وچه زنده توسل می نمودم و بروح شان علاقه مخصوص یافته بودم چنا نکه روزی به طا لب العلمی شر ح جامی را تدریس میکردم در بحث مرفوعات با مو ضوع مشکلی بر خوردم بروحانیت حضرت جامی استشفاع نمودم بعد از د و دقیقه به نظرم چنین خورد که حضرت جامی در آن موضوع شرح وتفصیل

مید هد شکر خدا را بجا آور دم موضوع مذ کور حل گرد ید از رهگذر مذکور در بسی مواضع از حضور اشخاص روحانی امداد های فوق از انتظام مشاهده کر دم چرا؟ من به این عقید ه ام که علم کسبی از علم موهو بی به مدارج پست تر وعلم موهو بی نظر به علم کسبی به مرا حل مفید تر است و هم علم کسبی محدود و علم موهو بی غیر محدود است و علم کسبی سبب کسب و زحمت و یک زمانه تحصیل بدست خواهد آمد وعلم موهو بی از خداوند متعال بر قلب و دما غ بنده القاء و الهام می شود یـؤ تیه من یشاء والله ذوالفضل العظیم بنا بران در هر چیز به جناب خداوند ی و مر اقبه جمال محمد ی (ص) التجاء نمو ده از فیض او تعا لی شأ نه حل مشکل خواسته ام و میخواهم ارتباط من به اشخاص روحانی خیلی محکم وقوی وپایدار است وخواهد بود و بعضی مغلقات علوم را ذریعهٔ خود قا ئل ویا مؤلف آن معلو مات نمو ده ام چه از راه خواب ها وچه در بیداری طور القاء وتلقین روحی ا ین حقا نی در دورهٔ مسا فرت خود باعلما ومـد رسین دیو بند وغیره مبلغین اسلامی مذاکراتی به عمل آورده ام وتبادل افکار نموده ام و بعد از بازدید بعضی از شهر ها ونواحی هند وملاقات علمی باعلماء آ ن سر زمین و اعضای انجمن های تبلیغاتی اسلا می وا پس به قندهار مراجعت نمودم چون در قندهار شغل تدریس وتبلیغ را آغاز وشهر تم روزبروز در تزاید شد متاسفانه پدر بزرگوارم بعد از یکسال از دنیا رخت بسته به دارالبقار حلت فرمود : نا لله وانا الیه راجعون. علاوه بر وظایف علمی وتألیفی وتدریسی که داشتم تکالیف فامیلی وعائلوی ومناسبات جانشینی پدر بردوش من تحمیل گردید که از یکطرف کسب معشیت وادارهٔ عائله و از جا نب دیگر وظایف علمی وتربیهٔ شاگردان ومشتاقان علم ومحبت مصروف بودم روزگار پر فلاکت واد باروبرهم خوردن اقتصادیات وعدم تکافوی ضروریات واحتیاجات ومصارف عائلوی مرا مجبور به قبول وظایف

Marfat.com

رسمی حکومت گردانید در دورهٔ وظایف رسمی از رتبه افتاً تا قضاء ابتدائیه و باز مرافعه وعضویت جمعیت العلماء و مدیریت الفلاح و عضویت عالی ریاست تمیز عدلیه بیست و دو سال استاذی مضمون حقوق اسلام در فاکولته حقوق ودر عین حال که وظیفه ریاست عالی تمیز عدلیه نیز بمن تفویض گردیده بود وبالاخره معین عدلیه و باز بریاست جمعیت العلماء موظف شدم وتا حال نیز به مصر وفیت غیر اداری و غیر اختیاری گرفتارم تادیده شود که از پردهٔ غیب چه به ظهور می آیددر اوقات رسمی واجراء وظایف اگر اندك وقفه وفرجهٔ یافته ام از مشاغل علمی وتدریس وتألیف کتب وتقویه روحی دست نکشیده ام بلکه باخود تقسیم اوقات دارم به آن اساس سالها ست که من در شب از شش ساعت زیاد خواب نشده ام علی الاغلب مصروف مطالعه و نوشتن و تالیف وترتیب وجواب های مراجعین میباشم از آنجاست اگر یکشب طور مهمانی بجای رفته ام کتاب مطالعوی خود را همراه خود برده ام ودر اندك فرجه وو قفه از آن استفاده کرده ام دوستان من چون از آن خبر دارند قول مرا تصدیق خواهندکرد کتب مقدسهٔ انجیل وتوراة وزبور را از روی نسخه های مختلفه مکرر مطالعه کرده ام همان عشق وجنون و شوق مفرط علمی است که بعضی کتب را مکرر هم مطالعه کرده ام مانند کلیات ابی البقاء را سیزده مرتبه از اول تا آخر مطالعه نموده ام وچند سال موطا امام مالك را از طرف شب وبخاری را از طرف صبح به طور وظیفه در جمله اوراد واذکار خود استعمال داشتم.

مؤلفات بناغلی حقانی :-

(۱) السیاسته الشرعیته در دومجلد که بالغ به ۷۰۰ ورق میباشد.
۲ - خلاصته الحکمته حقانی.
۳ - البشری فی مسایل الشوری.
۴ - هویت دین.
۵ - مزیت دین.
٦ - عظمت قرآن.
۷ - شخصیت بزرگ حضرت محمد (ص).
۸ - اصول الفقه حقانی.

Marfat.com

۹ ـ صرف حقانی
۱۰ ـ نحو حقانی.
۱۱ ـ معاملات (حقوق مدنی)
۱۲ ـ مناکحات وطلاق در اسلام.
۱۳ ـ جنایات وعقوبات در اسلام (حقوق جزا)
۱۴ ـ حقوق میراث.
۱۵ ـ سیاست در اسلام.
۱۶ ـ شرح حزب البحر
۱۷ ـ سر گذشت واسرار غامضه حقانی.
۱۸ ـ علم الخواص.
(۱۹) زن از نگاه اسلام.
۲۰ ـ در موضوع غلو شیعه وسنی.
۲۱ ـ تفسیر سوره یسن.
۲۲ ـ تفسیر منظوم پارۂ عم شریف.
۲۳ ـ احکام ربا (منفعت غیر مشروعه).
۲۴ ـ رساله اجتهاد وتقلید.
۲۵ ـ اصول محاکمات قضائی.
۲۶ ـ معلومات حقانی در علم کلام.
۲۷ ـ اسلام وابن سینا.
۲۸ ـ تفسیر سوره فاتحه.
۲۹ ـ الشجر الا خضر
۳۰ ـ اصول اساسی مذهب حنفی
۳۱ ـ اصول تفسیر.
۳۲ ـ رهبر.
۳۳ ـ رساله در تجوید.
۳۴ ـ ابحار اربعه.
۳۵ ـ کچکول گدایا معلومات حقانی در پنج جلد.
۳۶ ـ شرح اسماء اصحاب بدر واحد.
۳۷ ـ اصول الاصول
۳۸ ـ مقدمته الصلوه
۳۹ ـ شرح کلیات خمسته.
۴۰ ـ الحاشیته علی القطبیة

Marfat.com

۴۱ ـ تعزیرات مالی.
۴۲ ـ فتاوی حقانی.
۴۳ ـ من شیخ هرات را نشناخته ام.
۴۴ ـ اندرز های غیر مستقیم.
۴۵ ـ ارتقاء انسان از راه قرآن.
۴۶ـ مقام شاه در نظر اسلام دوجلد.
۴۷ ـ رساله در سماع.
۴۸ ـ دارالمجانین.
۴۹ ـ فوائد متفرقه.
۵۰ ـ مجمع الفوائد النادره (النفع الفوائد)
۵۱ ـ رساله در اختلاف امتی رحمته
۵۲ ـ دین از ما چه میخواهد.
۵۳ ـ اصول الحدیث.

عمر جان صاحب زاده

عمر جان صاحب زاده د کندهار دمشهور و متصوفینو او صاحب حال خلکو څخه وودی به تل د خدای په فکر او عبادت بوخت وو د سفر او زیارتونو یر شوق لی ددر لو حلیم طبیعت او برده باوره سړی وو مریدانو ته به ئی وعظ او ارشاد کاوو او د هفتی په ز یاتو ورځو کی به دده د ذکر حلقه جوړه مریدانو او اخلاص مندانو ته به یی خپله پوهی برابر وله او دمساکینو سره به یی هر ډول مرسته او خوا خوږی کوله ـ دی په (۱۳۰۹) ش کی مکی معظمی ته د حج لپاره ولاړ د جدی څخه مدینی منوری ته پـرلا ری دماز دیگرد لمانځه کولو په حال کی چه خدای ته پرسجده پروت وو مومړ پر ټیر سواو ځای پر ځای و فات سو

د وفات په وخت یی سن ۵۵ ګ دده و روسته زوی یی عبد الله جان صاحب زاده پر مسنده کښیناست او د غه لنګر او طریقه یی تر ده ساتلی ده د عمر جان صاحب زاده د وفات په خصوص کی په کندهار دده په صفت او صاحب حالی کی زیاتی سندری و یلی سوی دی چه یوه ئی داده:

Marfat.com

اوس ئی بیلتو ن دی له جها ن نه څخه
ولا ړی صاحب دخراسانه څخه
په څه افو سس اهل اسلام ژاړی
او س ئی بیلتون دی خاص وعام ژاړی
او س ئی بیلتون‌دی‌له‌وطنه‌څخه
د قندهار دا نجمنه څخه
پر هند و ستان با ندی‌گذر و کی
و بیت ا للّه ته ئی سفر و کی
حج ئی پو ره کی مدینی ته ولاړی
د مبا رك پا کی روضی ته ولا ړی
زیار ت ئی و کی خراسان لر ه تی
خپل ا قر با ؤ خا ند ا ن لر ه تی
خا و ند ه و ر که ثو ا بو نه د حج
پور ه ئی واړه کړه شرطو نه د حج
نه ؤ خبر هیڅ د ا ثر ه د مر گ
نعر ه پر و سو ه نا بو بر ه د مر گ
نعره پر و سو ه د ر حلته د و ر و د
سخته زهیر سو له فر قته د و د و
په خا مو شی هغه نیکنا م ژ ا ړ ی
اوس ئی بیلتون دی خاص عا م ژ اړ ی

Marfat.com

ا و س ئی د ی حکم‌وود و ها ب

پر هغه لاری ئی مو ټر سو خر ا ب

قضا و ه تللی مو ټرو ا ن سو ا ختته

صاحب ا غا و د ر یدی پر نما نځه

د پا سه بل مو ټر چا لا ن ر ا غی

د نا قا بله مو ټر و ا ن ر ا غی

شپه وه تاریکه او ر ئی تیز و ر کی

پر صاحب جان اغائی خیز و ر کی

صاحب اغا درب قضا ته ؤ پر و ت

پر سجده و حق تعا لی ته ؤ پر و ت

سر ی ر ا پو ر ته‌نه کی پس له د غه

ټو ل ئی د فتر سو دنا سو د له مخه

ټو له حا جیا ن ئی جنا ز ی لر ه ټله

د هغه پیر و ا د یر ی لر ه تله

کل مقتدیان ورانه‌ی امام ژ ا ړ ی

او س‌ئی‌بیلتون‌دی‌خاص‌وعام ژاړی

اوس ئی‌بیلتون‌دی‌پر دامان‌ئی کښیښو د

د بل ولات پرگو رستا ن ئی کښیښو د

غم ئی و مو ږ ته یو په سله پر یښو د

خپل خلو تو نه ئی معطله پر یښو د

Marfat.com

معطله پا تی سو لنگر د صا حب

تللی بغد ا د ته بر ا د ر د صا حب

نیت ئی‌د ا غه وو چه‌و طن ته به‌ځم

ده صا حبجا ن آغا د ید ن ته به ځم

د ید ن ئی و کی چه مکی ته ر ا غی

رخصت ئی و اخستی جدی‌ته راغی

په سبه ر غبت ئی ملا قا ت و کی

هوری په جده کی ئی و فا ت و کی

غلام‌حیدرجان‌صاحب‌زاده کوچ‌وکی

په مرګ ئی هر سړی افسوس وکی

دا لته و ړ و نه صبح و شا م ژا ړی

اوس ئی‌بیلتون دی خاص‌وعام‌ژاړی

اوس ئی بیلتون دی خلق ژاړی‌پسی

د عا رحمت له خدایه غوا ړی پسی

پر حلقه لار ولا ړی حق بینه وو پیر

عجب ز بد ة ا لسا لکینه و و پیر

پید ا به نه‌سی د نا سو د پر ز مین

سخته سخی و و هغه پیر نا ز نین

چه هم حا جی و هم پر شر ع‌عا لم

پر شر یعت وخو مر ه ړ پیر مستقیم

Marfat.com

و ړ یر عا لم ته ئی مد د ر سید ی

و هر مر ید ته شفقت ر سید ی

خپل پر د ی نفعه مد ا م ځنی و ړ ه

بنه تکبیر ونه خاص وعام ځنی و ړ ه

ځنی خو شحاله هر مؤ من ؤ همیش

بیشکه هغه پیر نیا ز من ؤ همیش

د مجلس خلق ئی مد ام ژ ا ړ ی

اوس ئی بیلتون دی خاص وعام ژاړی

اوس ئی بیلتون دی سخته پیر ووصفا

هم پر با طن هم پرظا هر ؤ صفا

خد ایه په مرګ تللی دی را به نه سی

هیر په دنیا کی د هیڅ چا به نه سی

خوک چه ئی صفت کوی بدخوا به نه وی

خو ک چه بد خواوی بی جفا به نوی

په حسن خلق سر ه معمو ر ه ؤ پیر

و هر مر یض ته به حضو ر ه و و پیر

پیر چه ر حلت و کی جدا د و طن

تل به یا د یز ی په د عا د و طن

خلوت ئی پروت پرده خوا جه باندی

د قند ها ر پر علا قه با ند ی

Marfat.com

په هر چا پوردی صفتو نه د پیر
محمد عیسی وائی بیتو نه د پیر
هجر زده ستا په کلام ژاړی
اوس ئی بیلتون دی خاص وعام ژاړی

صاحب آغا په طریقت کی دخیر الدین صاحب زاده هو تك مرید ؤ ده دکندهار څخه پرته په کلات، مقرشا جوی او دکابل په شاوخوا کی زیات ارادتمندان او مخلصان در لودل دی په کام کشانی توخی دی دستانه توپ سلسله یی تر یعقوب چرخی پوری رسیږی مشهور بهائی جان صاحب زاده چه شعر و نه ئی دلو گر څخه بیا تر کندهاره د خلکو په خولو کی دی دده دکورنی څخه دی.

ملا نعمان اخند ترین

ملاصاحب دکندهار په بر و درانی کی اوسیدی په ۱۲۸۵ ه کی یی یو کتاب د (مسائل الاسقات) په نامه تالیف کړی دی ډیر زاهد او متعبد سړی ؤ خلکو ئی ددعا امید کاوه

حاجی آغا

په کندهار کی دقادری سلسلی لوی پیر دی او دننه په ښار کی یی څه مریدان او اخلاص مندان سته دجمعی په شپو کی یی په کور کی حلقی کیږی محصوصا پوپلزی زیاته عقیده ورته لری اصلی نوم یی حاجی غلام محی الدین جان آغا او د سید طوطی آغا زوی دی چه پلار یی د قادری سلسلی خلیفه ؤ په ۱۳۵۴ هق کی وفات سوی دی. دده دمرگ په مناسبت ملامحمد عیسی حکیم وائی :-

کووافسوس دقندهار حاجی آغا ولاړی — له فانی دنیا ولاړی
کووافسوس حاجی آغادرلودی ښه فضیلت — هرځای یی ډیر ؤعزت
دپاك رسول علیه الصلواة والسلام ترزیارت — تللی وو دی په محبت
دعا شقانو له دفتره مسمی ولاړی — له فانی دنیا ولاړی

Marfat.com

کوو افسوس باری ورکړی درجه وه اعلی ذا کره ؤ د مو لا
مدام ولاړ ؤ حق تعالی ته پر مید ان دسخا نظر ی ؤ په هر چا
له هغو خپلو د ر و یشانو څخه تنها و لا ړی له فا نی د نیاو لا ړ ی
کوو افسوس چه هر سړی ئی په صفت دی گویان په فقیر ی عا لیشا ن
ټول مریدان ئی دستاری دی رب دی نه کی خزان چه په لړ لی جها ن
بیائی خلف غلام فاروق جان تربیت الله ولاړی له فا نی د نیا و لا ړ ی
کوو افسوس چه کوچ ئی و کی دناسوده څخه له د ی نا بو د ه څخه
وسوه دوستان ئی ټوله دهجران له درده څخه له غم ا لو د ه څخه
یادئی لره محمدعیسی ښه خیرخواه ولاړی له فا نی د نیا و لا ړ ی

دطلوع افغان جریده (۱۳۱۳ کال ۳ گڼه چهارشنبه دوږی اوه مه) دده وفات له کبله دا سی لیکی :-

جناب حقائق مآب حاجی غلام محی الدین اخو ند مشهو ر په حاجی آغا سره چه دکندهار دمشهور وپیر انو څخه ؤ په تیره هفته کی وفات سوانالله وانا الیه راجعون دامر حوم یو لوی روحانی او پاك نفس ذات ؤ ډیر مریدان ئی در لوده چه ددوی څخه ئی فیض اخست

بایك صاحب

دکوئټی پښین سپین بولدك اودهغی سیمی دقبایلو لوی مرشد ؤ په تیره بیا په اڅك زوکی زیات اراد تمندان او مخلصا ن لری دده نوم میر محمد جان اوپه کام سید دی په فقه، حدیث، اخلا ق او تصوف کی ئی لوی لاس در لود ډیر متشرع، زاهد اوپر هیزگاری ؤ دعمر زیاته برخه ئی په گوښه گیری او دخدای په عبادت تیره سوی ده اودنقشبندی طریقی پیروودی دسپین ږیر توب په سن په ۱۳۳۵ هـ کی په کدنی کی و فا ت سو ا و تر اوسه ئی لنگر تود دی .

Marfat.com

ملاقطب اخند «توخی»

ملا صاحب عالم او متصوف سړی وو په ژوند کی ئی د فقر او تجرید لاره نیولی وه په کندهار کی په زهد تقوی او عبادت مشهور ؤ د کرامات څخه ئی تر اوسه خلك نقل کوی ډیر مدقق او محقق سړی وو پر حافظ شیرازی ئی یوه عرفانی او تصوفی شرحه لیکلی ده په اوه ټوکه کی ئی د مثنوی شریف شرحه هم لیکلی ده د پښتو پر میرزا ئی فارسی شرحه او پر محمود ایاز ئی هم شرحه لیکلی ده د مثنوی شریف څخه ئی مناجات د (مشکوة الحاجات) په نامه انتخاب کړی دی ملاصاحب په ۱۳۲۱ کی د (۸۵) کالو په سن ه وفات سوی دی او د کندهار د ښار لویدیز یخواته یو میل زیارت ئی مشهور دی ډیر ریاض وو پر بوریا او د ډبرو پر بالښت بیدیدی مکی شریفی او مدینی شریفی ته علیحده زیارت ته تللی وائی کله چه د مکی شریفی د زیارت څخه د کندهار د شکارپور دروازی ته راورسید د مدینی شریفی د زیارت ئی عزم وکړ .

ملا اکا

زه چه هلك وم لیدله می چه ملا اکا به ئی په کټوله کی د کوره مسجد ته د خدای د عبادت او مریدانو دارشاد د پاره راوست ډیر سپین ږیری او ډنګر سړی وو تر څو چه دی ژوندی ؤ دده د کوره بیا تر مسجد پوری چا بیله سنا او ذکر څخه بل څه نه اوریدل ده په طب ، فقه ، حدیث او تصوف کی لوی لاس درلود او تر مړینی پوری په تدریس او تعلیم بوخت ؤ ده په ځوانی کی د پښین د ملا روح الله صاحب د طریقت خرقه واغوستله چه هغه د شاولی الله د هلوی خلیفه ؤ ملا صاحب ته کندهار یانو مخصوصه عقیده درلوده او په لږه زمانه کی ئی زیات مریدان او اخلاصمندان پیدا سول .

ملا صاحب خپله زیات جایداد او باغونه درلودل او یو بډای سړی ؤ تر مړینی وروسته ئی جایداد خپلی کورنی ته وقف کړ ... پر ځای اوس فقیر الله جان اغا ناست دی .

دی د کندهار د نورزو کوڅه کی چه ډیر سپین ږیری ؤ په ۱۳۵۳ وفات سو او پخپل مسجد کی ښخ دی دده د سر د شنا ختی څخه دغه دوه بیته را وړل کیږی :-

---

طلوع افغان ۱۳۱۳ کال ۲ گڼه

Marfat.com

خبر رسید که آن پیر مرشد ایام نمود عزم بقا از ولایت دنیا
بصیر پیر طریقت شعار و باتمکین که بگذشت به تقوی ز راحت دنیا

دده اصلی نوم ملا عبدالحق او په کام الکوزی ؤ .

ملا کبلی «ملا غلام رسول اخند بلوڅ»

دی دهلمند ولایت په گرمسیر کی او سیدی د عمر زیاته برخه ئی په عبادت او ریاضت تیره کړی ده کرامتونه ئی تر او سه د خلکو په خولو کی دی ملا صاحب زیات آثار لیکلی دی چه مشهور ئی جامع الانوار فی الصلوة علی نبی المختار (په عربی) په ۱۳۳۰ هـ جامع الدار فی نعوت خیر البشر په ۱۳۳۶ هـ جامع الجواهر فی اسماء الاخیار والکواملی په ۱۳۳۹ هـ یا قوت الاحمر دی دغه کتابونه ټوله یوځای چاپ سوی دی ملاصاحب په ۱۳۴۹ هـ مړ دی

ادی ببو

ادی ببو ته د کندهار زیاتو خلکو عقیده در لوده خړ کمیس به ئی اغوستی وو بیره یه توره او سپینه کونلی وه کله به لڅ سر گرزید او کله به ئی رخچینه اویا شکولا اغه ستل ډاسی معلومید چه دځان او جهان څخه خبر نه دی څرنگه چه د په شاکیدلو یو پر شوقی وو ما پخپله زیات لیدلی دی چه اخلا صمندا نو به په شاگر زاوه وایی چه دی دمو سیمی داوریدو زیات شوقی ووحتی په لښتی اوو یاله کسی به ئی داو بود شر پهار څخه خو نـد اخست دی په ۱۳۴۶ کال مړ اود کابل درو ازی دبا ندی دشهید انو سره ښخ دی دادی ببو د کرامتونو په خصوص کی په کندهار کی ډیری خبری کیږی .

وائی چه د کندهار دغهنو صاحب حال خلکو سره ئی خبری کړی دی او دملا متیه ؤ دطبقی څخه گڼلی کیدی استاد خلیل الله خلیلی په بغداد کی د افغانستان لوی سفیر چه تصوف ته زیاته عقیده لری ادی ببو به ئی زیاتره وخت په شا کاوه .

د طلوع افغان د ۱۳۱۳ کال (۷۱) گڼه

Marfat.com

سخی شیر جان

دی په اصل کی د جنوبی پښتونستان د پښین د سیدانو څخه وو یو فقیر او خدای دوسته سړی تیر سوی دی د دهغی سیمی خلك مخصوص خر کاران زیات اخلاص او عقیده ورته لری دا ځکه چه دی د خر کاری څخه د فقیری درجی ته رسیدلی دی دده د بنه سړی والی او بزرګوار ی په خصوص کی دغه قصه یې ډیره مشهوره ده او ای کله چه انګریزانو د کوئټی نوشکی زاهدان سړی له جوړ اوه دغه ځای باید د سخی شیر جان پرزیارت تیر سوی وای خو کله چه سړی له جوړ سوا و د لمړی ځل د پاره د ریلوی ګاډی پر راغله د انجمن څوک ای ځنی پری اووا د بسته ی چه د دهغه کاله نوشیرانګریزانو د ژوبل سول اودغه حادثه دوه دری ځله تکرار سول نو انګریزانو مجبور سول چه د ګاډی لاره د د د مرقد څخه لیږدوی .

اوس چه د کوئټی زاهدان ګاډی د دغی سیمی څخه تیریږی نو خه هم د ریل د مرکز او سټیشن نسبه بیا هم د سخی شیر څخه د زیارت احترام او سلام هلته د ریلوی د د د زیارت جنډ ه پورته کیږی او ای په پسرلی عرس د مارچ ۲۳ څخه پیل او ۴۰ پورې لیږو د زیارت د کوئټی نوشکی ریلوی لین د کوئټی او زاهدان خوا ته دغرو په لمنه کی د ی او ۷۵ کاله د مخه د د د په مناقبت کی ای ډیری سندری او غزلی سته

شیخ بابا

د محلی روایا تو له مخی شیخ په اصل کی د سیوری و څه عمر په کنډ شار اکی پیدا په پښین او د هلته کی د ذکر او عبادت احیه و او د هماغه ځای سړی د و څخه د پوهی د مخه هلته د وفات سوی دی او زیارت ای د کوئټی د پنځه میله لیری د کوئټی چمن د سړک څنګ ته پروت د او کوچنی اختر په دوهمو او د ریمو د ورځو کی ای لوی د زیارت جوړ یږی چه د کوئټی ، بلیلی ، کچلاغ ، سمنګلی ، کوتوال نو حصار او د کندهار د نژدو سیمو خلك هلته زیات د ورځی د لته د شیخ مانده بابا په نوم یو در یلوی سټیشن هم سته .

Marfat.com

ملاابوبکر «اسحق زی»

دی په ختیز علومو کی استادؤ دفارسی پرهیئت باندی ئی حاشیه لیکلی ایساغوجی او فساغوجی ئی اختصار کړی ده چاپ سوی نه ده د قطبی پر میر زائی هم حاشیه لیکلی ده :

عبدالله افغان نویس د کابل مجلی دلومړی کال په ۱۲ گڼه کی دده په خصوص کی داسی لیکلی : این فاضل مبرور درزمان اعلیحضرت دوست محمد خان رتبه ملا باشی گری داشت ودر عصر اعلیحضرت عبدالر حمن خان درز مره چهار مدرس شهر افغانستان در کابل بوده مؤلدش شهر قندهار سن عمرش ۹۰ قوم او اسحق زائی در سنه ۱۳۰۵ پدرود حیات کرده در مقبرهٔ عمومی قندهار مدفون است آثار این فاضل نزد احفاد شان عبد الرسول آخند زاده سابق وکیل منتخبه قندهار موجود خواهد بود .

ملا محمد نور اخندزاده پوپلزی

دی مشهور عالم دی او پر قاضی سلم ئی د تشکیکه په عربی حاشیه لیکلی ده خو چاپ سوی نه ده قلمی نسخه ئی په کندهار کی طالبان وائی دشا گردانو څخه ئی مشهور ملا عبد الحق آخند الکوزی دی دی په کندهار کی زوکړی او په ۱۳۹۹ کی په میر بازار کی مړ او دملا محمد جان په هدیره کی ښخ دی .

مولوی عطا محمد شیخ محمدی

دی په منقولو او معقولو علومو مخصوص په الهیا تو ، فلسفه ، نحو ، ریاضی کی استادؤ او مهم تصنیفو نه لری پر عبد الغفور ، قاضی سلم ، شرح تازی باندی ئی مستقلی حاشیه لیکلی دی د زوکړی ځای ئی ارغستان دی او په ۶۹ کلن سن ۱۳۰۳ کی مړ دی او په ارغستان کی ښخ دی دی لوی مستغنی و وحتی پر مجتهدینو ئی ایرادونه کول .

کابل مجله لومړی کال ۱۲ گڼه

حضرت پیر امان الله صاحب «غوری»

دی د مولینا رحمت الله کندهاری زوی دی په کندهار کی ئی فقه، تفسیر، حدیث وویل او د مولوی محمد جان صاحب کندهاری مرید سو بیا ئی د حضرت دوست محمد صاحب دهلوی چه د شیخ ابوسعید مریدؤ لاس نیوی وکړاو دی د دهلی د خلیفه حضرت شاه اولیاء غلام علی شاه صاحب مریدو و بیا غور ته ولاړ او هلته د خدای په عبادت او ریاضت مشغوله سو په ۱۲۹۳ کی چه په کندهار کی د میوند غذا واقع سوه دی د مرید ابو سره هغی غذا ته ولاړ او هلته د ذات الجنبه په مرض اخته سو او وفات سو او د غور په طولی کی ښخ سو دده دوه زامن یو حضرت ولی الله صاحب چه د غور په پر چمن کی ښخ دی او بل ئی مولوی ولی محمد دی چه په ۱۳۲۰ کی د هرات په قریه ده زیرك کی ښخ دی.

ملا عبدالسلام «اڅکزی»

ملا صاحب که څه هم د کوږك د شیلی د شاله باغ څخه پنځه میله د شمال خواته او سیږی خو دومره چه ئی په کوټه او چمن کی زیا شهرت دی هغو مر ئی په کندهار کی هم زیات خلك پیژنی دی د پنځه نوی کالو په عمر یو نری وچکی ملا دی چه [illegible] د تحصیل څخه وروسته یی په شعر او شاعری کی نوم [illegible] زیاتره آثاریی منظوم دی مشهور آثاریی سوسن چه [illegible] دی چه په ۱۳۵۳ هـ او ۱۳۵۵ کی چاپ سوی دی.

ملا صاحب د خپلو دینی تألیفاتو په خصوص کی داسی وایی -

Marfat.com

که څوك وو ینی منصف کتب دینی زما
زام مثال به پیدانه کی بل ثانی زما

ملا صاحب داورنگ زیب او اعلیحضرت امان الله خان زیات قدر درلود لکه چه وایی:-

اورنگ زیب هم دمهدی مقتدی ایسی
قرآنی معانی وړی یی په بحرو بر دی

کل امت لره ئی را وویسته ار زانه
فتوای عالمگیری په څو مره زردی

ملا صاحب خپل هستو گنځی په دی فارسی بیت دیو سائل په ځواب کی په بدیهه توگه داسی ښودی:-

زادو بوم وخانه دارم در جبال
پنج میل از شاله باغ سمت شمال

په کوټه کی دحافظ خان محمد کتابخانه دعلامه عبدالعلی مولوی سید محمد یعقوب لاجوری اخند زاده محمد غوث ملا عبدالسلام دعلمی مجلس مرکزؤ.

مولوی ابوالوفاء افغان

دی یوویښ طبیعته او خدای دوسته افغان دی چه دکندهار په ارغستان کی زیږیدلی دی دعلم او عرفان دزده کړی دپاره ئی هر ډول ستونزتیا وی اوزحمتونه پرځان راوستلی دی چه دهمدغه کبله نن دی دکندهار دلویو علماوو اوعرفاء څخه گڼل کیږی دپوهی او تقوای از انگه ئی په هند او پاکستان کی زیاته پرته ده.

مولوی صاحب په ځوانی کی دعلم دزده کړی دپاره د پکتیا دولایت دگوملی دلاری څخه دخروټو پوونده ؤسره دپښتونستان د دامان سیمی ته ولاړ دهغه ځایه څخه دعالی تحصیلاتو او عرفان درمزونو دپوهیدلو د پاره دکن حیدر آباد ته ولاړ اوپه هغه ځای کی ئی دبیلو عالمانو او افاضلو څخه دافادی اواستفادی کولو وروسته دحیدر آباد د نظامیه مدرسی داستادی چوکی ته ورسید

Marfat.com

مولوی صاحب دشریعت څخه طریقت ته رسیدلی دی یو بزرګواره او خدای یاری سړی دی مجلس ئی لږ پیر متین او سنجیده دی او که هر څو مره څوک ورسره ناست وی نه پر باریږی مولوی صاحب زیات شاګردان او اراد تمند ان لری دمشهور رومولفینو او متبحرینو څخه شمیرل کیږی دده مشهور آثار دادی : ـ

دلیل القرآن

کتاب الحجته علی اهل المدینه

مولوی صاحب ددلیل القرآن په لومړی مخ کی داسی لیکی ـ

دصفتونو سزاوار هغه ذات دی چه مخکی ور ته پسه سجده سر لګولی او آسمان ور ته په رکوع او درختی په قیام ور ته ولاړ وی او غرونه په قعده ور ته ناست دی بنی آدم ئی دعشق په جوش او خروش کی سر ګرم کړی او درحمت دنزول لائق څخه ذات دی چه دتمام بشر دمحبت دریاتو لو دپاره رالیږلی سوی دی او دغه کتاب ئی ورا ولی مونږ خاوری ته راولړی دی چه ولی لو لی او ایمان پرراولړی پسی درحمت وړ ګرځی اصحاب وو اولاد وازواج چه مونږ ته یی قرآن په صحیح الفاظو سره راپرلی دی دغه ورحم ته محتاج ابو لوفاء دمولوی مبارک شاه اخونزاده زامن دی ځای سی ددرستو پښتنو نه خصوصا دکندهار خلکو چه هغو ته کوم چه دا یوه رساله ده په فن تجوید کی نوم یی ادلیل القرآن دی چه تر دی وړاندی په پښتو کی دا هسی کامله رساله نه ده تصنیف سوی دپاره دفائده ستاسی همی په مشت سره جمع کړی او خداوند جل وعلا دی دخپل حبیب په برکت قبوله کړی

چه کشور دافغانانو معطر سی

د هر بیت مصراع می زانی دخه

چه هر بیت می د نافه په شان خوشبوی سی

برکت می چه یزدانی په

الهی دحبیب له برکته داسی دده انشاء

دمیرویس نیکه او احمد شاه بابا دزمانی دا هسی په کندهار کی د عرفان او تصوف خوا ته زیاته توجه سنه حتی دپښتنو دنورو دوو مشرانو هم دتصوف طریقو ته په احسن ام کمل دوولسی کسار دنو

Marfat.com

داجراءوروسته یی علماء او صاحب حال خلك پر ځانو را ټولول او خپله یی هم دزهد او تقوای لاره نیولی وه چه دهمدغه کبله پښتانه چپله د ی چه دد ی خپل قومی او ولسی مشران ټولی په فقیری او صاحب حالی یی هم پیژنی دزیارتو څخه یی دنیکی مدد غواړی دمیر ویس نیکه زیا رت ته دتو ری غا ړی او داعلیحضرت احمد شاه بابا زیارت ته دبادو دناجوړی دشفا دپاره ناروغان ځی دکندهار ولسی شیرازه هم دا ډول ده چه دخلکو فکرونه دخانانو او ملایانو تر اغیزې لاندی دی او په فیوډالی صورت دقومونو په منځ کی مځکی ویشلی سوی دی چه حتی دکندهار دښار د جوړولو په وخت کی اعلیحضرت احمد شاه بابا ته په لومړی سر کی ځ ښار د مځکی او موقعیت ټاکلو دپا ره زیا ت مشکلا ت پیدا سو ل او الکوزو او بارکزو خپله مځکه دښار جوړ ولو دپا ره نه ور کوله په اخر کی پوپلزو ورسره ځمنله په عمومی صورت دقومونو په منځ کی دخا نانو په واسطه ار تبا ط قائیمیدی زیا تری مهمی منازعی دخا نانو او ملایانو په وا سطه حل او فصل کیدلی محیطی طرز تفکر کیدی فکری محدود یتونه زیات موجود وه ددنیا کاردآخرت دپاره کیدی چه دهمدغه کبله تصوف په مسلکی او شعو ری ډول یو راز اوبل راز ډلو خلکو په مغز ونو کی ځای نیولی ؤ چه دغه اثر تر او سه دکند هار دخلکو په فکر او مغز کی زیا ت دی دکندهار خلك دمسجد وجامع گانو او دپیرانو دلنگرو سره علاقه لری او دکندهار په هر ه محله ا و کوڅه کی ز یا ت مسجد ونه او جامع گانی سته چه دهغو څخه دغه جامع گانی ډیری مشهوری دی :ـ دشاه جامع، عیدگاه، دملا دین محمد اخند جامع، دشهید انو جامع، دخرقی شریفی جامع، دملا فرح الدین اخند جامع، دمیرهزار جامع، دملا شرف الدین اخندجامع، دحا جی گل محمد خان جا مع دگوشخانی جامع، دښکار پوربازار جامع، دمحمد سرور خان جامع دموسی خان جامع، دکاکړ وجا مع، دقاضی غلام جامع، دپو پلزو جامع، دیحیی خان جامع، دمدد خان جامع، دافغا ن پو رو جا مع دگاړیانو جامع، دکندل خان جا مع، زړه جامع، دعبدالله جان صاحب زاده جامع، دحضر تانو جامع، دبابړانو جامع، دکار وان جـا مع دپاتاو دغاړی جامع، دملا علم اخند جامع، دمحمد معشو ق جا مع دعبدالحی هوتك جامع، داختر محمد بار کزی جامع او نور.

په دغو مسجدو او جامع گانو کی ملایان او طا لبان هستیږی

Marfat.com

هر څوك دخپل استعداد او دینی مینی په اساس مرسته ور سره کوی دټوك او ځیری په نامه هره ورځ دغریب او خان دکور ونو څخه دطالبانو او ملایانو داعاشی دپاره ډوډی ورکول کیږی او دهفتی دکټوی پیسی ور ټولی کیږی.

په دغو جامع گانو او مسجد ونو کی دلویو کتابونو تدریسونه او دجمعی په ورځ د قرآن شریف تفسیر او دور ونه کیږی لکه چه دطلوع افغان د۱۳۱۳ کال په ۲۷ شماره کی د (خانگی مکتبونو) تر عنوان لاندی داسی لیکل سوی دی :-

دوزارت معارف لخوا څه انعامونه هغو خلکو ته مقرر دی چه خانگی مکتبونه لری که څه هم په کندهار کی خانگی مکتبونه ډیر دی خو دغه یی مشهور دی:-

د کاکړ وبرج :- حاجی غلام محمد (۴۰) تنه شاگردان ملا کهندل (۲۱ تنه) ملاغلام محمد (۱۳ تنه) ملا عین الدین (۱۹ تنه) ملاگل محمد (۱۱ تنه) ملاعبدالصمد (۱۱ تنه) عبدالوهاب ۱۰ تنه شاگردان لری.

دنورزو برج :- ملاحاجی آغا ۲۰ تنه ملامیر آغا ۱۶ تنه حافظ نور محمد ۸ تنه ملانور محمد ۹ تنه ملاغلام قادر ۷ تنه شاگردان لری.

دبرو برج :- ملاخدا یرحیم ۱۹ تنه ملاغلام صدیق ۱۵ تنه ملا محمد صدیق ۱۴ تنه ملاولی محمد ۱۳ تنه ملاخیر محمد ۹ تنه ملاعلی ۸ تنه ملا خیر الرحیم ۸ تنه.)

د توپخانی برج :- ملا شاه محمد (۱۶) تنه ملانجف علی ۲۳ تنه ملا محمد یوسف ۲۲ تنه، ملا عبد القادر ۱۶ تنه ملا عبد الغفور ۱۴ تنه ملاغلام حیدر ۱۳ تنه شاگردان لری.

دامیر امان الله خان دمخه دکندهار په دغو جامع گانو او مسجدونو کی دکندهار د ښار هلکوان تربیه کیدل، کنز، خلاصه، قدوری صرف ونحو، تفسیر او په پارسیا توکی پنج کتاب، تحفة النصایح، زلیخا، سکندرنامه، بهار دانش، خط او کتابت او نورور ښودل کیدل چا چه زیات مالی استعداد در لود نو هغوی خپلو زامنو ته په خپلو کورونو کی خلیفه گان او ملایان نیول په کندهار کی خلك پر پنځو بناؤ مخصوص پر لمانځه او روژی خورا ټنگ معتقد دی او ځنی خلك دتصوف کتابونه لولی او مطالعه کوی ئی چه په دغه لړکی دامام ربانی المجدد الف ثانی مکتوبات او د روم دمولینا مثنوی، دامام غزالی کیمیای سعادت او د پیرانو تذکری زیاتی مطالعه کیږی دپیرانو دکرامت او د زیارتونو دثوابونو څخه ډیر

Marfat.com

نقلونه کیږی اودغه ذهنیتونه ودی اندازی ته رارسیدلی دی چه حتی دپښتنو په زیاتو قومونو کی دستانه په نامه طایفی موجودی دی چه دغه ستانه هم هغه پرهیز گاره او متعبد پښتانه دی چه وروسته دمیاگانو او نورو په نامه مشهور سوی دی خپل هویت او نژادی اصلیت ته یی تغییر ورکړی دی ځانونه نه دسیدانو او میاگانو په ډلو کی شمیری څرنگه چه دکندهار دزیاتو خلکو ذهنیت او طرز تفکر دتصوف او عرفانی علاقی څخه نشئت کوی دهمدغه کبله دسیدانو، ملا یانو، اخند انو، خواجه گانو، زیارت اړتیا م کیږی او زیارتونه ته ئی مراجعه کیږی په کندهارکی ددی څخه پرته چه ذکر شول نور پیران اولیان هم سته چه دهغو څخه سر سراج، ملا قوت، دارو نیکه بارکزی، ملاعزت او ملا برت، سیدتاجدار، میرسالم، میر داود، ملانظام الدین، نادرشا، خواجه باران، پیر امانت، میر باباعلی نیکه، شاه غلو ان، خواجه غنبار، سلطان عطا بابا په خاکریز کی، دوخالو او یکه خاک، خواجه عاقل بابا، باقل بابا، خواجه سوار خاجی گلون بابا، په سوزنی کی حسین شاه (۱۰۸۹ تولد ۱۱۸۴ هـ) مخدوم بابا، روزنی بابا، شیخ برید سر اصغر شاه، میاعبدالحبیب بن سید نظام الدین غلام علیشاه سفزرخیل کاکړ (په ۱۱۶۰ کی کندهار ته راغلی دی او داحمد شاه بابا معاصر و دتو پخانی دروازی دباندی ئی زیارت دی) پیرانجیر، چهل گزی، چهل دختران، دپیر پایمال ملافرح الدین، میا شاه محمد صاحب حاجی بیکر، تورملا عثمان دی په کام الکوزی دی دامشهور متل دی الم نشرح هغه الم نشرح ده خو خوله دملا عثمان غوایی یعنی ده په الم نشرح ویلو سره اوبه غوپی کول او زیاتره به دذکر په حال کی تور مار گرزید قبرئی د فراه دولایت دبالا بلوک دولسوالی د گنج آباد په کلی کی دی سلطان آغا، نهنگ شاه، حضرت شاه، پیر لښکری، بابا کوتوال، خواجه ملک زیارت ئی دارغنداوپرغاړه دی د کندهار خلک ئی پیرولایت بولی دډرخرمه مځکو دحاصلاتو یوه برخه دده اولادی ته ورکوی که ئی ورنه کړی خلک عقیده لری چه حاصلات ئی آفت وهی، جان لالا، بابا جی، سید اختر، مهربان بابا، خواجه علی چه په خواجه علی نیتاز مشهور دی اوني تاز ئی ځکه بولی چه یوه ورځ پر نل سپور سو میلمستیا ته ولاړ دکور خاوند ته ئی وویله دغه آس ته اور بشی ور کړه دکور

Marfat.com

د کندهار مشاهیر

خاوند په ریشخند هغه په انبار خانه کی وا چوی سهار چه ئی ولید انبار خانه خالی وه او ډیر خوشا ئی پکښی وه

تور ملا قوت، حاجی پیر ولیداد، محمد نیکه (د محمد زو مشر نیکه چه په ارغستان ۱۰۰۰ هـ کی ئی زیارت دی) او ه مدوزی، خواجه بلند د سند تاریخ دی په خواجه نشاپوری یا دوی وائی یو ورځ د کندهار لویان دده دلید لو د پاره پیاده او سواره ور تلل دی ئی مخی ته پر دیوال سپور ورغی او هغه دیوال تر اوسه ولاړ دی، میرداد اخند زاده، کاکوجان، شیخ گنجی، شیخ ایوب انصاری د خواجه عبدالله انصاری ورور دی د دوشنبی په ورځ ئی خلک زیات زیارت ته ځی، او شین غزی بابا ئی هم بولی شیخ قنبو، عطا نیکه، علیجان اخند زاده (ښه مفسر او صاحب حال سړی ؤ په ۱۳۲۸ کی مړ دی) ملا حضرت اخند بارگزی (چه د امیر عبدالرحمن خان په وخت کی د فرار حکم پر وسو خو امیر د وحشتناک خوب لید او له کبله د خپل عزم څخه وگرزید) گل محمد کاکړ یو خدای دوست سړی ؤ په (۱۳۰۰) کی په کندهار کی او سید یو کتاب د شمس العابدین په نامه لری ملاشاه پسند اخند په کام پوپلزی او د نیش او سیدونکی ؤ یو عابد او پرهیزگاره سړی ؤ په طریقت کی د نقشبندی طریقی پیرو ؤ یو اثر ئی تنبه الغافلین یا زاد الراحلین نومیږی په سپین ږیرتیا کی په ۱۳۲۹ کی مړ دی) ملا محمد اسلم لوڼ یو متشرع متصوف په پښتو او دری یو ناچاپ سوی دیوان لری په ۱۳۵۴ هـ ق زیږیدلی او په ۱۳۳۲ هـ ق په کندهار کی مړ دی عیشی کندهاری چه ۱۲۰۰ هـ ق په حدود کی ژوندی ؤ یو متصوف او پرهیزگاره سړی ؤ ډیر چاپ سوی آثار لری د ده یوه نعتیه داده :-

ای سراپای وجودت همه آئینه ذات

پرتو حسن رخت مظهر انوار صفات

خضر را بهره که از زندگی جاوید است

خورده از چشمهٔ حیوان بست آب

گر قدم خم شده از بار معاصی چه غمست

دست در دامن لطف تو زنم در عرصات

د سند تاریخ ۱۴۱ مخ

جلو ه گر تا بلبا س بشر ی گشته از ین
عیش هر گز نتوان گفت بشانش همه ذات

ملا محمدحسن اخوند توخی دکند هار د علما ؤ څخه ؤ پښتو او فارسی شعرونه لری په ۱۳۴۲ ق کال کی په هرات کی مړدی . مو لو ی غلا م محی الدین افغان په ۱۲۷۹ کی په کند هار کی زیږیدلی دی په کام حسن خیل دی په عصری علو مو ا و ژ بو ښه پوهید په اسلام او کام میږ یو سړی ؤ ز یا تره عمر ئی په معلمی کی تیر سوی دی په ۱۳۰۰ ش په کا بل کی مړ د ی ، ملا شر ف الدین اخندلودین چه د جلالین مفسر ؤ په ۱۳۴۳ ده ۷ کالو په عمر کند هار کی مړ دی د ملا نظام الدین اخند زاده زوی ؤ، ملا اخترمحمد یو زاهد او پرهیز گاره سړی ؤ چه په ۱۳۴۲ کی د ۶۵ کالو په عمر مړ دی ملا ضیاؤالدین اخند نورزی په کدنی کی زیږیدلی ؤ په ظاهره چټ او په باطن کی عابد اوبزرگواره ملا ؤ د مولینا روم مثنوی ئی طا لبا نو ته به در س و ا یه او خپله هم د مو لینا صا حب ډ یر عقید تمند ؤ په ۱۳۳۰ کی په کند هار کی مړ دی عبد الله اخند زاده اسحق زی یو متشرع او متصوف ملا ؤ په صرف، نحو، فقه کی د کندهار یا نو استاد ؤ په (۱۳۲۷ کی په کندهار کی مړ دی.

د یو ان عیشی ۳ مخ

«پای»

Marfat.com

مؤخذو نه

طبقات	سبکی
تزکرة الاولیا	شیخ فرید الدین عطار
منهاج العابدین	علامه حبوا خندزاده کندهاری
زهد و تصوف در اسلام	گولد هیر
کیمای سعادت	امام غزالی
آئین اکبری	ابو الفضل
توزك جهانگیری	
دما یستکس آف اسلام	نکلسن
صدمیدان	خواجه عبدالله انصاری
آریانا دائرة المعارف	د کابل چاپ
تمدن اسلام وعرب	داکتر گوستالو بون
دایران تاریخ	سرجان ملکم
طبقات الصوفیه	خواجه عبدالله انصاری
روحانی ټرون	اثر افغانی
نفحات الانس	خواجه عبدالله انصاری
تاریخ تصوف	د اکتر غنی
اصول عرفان مادی	داکتر تقی ارانی
دخوشحال خان خټك دیوان	دکندهار چاپ
وفیات الاعیان	قاضی خلکان
مکتوبات شریف	دامام ربانی المجدد الف ثانی
مثنوی شریف	مولینا روم
دپښتو ادبیاتو تاریخ دوهم ټوك	پوهاند عبدالحی حبیبی
انجمن عشاق پښتو، بوستان عشاق پښتو	د حکیم محمد عیسی کندهاری
دداکتر هادی حسن مقالی	ددکن حیدر آباد چاپ
او پنیشاد	داکبر پارسی ترجمه
کشف المحجوب	د علی هجویری
دی صوفیز	۱۹۶۶ ډډ نیو یارك
فوائد الفواد	دحضرت خواجه نظام الدین اولیا
اسمار لاسرار	حضرت خواجه صدر الدین ابوالفتح سید محمد گیسو دراز
مقامات حضرت خواجه نقشبند	ابوالحسن محمد باقر
رساله قدسیه	خواجه محمد پارسا
ملل و نحل	

Marfat.com

مذاهب بزرگ — پرتمین
نوای معارك — عطامحمد شکار پوری
تاریخ ملل قدیم آسیا
پیسکو لوژی (علم الروح)
تاریخ سند — میر معصوم
تاریخ افغانستان درعصر کورگانی هند — پوهاند عبدالحی حبیبی
مخزن افغانی
فلسفه شرق — مهر داد مهرین
تاریخ افغانستان جلدسوم
تاریخ ایران — عبد الله رازی
تاریخ سلطانی — سلطان محمد (خالص) بارکزی
اسلامی انسایکلو پیډیا
کلیات دیوان فارسی طرزی قندهاری -
طبقات اکبری — خواجه نظام الدین احمد
تذکره حسینی — میرحسین دوست سنبلی
نگارستان سخن — سید نور الحق
هفت اقلیم — امین احمد رازی به تصحیح و تحشیه خان بهادر مولوی عبد المقتدر
داوریجن آف دفامیلی پرایویټ پرا پرټی اینډ دسټیت — اف انگلز
تذکرهٔ ریاض العارفین — رضاقلی هدایت
صبح گلشن — سیدعلی حسن خان
کنز الحکمه — شمس الدین محمد بن محمود شهرزوری رحمت الله
تاریخ ادبیات در ایران جلد اول و دوم دکتر ذبیح الله صفا
سفینت الاولیا — محمد دار اشکوه
رساله مزارات هرات ۳ جلد — باهتمام آقای احراری چاپ هرات
سه صدی مکتوبات — حضرت شیخ شرف الدین یحیی منیری قدس سره
مجموعه اسناد و مدارك چاپ نشده - اصغر مهدوی ایرج افشار
در باره سید جمال الدین افغان .
تاریخ جهان باستان — و . دیا کوف و . س کووالف (علی الله
همدانی ، صادق انصاری ، محمد باقر قومنی
احمد شاه درانی — گندا سنگه
مرقع مشاهیر — د کراچی چاپ .
شعر وادب فارسی — زین العابدین مؤتمن
کشف الحقایق — شیخ عبد العزیز بن محمد نسفی
مقدمه ای بر فلسفه — والډ کولپه

Marfat.com